ÖLÜM KUŞUN KANADINDA

CELAL BAŞLANGIÇ

ÜMİT YAYINCILIK

ISBN : 975 – 7362 – 39 – 5

Birinci Baskı / MART 1994
UFUK DİZİSİ : 18

Dizgi ve Baskı:
ÜMİT YAYINCILIK Ltd. Şti.
Konur Sokak 27/1
06640 Kızılay – Ankara
Tel : 419 38 27
Faks : 417 56 68

TUR. 654

LIV.TUR.654
28/10/2016
440 BAS OLU

INSTITUT KURDE de PARIS
BIBLIOTHEQUE

ÖLÜM KUŞUN KANADINDA

CELAL BAŞLANGIÇ

Ümit Yayıncılık
Ankara 1994

Kapak ve İçfotoğraflar: Zafer AKNAR

Sevgili
Cebrail
ve
Sevgili
Kadir'in
anısına...

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN 9

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRTLERİN 1988 GÖÇÜ 13
Olağanüstü Halde Bir Hastane 15
Zincire Vurulan Hamile Öğretmen 17
Kürtlerin Büyük Göçü Başlıyor 24
Kürtlerin Tüm Dünyaya Yardım Çağrısı 40

İKİNCİ BÖLÜM

1990 GÖÇÜ ÖNCESİNDE TÜRKİYE
VE KÜRTLER 57
Sadam'ın Üzerinden Müttefikler Geçince 59
Bir Yandan Füze,
Diğer Yandan Gözaltı Korkusu 64
Körfez Savaşı ve İncirlik Üssü 65
Terk Edilen Yerleşim Birimleri 68
Bombaya Değil, Paniğe Karşı Önlem 70
Yanlışlıkla Ateşlenen Füzeler 73
Irak'tan Gelen Kürtler, Türkiye'den Kaçmış 76
ANAP'lılar Kürtlerin Hatırını Sordu 88
"Sivil Savunma" Can Alıyor 95
Tavukla Kimyasal Gaz Ölçümü 103
"Umumi Arzu" Üzerine "Yek Mume" 105
Olağanüstü Halin "Savaş Hali" 108
Gazetecilere Yasak Cizre 115
Güneydoğuda Yoksulluk ve Çaresizlik 118

Birlikler Sınıra Kaydırılıyor 121
Sığınmacı Ve Gazeteci Turizmi 123
Hakkâripolis'te Bomba Sesleri 127
Toyoto, "Tozoto" Olunca 130
Awacks'lar, Patriot'lar ve Karda Kızaklar 133
Şiddete Karşı Şiddet 135
Artık Cenazeler Sahipli 141
Devletle Halk Nevruz'da İp Çekişiyor 145
Büyük Gözaltı Dalgası 148
Leğenle Yakılan Nevruz Ateşi 152
İnsanlıkdışı Uygulamalar 154

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRTLERİN DEVLET GÖÇÜ 159
Gazetecilere Yasak Çemberi 161
Kürtlerin En Büyük Çemberi 165
İnsan Bunlar, İnsan 168
Açlık Yola İndirdi 172
Göçün Yükü Kadınlarda 177
Yaşamaya Mahkum Oldular 182
Koruculuk, Tek Geçim Kaynağı 188
Sınırın Sıfır Noktasında Yaşam 191
Köylüler Sığınmacılardan Farksız 194
Kürt Bölgesine Ad Aranıyor 199
Kürtlerin Cehennem Taşı 200
ABD Yardımıyla Ölüm de Geldi 204
Sınırdaki Mayınlar Can Alıyor 208
İngilizler Kürtlere Hava Köprüsü Kurdu 213
Ölümle Yaşamın İnce Çizgisi 220
Geri Dönüş Başlıyor 223

BAŞLARKEN

Turgut Özal'a suikast yapılmasına on beş-yirmi dakika var.

1988'in Haziranı.

Yapış yapış bir sıcak.

Cumhuriyet'in aracı Gaziantep'ten Şanlıurfa'ya doğru gidiyor.

İçinde üç kişi...

Gazetenin Güney İlleri Bürosu İdari Sorumlusu Cebrail Demir.

Büronun şoförü Kadir Kağnı.

Bir de Cumhuriyet'in bölge temsilcisi; yani ben...

Kartal Demirağ Özal'a yönelen tabancasının tetiğini birazdan çekecek.

İki metal şiddetle birbirine çarptı. Patlayan dünyanın en güçlü bombasıydı sanki.

Birdenbire yaşamın, dünyanın başka bir boyutuna sıçramak...

Herşey sarsılıyor, her şey dönüyor. Dünyayı karıncalar basıyor bir anda; ya da öyle geliyor insana. Zayıf bir titreşime dönüşüyor yaşam; koptu kopacak...

Cumhuriyet'in aracı, bir petrol tankerinin altına giriyor; yüz yirmi kilometre hızla. Tanker, seksen kilometreyle geliyormuş.

Günler sonra bir telefon geliyor Diyarbakır'daki hastaneye:

"Başın sağ olsun; Cebrail'le Kadir'i kaybettik. Araçtan bir tek sen sağ çıktın."

Oysa, "Onların bir şeyi yok, en kötü durumda sensin" demişlerdi birkaç gün önce.

Dünyanın bir anda üzerine çökmesi, kanlı bir çığlık, Suruç Devlet Hastanesine kabul etmeyen doktor, Şanlıurfa Devlet Hastanesi, kana üşüşen sinekler, neredeyse vücudundaki bütün kemikler kırıldığı için elle tutulamayıp yattığım çarşafın iki ucundan kaldırılma, Şanlıurfa'dan Diyarbakır'a kalkan Olağanüstü Halin helikopteri...

Sonra, Diyarbakır'da bir hastane...Onlarca gün bir ameliyathanenin, bir hasta yatağının üzerinde gelen "geçmiş olsunlar"a soluğunu tutarak yanıt vermek:

"Kötülere bir şey olmaz, kontenjanından yırttım."

İşte Kürtlerin 1988 göçüne , böylesi bir süreçte tanık oldum.

Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtler 1991'de bir kez daha kaçtı Türkiye'ye. Bu göç bir anlamda "sonun başlangıcı"ydı. Belki de Kuzey Irak'ta bir Kürt otonomisini, bir Kürt Federe Devletine ya da bir başka boyuttaki Kürt Devleti'ne atılan son adımdı. 1988'de Diyarbakır'daki hastanenin bir odasından izlemeye çalıştığım "Kürt göçü"nü, 1991'de tüm acılarıyla yaşadım. Kimi zaman otomobille, kimi zaman Zırhlı Piyade Taşıyıcı'yla, kimi zaman katır sırtında , kimi zaman da yürüyerek dolaştım Irak sınırı boyunca .

Tanık olunan, çağın en büyük acılarından biriydi kuşkusuz. Yokluğun, açlığın, ölümün çaresizleştirdiği

"insanlık durumu"nun çarpıcılığı herkesi yaşadığı gerçek dünyanın ve zamanın ötesine itiveriyordu bir anda.

Yıllar sonra, otuz altıncı enlemin üzerinden Türkiye sınırına dek uzanan küçücük bir lekeyi haritada görenler sorabilir:

"Bu nereden, ne zaman, niçin çıktı?"

İşte yıllar sonra insanların aklına takılabilecek bir soruyu gözlemler, yaşanılanlar, tanıklıklar boyutunda yanıtlamaya çalıştım.

Sadece Irak'tan kaçanların değil, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin o süreçteki duyguları, düşünceleri, kimlik savaşımları,

ulusal kültürlerini yaretme çabaları, yaşadıkları baskı ve terör, demokratik hak ve özgürlük istemleri de doğal olarak bu kitabın kapsamı içine girdi.

İnsanların, ölümün kendine çok yakın olduğunu duyumsadığı yerler vardır.

İşte Doğu'da, Güneydoğu'da gazetecilik yapmak da ölümün kendine çok yakın olduğunu duyumsamakla eşanlamlı. Nereye konacağı belli olmayan bir kuşun kanadındaydı sanki ölüm.

Denilir ki, "Gazeteci çağının tanığıdır."

Ve yine denilir ki, "Gazeteci tarihin müsveddelerini yazar."

"Ölüm Kuşun Kanadında" da işte böyle bir tanıklığın sonucu ortaya çıktı. Anlatılanlar, bir başka boyutta da "tarihin müsveddesi" sayılabilir.

Kimine göre tarih, "büyük devletler", devlet başkanları, karizmatik liderler tarafından yazılır. Kimine göre de tarih bir başlarına kaldıkları zaman "Okyanusa atılmış küçücük bir taş kadar dalga çıkaramayan" insanların yazdığıdır.

Bu kitapta, "tek başlarına, Okyanusa atılan küçücük bir taş kadar dalga çıkaramayanların" öyküsü var.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRTLERİN 1988 GÖÇÜ

OLAĞANÜSTÜ HALDE BİR HASTANE

Haziran, 1988...

Helikopter, Dicle nehri üzerinden Diyarbakır'a yöneldi.

Bir kişi bile kafasını kaldırıp bakmadı.

Güneydoğulular iyeden iyiye alıştı helikoptere. Her gün onlarcası kalkıp onlarcası iniyordu. Olağanüstü Hal Bölgesindeki yerleşim birimlerine, kimi zaman yalnız helikopterle ulaşım sağlanabiliyordu. Düne değin dört tekerli araç bile görmeyen kırsal kesimlerdeki çocuklar, helikopterle çoktan tanıştılar.

Yörede yaşayan halk "hava tahmini" yapar gibi, tepelerinde uçan helikoptere bakıp "Bugün gene çatışma var galiba" diye "olay tahmini" yapıyordu. Bölgeye dışarıdan gelen gazeteciler, Diyarbakır akşamlarında "çıkması olası" olayları beklerken, karanlığı delen helikopter seslerini duyunca telefonlara sarılıyorlardı:

"Bir olay mı var?"

Alınan yanıt çoğunlukla aynıydı:

"Hayır, yeni gelen helikopterlerle pilotlarımız gece eğitimi yapıyorlar da..."

Helikopterin indiği askeri birlikte, bir cankurtaran hazır bekliyordu. Askerler alışkın devinimlerle sedyeyi indirip cankurtarana yerleştirdiler. Helikopter yükünü bırakmanın rahatlığıyla bir toz bulutu kaldırarak havalandı.

Askerler, kim bilir kaçıncı kez bir yaralıyı Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim ve Araştırma Hastanesine taşıyorlardı.

Yolu iyiden iyiye ezberlemişti cankurtaran sürücüsü. Ama yine de Diyarbakır'ın asfaltı delik deşik yollarında "çukursayan makinesi" kullanır gibi gidiyordu.

Dünya tersine dönmüştü. Daha doğrusu sedyenin üzerindeyken öyle görünüyordu. Yeryuvarlağı yoktu sanki. Aşağıdan yukarıya doğru bakıldığında insanlarla dolu parçalı bulutlu bir gökyüzü vardı. Cankurtaranın sedyesinde yatan kendini, salamuradaki balık gibi duyumsayabilirdi. Ama yine de parçalı bulutlu da olsa gökyüzünü görebilmek insana derin bir "oh" çektiriyordu.

Sedyenin sağ ön tekerleği hiç dönmediğinden, parke taşlarının birleştiği çizgilerde sıçraya sıçraya gidiliyordu. Sedyeden görülen sadece tavandı; beyaz boyası yer yer lekeli, lambaları pisti.

Hastanenin acil servis girişinde bekleyen jandarmaların miğferleriyle namluları ayrı yönleri gösteriyordu.

Polisler, sanki "bugün de hiç müşteri çıkmadı" sıkıntısıyla hastane binasının gölgesine çektikleri bankın üzerine serilmişlerdi.

Acil servisin içi ve dışı çarşaflı-çarşafsız, takkeli-takkesiz insanlarla doluydu. İlk bakışta duyulan, Güneydoğu insanının ayak sürümeleri, yırtık sesleriyle fısıldaşmalarıydı. Kimin hasta, kimin ziyaretçi olduğunu ayırt etmek olanaksızdı. Neredeyse tüm kadınların başları boyunlarından kırık gibi yere düşüyor, erkekler de olabildiğince kambur yürüyorlardı.

Hastalarını ziyaret etmek isteyenlerle dışarıdakileri içeri sokmamak için direnen hastane görevlileri arasındaki kavga uzayıp gidiyordu.

Acil servis girişinde, sedye üzerinde birkaç dakika beklemek bile, kapıdaki görevlilerin hasta yakınlarını azarlayan bağırışlarını duymaya yetmişti. Kendisi gibi yöre halkından olan hasta yakınlarına pek de insaflı davranmıyordu hastane görevlileri. İşittikleri azara karşılık hasta yakınlarının "Sen insan değil misen" soruları sessiz, silik kalıyordu.

İçeriye girmek için insanların geriye kalan cesaretleriyle kapıya yüklenmelerindeki "aynı bölgenin insanı olmak" cüreti

de boşa çıkıyordu. Doğru, aynı bölgenin insanıydılar. Ama dışarıdakiler sıradan birer köylüydü. Kapıyı beklemekle görevlendirilenler ise "devlet kapısında iş-güç sahibi muteber kişiler"di. Bu fark da eli kolu dolu, acil servis kapısından girmek isteyenleri azarlamak için yeterli nedendi.

Sedye acil servis girişine takılıp kalmıştı. Her bölümden bir doktor bekleniyordu.

Sonunda geldiler.

"Beyinde bir şey yok"; "Ortopediyi ilgilendirmiyor"; "Gözde bir şey yok"; "Kaburgalar kırık. Ciğere saplanmış olabilir..."

Doktorların "toplu muayenesi" sürüp gidiyordu.

Eskiçağ Mezopotamyasında da böyleymiş zaten. Hastalığı uzun süre iyileşmeyen kişiler köyün alanına getirilir, bütün halk da o hastayı görmeye gelirmiş. Sırayla hastanın önünden geçenler hastayı inceler, benzeri bir rahatsızlığı geçirenler ya da geçirenleri tanıyanlar, o hastalık üzerinde bildiklerini anlatırlarmış. Bu bilgilere göre de tedavi edilirmiş hasta.

Ne de olsa Diyarbakır Mezopotamya'ya fazla uzak değildi.

ZİNCİRE VURULAN HAMİLE ÖĞRETMEN

Temmuz, 1988...

İyiden iyiye alışmıştım hastaneye.

Hastanenin girdisini, çıktısını, insanlarını, içeride olanını, dışarıdan gelenini yakından tanımaya başlamıştım artık. Ağırlıklı olarak yedi ayrı gruptan oluşuyordu hastane kalabalığı:

Hastalar, doktorlar, hemşireler, hizmetliler, öğrenciler, ziyaretçiler, mahkûmlar...

Hasta olmak, belki de tıbbiyeyi bitirip doktor olmaktan çok daha zordu. Çünkü hasta olmak için insanın cebinde çok parasının olması gerekiyordu. Hele bu bölgenin insanı, hasta olacak kadar çok parayı taşımıyordu cebinde.

Cebinde parası olmadığı için "yatacak hasta"lar bile acil serviste "ayaküstü tedavi" edilip gönderiliyordu. Ancak bazı "yufka yürekli" doktorlar vardı. Parası olmasa da, güç durumdaki hastaları, senet imzalatıp yatırıyorlardı hastaneye. Çoğunun da senet imzalaması "tahsil durumu" nedeniyle olanaksızdı. Ayrıca hasta taburcu olduktan sonra imzalanan senette yazılı adı ve adresi bulmak da çok kolay olmuyordu.

İş, elbette senet imzalayıp hastaneye yatmakla kalmıyordu. Her geçen gün, kabaran bir fatura demekti yatmak. Hastanedeki özel oda fiyatları, neredeyse beş yıldızlı otel ücretlerine eşdeğerdi.

Hastanedeki parasız hastalar, taburcu olacakları günü kara kara düşünüyorlardı. Çünkü hastaneden çıkabilmeleri için milyonlarca lira ödeme yapmaları gerekiyordu. Bunun yerine hastaneden kaçmak, elbette daha kolay bir yöntemdi.

Zaten hastaneden kaçan kaçanaydı. Önlem olarak hastane yönetimi kaçışlarda sıkça kullanılan yangın merdiveninin kat aralarına demir parmaklık yaptırmış, üstüne üstlük üzerine asma kilit bile asmıştı. Hani yangın çıksa, tüm katlardaki kilitler açılana kadar hastalar kebap olabilirdi.

Alınan önlemlere karşın kaçmayı başaranlar vardı elbet.

En son bir hasta, yattığı bölümün tekerlekli sandalyesiyle kaçmayı başarmıştı. Bu tür kaçma yöntemlerini beceremeyen hastalar da, taburcu olacakları gün yaklaştıkça, neredeyse hastaneden tünel kazıp kaçacak duruma geliyorlardı.

Adam, soluk almakta güçlük çeken yedi yaşındaki oğlunu kucağında hastaneye getirmişti bir gün. Ufaklık, madeni bir beş liralığı yutmuştu. Doktorlar kontrol ettiler. Hiç müdahale etmeden, bir vakumla çıkarılabilirdi yutulan para.

Ama bunun bir fiyatı vardı: İki yüz elli bin lira...

Yani, ufaklığın yuttuğu paranın elli katı. Hem de hükümet belirlemişti bu fiyatı. Hastane yönetimi de almak zorundaydı.

Adam çaresiz razı oldu. Küçük bir operasyonla çocuğun gırtlağındaki para alındı.

Çocuk gözlerini açtı, soluk alması rahatlamıştı. Ayağa kalktı, gülümsedi. Önceleri baba da sevinçliydi. Ancak cebindeki paranın neredeyse tümü olan iki yüz elli bin lirayı ödeyip hastaneden çıkarken, bir elinde oğlunun gırtlağından çıkan beş liralığı tutuyor, diğer eliyle de çocuğun kafasına vuruyordu kızgınlığından.

Ziyaretçilerin arasına karışarak hastaneden kaçmak, kullanılan en yaygın yöntemdi. Yakınını ziyarete gelenler, daha önce planladıkları şekilde, yanında gereken "sokak elbisesini" getiriyor, hasta da pijamalarını çıkartıp bunu giyiyordu. Sonra da ziyaretçilerle hasta, güle oynaya doğru evlerine...

Bazıları da pijamasıyla bahçeye çıkıp geziyormuş gibi yaparken, doğruca köyünün yolunu tutuyordu.

Diyarbakır'daki üniversite hastanesinde bir de kaçması olanaksızlar vardı: Mahkûm hastalar...

Erkek olan mahkûm hastalar için acil servis girişinde genişçe bir oda ayrılmış, tavana yakın pencereleri ve kapısı, tellerle, demir parmaklıklarla örtülmüştü.

Cezaevlerindeki olumsuz koşullar, açlık grevleri tutuklu ve hükümlülerin yoğun biçimde rahatsızlanmasına yol açıyor, durumu ağır olanlar da üniversite hastanesine getiriliyordu.

Mahkûm hastaların bulunduğu koğuşun önünde askerler, sürekli nöbet tutuyordu. Hasta sayısı fazla olduğundan parmaklıkların, tellerin arkasındaki mahkûmlar balık istifi dizilmiş izlenimi veriyordu.

Koğuşta tüberkülozluyla apandisti alınan yan yana yatıyordu. Doktorlar, bazen hasta olan mahkûmları muayene et-

mekte güçlük çekiyordu. Eğer güvenlik görevlisi bazı mahkûm hastalara kızmışsa ortadan kayboluyor, vizite gelen doktorlar kapıda bekleyen nöbetçiden "Komutanımız şu anda bir yere gitti. Anahtar da onda. Gelince kapıyı açabiliriz ancak" yanıtını alıyorlardı.

Bir bayram günüydü. Cezaevlerinde açık görüş, hastanelerde ziyaret vardı. Günün erken saatlerinden başlayarak, ellerinde armağanlarla hastalarını ziyaretteydi Güneydoğunun insanları. En ezikleri mahkûm hastaların yakınlarıydı. Demir parmaklıklı kapının önünde tek sıra olmuş, ellerinde torbalarıyla aranmayı bekliyorlardı.

Kasketlerinin içinden, saçlarının arasına, taşıdıkları yiyecek torbalarının dibine değin aramadan geçtikten sonra "hasta mahkûm koğuşu"na alınıyorlardı. Yüzlerine vuran eziklikte hasta ziyareti ile cezaevlerindeki bayramlık görüş gününün bir araya gelmesinin, ayırdına varılmayan şaşkınlığı vardı belki de.

Mahkûm olmak ayrı bir duyguydu, hasta olmak ayrı...

Hem mahkûm, hem de hasta olmak nasıl bir duyguydu? Aynı anda bir insanın hem bir doktoru, hem de bir gardiyanı olması, başına gelmeyen kişinin bilemeyeceği türden bir duygu olmalı.

Peki, ya insan hem tutuklu, hem dokuz aylık hamile, hem de hasta yatağına ayağından zincirli olursa...

Sİ... İdil Lisesinde matematik öğretmeniydi. Tutuklanmasından aylar önce lise girişine, "Bana halkımı unutturamazsınız, Faşist Türk devleti" yazılı bir pankart asılmıştı; PKK imzalı.

Olay üzerine okula gelen polisler bazı öğretmenlerle öğrencilerin yazı örneklerini almış, ancak olayın soruşturması bir türlü tamamlanmamıştı.

Tam üç ay sonra polisler yeniden okula gelmiş ve sadece Öğretmen Sİ'nin yazı örneğini almışlardı. Emniyet Müdürlüğünde hazırlanan "ekspertiz raporu"nda, slogandaki yazıya öğ-

retmen Sİ'nin "E" ve "A" harflerinin benzediği belirtilmiş, bunun üzerine gözaltına alınmıştı.

Olayı bilenler Sİ'nin, öğretmen döven bir aşiret reisi oğluna disiplin cezası veren kurulda bulunduğu için ihbar edildiğini söylüyorlardı. Pankart asılma olayından üç ay sonra Sİ'nin ihbar edilmesini, aşiret reisinin "Oğlum ceza alırsa sizi Kürtçülükten ihbar edeceğim" demesine bağlıyorlardı.

İdil Sulh Ceza Mahkemesi, dokuz aylık hamile Sİ'nin tutuklanmasını ve Diyarbakır DGM'ye gönderilmesini kararlaştırır. İki yaşında bir kızı olan Sİ, o gece rahatsızlanır ve Cizre Devlet Hastanesine gönderilmesini ister. Ancak "güvenlik" gerekçesiyle o gece cezaevinde tutulur. Ertesi gün gönderilir hastaneye. Ancak tutuklu koğuşu bulunmadığı için tekrar İdil'e gönderilir Sİ.

Ha doğurdu, ha doğuracaktır. Önce Diyarbakır Cezavine, oradan da üniversite hastanesine getirilir.

Üniversite hastanesinde erkek mahkûmlar için koğuş vardır ama, kadın mahkûmlar için yoktur. Kadın Doğum Servisinde bir oda boşaltılır. Başına dikilen iki asker, bir de karnındaki çocukla beklemeye başlar Sİ. Yürümesi bile olanaksız olan Sİ'nin odasında geceleri iki asker kalır. Bu da yetmez. Ne olur, ne olmaz, belki kaçar diye ayağından bir de yatağa zincirlenir dokuz aylık hamile kadın.

"Zincire vurulan hamile kadın" kulaktan kulağa, servisten servise, odadan odaya yayılır hastanede. Telefonlar çalışır, haberler gönderilir.

İlk ses Ankara'dan gelir. Olayı duyan SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay araştırmalarını yaptıktan sonra uygulamayı kınar:

"Suçlu olsun olmasın, suçluluğu kanıtlanmış olsun olmasın, yirmi sekiz yaşında, dokuz aylık hamile bir ananın Türkiye'deki resmi kuruluşlarca yapılan akıl almaz uygulamalara

INSTITUT KURDE de PARIS

maruz kalması, sancılar içerisinde kıvranırken bile devlet görevlilerinin, uygulamaları ve formaliteleri gerekçe kılarak sorumsuz tavırlar içerisine girmelerini şiddetle kınıyorum. Bir insan, bir ana olan yurttaşımızın Dicle Üniversitesi Hastanesinin dördüncü katından nöbetçilere rağmen kaçabilmesi mümkün müdür ki, geceleri ayakları zincire vuruluyor?"

SHP, Barolar Birliği, Tabipler Odası, İnsan Hakları Derneği de olayı kınıyordu. Ardından SHP Tunceli Milletvekili Kamer Genç olayı yerinde incelemek üzere Diyarbakır'a geldi. Hamile kadının zincire vurulmuş halini fotoğraflamak isteyen gazeteciler bunu başaramamışlardı. Kapıdaki askerler ya gazetecileri içeri sokmamış ya da çekilen filmleri "Bizim askerliği yakarsınız sonra" diyerek almışlardı.

Milletvekili Genç, hastaneye geldi, Sİ'nin kaldığı dördüncü kata çıktı ve koridorda bekleyen askerlere doğru yürümeye başladı. Askerler "hazırol"a geçip selam verdiler Genç'e. Sİ'nin tutuklu ve hasta olarak bulunduğu odaya girdi. Genç kadının morali yerindeydi. Sİ, Milletvekili Genç'e sordu :

"Önemli olan yalnızca ben değilim. Türkiye'de benim gibi haksızlıklarla karşı karşıya kalan acaba ne kadar insan var? Bir öğretmenin kaderini bir aşiret reisinin tayin etmesi ne büyük utançtır. Çocuğunu disiplin kuruluna verdim diye meydana gelen ve belki de düzmece bir olayı benim yaptığıma dair ihbarda bulunan bu kişinin iddiasının araştırılmasına bile gerek duymadan, başıma gelenlere bakın. Bana benzer kaç kişi zindanlarda, mahkemelerde sürünüyor acaba? Bunun hesabını kim soracak?"

Olaydan etkilenen SHP Milletvekili Kamer Genç, daha hastaneden ayrılmadan hükümete şiddetle yükleniyordu:

"Ülke hızla faşizme doğru sürükleniyor. Sİ'nin başına gelenler bu hükümet için utanç vesilesi olmalıdır. SHP olarak bu tür olayların peşini bırakmayacağız. Başbakana sormak istiyorum; Semra Hanım aleyhine bir ihbarda bulunulsa ve eşiniz

dokuz aylık hamile olsa, ayağından kelepçelenmesini ve iki genç askerle aynı odada gecelemesini nasıl karşılarsınız?"

"Zincirli öğretmen" ilk duruşmaya çıkacağı günü beklerken Milletvekili Fuat Atalay, "Başbakan Turgut Özal'ın yanıtlaması istemiyle" bir soru önergesi veriyordu TBMM'ye.

Kısa bir süre sonra mahkemeye çıkarıldı Öğretmen Sİ. İdil'den başlayan bu gülünç olay Cizre Devlet Hastanesinde, Diyarbakır Cezaevinde sürmüş, zincire Diyarbakır Üniversitesi Hastanesinde bağlanarak DGM'ye kadar gelmişti.

Avukatlar mahkemede yapılan yanlışlıkları anlatıyorlardı:

"Bildiride yazı keçeli ve divit kalemle yazılmış olmasına rağmen, bu tür kalemlerle yazı örneği alınmamıştır. Yazı örneklerinin ayakta, oturarak ve başka durumlarda alınması ve yazıya bu konunun not edilmesi gerekirken bu koşullar yerine getirilmemiştir. Ekspertiz raporunun temin ediliş biçimi de yasaya aykırıdır. Yasa bilirkişi tayinini hâkime bırakmıştır. Gecikmesinde sakınca varsa bu işi savcı yapar. Oysa emniyet, kendiliğinden böyle bir yola başvurmakla yetki gasbında bulunmuştur."

Anlaşılan, öğretmenin gözaltına alınması ve tutuklanmasında tam bir "deve hesabı" yapılmıştı. Doğru olan bir tek yeri yoktu; ya da neresi eğri değildi ki?

Öğretmen Sİ, çıkarıldığı ilk duruşmada tahliye edildi. Birkaç gün sonra da sağlıklı bir bebek doğurdu.[1]

---

1) Kim bilir, çocuğunun adını belki Barış, belki Umut, belki Özgür koyar diye düşünmüştüm Sİ doğurduğu gün. İki yıl sonra bir gece evi basıldı Sİ Öğretmenin. Tahliye edilir edilmez doğurduğu çocuk daha iki yaşındaydı. Gelenler kocasını alıp götürdüler. Eşinin gözaltında kalışının on beşinci günüydü ki, bir haber geldi. Öğretmen Sİ ölmüştü. Bir türlü kimse inanmıyordu otuz yaşındaki bir insanın durup dururken ölebileceğine. Sonunda otopsi yapıldı. Sİ Öğretmen, kocası gözaltındayken "üzüntüye bağlı bir kalp krizi sonucu" ölmüştü. Küçük bir bilgi daha... Sİ her ne kadar Kürtçülükten yargılandıysa da, öyle Kürt kökenli falan değildi. Aydınlı'ydı. Yani Egeli bir öğretmendi.

KÜRTLERİN BÜYÜK GÖÇÜ BAŞLIYOR

Ağustos, 1988...

Doktorun yakasına "Paspas" diye yapışmıştı. Bir yandan kadının güçlü ellerinden yakasını kurtarmaya çalışırken, öte yandan da soruyordu doktor:

"Ne paspası be kadın?"

Ama doktorun yakasını bırakacak gibi değildi kadın. "Paspas" diyordu da başka bir şey demiyordu.

Kadını Adıyaman'dan getirmişlerdi Diyarbakır'a. Köyünde doğum yaparken, biraz güçlük çekmiş olmalı ki, yardıma gelen konu komşu, fazla bastırmıştı göğüs kafesine. Daha doğrusu, içlerinden en ağır olanı üstüne oturuvermişti de, doğumdan bir ay sonra ayrımına varmışlardı kemiklerinin kırıldığının.

Doktorun gözüne, koridorun taşlarını silen hizmetli Mehmet ilişti, can havliyle "Çabuk koş buraya" diye bağırdı. Elleri hâlâ yakasındaydı kadının ve "paspas" diyordu belki onuncu kez.

Mehmet paspası koridora bırakmış, ellerini lacivert önlüğüne silerek, biraz da sırıtarak geldi:

"Buyur doktor bey..."

Doktor hâlâ yakasını kurtaramamıştı :

"Ne istiyor bu? Paspas, deyip duruyor."

Mehmet kadınla birkaç sözcük konuştuktan sonra doktora döndü:

"Dün de unutmuşsunuz. Paspas değil, pansuman istiyor..."

Gerçekten de yörede görev yapan doktorların en büyük sorunlarından biri hastalarla anlaşabilmekti. Bölgeden olmayan bir doktor, nedeneyse hiç Türkçe bilmeyen çoğu kadın hastalarla aracısız anlaşamıyordu.

Bu konudaki en büyük yardımcıları, tümü yöre insanlarından işe alınan hizmetlilerdi. Ama onların da yetersiz kaldığı zamanlar oluyordu.

Böyle durumlardan biri, bölüm yöneticilerinden bir yardımcı doçentin, kadınlar koğuşunda bir hastaya rastlamasıyla ortaya çıktı. Dosyasına göre kadın üç gündür yatıyordu ama, rahatsızlığının ne olduğu belli değildi. Kadından sorumlu asistana kötü kötü bakıyordu bölüm yöneticisi :

"Nesi var bunun?"

Genç doktor ezilip büzülüyordu:

"Bilmiyorum hocam..."

Bölüm yöneticisi ne diyeceğini şaşırmıştı. Belli ki, "Böyle doktorluk mu olur" diye düşünüyordu. Dilinin ucuna gelen kötü sözcükleri sabrının son kalanlarıyla yuttu:

"Ne verdiniz bu hastaya üç gündür?"

"Yemek yemedi. Biz de serum taktık."

"Yani bu hasta üç gündür serumla mı yaşıyor?"

"Evet hocam..."

Olacak iş değildi. Ama oluyordu işte. Bölüm yöneticisine sinirden kaynaklanan bir alaycılık egemen olmuştu:

"Serumdan başka ilaç da vermemişsinizdir buna..."

"Hastalığını anlayamadığımız için vermedik."

"Sorsaydınız hastanın kendisine 'hastalığın nedir' diye."

"Sorduk hocam."

"Yok bir şeyim" mi, dedi?"

"Valla bir şey söyledi ama, anlamadık. Türkçe bilmiyor da..."

İşte bu noktada bölüm yöneticisinin alaycılığı gitti, yerini kızgınlık aldı:

"Siz de doktor olacaksınız. Ulan biz asistanken, gider hastane önünden dil bilen adam toplar, yine de anlardık hastanın derdini. Kürtçe bilen, olmadı Arapça bilen bile bulurduk. Şimdi geçmişsin karşıma 'Türkçe bilmiyor' diyorsun. Bulamadın mı Kürtçe bilen?.."

Başı öne eğik yanıtladı soruyu genç doktor:

"Bulduk hocam..."

Çıldırmak işten değildi artık :

"Madem buldun da neden anlayamadın hastanın derdini?"

Verilen yanıtta bir çaresizlik vardı:

"Hasta Kürtçe de bilmiyor hocam... Zazaymış..."

Hastanenin merkezi yayınından sık sık duyurular yapılırdı:

"A RH pozitif kan aranıyor..."

"B RH negatif kan verecekler..."

Hastanede dil sorununu çözmek için de böyle duyurular yapılabilirdi :

"Göğüs Cerrahisi Bölümünde yatmakta olan bir hasta için Zazaca bilen..."

"Beyin Cerrahisi Bölümünde, çok acele Kürtçe bilenlere ihtiyaç..."

Ama böylesi duyurular hem "resmi görüş"e , hem de "anadile yasak getiren" 2932 sayılı yasaya aykırıydı. Bu nedenle yapılamazdı. Böyle olunca da doktor ile hasta, doktor ile hasta sahibi, bölüm yöneticisiyle asistanı arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar uzar giderdi.

Elbette tartışmaların odaklaştığı konulardan biri de "resmi ideoloji"ydi. Hiç umulmadık insanlar, konuya ilişkin görüşleri tartışıyorlardı.

Biri hasta yakını bir öğretmen, diğeri de hastanede görevli bir hizmetliydi. Aralarındaki söyleşi dönüp dolaşıp "Kürt sorunu"na gelmişti. İkisi de Kürt kökenliydi. Hastane görevlisi ayrı bir Kürt ulusunun varlığını savunuyor, öğretmen ise bu görüşe karşı çıkıyordu.

Hastanedeki hizmetli, öğretmene "Konuşmandan belli, sen de Kürtsün" deyince, hasta yakını öğretmen şiddetle karşı çıktı:

"Beni karıştırma, ben Atatürkçüyüm..."

Hizmetli konunun bu yanını anlayamamıştı:

"Ne alakası var Atatürkçülüğün bununla?"

Öğretmen gülümsedi:

"Bak anlatayım. Atatürkçü görüşe göre..."

Kuram biliniyordu. Bunu bilmeyen resmi görevlililere de düzenlenen özel kurslarda anlatılıyordu zaten.

"Kürt" diye bilinenler aslında "dağ Türkleri"dir. Ancak Güneydoğu'da kışın kar yağar. İşte bu "dağ Türkleri" de karda yürürken, "kırt,kürt" diye ses çıkartırlar. Bu yüzden de "dağ Türkleri"ne "Kürt" denir.

"Anladın mı şimdi ?"

Hastane görevlisi kızmıştı :

"Ulan dünyanın her yerinde dağ vardır. Bu dağlarda da kar vardır da, neden Kürt yoktur?"

Öğretmen şaşırmıştı. Böyle bir sorunun karşılığı öğretilmemişti. Biraz durakladıktan sonra gözleri parladı. Sorunun yanıtını bulmuştu:

"Oralarda Türk yoktur da onun için..."

Bölgede görev yapanlarla yöreye atananlara bazen de video ile verilen seminerlerde "dağ Türkleri"nin "yöre dili" ile konuştuğu, dağda olmayan Türklerin ise "anayasa dili" kullandığı anlatılıyordu.

İşte, Türklerle Kürt olduklarını savlayanların arasındaki "dil sorunu" da, Türklerin bulunduğu "irtifaya" göre değişmesinden ibaretti "resmi görüş"e göre. Hastanedeki sorun da gayet basitti; "yöre dili" konuşan "dağ Türkleri" ile "Anayasa dili" konuşan "ova Türkleri" aralarında, bir türlü anlaşamıyorlardı.

Aslında yalnız Diyarbakır'daki hastanede değil, Türkiye'nin pek çok yerinde tartışılıyordu "Kürt var mıdır, yok mudur" diye. Bileni bilmeyeni, okumuşu cahili ayrı telden çalıyordu. En kerli ferli bilim adamı Kürtlerin aslında Türk olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu bin dereden bin bir su getirerek. Öyle bir ortam yaratılmak isteniyordu ki Türkiye'de, "Kürt yoktur"

diyenlere en azından "cahil" , en fazlasından "Türkçü" denecekti. Ama "Kürt vardır" demenin bedeli ağırdı. Bir anda "Bölücü" ve "Kürtçü" olmak işten bile değildi.

İşte, bu tartışmaların Türkiye'de giderek yoğunlaştığı sırada bir haber dalga dalga yayılmaya başlamıştı Diyarbakır'daki hastanenin koridorlarında.

1980'den bu yana süren İran-Irak savaşında ateşkes sağlanmıştı. Saddam, namlusunu, İran'ın yanında savaşan Kuzey Irak Kürtlerine çevirmişti. Bir soykırımına doğru gidiyordu Irak'taki Saddam rejimi. Yollara dökülmüştü Kürtler. Türkiye'ye doğru kaçıyorlardı.

Birkaç gün kulaktan kulağa dolaştı bu haber. Hastanedeki Kürt kökenliler, Irak'taki Kürtleri merak ediyorlardı. Gazeteci olduğumuz için günde birkaç kez gelip soruyorlardı "Bir haber var mı" diye.

Kuzey Irak'taki Kürtlerle, Türkiye'deki Kürtlerin arasında yakın bir akrabalık vardı. Türkiye'ye doğru kaçtıkları yolunda haberler gelen Pinyaniş, Kaşuran, Hertuşi, Dostki gibi aşiretlerin bir bölümü Irak'ta, bir bölümü de Türkiye'de yaşıyordu. Bu nedenle Saddam'ın Kuzey Irak'taki Kürtleri bombalaması, neredeyse bir yasa boğmuştu Türkiye'deki Kürtlerin çoğunu.

"Dağ Türkü" mü "ova Türkü" mü tartışmaları da işte bu noktada bir kez daha açılmamak üzere bitiyordu. Demek ki Irak'ta da Kürt vardı; İran'da, hatta Suriye'de de...

O zaman bizdeki Kürtler "dağ Türkü"yse, Irak'takiler "dağ Arabı", İran'dakiler "dağ Acemi" miydiler? O zaman Ermenistan'daki Kürtler de "dağ Ermenileri" oluyordu.

Sonunda Kuzey Irak'taki Kürtlerin yaşadığı drama ilişkin haberler telekslerden, radyolardan, ajanslardan, televizyon ekranlarından, gazete sayfalarından akmaya başlamıştı; 1988 Ağustosunun son günlerine doğru.

Irak hükümetinin Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlere yönelik başlattığı harekât üzerine, aralarında çok sayıda kadın ve çocuğun da bulunduğu binlerce Kürt, Türkiye sınırını zorluyordu. Sınırı geçmeyi başaran Kürtler askeri araçlara bindirilerek Irak'a geri gönderiliyordu. [2]

Bölgeden ulaşan haberlere göre Türkiye sınırına dayanan Kürtlerin sayısı on bini bulmuştu. Irak rejimine karşı savaşan Kürdistan Demokratik Partisi lideri Mesud Barzani, Türkiye'nin Irak ordusunun kimyasal bombardımanından kaçan on binlerce Kürde sınırlarını kapatmasını eleştirdi. Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırılarda bu ay beş yüz Kürdün öldüğünü, üç bininin de yaralandığını öne süren Barzani, "Türkiye Irak'la olan sınırını kapattı ve on binlerce Kürde sığınma hakkı vermeyi kabul etmedi" dedi.

Barzani, Kürt mültecilerinin ırak tarafından hemen her gün düzenlenen kimyasal saldırılardan kaçtıklarını ve Hakkâri'nin Çukurca yöresinde toplandıklarını belirtti. Barzani, mültecilerin birkaç yüzünün kimyasal silahlarla yaralanmış olduğunu ileri sürdü. Barzani çok sayıda çocuğun kimyasal silahlarla öldürüldüğünü, çevrenin ve besin maddelerinin zehirlendiğini, salgın hastalık tehlikesinin başgösterdiğini belirtti. Türk hükümetine yaptığı çağrıda da Barzani "İnsani nedenlerle hiç olmazsa kimyasal silahlarla zehirlenen çocuk ve kadınları kabul etsinler" isteminde bulundu.

Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Kızılhaç Örgütünden de yardım isteyen Barzani, Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırıların 27 Ağustos 1988 Cumartesi günü Zakko, Amadiye ve Şeyhen bölgelerinde yoğunlaştığını bildirdi. Barzani, Duhok, Musul ve Erbil bölgelerinde de Irak birlikleri ile Peşmergeler arasındaki çarpışmaların bütün şiddetiyle sürdüğünü de açıklamalarına ekledi.

---

2) Bkz. Cumhuriyet gazetesi, Ağustos-Eylül, 1988.

İran'la sağlanan ateşkesin ardından birliklerini Kürtler üzerine yönelten Irak, kaçanları Türkiye sınırına kadar izliyordu. Irak uçakları Türkiye sınırına yakın köyleri de bombaladıkları, bu bombaların, sınırı geçerek Türkiye içindeki yerleşim birimlerine düştükleri de gelen haberler arasındaydı. 28 Ağustosta sabaha karşı atılan üç Irak bombası Uludere'ye bağlı Işıkveren Köyünün birkaç yüz metre ötesine düşmüştü. Irak sınırında bulunan Çukurca'nın Uzundere kasabası ile Çağlayan Köyü arasındaki bölgeye de Irak jetleri tarafından çok sayıda bomba atılmıştı. Irak topçusunun bombardımanı sırasında Uludere-Şırnak karayolu da isabet almıştı.

Hakkâri'de bulunan SHP Milletvekili Cumhur Keskin bölgede yaşanılan olayları şöyle anlatıyordu:

"Saddam yönetimi Irak'ın kuzeyinde bir soykırım başlattı. Kimyasal silahların da kullanıldığı bu saldırılardan sonra Kürt yerleşim birimlerinden, çoğunluğunu çocuk ve kadınların oluşturduğu otuz beş bin dolayında sivil halk Türkiye sınırına doğru göç etmiştir. Bu sayı sürekli artmaktadır. Yetkililerle yaptığımız görüşmeler Özal hükümetinin mültecileri kabul etmeyip kimyasal silah ortamına geri göndermek kararında olduğu anlaşılmıştır. İran hükümetinin de kabul etmediği bu insanların SHP olarak Türkiye'nin bağlı bulunduğu İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince mülteci olarak kabul edilmesi, edilmemesi halinde Özal'ın, Saddam yönetimiyle suç ortaklığı yaptığını belirtmek istiyoruz. Özal hükümetinin Uluslararası Mülteciler Sözleşmesine uyan bu mültecileri kabul etmesi gerektiğini vurgulamak istiyoruz."

Ancak, Ankara'da esen hava sorunun "Irak'ın bir iç meselesi olduğu" yolundaydı. Türkiye'nin Irak sınırından geçenlere izin verdiği anda, tarafsız ve dengeli tumunu değiştirmiş olacağını belirten Milli Savunma Bakanı Ercan Vuralhan, "Sınırlara yığılan herkesi içeri alırsanız, Ortadoğu'daki denge içindeki ye-

rinizi sarsarsınız. İçeriye gelenlerin alınması konusunda hükümetin verdiği herhangi bir karar yoktur" diyordu.

Körfez bölgesinde top sesleri dinmiyordu. İran'la Irak sekiz yıl savaştıktan sonra ateşkes imzalamışlardı 20 Ağustosta. Ama bu da yetmemişti silahların susmasına, barut kokusunun, akan kanın durmasına. Bu kez Irak, İran'ı bırakmış, kendi sınırları içindeki Kürtlere karşı büyük bir "öç alma" hareketine girişmişti. İran cephesini kapatan Irak, şimdi de Kürtlere cephe açmıştı.

Aslında Kürtlerin bu "dram"ı ilk kez yaşanmıyordu. Çünkü İran'la Irak ne zaman kapışsalar, konjektürü uygun bulan Kürtler Irak'taki merkezi hükümete karşı ayaklanıyorlardı. Ama ne zaman bu iki devlet barışsa, o zaman da Kürtlere karşı bir "öç alma" hareketi başlatılıyordu merkezi hükümet tarafından. Sahnede yeni bir "Kürt dramı" vardı. Tarihsel süreç içinde yaşadıklarının yeni bir aşamasıydı Irak'tan kaçıp Türkiye sınırına dayanan binlerce Kürdün perişan durumu.

Kürtlerin yaşadıklarını, Mustafa Barzani 9 Şubat 1977 tarihli mektubunda tüm ayrıntılarıyla anlatıyordu ABD'nin yeni başkanı Jimmy Carter'a:

> Başkanlık seçiminiz sırasında, dünyanın her yerindeki halkların temel insan haklarını açıkça destekleyeceğinizi defalarca belirtmeniz, beni çok sevindirdi ve yüreklendirdi.
>
> İşte bu umutladır ki size, Kürt halkının yenilgisine ve bunu izleyen dağılmasına yol açan sorun ve olayların nedenlerini kısaca belirtmek için yazıyorum.
>
> Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle, Güney Kürdistan "İki Nehir Arası Ülke" olarak bilinen yerle birleştirilerek Irak oluşturuldu ve İngiltere'nin yönetimine verildi. Müttefik devletler, özerk bir Kürdistan'ın kurulmasını vaat etmişlerdi. Çünkü Kürtler; Araplar, Türkler ve Perslerden sonra dördüncü büyük etnik grubu oluşturuyorlardı.

1920'lerde yapılan Sevr Antlaşması, geniş Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer halklarıyla eşit temeller üzerinde, Kürtlerin kendi kaderlerinin tayini hakkını içeriyordu. Ama uluslararası çıkarlar, antlaşmanın gerçekleşmesine olanak vermedi, böylece Kürt hakının durumu bir çözüme ulaşamadan olduğu gibi kaldı. Ondan sonra Kürtler, kendilerini zorla asimile etmek isteyen işgalcilere karşı kendi ülkelerinde asgari düzeyde eşitlik ve adalete kavuşmak için, sık sık kendilerini savunmaya zorlandılar.

Irak'ta monarşik sisteme son veren ve General Kasım liderliğinde bir askeri yönetim oluşturan 1958 darbesinden sonra Kürt halkının ulusal haklarının tanınacağı vaat edildi.

Yeni rejim, Sovyet etkisi altına girer girmez, komünistlerin Irak'ta başlattıkları kargaşa içinde vaatler unutuldu.

Demokrasi ve özgürlük konusunda Kürtlere düşen sorumluluk nedeniyle Irak komünistlerinin yaptıkları kitle halindeki katliamlara karşı seyirci kalamazdım. Ancak General Kasım ve diğer yüksek rütbeli subaylara durumun ciddiyetini anlatınca, onların öfkelerine maruz kaldım. Yerel komünistlerin desteği ve Sovyetler Birliği'nin cesaret vermesi ile Irak hükümeti 1961 yılında silahlı kuvvetlerini silahsız Kürt halkına karşı hücuma geçirdi. Kürt halkının kendisini kurtarmak için başlattığı devrim, o zamandan beri devam ediyor. Bu süre içinde Irak'ta dokuz hükümet ve beş rejim değişti. Bu zulümlerin her aşamasında, ilişkileri yeniden düzeltmek için çok mütevazı bir dille ricada bulunduk. Ancak bizim tekrarlanan ricalarımıza, yalnızca tekrarlanan hakaretlerle karşılık verildi.

Bizim acılarımız, sayın başkan, sizin dedelerinizin acılarından farklı değildir, ki, onları değerli Amerikalı Thomas Jefferson en iyi şekilde dile getirmiş, belgelemişti.

Son olarak 1968 yılında, bugünkü BAAS rejimi iktidara gelir gelmez, bize savaş ilan etti. Fakat amacına savaş yoluyla ulaşamayacağını anlayınca, 1970'te barış görüşmelerine başvurmak zorunda kaldı ve bu görüşmeler aynı yıl 11 Mart Antlaşmasıyla sonuçlandı.

Antlaşma, Irak halkının iki asli milliyetten, Araplar ve Kürtlerden oluştuğunu kabul ediyordu. Antlaşma aynı zamanda Kürt milliyetinin haklarını sayıyordu, ki bunlar arasında en önemlisi, dört yıl içerisinde, Irak Cumhuriyeti çerçevesi içinde bir özerk Kürdistan oluşturulmasıydı.

Antlaşmayı imzalamaya istekli oluşumuz, yalnızca, onun şartlarının bizi derinden tatmin ettiği için değildi, fakat aynı zamanda Irak'ta barışın sağlanmasını istiyor ve Kürtlerin hükümete katılmasını, BAAS'ın Irak halkına ve komşu ülkelere karşı sert ve uzlaşmaz politikasını değiştirebileceğini umuyorduk.

Fakat çok geçmeden, bu antlaşmanın, BAAS'ın zaman kazanmak için başvurduğu bir taktik olduğunu fark ettik. Onların iç barışa ihtiyaçları vardı ve Irak'ın komşularına karşı giriştikleri yeni hareketlerde, Kürtlerin desteğini almayı umuyorlardı. İran, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Suriye ile yaratılan sürtüşmelerde bizi savaşa sürüklemek istiyorlardı.

Biz bir araç olmayı reddedince, bu kez Kürt bölgesini –özellikle zengin petrol sahalarını-ki, bu sahalar Irak petrol üretiminin yüzde altmış beşini, petrol rezervlerinin yüzde yetmişini kapsamaktadır, Araplaştırma politikasını başlattılar. Aynı zamanda barışı ülke içindeki politik düşmanlarını tasfiye için kullandılar. Demokratik partiler kapatıldı ve onların yüzlerce üyesi kitle halinde katledildi ya da işkence ile öldürüldü. Arkasından, dört yıllık sürenin bitiminde antlaşma tüm hükümleri ile uygulanacağına, bize karşı yeni bir savaşın hazırlığına geçildi. Bağdat'la Moskova' nın bağları,

1972 başlarında imzalanan yirmi yıllık dostluk antlaşmasıyla daha da güçlendirildi. Büyük miktarda, geliştirilmiş Sovyet silahı, askeri uzmanlar ve teknisyenlerle birlikte Irak'a ulaşmaya başladı. Buna paralel olarak Irak'taki Sovyet nüfusu da arttı. BAAS rejimi hemen Moskova yanlısı Irak Komünist Partisi ile Birleşik Cephe oluşturmak için çağrıda bulundu. Bizim Kürdistan Demokrat Partisinin de katılması istendi. Liberal milli partilerin cephe dışında bırakıldıklarını göz önüne alırsak, en iyimser bir yargıyla bile Irak'ın çıkarlarını temsil etmeyen böyle bir cepheye katılmayı reddettik. Bu da BAAS liderlerinin husumetini arttırdı. Siyasal cinayetler düzenlemeye ve Kürt halkını zorla yerinden sürmeye başladılar. Bana karşı iki kez suikast teşebbüsü yapıldı. BAAS rejimi ile bir arada barış içinde yaşamamız imkânsız hale geldi. Böylece biz de Amerikalı ve İranlı dostlarımıza döndük. Onlara durumu ve BAAS'ın politikası böyle devam ederse, yalnız bizim açımızdan değil, bölgedeki diğer uluslar için de doğacak sonuçların ciddiyetini izah ettik. Aynı zamanda Sovyetler Birliği tarafından desteklenen bir rejime karşı, tek başımıza duramayacağımızı belirttik. Onlar düşüncelerimizi tümüyle haklı buldular.

Bize Kürt devriminin, hem Birleşik Devletler'den, hem de İran'dan destek göreceği söylendi, o şekilde ki, Kürtler için gerçek bir özerkliği ve Irak için demokratik bir cumhuriyeti gerçekleştirmek için mücadele eden Kürtlerin Irak rejimi karşısında dayanabilmeleri mümkün olsun. (...)

Asgari Kürt ulusal haklarını tanımlayan özerklik yasası 1974 Martında Irak hükümeti tarafından kasıtlı bir biçimde ilan edildiği zaman, dostlarımızın bize vaat ettikleri yardıma güvenerek onu reddettik.

Irak ordusunun sekiz tümeni, yüzlerce tankı ve yüzden fazla modern savaş ucağıyla karşılaşınca- bunlardan bir

kısmı Rus ve Hintli pilotlar tarafından yönetilmekteydi böylesine iyi donanmış bir orduya karşı etkin biçimde savaşabilmek için dostlarımızın bize yaptığı yardımın hem miktar, hem de kalite bakımından düşük olduğunu çok geç de olsa fark ettik. Üstelik, yardımlar daima çok az ve çok geçti.

Bütün bu güçlüklere rağmen halkımız kahramanca savaştı, birçok zafer kazandı ve Irak silahlı kuvvetlerine ve donatımına büyük kayıplar verdirdi: Sovyetlerden anında gelen yardımlar olmasaydı, bu kayıplar Irak tarafından doldurulamaz cinstendi.

1975 kışına halkımız, dondurucu soğuk ve kara rağmen, düşmana bir karşı taaruz başlatınca, Irak rejimi çok umutsuz bir duruma düştü. Moskova'nın öğüdü üzerine, bir kez daha hile ve ikiyüzlülük yöntemine başvurdu. Cezayir Devlet Başkanı Bumedyen vasıtasıyla İran Şahı'yla temas kurulmuştu. Ayrıca, Kürt sorunu sona erdiği takdirde, BAAS'ın komşularına karşı politikasını değiştirmeye ve Moskava ile olan ilişkilerini kısmaya hazırlıklı olduğu, dolaylı yollardan Amerika'ya duyuruldu.

6 Mart 1975'te İran Şahı ile Devrim Komite Konseyi Başkanı Saddam Hüseyin Takriti arasında Cezayir İhanet Antlaşması imzalandı. Antlaşma yiğitçe savaşmış ve böylece bu görüşmeleri mümkün kılmış olan İran'ın, Kürt müttefikleri yararına hiçbir şey içermiyordu. Sayın başkan, biz, İran ile Irak arasında iyi ilişkiler kurulmasına karşı değiliz. Ama bu, bizim kurban edilişimiz pahasına mı olmalı? Biz Kürtler, ABD ve İran'ın şeref sözüne güvenerek düşmana karşı koyduk ve onunla savaştık. Bize mükafat olarak söz verilen özerklik nerede?

İran mülteci kamplarında mı? Kürt halkının kitle halinde Güney Irak'a sürülmesinde mi? Batılı ülkelere doğru dağıl-

masında mı? Ailelerin, kadın, çocuk ve yaşlıların bölünmesinde mi? İşkence altında ölümde mi? Kürt mültecilerinin İran makamlarınca ansızın sürülme ve geri gönderilme korkusunda mı?

Bütün halklar için onur, birlik, özgürlük ve demokrasinin temel ilkelerini ilan etmiş olan Amerika Birleşik Devletleri ulusu gibi büyük bir ulus, Kürt yenilgisindeki rolünden sonra, olanlara kayıtsız kalabilir mi?

Biz sizden, öylesine, yaptığımız iyiliğin iki mislini istemiyoruz. Hatta eşitini bile. Biz yalnızca Kürlere vaat edilen özerkliğin verilmesini istiyoruz. Sayın başkan, biz dostlarımızın yardım vaadine güvenerek bir savaşa girdik, fakat ansızın, savaş alanında kendimizi yalnız bulduk; Amerikan ve İran yardımından yoksun, arkamızda kapalı bir İran sınırı ve karşımızda durmadan akan son model Sovyet silahlarıyla donatılmış modern bir ordu.

Kötüleşen ekonomik koşullar, ihanete uğrama duygusunun yarattığı düşük moral ve bunların yanı sıra, İran'da mülteci olarak iki yüz elli bin kadın çocuk ve yaşlının bulunuşu yüzünden, istemeyerek ve acı içinde İran'a çekilmekten ve yurdumuzu BAAS'a terk etmekten başka çaremiz yoktu.

Biz düşmanlarımız tarafından askeri yenilgiye uğratılmış değildik. Dostlarımız tarafından yıkılmıştık. Sayın Başkan, Kürt dramının son perdesi henüz yeni başlıyor. O, ya bir trajedi ile bitecek veya onun sonu yeni bir başlangıç olacak. Bu size bağlı. Kürt halkının bir düşü var, belki sizin Thomas Jefferson'unki kadar büyük değil ama, bir özerklik düşü bu. Onlar, onun için savaştılar, onun için öldüler ve yüreklerini ona bağladılar ve inandılar ki Amerika'nın verdiği söz, ister yazılı, ister sözlü olsun demir bir zırh gibi sağlamdır. Onlar söz verilen mükâfatın verilmesini benden bekliyorlar. Ben de, sayın başkan, sizden bekliyorum.(...)

Biz hiçbir zaman başka ülkeleri işgal etmeyi veya başka halklara baskı yapmayı düşünmedik. Biz yalnızca, kendi

ülkemizde barış içinde ve özgür olarak yaşamamıza olanak verilmesini ve bize de, birlikte yaşadığımız halklar gibi adil ve eşit biçimde davranılmasını istiyoruz. Biz Irak'ın yeni sakinleri ya da göçmen değiliz. Atalarımız binlerce yıldan beri bu ülkede yaşamışlar.(...)

Ümit ediyoruz ki, Irak hükümetinin temel insan haklarına saygı göstermesi, Kürtlere karşı gayri insani politikasını değiştirmesi, güneye sürülmüş Kürtleri yeniden kuzeydeki anayurtlarına döndürmesi ve 11 Mart 1970 Antlaşmasına tam olarak uyması hususlarında ikna edilmesi için Amerikan hükümeti, bölgedeki dost ulusları etkinliklerini kullanmaya zorlayacaktır. Kürt sorunu sükut etmemiştir ve Kürt devrimi yok edilememiştir. Bunu Irak hükümeti iyi bilir. Her türden saldırgana karşı yüzyıllar boyu direnmiş olan Kürt ulusu, öyle kolayca yok edilemez. Acı olayların üstünden daha bir yıl bile geçmeden halkımız ve partimiz yeniden örgütlenmiş ve öncesine oranla daha dar bir alanda da olsa devrim yeniden başlamıştır. Bu durum Iraklı yöneticilere çok uykusuz geceler yaşatacaktır. Bu arada, ümit ediyoruz ki, İran'daki Kürt mültecilerinin Amerika'ya gelmelerine müsaade edilecek ve onlara makul bir maddi yardım tahsis edilecektir. Daha önceleri başka ülkelerden gelen mültecilere tahsis edildiği gibi.

Sayın başkan, dilerim ki, halkımın yaralarına deva bulmak için çaba göstereceksiniz ve onların yurtlarına dönmesi ve temel insan haklarına kavuşmalarını sağlayan kahraman siz olacaksınız. Bir zamanlar onların da sizin için kahramanlık yaptıkları gibi.

Yarım asırdan fazla bir zamandır, halkım bütün güvenini, umudunu bana bağladı. Şimdi ben bu umudu size devrediyorum.

İçten dilekler ve derin kişisel saygılarımla.[3]

---

3) Erbil Tuşalp, Zehir Yüklü Bulutlar, Bilgi Yayınevi.

Mustafa Barzani, Carter'a yazdığı bu mektuba bir yanıt bile alamamıştı ; o yıllarda.

Aradan on bir yıl geçmişti. Kürtler yine sürgündeydi. Dağlarda, sınır boylarında bir yandan Saddam'ın ölüm kusan silahlarından, diğer yandan açlıktan, yokluktan ölüyordu.

Iraklı Kürtlerin sığındıkları Uludere, Çukurca, Şemdinli, Uzundere hattından acı haberler geliyordu. Can derdine düşmüş çoğu kadın, çocuk, yaşlı elli bin insan Türkiye sınırında "Ferman, ferman" diye haykırıyordu, "ferman" Kürtçede "kıyım, katliam" demekti.

Daha önce sınırdan içeri sokulmayan Kürt sığınmacılar, artık Türkiye'ye alınmaya başlamışlardı. Irak'ın kimyasal silahlarla yaptığı saldırılarda yaralanan sivil halkın tedavisi de Çukurca'da sağlık ocağında yapılıyordu. Irak'tan kaçan elli bin Kürdün sayısında artış bekleniyordu.

Ankara'da diplomatik trafiğin yoğun olduğu günler yaşanıyordu. Sınıra dayanan erkek mülteciler arasında PKK militanlarının olabileceği endişesi, sıkıntı yaratmıştı. Ancak başkentte "kadın ve çocukların savaş alanında bırakılmayacağı" görüşü ağır basıyordu. Özal, hükümetin takınacağı tavrı açıkladı Ankara'da :

"Olayın insani bir boyutu var. Sınırımızı kadınlar ve çocuklara, hatta erkeklere bile açabiliriz. Ayırmak doğru olmaz."

Sığınmacılar konusunda büyük bir uzlaşma yaşanıyordu Türkiye siyasetinde.

Ağustos ayının son gününde Başbakan Özal'ın tavrı yirmi dört saat öncekine göre daha belirgindi:

"Bunlar bizim hudutlarımızda yaşayan insanlarla aynı zamanda akraba olan insanlardır."

Özal'ın bu tavrını muhalefet de destekliyordu.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü bu yaklaşımı "insani" olarak değerlendiriyordu:

"Şimdi bizim yaklaşımımız, eleştirmekten ziyade desteklemek ve dikkatle incelemektir."

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel de Özal'ın tavrına destek vermişti :

"Kaçıp bizim hudutlarımıza sığınmak isteyen insanlar, bizim kardeşlerimizdir. Bunlara Türkiye sinesini açmalıdır. Hiçbir tahdit koymadan açmalıdır. Bu insanların katline razı olamayız. Bunlara seyirci de kalamayız. Esasen bizim kardeşimiz olan bu insanlar, Türkiye'de kendi vatanlarındaki gibi muamele görmelidirler. Böyle bir olayı destekleriz, yani Türkiye'nin böyle bir tavır takınmasını destekleriz."

Türkiye sınırlarını sonunda "resmen" de açtı. Ancak gelenlere mülteci statüsü tanınmayacak ve sürekli iskân hakkı verilmeyecekti.

Açılan sınır kapısından binlerce insan bir nehir gibi akıyordu Hakkâri'nin Çukurcası'ndan, Uludere'sinden. Hastaydılar, yorgundular, açtılar, yaralıydılar. Gözlerinde, Saddam'ın kimyasal silahlarının yarattığı korku silinmemişti hâlâ.

Kimi Peşmergeler de vardı sığınmacılar arasında. Bir kısmı Kuzey Irak'ta Saddam'a karşı savaşıyordu. Bir kısmı karısıyla, çocuğuyla, evindeki yaşlısıyla Türkiye sınırına dayanmıştı; elinde silah.

Barzani'nin radyosu sürekli çağrı yapıyordu:

"Kuzey Irak'ta bulunan Kürt Peşmergeleri İran'ın ve onun rejiminin oyununa gelerek Saddam'ın kucağına itildi. Eli silah tutan tüm Peşmergeler, yaşam mücadelemiz için Peşmergelerin kamplarına katılınız. Kimyasal silahlara karşı dikkatli olunuz. Yaşasın mücadelemiz."

Türkiye'ye doğru elde silah kaçan Peşmergelere de bir çağrı yapıyordu Barzani'nin radyosu:

"Hakkâri bölgesinden sınırötesine geçmekte olan soydaşlarımızın, Türk topraklarına geçtikleri sırada kesinlikle silahlarını Irak topraklarında bırakmaları şarttır. Bu bir prensip kararıdır. Bunu istiyoruz. "

On binlerce insan Irak'tan kaçıp Türkiye'ye girmişti. Sınır boyunda aç, yorgun, hasta insanlar; barınaksız kadınlar, yaralı erkekler, üstlerinde doğru dürüst giysi olmayan çocuklar vardı. Yiyecek yemek, içecek su, altına sığınılacak bir dam yoktu. On binler dağda taşta yaşama savaşı veriyordu.

KÜRTLERDEN TÜM DÜNYAYA YARDIM ÇAĞRISI

Eylül,1988...

Hastane hizmetlisi Süleyman aldığı maaşla karısına, anasına ve dokuz çocuğuna bakmak zorundaydı.

Her yolu deniyordu Süleyman geçinmek için. Hatta bir süre tavşanlar bile geçimine yardımcı oldu Süleyman'ın. "Nasıl olur" demeyin. İnsan bir hizmetli maaşıyla on bir kişiyi geçindirmeye kalkarsa bal gibi oluyordu.

Anadili gereği "tavşan" derken ,"V"sini biraz uzatıyordu. "Tavşan"ı eğer yazıya dökmek gerekirse, Süleyman'ınkiler "tewşan"dı.

Süleyman'ın çalıştığı bölümdeki doktorlar, tavşanlar üzerinde "cerrahi" deneme yapıyorlardı. Gündüzleri çalışırdı Süleyman. Ama bu "doktor denemeleri" başladığından beri, gece gündüz hastanede kalıyordu. İşi bitse bile ayrılmıyor, doktorların çalışmalarını bitirip gitmesini bekliyordu. Ardından da bir güzel temizliyordu ameliyathaneyi.

Herkes de bir merak başlamıştı; Süleyman'a bu çalışkanlık nereden geldi, diye. Sonunda işin sırrı çözüldü. Süleyman çalışkanlığından değil, neşter altına yatan tavşanları alıp eve götürmek için bekliyormuş. Çoluk çocuk, et yüzü görüp bayram edecekler...

Ancak "ameliyattan çıkmış bedava tavşan eti şöleni" bir süre sonra bitti. Süleyman'a, "N'oldu tewşanlar" diye kim sorsa aynı kızgın yanıtı alıyordu:

"N'olacak. Hestehananın parası bitti. Tewşan yerine kedi, köpek ameliyatına başladılar. Heywanları köylerden bedavaya toplamak da bana düştü..."

Hastanede günlük yaşam bir yandan kesintisiz sürüyor, diğer yandan gözler televizyon ekranlarına, kulaklar radyolara dayanıp sınır boylarından, Kuzey Irak'tan gelecek haberler merakla bekleniyordu.

Diyarbakır Tıp Fakültesi Hastanesinin acil servisi de Türkiye sınırı gibiydi. Gece yarılarına dek akın akın insan geliyordu.

Doğum yaparken üzerine fazla oturulduğu için göğüs kafesi kırılan kadınlar...

İstemediği kızla evlendirilmeye kalkınca av tüfeğiyle intihar eden delikanlılar...

Balık avlamaya giderken ellerindeki dinamitlerin patlaması sonucu kolları kopan özel tim görevlileri...

Bir de damdan düşenler...

Bazı eşyaları adlandırmakta değişik yaklaşımları vardı bölge halkının. Örneğin kahvelerde üzeri lastikle örtülü küçük taburelerin adı Güneydoğu'ya gelince "kürsü" oluyordu.

Havalar ısınınca bölgedeki evlerde sıcaktan yatılmaz. Kocaman bir yatak yaptırır bölge insanı; hem de öyle sekiz-on kişinin yatacağı kadar... Yaz aylarında da yatak zaten tek katlı olan evlerin damlarına atılır ve bütün aile hep birlikte damdaki kocaman yatakta uyunur. İşte bu yatağa da yöre insanı "taht" adını vermiş. Böyle bakınca, bölgedeki erkeklerin beyliği de tam beylik oluyordu. Gündüzleri kahvedeki "kürsü"de oturuyordu erkekler; geceleri de damdaki "taht"ta yatıyorlardı.

Gece yarısı acil servisin kapısına dayananlar arasında işte bu "tahttan düşenler" de vardı.

Sonuç olarak bu "damdan düşenler" dört ana grupta toplanabilirdi. Birincisi çocuklar. İkincisi, uyurgezerler. Üçüncüsü, gece yarısı uyanıp "defi hacet" etmek için kalktığında, uyku sersemi damın bittiğini görmeyenler. Dördüncüsü de, çocuklar duymasın, diye damın en uzak köşesinde sessizce birlikte olan karı kocalar...

Geceleri acil servisin bazı "sürpriz konukları" da olurdu. Savcı T, arkadaşlarıyla birkaç kadeh atmış, görevli olduğu ilçeye dönüyordu. Alkolün de etkisiyle araba yoldan çıkıp tarlaya uçtu. Araba takla atarken Savcı T'nin çenesi büyük bir şiddetle direksiyona çarpmıştı. Kazadan hemen sonra Diyarbakır'a yakın olan ilçeden hastanenin acil servisine getirdiler savcıyı.

Çenesi açılmıyordu Savcı T'nin. Bu yüzden de büyük bir güçlükle konuşabiliyordu. Durumunu doktora anlatırken bir benzetme yaptı:

"Dilim sanki hapsoldu..."

Doktorla birlikte savcının başında duran hizmetli "tewşan"a Süleyman, bu benzetme karşısında dilini tutamadı:

"Nasıl, mapusluk zor değil mi savcı bey?"

Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güneydoğusundakiler, baskıyı, dayağı, gözaltını, mapusluğu, terörü yoğun biçimde yaşıyorlardı 12 Eylül 1980'den bu yana. Ama Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin daha büyük acıları vardı.

Mustafa Barzani ABD Başkanı Jimmy Carter'a yazdığı 9 Şubat 1977 tarihli mektupta Kuzey Irak Kürtlerinin dramını anlatmıştı. O günden bu yana pek bir şey değişmedi. Bu tarihten tam on yıl sonra bu kez benzeri bir metni kaleme alan, babasının yerine geçen Mesut Barzani'ydi.

5 Mayıs 1987'de Mesut Barzani tüm dünyaya bir çağrı yapıyordu:

Irak Kürdistan'ı tarihinde bir kez daha katliam, talan ve yıkım politikası uygulanıyor. Sivil halka karşı, bütün köy ve şehirlerde; Süleymaniye, Kerkük, Erbil ve Duhok'a kadar bu uygulamalar sürüyor. Irak hükümetinin yaptığı resmi taksime göre aynı uygulamalar Salahaddin (Tekrit), Neynova (Musul) ve Diyala (Bakuba) kazalarında da aynı yıkım ve talan sürdürülüyor...

Sayın baylar, temellerinden sarsılan Irak rejiminin bu vahşi uygulamalarını sizlere açıklamak ve anlatmak istiyorum.

Geçtiğimiz nisan ayı ortalarında, Irak rejimi Kürdistan'da iskân uygulamasını talan ve terör eşliğinde başlattı. Bu uygulamalar bütün Kürdistan şehirlerini, kaza, nahiye ve köyleri ile birlikte ortadan kaldırmaya yönelik. Örneğin Sengav kazası bütün köyleri ile birlikte 22 Nisanda bombalanarak harabe haline getirildi. Aynı şekilde Akçalar nahiyesi de bütün köyleri ile birlikte tamamıyla yok edildi.

Açıkça belirtmek isterim ki, bu uygulamalar sonucu yüzlerce Kürt köyü yok edilmiştir. Ve bu bölgede yaşayan halk zorla kamplara sürülmektedir. Kamplara götüremediklerini ise karayollarında çaresiz ve aç bırakmaktadırlar. Boşaltılan köylerin isimlerini üyelerimiz aracılığı ile dünya kamuoyuna iletmiştik. Kürt halkını caydırmak ve gözünü korkutmak amacıyla Irak hükümeti kimyasal silahlar, gaz bombaları kullanmaktadır. Süleymaniye ve Erbil bölgesinde yirmi köy 15-16 Nisan tarihlerinde kimyasal silahlarla bombalandı. Aynı şekilde defalarca Karadağ nahiyesi ve köyleri, Maved ve çevresi bombalanarak sivil halkın, kadın ve çocukların ölümüne neden olundu. Bu eylemler sonucu üç yüzün üzerinde insan ağır biçimde yaralandı. Kimyasal silahlar sonucu şehit düşen otuz üç çocuk, kadın ve yaşlının isimlerini daha önce kamuoyuna iletmiştik. Bu otuz üç

kişi sadece Şehvasan köyü şehitleridir. Bu şehitler köyünden yaralı olarak kurtulabilen otuz kişinin isimlerini de aynı şekilde dünya kamuoyuna sunmuştuk.

BAAS rejiminin uygulamaları, aralıksız bombardımanları ve Kürdistan'ın yakılıp yıkılması sonucu binlerce aile, çocuk ve kadın kurtarılmış bölgelere sığınmış bulunuyor. Bu bölgeler partimiz ve Irak rejimine muhalif güçlerin denetimi altında bulunmaktadır.

Sadece Duhok bölgesinde, sayıları beş bin beş yüze varan aile, kafileler halinde ve aralıksız kurtarılmış bölgelere geldi. Zorla oluşturulan toplama kamplarının sadece birinden, üç yüz elli aile toplu olarak kurtarılmış alana sığındı.

Toplama kamplarındaki vahşi uygulamalardan kaçarak, kurtarılmış bölgelere sığınan bu ailelerin sağlık durumu son derece kötüdür. Yaşamlarını sürdürmeleri ekonomik açıdan oldukça zor ve ağır... Kurtarılmış alanlarda bu ailelere bakım oldukça büyük problemler yaratmaktadır. Aileler üzerinde hâlâ psikolojik olarak Irak bombardımanlarından kalan korkunun izleri var... Irak rejimi bölgelerde ağır bir ekonomik abluka uygulamakta, bölge halkını öldürmekle ve aç bırakmakla tehdit etmektedir. Oldukça zor durumda kurtarılmış alanlara sığınan bu ailelere yardım elinin uzatılmasını ve BAAS rejiminin bu insanlıkdışı uygulamalarının protesto edilmesini bütün dünya halklarından talep ediyoruz.

Feci şartlar altında bulunan bu ailelerin durumunu, bütün dünyanın vicdanlarına bırakıyoruz. Kurtarılmış bölgelere sığınan aileler dışında yarım milyona yakın Kürt köylüsü sürgün edilmiştir. Sürgünde bulunanların durumu ise anlatılamayacak düzeyde vahimdir. Yarım milyonun üzerinde Kürt halkı, oluşturulan toplama kamplarında çok zor şartlar altında yaşamakta ve bu kamplardaki gençler zorla savaş cephesine gönderilmektedir.

Irak 1980 yılında İran'a karşı savaş açtı ve oluşturulan bu kamplardaki gençlerin çoğunu zorla savaş bölgesine sürdü. Hükümet mecburi iskân uygulaması ile halkı sürmektedir. Bu iskân planı çok eski tarihlerde hazırlanmış ve uygulanmıştır. Mecburi iskân uygulamaları 1970'te başlatıldı ve bugüne dek sürdürülmektedir. Özellikle 1975-78 yılları arasında sürgün uygulaması oldukça etkili uygulandı. Bu yıllar arasında yüzlerce köy rejim tarafından boşaltıldı. Boşaltılan köylerin alanı on altı bin kilometrekaredir ve çoğu Türkiye-Irak sınırındadır. Bu uygulamalar sonucu yarım milyonun üstünde Kürt, Irak'ın güneyinde oluşturulan kamplara ve çöllere sürüldü. 1970'ten bugüne, bu uygulamalar bir an olsun durdurulmadı ve daha katmerli ve planlı bir şekilde devam etmektedir.

Bugün bu uygulamalar daha geniş boyutlu ve daha sistemli hale getirilmiştir. Irak rejiminin yetkili ağızları bütün konuşmalarında açıkça bu yıl Peşmergeyi yok edeceklerini belirtmektedir. Bu nedenle rejim ne pahasına olursa olsun, planlarını uygulamak amacıyla tüm yöntemleri kullanıyor ve jenosit planları yapıyor.

Evet, BAAS Kürt tarihini, ulusal duyguları, coğrafyayı tamamen değiştirmek istiyor ve bunu başarabilmek amacıyla da kimyasal silahlar kullanıyor, açlığı kurumlaştırmak amacıyla geniş çaplı ekonomik abluka uyguluyor ve sivil halkı zorla İran'a karşı savaşa gönderiyor. Oysaki halkımız bu savaşa karşıdır. Bu savaşı istemiyor. Bu, dün de böyleydi, bugün de...

Rejim güçleri, mecburi iskân uygulamasını meşrulaştırmak için halk arasında şu propagandayı yapıyor: "İran ile savaş var. Biz bölgede yaşayan halkı bu savaştan kurtarmak için güney bölgelerine götürüyoruz." Fakat işin gerçeği bu değil. İki nedenle; hem zaman açısından ve hem de coğrafi açıdan gerçek bu değil.

1) Zaman açısından: Yalan çünkü; iskân uygulaması Irak-İran savaşından çok çok önceleri başlatılmıştı. İlk iskân uygulaması 1963 yılında yürürlüğe konuldu.

2) Coğrafi açıdan: Yalan çünkü; bu uygulamaların yapıldığı bölgeler, İran-Irak savaş cephesinden çok uzakta bulunmaktadır. Örneğin Zakso, Smel ve Amedye; Suriye-Irak sınırındadır. Duhok aynı şekilde savaş bölgesinden çok uzaktadır. Ayrıca Hewler, Süleymaniye ve Kerkük de gene en az elli-yüz doksan kilometre cepheden uzakta bulunmaktadır. Oysa savaş bölgesi içinde bulunan Bağdat, Basra, Kut, Amere gibi şehirlerde herhangi bir biçimde iskân uygulaması yapılmadı.

Kimyasal silahlarla savunmasız halkın katledilmesi, köylerin ve ekinlerin yağmalanması, yakılması; küçük çaplı savaşlar, açlığa, işsizliğe ve hastalıklara neden olmuştur. Halk ağır ağır fakat sistemli bir biçimde yok ediliyor. Saddam tam bir halk katliamı uygulamaktadır. Bu katliam 9 Aralık 1946'da imzalanan Cenevre Antlaşmasına aykırıdır. Bu nedenle Irak rejimi yargılanmalı ve cezalandırılmalıdır. Özellikle Cenevre Antlaşmasında belirtilen, bir halk, ayrı ulusal değerlere sahip olması ya da ayrı bir dine sahip olması ya da başka nedenlerle katledilemez, ayrım yapılamaz ilkesine aykırıdır. Cenevre Antlaşmasının üçüncü ve dördüncü maddeleri BAAS rejiminin uygulamalarını bütünüyle mahkûm etmektedir. Çünkü bu uygulamalar insanlığa karşıdır. Bütün Birleşmiş Milletler protokollerine karşıdır.

İnsanlığa karşı olan bu suçlar, Irak Kürdistanı'nda yaşayan bütün insanlara ve bir halka karşı işlenmektedir.

Saygıdeğer arkadaşlar;

Ezilen ve baskı altında tutulan Kürt halkı adına, kurtarılmış alanlara sığınan on binlerce aile adına, açlık, korku ve hastalık içinde kıvranan Kürt çocukları adına, toprağını

ve köyünü kaybeden emekçi köylüler ve Kürt anaları adına, okuma olanakları ellerinden alınan Kürt öğrencileri adına sizden rica ediyorum;

1) Kara günler içinde yaşayan halkımızla dayanışma gösterin,

2) Irak rejiminin uygulamalarının durdurulabilmesi için, resmi tüm imkânları seferber edin,

3) Yetkili kurumların insanları Kürdistan'a gelsin. Kurtarılmış alanlarda ya da diğer alanlarda bulunan aç, susuz ve fakir insanların durumunu kendi gözleriyle görsün. Ekonomik zararı ve yıkılan, yağmalanan köyleri görsün.

4) Yardım elinizi, yoksulluk ve terör içinde bulunan bu mazlum halka uzatın,

Saygılarımla.[4]

Günlerden 1 Eylül.

Dünya Barış Günü...

Irak Kürtleri için öyle mi acaba?

Ülkelerinden kaçıp akın akın Türkiye'ye sığınıyorlar.

Öyle bir göçü var ki Kürtlerin, sayılarını bile tutturmak mümkün değil. Dalgalanmaya bırakılmış döviz kuru gibi her an değişiyor.

Bu sırada Başbakan Turgut Özal, bu değişimin, Kürtlerin can havliyle, Türkiye'ye doğru akışının belki de ayırdında olmadan en güzel örneğini verdi.

Özal, Bakanlar Kurulu toplantısına girmeden önce, Türkiye'ye sığınan Kürtlerin sayısını "Kırk bin civarında" diye verdi. Toplantıdan çıkınca bu sayı "Altmış bin civarında" diye açıklandı Özal tarafından. Aynı Özal, daha sonra girdiği ANAP grup toplantısında "Altmış binin üzerinde sığınmacı Kürt geldi" diyordu.

4) Erbil Tuşalp, Zehir Yüklü Bulutlar.

1 Eylül Dünya Barış Gününde Irak Kürtlerinin durumuna "cephe"den, "sınır"dan ve "Ankara"dan bakınca, görünenler hiç de iç açıcı değildi.

CEPHEDE DURUM: Irak ordusu altmış bin kişiyle tank, top, uçak, helikopter ve kimyasal silah destekli saldırısı yoğunlaştı. Son üç gündür ülkenin kuzeydoğusunda saldırılarını arttıran Irak ordusu, Kürt gerillalara karşı yeni bir harekât başlattı. Irak Demokratik Kürdistan Partisi yayımladığı bildiride, Irak kuvvetlerinin 29 Ağustos günü başlayan saldırısının Türkiye-İran sınırı yakınlarındaki Kürt gerillarının denetimi altında tutulan Duhok ve Erbil yörelerinde yoğun şekilde sürdüğünü bildirdi. Zaho kentinin çevresindeki kasabaların bombardıman altında olduğu ve çok sayıda ölü ve yaralının bulunduğu da belirtildi. IKDP'nin Sesi Radyosu İran'ın Türk topraklarında bulunan Kürtleri de barındıracağı söylentilerini yalanladı. Radyoda yayımlanan bildirisinde "Bu oyuna gelmeyin" uyarısında bulunan Mesut Barzani "Akıbetimiz bir Filistin olayıdır. Yurtsuz, yuvasız bırakılan Kürt soyu, Irak ve onun işbirlikçilerinin ağır tehditi altındadır" dedi. Barzani, Irak saldırılarında ölenlerin sayısının yirmi bini bulduğunu öne sürdü. Peşmergelerden, mücadeleden kaçmamalarını isteyen Barzani, "Irak askerlerinin öldürdüğü çocuklarımızın kanını alınız, yurtta ve çevremizde bulunan Kürtler, gelin bizimle birleşin" dedi. IKDP'nin Sesi Radyosu verdiği haberde Zaho ve Erbil bölgelerinde çok sayıda Peşmerge köyünün Irak kuvvetleri tarafından yıkıldığını ve burada yaşayan insanların evlerin enkazları altında kaldığını bildirdi.

SINIRDA DURUM: Çukurca bölgesinde bulunan üç bin sığınmacı bir gösteri yaparak Türkiye'nin kendilerini Irak'a geri vermemesini istedi. Gösteride kadınlar ve çocuklar Kürtçe "Biz savaş istemiyoruz", "Kimyasal maddelerin kullanılmasını istemiyoruz","Ölsün Saddam, yaşasın yaşam", "Türkiye'de yaşamak istiyoruz", "Kahrolsun Irak, kahrolsun BAAS faşizmi", "Irak bu-

raya gelme", "Kızılhaç'ı istiyoruz" diye bağırdılar. Çukurca bölgesinde bulunan ve sayılarının elli bin dolayında olduğu sanılan Kürt sığınmacıların yiyecek gereksinimini karşılamak için un ve şeker dağıtımı yapıldı. Ancak sağlıklı içme suyu bulunmadığı için gelen sığınmacılarının çoğu ishal oldu, bölgede salgın hastalık tehlikesi bulunuyor. Çukurca'da bulunan DYP Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu düzenlediği basın toplantısında, *"Iraklı mültecilerin durumu vahim. Tam bir fecaat içinde. Bunların aileleri yolda, savaşta ölmüş. Kimi Türkiye'ye gelememiş. Irak'ta bir kimyasal bombardıman var. İnsan olanın buna tahammülü mümkün değil. Bu bir soykırımdır. İnsanlar buna evet diyemez. Dünyanın ayağa kalkıp bu vahşeti durdurması gerekir"* dedi. Kürtlerin sığındığı Uludere, Şemdinli bölgesinden gelen haberler de Çukurca'daki durumdan hiç de farklı bir yaşamı yansıtmıyordu.

ANKARA'DA DURUM: Yoğun bir trafik yaşanıyordu başkentte. Özal önce Bakanlar Kurulunu topladı, sonra da parti grubuna bilgi verdi. Milli Güvenlik Kurulunda bazı kararlar alınmıştı. Bunların ışığında toplanan Bakanlar Kurulundan sonra Özal gazetecilere bilgi veriyordu :

"MGK'da Türkiye'nin bu konumda insancıl davranış içinde olması kabul edilmişti. Yerler hazırlanacak, ondan sonra elimizden gelen makul şartlar içerisinde insancıl tutum içerisinde olacağız. Bize sığınan insanlara yardım etmek bir insanlık borcudur. Kürtlerin Türkiye'ye iltica alarıyla ilgili bir durum yok halen. Bunlar için vakit çok erken. Kesin iskân konusunda bir şey söyleyemem. Onlara geçici yerleştirme imkânları arıyoruz."

SHP lideri İnönü'de Özal hükümetini destekliyordu:

"Karşımızda her şeyden önce büyük bir insanlık sorunu var. Binlerce kadın, çocuk Türkiye'ye kaçıyorlar. Bize sığınma durumunda olan insanları bağlı oldukları Kürt aşiretlerinin bir kısım akrabaları Türkiye'de yaşıyor. Bunlara yardım etmek in-

sanlık görevidir. Burada yaklaşım bir insanlık görevi olarak karşımıza çıkıyor. Hükümetin tavrını destekliyoruz."

DYP lideri Demirel konuşurken Özal'ı desteklemiyordu:

"Kuzey Irak'ta yaşayanlar kardeşlerimiz, hangi sebeple olursa olsun, yurtlarından kaçırılmış, korkutulmuş insanlar hudutlarımıza dayanmışsa, ülkemize geçebilmeli ve kendi insanımız gibi muamele görmelidir. Bu bir merhamet meselesi değil, Türkiye'nin şeref borcudur. Onlara şefkat göstermeliyiz."

Türkiye'de öyle bir hava esiyordu ki, bugüne kadar Türk olduğunu kanıtlamaya uğraştığımız Kürtler meğer bizim kardeşlerimizmiş... Yeni bir kardeş bulmuştuk. Hani biraz geç açıklansa, akraba evliliği bile olabilirdi; Allah korusun!

Aynı gün Özal, iki liderin de konuşmasını değerlendiriyordu:

"Ölümden kaçan bu insanların hudutlarımızdan içeriye alınması talimatını verdik. Bu Türkiye Cumhuriyet'nin insan haklarına ne kadar saygılı, insancıl olduğunu gösteren bir durum. Bizim için bazı ekonomik zorluklar olacaktır. Ama daha beş yüz sene önce insanlar Avrupa'da dinlerinden ötürü yakılırken, İspanya'dan müracaat eden Yahudileri biz kabul etmişiz. Bu gelenler bizde soydaşları olan insanlardır. Bunların soydaşları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Bunlara el uzatmak zorundayız. Bizim burada insancıl davranmaktan başka hiçbir alternatifimiz yoktur. Türkiye böylece Avrupa'da bir ayrılıkçı terör örgütünün anlattığı masalların doğru olmadığını göstermiştir. Huduttan Türkiye'ye girenlerin sayısı şu anda altmış binin üzerindedir. Ne kadar geleceğini bilmiyoruz. Rakam büyüyebilir. Kolay bir rakam değildir. Ama Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gücü vardır. Temelde insan sevgisi vardır. Ana muhalefet lideri güzel bir demeç vermiştir. Hükümeti desteklediklerini söylemiştir. Kendisine teşekkür ederim. Ne yazık ki öteki muhalefet lideri böyle bir şey söylememiştir."

Cephede, sınırda, Ankara'da bütün bunlar olurken, bir de gazetecilerin durumu var elbet. Kürt sığınmacıların durumunu

belgelemek, yazmak, görüntülemek için gece gündüz dağ bayır demeden koşuşturan gazetecilerin başına neler geliyor acaba?

GAZETECİLERİN DURUMU: Irak'tan kaçan Kürtlerden üç bininin sığındığı Uludere'nin Kayadibi Köyünde sığınmacıların fotoğraflarını çeken üç Cumhuriyet muhabiri komando erleri tarafından dövülerek filmleri ellerinden alındı. Muhabirlerimiz iki buçuk saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldı. Sığınmacıların yoğun olarak geldikleri Kayadibi Köyü, Uludere ilçe sınırının güney ucunda bulunuyor. Köye ulaşabilmek için yaklaşık otuz kilometre yürümek gerekiyor. Buraya sığınmacıların arasında çok sayıda hasta ve yaralı bulunduğunun bildirilmesi üzerine Cumhuriyet muhabirleri Halil Nebiler, Erdoğan Köseoğlu ve Mecit Öztunç üç buçuk saatlik bir yürüyüşten sonra köye ulaştılar. Muhabirlerimiz köye geldiklerinde tepede toplanmış altmış kadar büyükbaş hayvan olduğu bildirildi. Son üç günde gelen üç bin dolayında Iraklı Kürt ise köyün alt tarafındaki derenin yakınında birbirlerine sokularak oturmuşlardı. Etraflarına ise iki-üç adımda bir asker dizilerek silahlı bir halka oluşturulmuştu. İlk anda bir tepkiyle karşılaşmadan istedikleri fotoğrafları çeken muhabirlerimiz, birden askerler tarafından kollarından çekilerek köyün dışına çıkartıldı ve gözaltına alındılar. Muhabirlerimizin gözaltına alınmasından kısa bir süre sonra gelen bölük komutanı üsteğmen "Burayı hemen terk edeceksiniz. Makinelerinizdeki filmleri bize vereceksiniz. Biz de size filmlerin parasını ödeyeceğiz" dedi. Muhabirlerimizin filmleri vermemekte ısrar etmesi üzerine üsteğmen telsizle "Yarbayım" diye hitap ettiği tabur komutanıyla görüştü. Telsiz görüşmesinden yaklaşık yarım saat sonra bir asteğmen beraberinde on üç askerlik bir manga komando eriyle muhabirlerimizin gözaltında tutulduğu yere geldi. Filmleri almak zorunda olduğunu, bunun için özür dilediğini bildiren asteğmenin ısrarına rağmen muhabirlerimiz filmlerini vermemekte direndiler. Bunun üzerine ko-

mando erleri dipçik ve yumruklarla muhabirlerimize vurarak filmleri fotoğraf makinelerinden zorla çıkarttılar ve aldılar. Bu sırada, arkadaşlarımıza vurulmasını görmemek için asteğmenin başını öne eğerek bakmadığı dikkat çekti. Muhabirlerimizle askerlerin konuşmalarını oturdukları yerden izleyen sığınmacılar dipçikleme ve yumruklama başlayınca, olayı ayağa kalkarak gürültülü bir şekilde izlemeye başladılar. Zorla filmleri alınan muhabirlerimiz namlularına mermi süren komando erlerinin nezaretinde köyden on kilometre uzağa götürülerek serbest bırakıldılar.[5]

AZGELİŞMİŞ POLİTİKACININ DURUMU: Özal gibi, Demirel gibi, İnönü gibi liderler Kuzey Irak'tan gelen Kürtler için "Onlar bizim kardeşimiz" , "Onlar bizim soydaşımız" , "Onların Türkiye'de akrabaları var" dedikçe, yıllardır "Kürt kimliğinin" tanınması için savaşım verenler umutlanmıştı; "Onca yıldır kendi Kürdünü dövenler, elalemin Kürdünü görünce pek de demokrat kesiliverdiler" diye. Ancak bundan rahatsız olanlar da vardı elbet. Yıllardır "Kürt mürt yoktur. Hepimiz Türküz" diye etnik köken anlayışını "coğrafik irtifayla" sınırlayanlar, henüz kendilerini toparlayamamışlardı. Bu nedenle de etnik kökene hâlâ "turp" muamelesi çekiyorlardı; bayır Türkü, ova Türkü, dağ Türkü... Bunun en güzel örneklerinden birini ANAP'ın "hareketçi" milletvekillerinden Mustafa Taşar verdi; gazetecilerle konuşurken;

"İlerde Türkiye için bir sorun olabilir. Bunların Türkiye'ye geldikleri günde Nurettin Yılmaz (ANAP Mardin Milletvekili) arkadaşımızın çıkıp da grupta konuşma yapması manidardır. Herhangi bir başkası çıkabilirdi. Ama Nurettin Yılmaz arkada–şımız Türkiye'de Kürtlerin varlığını vurgulayarak 'Kürt

5) 2 Eylül 1988 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, Erbil Tuşalp, Cengiz Mumay, Halil Nebiler, Erdoğan Köseoğlu ve Mecit Öztunç'un yazı, haber ve izlenimleri.

halkı' diye konuşan bir arkadaşımız. Kaldı ki bizler, Türkiye'de Kürt Türk yoktur. Hepsi Türk milletinin mensubudurlar ve Türk boylarının bir boyları olduklarına inanıyoruz" diyordu.

"Sizce Irak'tan gelenler de Türklerin bir boyu mu?" diye soruluyordu kendisine.

TAŞAR: "Bunlar Peşmerge galiba."

"Evet, ama hangi ulustan? Kürt değiller mi?"

TAŞAR: "Ben ulus olarak Kürt diye bir ulus bilmiyorum."

"O halde Irak'tan gelenler Kürt değil mi?"

TAŞAR: "Hayır, onlar belki kendilerini öyle nitelemiş olabilirler. Rusya'da Rus Kürtleri var, İran'da İran Kürtleri var."

"Ama Başbakan Özal, gruptaki konuşmasında 'Gelenler, bizde soydaşları olan insanlardır' dedi. Sizce 'soydaşları' sözü ne anlama geliyor?"

TAŞAR: "Katılmıyorum. Burada onların soydaşları yoktur. Belki burada onlara bir kardeş muamelesi yaparız. Kardeşlerimizdir diyebiliriz. Bağrımıza basarız..."

Iraklı Kürtlerin sınırdan akın akın Çukurca'ya, Şemdinli'ye, Uludere'ye sığındığı günlerde İstanbul'dan aramıştı Cumhuriyet'in Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal:

"Orada büyük bir hareket var. Sen heyacanlısındır. Duramazsın. Gitmeye kalkarsın. Unutma, durumun ağır. Sakın hastaneden çıkayım deme..."

Böyle durumlarda bir gazetecinin ayağa kalkamayacak durumda olması, dudaklarına gelip yapışan acı ve donuk bir gülümsemeye dönüşebiliyordu ancak.

Taburcu olmanın zamanı gelmişti artık.

"Tewşan" denilince gülmekten kendini alamayan hizmetli Süleyman, "Yine gel, ama sağlam olarak" dedi.

Asansörlerin önü yine kalabalıktı. Her zaman olduğu gibi iki ansörden biri çalışıyordu yine.

Hastanenin acil servisine giden koridorda hasta yakınları endişeli bir tevekkülle bekleşiyorlardı. Kadınlar çocuklarıyla birlikte duvar diplerine çömelmiş, önlerinde bir aşağı, bir yukarı yürüyen erkeklerine bakıyorlardı gözucuyla.

Ameliyathaneden bir sedye çıktı. Üzerinde yarı baygın bir hasta, arkasında yakınları vardı.

Acil servis çıkışındaki mahkûm koğuşunun önünde askerler nöbet tutuyordu. Kim bilir kaçıncı kez sayıyorlardı, teskere alacakları güne kaç yüz ya da kaç bin saat kaldığını...

İçeride mahkûmlar ranzalara uzanmışlardı. Kuşkusuz önce taburcu olacakları günü bekliyorlardı; sonra da tahliye olacakları günü...

Hastaneye girip dışarı çıkana dek geçen sürede, doğumları saymazsak bile, yüz bine kadar artmıştı dışarıdaki Kürt nüfusu... Şimdilik sınır boylarındaki kamplarda tutuluyorlardı. Bir süre sonra Mardin'e, Diyarbakır'a, Muş'a taşınacaklardı.

Sayıları azala azala otuz binlere kadar inecekti. Yaşadıkları kamplar telörgülerle çevrilecekti. Yıllarca sürecek "gayrı resmi" mahkûmluklarına ilk adımlarını atmışlardı.

Kimi zaman Diyarbakır'ın kaldırımlarında işportacı olacaklardı. Dengeler değiştiği zaman da kamptan dışarı adımlarını atamayacaklardı.

Türkiye'de yaşadıkları süre içinde hep korkacaklardı "Irak ajanları"ndan. Bir gece kampta yaşayanların hepsi zehirlenecekti. "Bizi Irak ajanları zehirledi" diye bayılacaktı hepsi. Gerçekten bir zehirlenme mi olduğu, yoksa bayat ekmeğin verdiği ağırlıktan mı kaynaklandığı bir türlü anlaşılamayacaktı.

Evleneceklerdi Türkiye'deki kamplarda. Çocukları olacaktı. Yaşlıları ölecekti. Dayanamayanlar, ülke özlemleri içinde ayrılacaktı aralarından.

Kimi zaman tayınını, evinin ekmeğini paylaşacaktı onlarla kampın çevresinde nöbet tutan askerler, polisler... Kimi zaman

dayak yiyeceklerdi, gözaltına alınacaklardı askerler ve polisler tarafından.

Bir yandan en az Türkiye halkı kadar iyi bakılmaya çalışılacaktı sığınmacı Kürtlere. Bulgaristan'dan da "Soydaşlar" gelecekti Kuzey Irak'taki Kürtlerden bir süre sonra. Onlar kadar zor değil, kolayca gireceklerdi sınırdan içeri. "Kaç tane varsa gönderin" diye seslenecekti Bulgaristan'a, Iraklı sığınmacıları zorlanarak sınırdan içeri alanlar. Onlar kolayca dağılacaktı Türkiye'deki akrabalarının yanına. Kaldıkları yerler tel örgülerle çevrilmeyecekti, yıllarca sürecek "geçici sığınmacı" statüsünde kalmayacaklardı Türkiye'de; "Yurttaş" oluvereceklerdi hemen. Batıdan gelen "soydaşlar" için devlet eliyle yardım kampanyaları açılacaktı. Iraklı Kürtler için yardım kampanyası açanlar hakkında da soruşturma açılacaktı. "Hani biz de akrabaydık, biz de kardeştik" demeyin. Batıdan gelenler "yakın akraba"ydı; "öz kardeş"ti.

...ve hep bir ülke özleyecektiniz; kendi ülkenizi...

Birkaç metre kalmıştı hastanenin çıkış kapısına.

Her şey geride kalacaktı.

Mahkûm hastalar, mahkûm olmayan hastalar; zincire vurulanı, koğuşta yatanı; Türkçe, Arapça, Zazaca konuşanı; paralısı, parasızı; hastaneden kaçanı, rehin kalanı; tedavi olup gideni, morg kapısından taburcu edileni... Hastası ölünce kaçan doktorlar, kaçamayıp dayak yiyeni;

Boğaz tokluğuna gece gündüz çalışan doktorlar, hastaneyi özel kliniği gibi kullanan doktorlar; mahkûm hastasını zincire vurduranlar, vurdurmayan doktorlar...

Hemşireler, askerler, polisler, hizmetliler, hasta yakınları... Her şey birkaç metre ötedeki kapıdan çıkıldığında geride kalacaktı.

Gökyüzü "özlem mavisi"ydi. Onlarca gün önce Urfa'dan Diyarbakır'a sedyeyle hasta taşıyan helikopter, kim bilir bugün hangi dağların üzerinde uçuyordur. Helikopter denen aracı kim bilir kaç Kürt çocuğu daha öğrenecektir bugün; daha otomobille bile tanışmadan.

Dicle nehri, çevresinde olup bitenlere hiç aldırmıyormuş gibi akıyordu usul usul; yüzükoyun...

Hastane çıkışlarında gökyüzü mavi olsa da, olmasa da bütün mevsimler bahardır. Böyle durumlarda, bir şiirden çok tutuk bir çığlık olur bazen Orhan Veli'nin sesi; ne bir türlü diner, ne de içten kopup tümüyle gider:

Sizin için insan kardeşlerim, her şey sizin için...

Gece de sizin için, gündüz de...

Gün ışığında bin bir yeşil; sarılar da sizin için, pembeler de...

Merhabalar sizin için...

Sizin için limanda sallanan direkler...

Günlerin isimleri, ayların isimleri, kayıkların boyaları sizin için...

Sizin için postacının ayağı, testicinin eli, alınlardan akan ter, cephelerde harcanan kurşun...

Sizin için mezarlar, mezar taşları, hapishaneler, kelepçeler, idam cezaları...

Sizin için, her şey sizin için...

İKİNCİ BÖLÜM

1990 GÖÇÜ ÖNCESİNDE TÜRKİYE VE KÜRTLER

SADDAM'IN ÜZERİNDEN MÜTTEFİKLER GEÇİNCE...

Süvara Kotra geçidinden silah sesleri geliyor. Otomatik tüfek olmalı. Birbirinin peşi sıra "tırrr... tırrr" diye sayıyor mermileri. Konaklı Dağlarının tepelerinde "tır.. tır" yankısı.

Keklikler ve kargalar susmuş. Gökyüzünde motor gürültüsü. Masmavinin üzerine dört koyu leke düşüyor. Bunların ikisi avcı, ikisi de nakliye uçağı. Çöldeki akbabalar gibi üzerimizde tur atıyorlar.

Yanımızdaki gençler tam teçhizat. Bellerinde şarjörleri, el bombaları; sırtlarında kalaşnikofları var. Gözleri kartal bakışı. Silah seslerinin geldiği yönü arıyorlar. Dağ başındaki onca gürültüye karşın, çevrede tek canlı görünmüyor.

Otomatik tüfekler sustu. Uçaklar seslerinden önce gidiyor. Ortalık yine keliklere ve kargalara kaldı. "Biz hâlâ buradayız" diye bağırıyorlar.

Döne döne Süvara Kotra'ya tırmanan toprak yol, yer yer kapanmış. Katırlar kestirme yamaçlara vuruyor. Dağdaki toprak, kahve telvesi kıvamında akmış. Yoldaki çamur, neredeyse bir adam boyu.

Katır sırtında, dik yamaçları dağların tepelerine doğru tırmanırken insan zaman zaman, "Neredeyim ben? Ne işim var burada?" diye soruyor. Oysa yanıtı çok açık bu soruların; Şırnak'tan Hakkâri'ye gidiyoruz.

Deftere bir tarih düşülmüş: 1991'in Nisanı

Bir de not var defterde: Iraklı Kürtler akın akın Türkiye sınırına geliyor. Yüz binlerce insan, ayakları çıplak, karınları aç; yağmur, kar, soğuk ve salgın hastalıklarla birlikte Şırnak'tan Hakkâri'ye kadar tüm sınıra dayanmış. Silopi'nin Çalışkan; Ulu-

dere'nin Işıkveren, Kayadibi, Yıldız Yekmal, Andaç, Ortaköy; Çukurca'nın Üzümlü, Pirinçeken, Çığlı, 49 nolu sınır taşı; Şemdinli'nin Derecik noktalarında yığılan Kürtlerin sayısı beş yüz bini aşıyor. Aralarında az sayıda Türkmen de var.

Amacımız Şırnak'tan Hakkâri'ye dek, Irak sınırı boyunca uzanıp bu çaresiz insanların toplanma merkezlerini görmek. Ancak "Türkiye'nin en yeni illerinden" Şırnak ile "en geri illerinden" Hakkâri arasındaki ulaşım pek öyle kolay değil. Bir kentten, diğer komşu kente motorlu bir araçla kesintisiz gitmek için Eruh üzerinden Siirt'i geçmek, Van'dan Hakkâri'ye inmek gerekiyor. Bu yol yaklaşık yedi yüz kilometre.

Harita bir yol daha gösteriyor; Şırnak'tan Hakkâri'ye. Uludere üzerinden geçen, Beytüşşebap ayrımından Çukurca yoluna çıkan kâğıt üzerindeki kırmızı çizgi, yalnızca haritaların kendi gerçekleri. Oysa bölgenin yaşanan gerçeği, Uludere-Hakkâri karayolunun yılın sekiz, hatta on ayı geçit vermediği...

Şırnak il olana dek, Uludere ilçesi Hakkâri'ye bağlıydı. Şırnak da Mardin'in ilçesi. Örneğin Uludere'de ağır cezalık bir suç işleyen, yargılanmak için aylarca Hakkâri'ye götürülmeyi beklerdi. Parası varsa eğer, bir taksi tuttuğu gibi, iki jandarmayla birlikte Şırnak-Siirt-Van yolundan Hakkâri'ye ulaşırdı.

Şırnak'tan Hakkâri'ye üçüncü bir yol daha görünüyor. Bu da harita üzerinde elbette. Kuramsal olarak bu yol Cizre'den geçip Habur sınır kapısından Irak'a geçen "İpek Yolu"nun bir devamı. Yıllar önce başlanmış yapımına. Amaç Irak'a giden transit yolu, Uludere'ye doğru ayırıp Çukurca'ya bağlayarak, Irak'tan sonra İran'a da yeni bir "İpek Yolu" açmak. Uludere tarafından yol Andaç köyüne kadar gelmiş; Çukurca'dan da Çığlı'ya... Arada kalan yirmi kilometrelik bölümden de dozer şöyle bir geçmiş ama, kışın kardan, baharda toprak kaymalarından kapanıyor yol. Ancak yaz sonuna doğru araçla geçilebilecek duruma getiriliyor. O da bir iki aylığına...

Şırnak-Hakkâri arasındaki Uludere-Çukurca yolu Türkiye-Irak sınırının tam "sıfır" noktasında. Bir Türkiye topraklarında gidiyorsunuz, bir Irak'ta. Sınır taşları solunuzdayken sağınıza geçiyor bir anda; sağınızdayken solunuza...

SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin "Ancak" diyor, "bu yolu katır olmadan geçemeyiz. Var mısınız katır sırtında yolculuğa". Fazla düşünmeden "Evet"i yapıştırıyoruz. Çünkü başka seçeneğimiz yok. Van üzerinden, yedi yüz kilometre aşıp Hakkâri'ye ulaşsak bile, Uludere-Çukurca arasında arasındaki sınır bölgesinde bekleşen yüz binlerce insanı göremeyeceğiz.

Amaçlarımızdan biri, "çağ atlayan Türkiye"de iki komşu kentin tek açık olan ama, yalnızca katırla geçit veren yolunu görmek. Ancak ikinci bir amacımız daha var. Kürtlerin yaşadığı bir dramı, bir göçü, bir oraya bir buraya savrulmayı tüm boyutlarıyla yaşamak; Kürtlerin tarih boyunca yaşadıkları acılarından birine daha tanık olmak...

Çok uzun bir süredir değil, yalnızca 1991'in başından bu yana ne dalgalanmalar, ne korkular, ne umutlar, ne düş kırıklıkları yaşadı Kürtler. 1991'e, "Körfez Savaşı" kaygısıyla girilmişti. Savaş başlayınca Türkiyeli Kürtlerin üzerine, Iraklı kardeşleri gibi Saddam'ın "Bomba-i kimya"sının kâbusu çöktü. Türkiye'nin tüm güneydoğusu boşaldı neredeyse. Parası olan Ankara'ya, İstanbul'a, İzmir'e; kısaca Türkiye'nin batısına kaçıyordu. Biraz daha az parası olanlar ilçelerden kentlere göçmüşlerdi. Daha da az parası olanlar da köylerden ilçelere... Bir otobüs bileti parasına bile sahip olamayanlar ise çaresiz, Saddam'ın atacağı kimyasal bombayı beklemişlerdi günlerce. Halk devletten sığınak, gaz maskesi bekliyordu. Ancak böyle bir düzenleme, böyle bir hazırlık yoktu. Ölümle yaşam arasındaki o ince çizgiyi soludu günlerce Türkiyeli Kürtler.

Yalnızca Saddam da değildi korkulan. Büyük bir propaganda kampanyası başlatılmıştı bölgede. Savaş nedeniyle sınıra

yığılan Türk askerlerinin silahlarını Saddam'a değil de, bölgedeki insanlara çevireceği yayılıyordu kulaktan kulağa. Yıllardır devletle arası açık olan yöre insanı, kendisine gaz maskesi verilmemesi, bir sığınağının bulunmamasını gibi nedenlerle yaşadığı güvensizliğe bir de bu "fısıltı gazetesi"nin yarattığı korkuyu eklemişti şimdi.

1991'in Ocak ve Şubat aylarında yaşanan bu gerginlik, iki yanlı ölüm korkusu, yerini mart ayında "bahar havası"na bıraktı; değişen mevsimle birlikte.

Saddam'ın üzerinden "müttefikler" geçmişti. Iraklı Kürtler belki de tarihlerinin en büyük "ittifak"ını yakalamıştı; Kürdistani Cephe'yle. Irak'ın kentlerini bir bir ele geçiriyorlardı. Barzani-Talabani birlikteliğinin yanı sıra, Saddam'ın helikopterlerini, uçaklarını kaldırıp Kürtlerin tepesine inmesine Amerika'nın izin vermemesi, Peşmergelerin başarısını daha da arttırmıştı.

Gerek Türkiyeli, gerekse de Iraklı Kürtler kendi açılarından yaşanan "bahar havası"nın bir bayrama dönüşmesinin sevincindeydiler. Bir yandan Irak'ta bir Kürt devleti, bir Kürt federasyonu ya da gerçek bir Kürt otonomisine doğru hızla adım atılırken, diğer yandan da Türkiye Cumhuriyeti'nin doruklarında Kürt kimliğinin tanınmasına yönelik önemli gelişmeler oluyordu. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kürt diline yasak getiren 2932 sayılı yasanın kaldırılması için çalışmaların başlatılmasını istiyor, Irak'ta çarpışan Kürt lider Celal Talabani Ankara'ya çağrılarak TC'nin üstdüzey yetkilileri tarafından kabul ediliyordu.

Ocak ve şubat aylarının aksine, marta sevinçli ve gelecekten umutlu girmişti Türkiyeli Kürtler. Yıllardır Türkiye'de rahatça kutlayamadıkları Nevruz bayramını bile resmen kabul etmişti ANAP iktidarı. Ancak küçük bir farkla: Türk bayramı olarak...

1991'in Martında önemli gelişmelere gebe olduğunun ilk göstergeleri giderek yayılıyordu Güneydoğu'da. Kentlerin so-

kakları Kürtçe türkülerle inliyor, Nevruz nedeniyle bütün bölgede ateşler yakılıyor, silahlar atılıyor; kısaca Kürtler bayramlarını kutluyordu. Ancak bazı yerlerdeki Nevruz gösterileri yürüyüşlere, devlete karşı gösterilere dönüşmüştü. Yer yer göstericilere ateş açılmış, güvenlik görevlilerinin "havaya" açtıkları ateşle ölenler olmuştu. Kürtleri tanımayan bir yabancı, böyle bir ölüm olayını öğrenince şu değerlendirmeyi yapabilirdi:

"Demek ki, Kürt denen bu millet daha çok havada uçuyor."

Özellikle Irak'taki gelişmeler ve Türkiye'de Kürt kimliğinin tanınmasına yönelik girişimler, bölge insanına "mutlu haberler" olarak yansıyordu. Bölge insanının esprilerine Irak Kürdistanı'ndaki gelişmeler de yerleşmişti:

"Kız kaçırınca, artık sığınabileceğimiz bir kardeş devletimiz olacak."

İşte bu sevinç, bu bayram havası 1991'in Nisanında tam bir düş kırıklığına dönüştü. ABD, Saddam'ın uçaklarına, helikopterlerine göz yummuştu. Kürdistani Cephe'nin denetimindeki kentler birer birer düşüyordu. Büyük bir göç başlamıştı Türkiye'nin sınır boylarına doğru. Çoğu Hakkâri'de, Şırnak'ta yaşayan Türkiyeli Kürtlerin akrabasıydı. Iraklı Kürtler, 1988'deki Halepçe katliamının da korkusuyla üstlerinde gecelikleri, uzun paçalı donları, ayaklarında terlikleriyle yataklarından fırlayıp Türkiye sınırına doğru kaçmaya başlamışlardı bir gece yarısı.

Bölge halkı, 1991'in Ocak ve Şubatında ölüm korkusuyla yaşamış, martta yeni umutlarla bezenmiş, nisanda ise bu kez Iraklı kardeşlerinin yenilgileri, acıları ile bir kez daha sarsılmıştı. Şimdi de Iraklı Kürtlerin, Türkiye sınırına dayanan acılarıyla birlikte yaşıyordu.

1991'in Nisanı...

Türkiyeli Kürtlerin kaygılarını, sınırımızdaki binlerce Iraklı Kürdün yaşadığı acıyı gözlemlemek, tanık olmak için yolculuğumuz Şırnak'ın İdil ilçesinden başlayacaktı. Ancak bu yolculuğa çıkmadan önce, ocak ve şubat aylarında bölge halkının

yaşadığı ölüm korkusuna, mart ayındaki sevinçlerine değinmek yerinde olur.

Önümüzde Cizre, Şırnak, Uludere, Çukurca ve Hakkâri var. Biraz özel araç, biraz ZPT -Condor (Zırhlı Personel Taşıyıcı), biraz askeri jiple, biraz da katır sırtında sürecek yolculuğumuza birazdan başlayacağız. Bolca güvenlik denetimi, "gece can güvenliğiniz yok, yola çıkmayın " uyarıları bizi bekliyor. Gideceğimiz yol "alt tarafı iki yüz kilometre". Ama Kürtlerin yaşadığı bölge söz konusu olunca, "üst tarafı da iki yüz kilometre".

BİR YANDAN FÜZE, DİĞER YANDAN GÖZALTI KORKUSU

1991'in Nisanında Türkiye sınırına dayanan binlerce Iraklı Kürdün acısını, içinde bulunduğu insanlıkdışı koşullarını yaşamadan önce, biz aynı yılın ocak, şubat ve mart aylarına dönelim. Türkiye'nin güneyinden, güneydoğusunda, doğusunda bir tur atalım.

Yeni yılla birlikte kapıya dayanan Körfez Savaşı, özellikle Türkiye'nin Irak'a yakın bölgelerinde yaşayan halk arasında büyük bir korku ve paniğe yolaçmıştı. Adanasından Hakkârisine kadar büyük bir göç yaşanıyordu. İnsanlar kendilerini güvenlikte duyumsamıyorlardı. Ancak bunun tek nedeni Saddam'ın atacağı kimyasal başlıklı füzeler değildi. Bölgede "iç güvenliğe" yönelik sürdürülen operasyonlar, gözaltları, baskılar da tedirginliğin bir başka yanını oluşturuyordu. Geceleri evlerde insanlar bir yandan Saddam'ın füzesini beklerken, diğer yandan kendisini "bir bilinmeyen"e doğru götürecek "beklenir ziyaretçiler"inin tedirginliğini de yaşıyordu.

Şimdi, Adana'dan yola çıkalım ve Iraklı Kürtler Türkiye sınırına kaçana değin gerek Körfez Savaşı öncesinde, gerekse savaş sırasında, Türkiye'de Kürtlerin Diyarbakır'da, Cizre'de, Midyat'ta, Van'da, Yüksekova'da, Hakkâri'de neler yaşadığına bir bakalım.

KÖRFEZ SAVAŞI VE İNCİRLİK ÜSSÜ

Adana, 21 Ocak...

İncirlik Üssü, kentin iki yerleşim biriminde kurulu; Yüreğir ve İncirlik. Başka bir deyişle, üssün binalarının büyük bölümü İncirlik'te, pisti ise Yüreğir'de...

Günlerdir üssü fotoğraf makineleriyle, kameralarıyla "gözetleyen" gazeteciler "İncirlik tesisleri" yazan kapıda iki "konuk" gördüler; Yüreğir Belediye Başkanı Sebahattin Eşberk ve İncirlik Belediye Başkanı Cumali Kar. Başkanların amacı üs komutanıyla görüşüp, "Sivil halkın korunması için alınacak önlemlerde yardımınız olur mu " diye sormaktı. Ancak dış kapıyı bile aşamayıp geri döndüler.

İncirlik Üssünün kapısı bugün de hareketli. Önce Sosyalist Parti Genel Başkanı Ferit İlsever dış kapıya dayandı. Ancak içeri giremedi. İlsever "Görüşme isteğim kabul edilinceye kadar..." deyip üssün kapısına oturuverdi. Arkasından SHP Genel Sekreter Yardımcısı Abdülkadir Ateş başkanlığında beş milletvekilinden oluşan kurul geldi İncirlik Üssünün kapısına. "Sadece milletvekilleri" içeri alındılar. Ateş "üs kapısında bilgi alamamaları"nın gerekçesini anlatıyordu :

"Hükümetin bize vermediği bilgiyi bulmaya, yorumlamaya çalışıyoruz. İlk elden bilgi toplamak için geldik. Böyle bir gezinin gerekçesi aslında bilgi yetersizliği. Hükümet, gereken bilgiyi parlamentoya, muhalefet partilerine verseydi, halka da sivil savunma ile ilgili önlemler anlatılsaydı, bu çalışmaya gerek kalmayabilirdi."

Türkiye'de "bilgilendirme yetersizliği" salt savaşın gündeme gelmesiyle ortaya çıkan bir sorun değil. Ancak böyle "sıcak" durumlarda kendini daha bir belirgin duyumsatıyordu.

Aynı gün sabaha karşı yaşanan bir örnek...

Türk Hava Yolları, saat 04.00'te Adana'ya yeni bir uçak seferi koymuş. Rezervasyon yaptırırken bilgisayarın başındaki

görevli, "Biletinizi bir saat içinde aldırın, uçak dolu. Bölgeye giden hemşireler ve doktorlardan neredeyse hiç yer kalmadı. Son üç kişilik yerlerden birini de size veriyorum" diyor. Ancak alana gittiğinizde saat 04.00'te kalkan DC-9 Ege uçağında sadece dört yolcu olduğunu görüyorsunuz.

Bir de pist kıyısındaki görevli soruyor:

"Hayret, bu uçaktan nasıl haberiniz oldu? Daha yeni konmuştu. Pek de duyulmadı."

"Savaş kapıya dayanınca" böyle "erken seferler"de başka "bilgilendirmemeler"le de karşılaşabiliyor insan.

04.00 uçağına binmek üzere Atatürk Havaalanına geliyorsunuz. İlk elektronik aramada polisler "Bu gece yeni bir emir geldi. Çantanızdaki teybi ve saç kurutma makinesini kontrol edeceğiz" diye uyarıyor. Teybin tuşuna basılıyor, saç kurutma makinesi prize takılıp deneniyor. İkisi de çalışıyorsa "Buyrun" diyor polisler, "geçebilirsiniz".

Uçağa binmek üzere ikinci aramadan geçerken "Çantanızdaki pilleri, teybi ve benzeri araçları geçiremezsiniz. Bu akşam yeni emir geldi. Aramalar sıklaştırıldı" sözüyle yeni bir durumu ortaya koyuyor başka bir grup polis. Siz de polislere böyle bir şeyin girişte neden duyurulmadığını, yazılı emri görmek istediğinizi söylüyorsunuz. Az sonra Atatürk Havalimanı Emniyet Şube Müdür Yardımcılığından siyah takım elbiseli, kır saçlı bir "görevli" geliyor; "Çık dışarı" diyor bas bas bağırarak. Çıkmayacağınızı, yurttaş olarak bunları bilmeye hakkınız olduğunu anlatınca, elindeki resmi yazıyı "Oku bakalım" diyerek önünüze bırakıp gidiyor. Giderken de bir uyarısı var; "amirleri"nin aksine, çok kibar davranan polislere,

"Bunu iyi arayın, tehlikeli birine benziyor..." diyor.

Sarı, saman kâğıttaki resmi yazıda, "traş makinesi, teyp, saç kurutma makinesi gibi aletlerin yanı sıra, bunları kullanımında yararlanılan pil ve benzeri güç kaynaklarının yolcu beraberinde uçağa alınmaması" belirtiliyor. Polisler de "emir uyarınca" elektronik daktilonun içindeki pilleri alıp bir "teslim

tesellüm belgesi" veriyorlar. Yanımızda ruhsatlı silahımız olsa, aynı yöntemle alınır ve indiğiniz yerde benzeri makbuzla teslim edilirdi. Pillerin ne olacağını sorduğunuzda, "Silahlara yaptığımız gibi bir düzenlememiz yok. Ne yapılacağı da tam olarak bildirilmedi. İyisi mi, siz bunları dönüşte alın" yanıtıyla karşılaşıyorsunuz. Böylece yeni bir durumda silahtan daha tehlikeli bir duruma geliyordu, üç tane pil... Elbette "Körfez Savaşının bir yansıması olarak".

Bir başka örnek de aynı gün Adana'da yaşanıyor...

SHP'liler, Adana Valisi Recep Birsen Özen'le görüşürken "sivil savunma için her türlü önlemin alındığını, sığınak yerlerinin yurttaşlara bildirildiğini, konuyla ilgili olarak muhtarların bilgilendirildiğini" öğreniyorlar. Ancak toplantıdan çıktıklarında Adana gibi "ateş hattında" bir kentin hem de büyükçe bir mahallesinin muhtarı "Bilgi verilmedi. Sadece sokaklardaki sivil savunma görevlilerinin listesini verdiler. 'Kendilerine haber vereyim mi' dediğimde, 'Paniğe yol açar. Telaş yok' karşılığını aldım. Sığınaklar varmış. Nerede olduğunu dahi bilmiyoruz" sözleriyle anlatıyordu içinde bulunduğu durumu.

"Körfez Savaşı"nın Türkiye açısından neredeyse bir simgesi durumuna gelen İncirlik'te yirmi bine yakın insan yaşıyor. Belediyenin elindeki bilgiye göre tek bir sığınak yok. Birkaç gaz maskesi dağıtılmış, o kadar. Üs pistinin bulunduğu Yüreğir'de on sığınak görünüyor kâğıt üzerinde. Ancak bunların da yerini bilen pek yok. Adana'nın merkezini oluşturan Seyhan'da yedi yüz bin kişi yaşıyor. Ama belediyeye elli gaz maskesi verilmiş. Belediye bir de kendi olanaklarıyla beş gaz maskesi almış. Merkezdeki sığınaklar ise yaklaşık beş bin kişilik görünüyor.

Adanalılar bir "Allaha sığındık" diye espri yapıyorlar, bir de "Gaz maskesi yoksa biz de kızıl maske ile korunuruz" diye...

Demirel'in deyişiyle "uçak gemisi" İncirlik'te, Yüreğir'de, Seyhan'da yaşayan Adanalıları şimdilik "Allah koruyor". Tüm Türkiye'dekileri olduğu gibi...

TERK EDİLEN YERLEŞİM BİRİMLERİ

Cizre, 22 Ocak...

"Saloon" tabelasının bir ucu kopmuş; gıcırdaya gıcırdaya bir yerlere çarpıyor. Yerde bir "City Bank" yazısı var. Rüzgârın uğultusuyla havalanan toz bulutu, kasabanın kimsesiz sokaklarına doğru dağılıyor. Evlerin camları kırık, kapıları yok. Belli ki kasabanın başına kötü bir şey gelmiş.

Western filmlerinde sıkça kullanılan bu etkileyici görüntüyü yaşıyordu Cizre. Habur sınır kapısına uzanan yol üzerinde yüzlerce dükkânın geceleri ışıl ışıl yanan lambalarının yerini inik kepenklerin gri yüzleri almıştı. Anacadde üzerinde görünen birkaç çocuktan başka kimse yoktu ortalıkta.

Körfez Savaşının en ağır darbesini Türkiye'de Cizre yemişti. Ama Şanlıurfa'dan Habur'a kadar uzanan eskinin "İpek Yolu" terk edildiği yüzyıllardaki yalnızlığına bürünmüştü yine. Çok değil, 1990'ın Ağustosuna değin E-23 karayolunun üzerinde beş bin tanker petrol taşıyor, Mersin-Habur hattında on dokuz bin araç tur atıyordu bir günde.

Viranşehir'de, Kızıltepe'de, Nusaybin'de, Cizre ve Silopi'de tüm dükkânlar kapanmış birer birer. Şanlıurfa-Habur arasındaki küçük yerleşim birimleri dışında geceleri tek bir ışık görünmüyor artık. "Kaçak petrol satıcıları"nın yol boyunca adım başı rastlanan küçük briket barakaları neredeyse yıkılmak üzere. Sarılı, mavili, kırmızılı ışıklarıyla kamyoncuların, tankercilerin konaklama yeri lokantalar koyu bir karanlığa gömülmüş. Petrol yolunda artık geceleri tek bir benzin istasyonunu açık görmek çölde vahayla karşılaşmak gibi.

İyice ıssızlaşan yollar güvenlikten yoksun. Irak'a gelişgidişlerin bıçakla kesilir gibi sona ermesi sekiz yıldan bu yana biraz biraz canlanan ekonomik ve sosyal organizmayı bir "savaş darbesi" yeniden öldürmüş.

Şanlıurfa-Habur arasındaki yolda, geceleyin tek açık benzin istasyonunun bekçisi Abdülkerim. Altı çocuğu var. Yedi yıldır aynı benzin istasyonunu bekliyor; akşamdan sabaha dek. Ufacık bir adam Abdülkerim. Soğuktan büzülmüş ellerini eski bir polis parkasının ceplerine sokmuş. Başı kaşkola sarılı. Üzerinde eski bir bekçi şapkası var. "Çok bekçi vardı buralarda akşamları" diyor. "İş olmayınca patron hepsini çıkarttı işten. Şimdi bir ben kaldım."

Otuz gece sabaha dek beklemesinin karşısında iki yüz kırk bin lira aylık alıyor Abdülkerim. Sigortası da yok. "Patrondan zam istesene" diyenlere yanıtı hazır:

"Para yok ama, adam çok. Hem de bu zamanda benden daha ucuza adam bulurlar..."

Nusaybin'in yirmi kilometre ilerisinde Nezirhan tesisleri var. Bölgenin en lüks oteli. Hem de olimpik yüzme havuzlu. Ama Körfez Savaşı Nezirhan'ın da ışıklarını söndürmüş. Her gece dolup taşan, önünde park edilecek yer bulunamayan otel, tek ampüllü bir yalnızlığa gömülmüş. Sabaha dek buharların camlarına vurduğu lokantası kapanmış.

İnsana en çok dokunan da Cizre'nin suskun, kimsesiz durumu. İlçenin ortasından Habur'a uzanan Nusaybin Caddesinin sağında solunda çeşitli kentlerin adlarını taşıyan dükkânlar, insanın gözlerini yumması gibi indirmiş kepenklerini. Çünkü artık "Adana bakkaliyesi"ne, "Konyalı süpermarket"e, "Viranşehirli'nin yeri"ne uğrayan tanker şoförü yok. Anacaddenin ortasına tek tük kamyon lastikleri atılmış. Cizre'nin eski Belediye Başkanı Tahir Vesek "Kimseler kalmadı" diyor, "Cizre artık bildiğiniz eski Cizre değil."

1980'in on üç bin nüfuslu Cizresi, İran-Irak savaşı nedeniyle "İpek Yolu yeniden keşfedilince" 1985'te yirmi bin insanın yaşadığı bir yerleşim birimi olmuştu. Son beş yılda yaşayan insan sayısı iki kattan daha fazla artış ve 1990 sayımına göre elli iki

bin insanın yaşadığı, geçindiği, köydeki baskıdan, dağdaki terörden kaçıp sığındığı bir yerleşim birimi durumuna gelmişti. Şimdi Cizre'yi saysan yirmi bin insan çıkmış. Geriye kalanlar da evlerine kapanmış, başlarına gelecekleri bekliyor.

İran-Irak savaşının sekiz yıl önce verdiği yaşamı bir çırpıda alıvermişti Körfez Savaşı. Cizre yeniden, "kuş uçmaz, kervan geçmez"liğe dönmüştü.

Bir savaşla gelen, başka bir savaşla gitmişti. Kimi "terör", kimi "baskı", kimi "işsizlik" deyip belki de tüm bu sorunların hepsi için insanları birer birer terk ediyordu Cizre'yi; tıpkı Western filmlerinin başına kötü bir iş gelen kimsesiz kasabalarında olduğu gibi..

BOMBAYA DEĞİL, PANİĞE KARŞI ÖNLEM

Midyat, 23 Ocak...

Öğretmen kara tahtanın başında, ayakta duruyor. Karşısında derse kaldırdığı öğrenci var. İkisinin de ellerinde birer gaz maskesi. Kara tahtada "kimyasal saldırı maddelerine karşı korunma önlemleri" yazıyor.

"Kimyasal savaş maddeleri " broşürde birer birer sıralanmış. Her birinin altında da "yapılacak ilk yardım" bölümü yer alıyor. Çoğunda bu bölümün birinci maddesi "maske tak."

İyi de takılacak maske nerede?

Sınıra yakın bir ilçenin belediye başkanı "Başkan sığınak nerede?", "Başkan gaz maskesi yok mu?", "Başkan saldırı olursa ne yapacağız?" gibi sorulara dayanamayıp bir çare düşünmüş. Başkanın tek çaresi var. Çünkü ilçede sığınak yok, gaz maskesi yok. Ne yapsın, Başkan da Sivil Savunma Genel Müdürlüğünden kendisine bir adet gönderilen öğretmenli, öğrencili, kara

tahtalı, gaz maskeli broşürü fotokopiyle çoğaltmış. Niyeti "sığınak yok, maske veremedik, bari fotokopiyle çoğaltılmış bir broşür verelim". Her ihtimale karşı da kaymakamı aramış; "Ben broşürleri çoğalttım, dağıtacağım" diye. Ancak kaymakamdan aldığı yanıt ilginç:

"Sakın dağıtma, halk paniğe kapılır. Eğer dağıtırsan 'savaş suçu' işlemiş olursun."

Irak sınırına yakın bir başka ilçede bu kez kaymakam broşürleri teksirle çoğaltıyor. Onun da amacı halka dağıtmak. O da her ihtimale karşı sınır kentinin valisine soruyor; "Dağıtayım mı?" diye. Bu kez diğer ilçede kaymakamın belediye başkanına verdiği yanıtı, vali, kaymakama yöneltiyor.

"Dağıtırsan halk paniğe kapılır. Zamanı gelince ben sana söylerim."

Türkiye'nin Irak sınırından başlayan ve Güneydoğunun iç kesimlerine doğru dalga dalga yayılan bir korku var bölge halkında: Kimyasal silah... Ya da bölgedeki sığınmacıların deyimiyle "bomba-i kimya..."

Irak'ın Halepçe'de kullandığı kimyasal silahların yarattığı dehşet verici görüntüler anılarda hâlâ taze. 1988'de "bomba-i kimya"dan kaçan binlerce sığınmacının arkasında düşüp kalanlar insan değil, bir "kalıntı"ydı; vücutlarında dev yanık izleri, kucağında kundaktaki çocuğuyla ölen anneler, dağlarda, taşlarda bir anda yere serilmiş binlerce insan... İşte bu görüntüler, daha sonra Türkiye'deki kamplara gelen ve önemli bir bölümü Türkiye'nin sınır bölgelerinde yaşayanlarla akraba olan sığınmacıların yaşadıkları, anlattıkları, bugün bölgede yaşanan paniğin en büyük nedeni.

Cizre Kaymakamı Mustafa Büyük, alınan önlemler konusunda bilgilenmek için gelen SHP milletvekillerine, bir gün önce açıkyüreklilikle anlatıyordu:

"Cizre halkı Peşmergelerle iç içedir. Onun için kimyasal silahı iyi biliyor. Bu yüzden savaş ihtimali belirince önce kadın

ve çocukları gönderdiler. Savaş çıkana kadar Habur kapısının açılacağı umudu vardı. İş, sıcak savaşa dönüşünce temelli göç başladı. Korunmak için altyapı sorunu var. Öncelikle vatandaşın evini ona göre yapması gerekiyordu. Sınırda olmasına karşın Cizre Hükümet Konağının bile sığınağı yok. Olan sığınaklar gözden geçirildi. Ama halkın tümünün korunması mümkün değil. Hatta kamu personelinin bile tümü korunamaz. Sivil savunmadan bizim payımıza yüz elli gaz maskesi düştü."

SHP'nin Silopi İlçe Başkanı Adnan Kayaalp, sınıra en yakın yerleşim birimindeki durumu anlatırken, "Dükkânların neredeyse hepsi kapandı. Vatandaşlar Mersin, Adana, Tarsus, Kızıltepe, Şırnak, Midyat gibi yerlere göçtüler. Halkın gitmemesi için devlet yetkilileri bizden de yardım istedi. Ancak Türkiye'yi yönetenlerin televizyonda savaş öncesi verdikleri sert demeçler paniğe yol açtı. İlçede tek bir sığınak yok. Halka gaz maskesi de verilmiyor. Kimyasal silahlara karşı kullanılacak ilaçlar da eczanelerden toplanmış. Bunların nerede olduğunu da bilmiyoruz. Bu şartlarda göç nasıl önlenir?" diye soruyordu.

Körfez Savaşından en çok etkilenen ilçelerden biri de Midyat. Belediye Başkanı İsa Ekingen el fenerinden televizyona kadar birçok eletrikli ve elektronik eşyanın satıldığı iki yüze yakın dükkânın neredeyse tümüyle kapandığını söylüyor. SHP Midyat İlçe Başkanı Muzaffer Arıkan, "Burada bin dolayında insan kamyonculukla geçinirdi. Bu kamyonların çoğu borçla, bonoyla alındı. Savaş çıkıp sınır kapısı kapanınca, çoğu borcunu ödeyemedi. Şimdi yüz elli milyonluk tankeri, elli milyona satışa çıkartıyorlar, alan yok" diye anlatıyordu. Arıkan'ın çevresindeki kamyoncular da önce başlarını sallayarak, sonra da koro halinde doğruluyorlar:

"Altı aydır hazır yiyoruz, dayanacak gücümüz kalmadı."

Midyat halkında da "bomba-i kimya" korkusu var. Midyatlı Behçet Nas bu korkunun yansımasını aktarıyor:

"Nalburda naylon, marangozda çıta, kırtasiyecide yapıştırıcı kalmadı."

Bir sivil savunma görevlisi, "Televizyonda yetkililer 'bütün tedbirler alınmıştır' diyor. Midyat'a gele gele kırk gaz maskesi geldi. Yirmi sekizini denedik. Hepsi bozuk. Bari moralimiz bozulmasın, diye geri kalanları denemiyoruz" diye espri yapıyor. Midyat'ta görevli bir doktorun anlattıkları şöyle:

"Bugünlerde hastaneye çok kişi başvuruyor. Kimi üşütmüş, kimini de böcek sokmuş. Biraz araştırınca nedenini buldum. Savaşın çıktığı ilk iki gün bölge halkının bir bölümü Midyat'ın çevresindeki mağaraları temizleyip sığınağa dönüştürmüş kendince. İki gece de mağaralarda yatmışlar. Mağaraların dibi su. Nemden üşütmüş çoğu. Gece uyurken kiminin üzerinden böcekler geçmiş. Elleri yüzleri şişmiş. Buradaki insanlar Halepçe'nin korku ve dehşetini yaşıyor."

Körfez Savaşının Güneydoğuya, sınır bölgelerinde yaşayan halka yansıyan çizgileri bunlar. "Bomba-i kimya" korkusu, yeterli koruma önlemlerinin, gaz maskesinin, sığınakların olmaması... Bir kimyasal saldırı karşısında alınacak önlemlerin halka anlatılmasını "panik çıkar" diye "savaş suçu " olarak niteleyen yöneticiler... Anlaşılan buralarda sivil halk açısından savaşa ya da kimyasal saldırıya karşı değil, sadece "paniğe karşı" önlem alınıyor.

YANLIŞLIKLA ATEŞLENEN FÜZELER

Diyarbakır, 24 Ocak...

Sirenler çalmaya başlamış. Fırlatılan Patriot'lar gökyüzünde ışık saça saça, Irak'tan gelecek Scud'ları aranıyor. Megafonların değişmez çağrısı "Herkes sığınaklara girsin". İnsanlar

ellerindeki gaz maskelerini takmaya uğraşıyorlar; sığınaklara doğru koşuştururken.

İşte bölge insanlarını en çok telaşlandıran görüntü de bu. TRT'nin CNN'den naklen verdiği "Füze yağmuru altındaki İsrail ya da Suudi Arabistan görüntüleri"ni izledikçe bölge halkı kendi kendine ya da yüksek sesle birbirlerine soruyor:

"Eğer Irak bir füze atacak olursa biz ne yapacağız?"

Yaklaşık on iki yıldır "olağanüstü haller"le yönetilen Güneydoğuda yöre halkı, şimdi de Körfez Savaşının olağanüstülüğünü yaşıyor. Hakkâri'de, Şırnak'ta, Mardin'de, Diyarbakır'da yaşayanlar savaşın sıcağını daha bir enselerinde duyuyorlar. Evlerde, kahvelerde, lokantalarda, yollarda insanlar başlarına geleceklere çaresiz teslim olmanın suskunluğuyla içlerine büzülmüş gibi.

Bölgedeki en hareketli kentlerin başında Diyarbakır geliyor. En lüksünden, beşinci sınıfına kadar otellerin tümü dolmuş. Lobilerinde Hollandalı, Belçikalı Çevik Kuvvet askerleri, yüzlerce yerli ve yabancı gazeteci bir de kapıda bekleyen koruma polisleri artık Diyarbakır'ın doğal görüntüsü olmuş. Çevik Kuvvet askerleri ülkelerinden getirdikleri kutu biraları içip video kasetlerini izliyorlar. On gün öncesine kadar bir kez bile, "Türkiye" sözcüğünü duymamış bu insanlar, şimdi gündüzleri askeri üslerinde, geceleri Diyarbakır'ın otel lobilerinde yaşıyorlar.

Körfez Savaşı nedeniyle bölgeye gelen yerli ve yabancı gazetecilerin merkezi de Diyarbakır. Bir hafta önce kurulan Müttefik Basın Merkezine başvuran gazetecilerin sayısı iki yüz elliyi aşmış. Bunlardan yüz yirmi yedisi Türk, yüz otuz dördü yabancı. Bölgedeki "yabancılar ligi" nin lideri otuz altı gazeteciyle Almanlar. İkinci sırada yirmi üç gazeteci ile ABD geliyor. İngilizler on dokuz gazeteci ile üçüncü sırada. Hollanda'dan, İtalya'dan, Norveç'ten, İsviçre'den, Fransa'dan, Portekiz'den hatta Japonya ve Endonezya'dan bile gelmiş gazeteci var Güneydoğuda.

Bugün bir duyuru asıldı Basın Merkezinin panosuna:

"Askeri faaliyetlerle ilgili önemli bir değişiklik meydana gelmemesi nedeniyle bugün brifing verilmeyecektir."

Saat 10.15'te panodaki bu yazıyı görüp basın merkezinden çıkan gazeteciler, gökyüzünde bir duman iziyle karşılaştılar. Bu, televizyonda görülen Patriot füzelerinin izine benziyordu. Ortalık bir anda dalgalandı. Herkes ilgili ilgisiz yerlere, "Füze attınız mı?" diye soruyordu. Sonunda basın merkezinden haber geldi; "Bir açıklama yapılacak"tı. Yapıldı da:

"10.10'da Diyarbakır'da konuşlandırılan iki Patriot füzesi, kompütür ekranında beliren bir iz nedeniyle ateşlendi."

Demek ki, bu Patriot füzeleri "bayram fişekleri" gibi olur olmaz patlıyordu. Zaten füzelerin patlatıldığı anda Fehmi Işıklar da aynı "yanlışlık"tan söz ediyordu Diyarbakır' da. Halkın Emek Partisi Körfez Savaşı nedeniyle 1. Küçük Kurultayını Diyarbakır'da toplamıştı. Turistik Oteldeki kurultayda , "halkın korkusu" dile getirilirken, Işıklar önce "İsrail'in işgal altındaki Filistinlilere bile gaz maskesi dağıttığını" anlattı. Işıklar'ın Olağanüstü Hal Bölge Valiliğini "Sıkıyönetimi aratacak biçimde" diye eleştirdiği Turistik Otelin tam karşısında Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu'nun konutu vardı. Işıklar bölge halkının içinde bulunduğu tehlikeyi anlatırken "Ben Kırıkkale Mühimmat Fabrikasında çalıştım. Öyle mermiler gördüm ki, yanlışlıkla namluda bile patlar" diyordu. İşte Işıklar, Diyarbakır'da Kozakçıoğlu'nun konutunun karşısında tam bunları söylerken, kentin sırtlarından iki füze yanlışlıkla ateşlenivermişti.

Artık bölgede "Irak'tan gelecek kimyasal bomba" korkusuna bir yenisi daha ekleniyordu; "başımıza bir uçak, bir yakıt tankı ya da bir füze 'yanlışlıkla' ne zaman düşecek?"

Her ne kadar sivil savunma eğitimi verilmese de, TRT konuyla ilgili hiçbir uyarı yapmasa da yöre halkı CNN'den İsraillileri, Suudileri izleye izleye bir alarm çaldığında ne yapıl-

ması gerektiğini artık bir güzel öğrendi. Ancak küçük bir iki eksiklikleri var; Arabistan'daki gibi sığınakları ya da İsrail'in Filistinlilere bile dağıttığı gibi gaz maskeleri...

IRAK'TAN GELEN KÜRTLER, TÜRKİYE'DEN KAÇMIŞ

Uludere, 25 Ocak....

Dicle'nin yüzü bulanık. Silopi köprüsünün altından geçip elini kolunu sallaya sallaya Irak'a akıyor. Solda Gabar, sağda Cudi. İki dağ Kasrik Boğazında buluşmuş. Dağların tepeleri kar beyazı.

Dicle'nin çamurlu suyuyla doruklardaki kar arasından uzanan ince asfalt yol Şırnak'a, Uludere'ye doğru ine çıka, kıvrıla kıvrıla gidiyor. Tek bir otobüse binmiş otuz kadar yerli ve yabancı gazeteci için alınan koruma önlemi insanı ürkütecek kadar yoğun. Önde trafik polisinin eskortu var; arkasında özel tim aracı. Konvoyun ortasına alınan otobüsün ardından bir sivil koruma ile ikinci bir özel tim aracı daha geliyor. Otobüsün teybinde çalınan şarkıda Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun dizeleri:

"Önde zeytin ağaçları, arkasında yar / Yâr seni kara saplı bıçak gibi bağrıma sapladılar."

Müttefik Basın Merkezinin yaptığı düzenlemeyle gazeteciler Irak'tan Uludere'ye "sığınan", içlerinde kadın ve çocukların da olduğu otuz kadar insanla "tanışmaya" gidiyor.

Silopi köprüsünün girişinde ve çıkışında kum torbaları, üzerlerinde askerler var. Gazetecilerin kendi başlarına köprüden Habur'a doğru geçmeleri yasak. Kasrik Boğazında, Şırnak girişinde ve çıkışında, Uludere yolunda denetimler var. "Korumalı gazeteci konvoyu" denetimleri takılmadan aşıyor. Diğer araç-

larda kimliklere bakılıyor, bagaj aranıyor, plakalar ve sürücülerin adları askerler tarafından bir deftere geçiş saatleriyle birlikte yazılıyor. Ancak bunlar yeni bir önlem değil. 1980'li yıllardan bu yana bölgenin doğal görüntüsü. Sadece Körfez Savaşı nedeniyle biraz daha yoğunlaştırılmış.

"Tanıştırılacak yeni konuklar" Şenoba Taktik Jandarma Sınır Alay Komutanlığında. Yarbay Reşit Demir güler bir yüzle karşılıyor gazetecileri. Otobüsten fırlayan yabancı televizyoncuların kameraları askerlere, siperlere, araçlara dönüyor. Subaylar bu görüntülerin çekilmesini engellemek için "no film, no film" çabasında.

Öğle saatleri Irak'tan gelenler, askerlerle birlikte yemek yiyor. Bir anda fotoğraf makineleri, kameralar dokuz erkek, dokuz kadın, altısı kız dokuz çocuğun üzerine çevriliyor. Biraz şaşkınlar. Ellerindeki kaşıkları, içinde kurufasulye, pilav, kıvırcık salata ve üzüm hoşafı olan tabldot tepsisine bırakıyorlar. Herkes yeni yıkanmış. Erkekler sinekkaydı tıraş olmuş. Hiçbiri Türkçe konuşmuyor. "Tercüman yok mu?" diyor gazeteciler. Bir görevli "Bunlar bizim vatandaşımız. Bir yıl önce Kayadibi'nden Irak'a kaçmışlardı. Şimdi geri geldiler" deyince herkesi bir şaşkınlık alıyor önce. Herkes bu "gitgel"in nedenleri peşinde. Sorular "niye geri döndünüz"den, "neden gitmiştiniz, niye Irak'a sığınmıştınız"a dönüşüyor.

Kayadibi köylülerini görünce, belleği ister istemez bir yıl önceye götürüyor insanı. 1990'ın Ocak ayı. Ankara'dan kalkan Diyarbakır uçağında SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay ve Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin'le birlikteyim. Uçak alana inerken milletvekilleri kulağıma eğilip "Uludere'nin bir sınır köyünde yaşayanlar topluca Irak'a kaçmış. Baskılara ve erzak yasağına dayanamamışlar. Bu gece Uludere'ye varırız, yarın da köye çıkarız" diyor.

Karanlık basarken giriyoruz Uludere'ye. Turizm Bakanlığının otellere verdiği yıldız henüz Uludere ve çevresine ulaşmadığından kalınabilecek en iyi yer SHP İlçe Başkanı Gürgün Ürek'in evi.

Salona seriliyor yataklar. Dört kişi yan yana döşeklerde sabahı ediyoruz. Günün ilk ışıklarıyla birlikte vuruyoruz Irak sınırına doğru uzanan dağlara...

Köyde gördüklerimiz, halkın anlattıkları inanılır gibi değil. Bir film platosunda duyumsuyor insan kendini. Köylülerin tümü burnundan soluyor.

Uludere'ye iner inmez olayla ilgili ilk yazıyı telefonla yazdırıyorum Cumhuriyet'e:

> Güvenlik güçlerince yaklaşık üç aydır uygulanan "erzak sokma" yasağı kalkmayınca "açlık sınırına dayanan Hakkâri'nin Uludere ilçesi Taşdelen Köyü Kayadibi mezrasında yaşayan köylüler Irak'a sığındılar.
>
> Bağlı oldukları Taşdelen Köyü ile çevredeki diğer köylere gitmeleri de yasaklanan Kayadibi köylülerinin sınırı geçtikten sonra kendilerine Irak'ın yardım ettiği, eşyalarının bu ülke askerleri tarafından sağlanan kamyonlarla Zaho'ya götürüldüğü öne sürüldü. Irak tarafından elli kişiden az olmamak koşuluyla kafile kabul edileceğinin bildirilmesi üzerine, Kayadibi halkının sınırı geçtiği, Zaho'ya götürülen köylülere ev verildiği ve aile başına bin dinar para yardımı yapıldığı, yöre halkı tarafından anlatılanlar arasında. Yapılan saptamalara göre Irak'a sığınanların sayısı on sekiz aileden yüz yirmi kişiyi aştı.
>
> Daha önce SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, Hakkâri Valiliği, Uludere Kaymakamlığı gibi çeşitli yer ve kişilere başvurarak çok güç koşullar altında yaşadıklarını anlatan Kayadibi köylülerinin Irak'a sığınmaları ile ilgili olarak Olağanüstü Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu, mezranın bo-

şalması üzerine İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu imzasıyla olayın araştırılması için bir yazının Hakkâri Valiliğine gönderildiğini, ancak henüz bir yanıt gelmediğini söyledi.

Uludere ilçesi ve Taşdelen Köyünde incelemelerde bulunan SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin ile Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay, "Olayın esas vahimliği Saddam rejiminin on binlerce Kürdü katletmelerinin bütün tazeliği hafızalarda yaşarken, orada katliama uğramış insanların Türkiye'deki akrabaları kardeşlerinin, bunları bile bile Irak'ı tercih etmeleri çareyi Irak'ta bulmalarıdır" dediler.

Kayadibi mezrasında yaşayanların önce bağlı oldukları köye gitmelerinin yasaklanması, ardından da köye erzak sokulmasının engellenmesi ve sonunda köylülerin Irak'a "sığınma"larına değin varan gelişmelerin başlangıcında köylülerden Olaş Uludere Kaymakamlığına 18.9.1989 tarihinde bir dilekçe yazarak içinde bulundukları durumu şöyle anlatmıştı:

"Muhtarlıktan ilmühaber almam gerekiyordu. Ancak son günlerde muhtarın sözlü talimatına göre Kayadibi mezra sakinlerine herhangi bir iş için Taşdelen Köyüne gitmemeleri söylenmiştir. Ne resmi işlerimizi takip edebiliyoruz, ne de muhtarlık olarak bir işimiz görülüyor. Bu durumumuzu düşünerek Taşdelen Köyü muhtarının niye Kayadibi mezra halkından ilişkilerini kesmiş ve neye istinaden bizlerin köye gitmemiz yasaklanmıştır. Bizlere bir çözüm yolunun aranması hususunda emir ve müsaadelerine saygıyla arz ederim."

Şerif Olaş'ın bu dilekçesi üzerine Uludere Kaymakamlığına başvuran Taşdelen Köyü Muhtarı Simo Çelik, uygulamanın gerçek nedenlerini 91.10.1989 tarihli dilekçesinde şu tümcelerle aktardı:

INSTITUT KURDE de PARIS

"Son bir ay içerisinde köylüler sıkı güvenlik altında tutulduğu, haksız yere bazı kişilerin dövülmesi, Taşdelen Köyüne bağlı Kayadibi mahalle sakinlerinin köye gelip gitmeleri benim açımdan sakıncalı olmayıp askeriye tarafından yasaklandığı ve görülecekleri yerde dövüldükleri ve benzeri birtakım olaylar meydana geldiği görülmektedir. Köy muhtarı olarak ilgili komutanlıktan durumun iyileştirilmesini söylediğimde ben de suçlu duruma düşürülüyorum. Bu durum altında görevimi yapamıyorum. Köyde bu tür olaylar önlenmezse istifa etmek zorunda kalacağım."

Olayın duyulması üzerine İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu ile görüşen SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin, yaklaşık yirmi gün önce bakana "Kayadibi köylüleri nerede?" diye sordu. Bakan Aksu da araştırma yapacağını söyledi. Bunun üzerine SHP Grup Yönetim Kurulu üyesi ve Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay ile Birlikte Uludere ilçesine giden MYK üyesi ve Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin ilçe merkezinden, Kayadibi köylülerinin Irak'a "sığınma"sıyla ilgili olarak şu bilgileri aldılar:

"Kayadibi, Irak sınırının sıfır noktasındadır. Korucu olmadılar. Olsalardı PKK vuracaktı. Korucu olmadıkları için de erzakları kesildi. Bir askeriye baskı yapıyordu, bir PKK. Irak askerlerine haber göndermiş köylüler 'Size sığınmak istiyoruz' diye. Askerler 'Zaho'ya soralım" karşılığını vermiş. Sonunda araba göndermişler sınıra kadar. Elliden aşağı nüfus kabul etmiyorlar. Aile başına da bin dinar veriyorlar. Gerçek kur üzerinden bin dinar sekiz yüz bin liradır. Ama Irak'ta temel gıda maddelerinin fiyatına göre Türkiye'nin sekiz milyonu yerine geçer. Bir aileye bir yıl yeter. Eğer bu koşullarda 'gelin` derlerse tüm Uludere gider."

Bunun üzerine Uludere'den yirmi kilometre uzaklıktaki Taşdelen Köyüne giden milletvekilleri Keskin ve Atalay,

köy girişinde güvenlik güçleri tarafından yarım saat bekletildikten sonra Taşdelen'e gidebildiler.

Milletvekillerini "Bugün gelmeseydiniz, hep beraber yarın köyü terk edip Irak'a gidiyorduk" diye karşılayan Taşdelen köylüleri, Kayadibi köylülerinin bağlı oldukları köye, çevre köylere gidişlerinin yasaklandığını, tüm kimliklerinin toplatıldığını, aylardır köye tek gram erzak sokulmadığını, açlık sınırına gelen köylülerin yaşamlarını tehlikeye atarak geceleri gizlice çevre köylerden erzak aldıklarını anlattılar. Köy Muhtarı Simo Çelik, kendilerinin de benzeri güçlüklerle karşı karşıya olduklarını belirterek Kayadibi köylülerinin göç nedenini, "Asker köylülere, 'Taşdelen'e gelmeyecekseniz, başka yere de gitmeyeceksiniz. Erzak götürüp getirmeyeceksiniz' dedi. Böyle yaşanır mı?

Bunun üzerine bir kısmı Mersin'e, bir kısmı Silopi'ye gitti. Bundan yaklaşık bir ay önce de mezranın sekiz hanesinden elli yedi nüfus Irak'a gitti. Mezrada geriye on iki hane kalmıştı. Son olarak da önceki gün on haneden yetmiş nüfus göçtü. Biz duyuyoruz, size de söylerlerse inanmayın. Diyorlar ki 'Gidenlerin kaydı zaten Irak'taydı'. Bu yalandır. Hepsi bu devlete askerlik yaptı. Valiliğe, Kaymakamlığa, İnönü'ye 'Baskı var' diye dilekçe verdiler. Silopi'ye göçmek için köye gelip katır istediler. Asker vermedi" diye aktardı.

Muhtarın bu anlatımı üzerine Taşdelen köylüleri milletvekillerine "Irak alsa da almasa da biz gideceğiz. Irak sınırı buradan yarım saat. Yolda telef olsak da gideceğiz. Karları küreye küreye gideceğiz" dediler. Irak'a sığınan ilk sekiz ailenin reislerinin adları şöyle belirlendi: Ömer oğlu Yakup Olaş ve Mahmut Olaş aileleri, İsa oğlu Sıddık Olaş ailesi, Tahir oğlu isa Olaş ailesi, Yusuf oğlu İbrahim ve Mehmet Olaş aileleri, Mehmet oğlu Emin Olaş ailesi, İbrahim oğlu Fatih Olaş ailesi.

Milletvekilleri Irak'a sığınmaya hazırlanan Taşdelen köylülerinden bir hafta süre istediler. Bir hafta içinde koşulları düzeltmeye çalışacaklarını, düzeltememeleri halinde köylülerin istediklerini yapabileceklerini söylediler. Bunun üzerine de Taşdelen köylüleri göçü erteleyerek bir hafta daha beklemeye karar verdiler.

Sorularımızı yanıtlayan Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu, Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin'in soru önergesi üzerine İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu`nun olayın araştırılması için Hakkâri Valiliğine bir yazı yazdığını, bir örneğinin de kendilerine bilgi için gönderilince, Kayadibi mezrasında bir boşalma olduğunu öğrendiğini söyledi. Taşdelen'de güvenlik kuvvetlerinin uygulamaları ve mezrası Kayadibi'nde köylülerin Irak'a sığınma nedenleri anlatılınca Kozakçıoğlu "Bu anlattıklannız çok ilginç. Konuyla daha yakından ilgileneceğim" dedi.

Kayadibi köylülerinin Irak'a sığınma olayını inceleyen milletvekilleri Keskin ve Atalay görüşlerini, "Kayadibi olayı, yönetimin baskılarının inanılmaz noktaya ulaştığını gösteren bölgedeki yüzlerce örnekten sadece birisidir. İnsanların artık salt dillerine, kültürlerine değil yoksulluk içerisinde sürdürmeye çalıştıkları yaşamlarına da zincir vurulmaktadır. Bu uygulamalar , totaliter devlet uygulamalarıyla eşdeğerdir. Bölgede zaten yıllardır artan yoğunlukta göç olayı vardır. Ancak Kayadibi`nde yaşanan göç olayı dikkatle incelendiğinde, çok vahim bir durum ortaya çıkar. Siyasal yönetim, kendi yurttaşlarının anayasal haklarını korumuyor, bunları yok sayıyor ve binlerce yıldır yaşadıkları topraklardan yabancı bir ülkeye göç etmelerine yol açan uygulamalar yapıyorsa bu çok acıdır. Ancak gelinen nokta, üzerinde durulması gereken bir olaydı. Bu sonuç alarak baskıdan kaçıştır" diye açıkladılar.

Bu işin haber yanıydı. Köyde tuttuğum notları, edindiğim izlenimlerimi, köylülerin anlatımlarını, gözlemlerimi ertesi gün bir röportaj olarak geçtim Cumhuriyet'e:

Öldürülen on dört kişinin kanı, kar yemiş toprakta vişneçürüğü bir leke bırakmıştı. Köylüler acıdan nasıl ağlayacaklarını şaşırıyorlardı. Abuzeyit Cengiz, elinde devletin verdiği korucu silahıyla taş kesilip kalmıştı. Ölenlerden on biri Cengiz'in ailesindendi. Bir gecede yapayalnız bir insan oluvermişti.

Çaresizlik içinde, gökten gelen gürültüye baktı Cengiz. Demir kanatlı bir kuş, köylerine doğru geliyordu. Çıkmadık canın umudunu duydu bir anda. "Demir kanatlı kuş" geldi, köyün alanına kondu. İçinden çıkan kravatlı takım elbiseli "devlet büyüğü"nün yüzünde de köylülerin acısını paylaşan bir anlatım vardı. Güvenlik kuvvetlerinden PKK baskının nasıl olduğunu dinledi. Sonra da köylülere döndü, "Devlet en kısa sürede yaraları saracaktır" dedi.

PKK tarafından basılan Taşdelen Köyünün 1987'deki görüntüsüydü bunlar, "Demir kanatlı kuş" helikopterdi. İçinden çıkan "devlet büyüğü" de o zamanın İçişleri Bakanı, bugünün Başbakanı Yıldırım Akbulut'tu. 1987 Şubatında PKK baskınını yaşayan Taşdelen köylüleri 1990'ın Ocağında "yasaklı yaşam" ve olmadık baskılardan, Türkiye sınırları dışına çıkarak, daha bir buçuk yıl önce binlerce insanı kimyasal silahla öldüren Irak'a sığınmaya hazırlanıyorlardı. Uludere'den yirmi kilometre uzaklıktaki Taşdelen'in taşlı yolunu aşmak, tepelerden yola inmiş taşların arasında uçuruma yuvarlanmadan geçmek hayli güçtü. Ancak daha da güç olanı Taşdelen'e girmekti. Köyün girişine kurulmuş barikatın önünde bekleyen asker kimlikleri soruyordu. Milletvekilleri Atalay ve Keskin, "Tüccarız" dediler. Görevli asker "Tüccarların girmesi yasak"

yanıtını verdi. Taşdelen'e demek ki tüccar giremiyordu. O zaman milletvekili kimliklerini çıkardılar. Asker telsizle komutanı aradı:

"İki milletvekili gelmiştir. Birinin adı Cumhur Keskin, diğerininki Fuat Atalay. Köye girmek istiyorlar."

Kısa bir sessizlikten sonra komutan, "Ne yapacaklar?" diye sordu. "Gezeceğiz" dedi milletvekilleri. Telsizden komutana aktarıldı yanıt. Komutan bir kez daha sordu:

"Hangi partiden?"

Asker bir kez daha milletvekillerine döndü. Aldığı yanıt komutana aktardı:

"Biri DYP'denmiş, diğeri de ANAP'tan..."

Komutanın sesi sertti :

"Beklesinler. Burada kimlikleri hiç önemli değil. Telaş yapıp bize zorluk çıkarmasınlar."

Köye girebilmek için milletvekilleri komutanın vereceği yanıtı bekliyorlardı. Bu arada askerlerle bir söyleşi başladı. Biri köyleri gösterip "Bilmezsiniz buraları. Bunların beş yaşındaki çocuğundan yetmiş yaşındaki ihtiyarına kadar hepsi PKK'lıdır. Bunların hiçbiri Müslüman değil. Hepsi gâvur" diyordu. Milletvekilleri gizlemeye çalıştıkları kızgınlıklarıyla, "Öldürün o zaman bunların hepsini" deyince, askerin yanıtı hazırdı:

"Zaten hava karardıktan sonra sokağa çıkma yasağı var. Bir kıpırtı oldu mu basıyoruz mermiyi. Bir gecede on bin mermi yakıyoruz..."

Yarım saatlik beklemeden sonra komutandan yanıt geliyordu. Köye girilebilir, köylülerle konuşulabilir, hatta kamera varsa fotoğraf bile çekebilirlermiş. Ancak askerlerin ve yasaklanan bölgenin fotoğraflarını çekmek yasak. Köye girerken, askerlerin yanına yaklaşan üç beş köylüyü geride bıraktık. "Kimliklerimizi alsak da gitsek" ricaları ge-

liyordu kulaklarımıza. Bir anlam veremiyoruz. İnsan nereden bilsin Taşdelen'e girmenin yasak olduğu gibi, çıkmanın da yasak olduğunu.

Köye girince, Taşdelenlilerin donuk bakışlarında bir pırıltının kıvılcımı çakıyor. Milletvekillerini "Bugün gelmeseydiniz bu köyü yarın hep beraber terk edecektik" diye karşılıyorlar. Herkes toplanıyor bir köy evinin genişçe odasına. Değil iğne, çuvaldız atsan yere düşmez. Bütün köy halkı bir odaya sığışmıştı. Uludere' de yaşayan bir lokantacı, Taşdelenli yakınlarını ziyarete gelmiş.

Girişteki asker kimliğini aldıktan sonra konuk lokantacıyı "Yarım saat içinde köyü terk etmezsen ağzını burnunu dümdüz ederim" diye kibarca uyarmış. Köyünü ziyarete gelmektense cezaevinde açık görüş yapmayı tercih edecek durumdaydı Taşdelenli lokantacı.

Taşdelen'de "yasaklı yaşam" otuz beş korucunun silahlarını bırakıp evlerini toplayıp Mersin'e göçmeleriyle başlamış. Geride kalanlar korucu olmayı kabul etmeyince köyün dışına çıkmaları yasaklanmış. Tüm kimlikleri toplanmış. Hatta köylülerin tarlalarına gitmeleri, hayvanlarını otlatmaları da konulan yasaklar arasında. Köy alanının ancak dörtte birini kullanabiliyor Taşdelenliler. Dörtte üçünü mayınladıklarını söylemiş askerler. Bu yüzden evlerinden öteye geçmeleri yasak. Hayvanlarını yok pahasına satmışlar. Yüzlerce dönüm toprağı süremiyorlar yasaklar yüzünden. Hatta köyden ilçeye gelin gidecekmiş, ona bile izin verilmemiş.

Köylüler anlattıkça dertleniyorlar. İş, sadece yasaklarla da kalmamış elbet. "Devlet"e karşı da bazı görevler var. Örneğin her ev jandarma karakoluna bir ayda birkaç katır yükü odun götürmek zorunda. Götürmeyene dayak... Abdullah Apaydın bizi inandırmak için karakolda yediği

"odun dayağı"ndan kırılan parmağını, moraran yüzünü gösteriyor.

Hava karardıktan sónra evden dışarı çıkmak da yasak köylülere. Hiçbir köy evinde tuvalet yok. Tümününki dışarda. Türkiye'nin güneydoğusunda bu mevsim hava 16.30'da kararıyor. O andan gün ışıyıncaya kadar kimse tuvalete gidemiyor köyde. Gidene köyün çevresindeki mevzilerden ateş ediliyor. İşte bir gecede yakılan on bin mermi de buradan kaynaklanıyor. Köylülerin çoğu evlerinin pencerelerini söküp yerine duvar örmüşler; "Ne olur, ne olmaz. Gece yarısı, çağrısız bir konuk olarak içeri bir kalaşnikof, bir M-16 ya da bir havan topu mermisi giriverir" korkusuyla.

Köy muhtarı Simo Çelik bir çizelge çıkartıyor. Çizelgeye "yağ, şeker, makarna, reçel, helva, bisküvi, kokulu sabun, Tursil, zeytin, Sanayağı, çay, tuz, un" gibi bölümlere ayrılmış. Bu mallardan alan köylünün ilgili bölüme adı yazılıyor ve ne almışsa hemen çizelgeye işaretleniyordu. Köy bakkalında satılan tüm malların üzerine askerler yağlıboyayla bakkalın adını ve soyadını yazmışlar. Köylü bir çuval un getirirse köye giriş tarihi karakolda bir deftere yazılıyor, un torbasının üzerine ad yazılıp damga vuruluyor.

Köyün telefonu bir buçuk aydır kesik. Kimse de yapmaya pek niyetli değil. Köylüler "Yarın Irak'a göçüyorduk" diyorlar. "Binlerce Kürde Irak kimyasal bomba attı. Nasıl güvenip gidersiniz" uyarısına, "Bir kişi de kalsak, hepimiz yollarda ya da orada telef olsak da gideceğiz " karşılığını veriyorlar.

Köylülerden bunları dinlerken gözümüz odanın duvarına asılı bir takvime ilişiyor. ANAP'ın 1988 yılı takvimi. Üzerinde iki "özlü" deyiş var. Biri "İleri, modern ve yepyeni bir Türkiye Anavatan'la mümkündür". "Diğeri de "Geri kal-

mışlık Anavatan Partisiyle değişti". İki sözde de aynı imza var: Turgut Özal.

"Baki kalan bu kubbede hoş bir seda"ymış. "Demir kanatlı kuş"tan inen takım elbiseli, kravatlı "devlet büyüğü"nün söylediği söz de "boş bir seda" olarak duruyor Taşdelen Köyünün kubbesinde: "Devlet en kısa sürede yaraları saracaktır..."

İşte karşımızda duranlar bu "sarılan yaraları" nedeniyle bir yıl önce Irak'a "sığınanlar"dı. Ortadaki durum tam da yoksulun kaybettiği eşeğini bulunca sevinmesine benziyordu. Önce "Iraklılar Türkiye'ye sığınıyor" diye sunulmak istenmiş, ancak gelenler hâlâ yaşanan "eski bir sabıka"yı ortaya çıkartınca bu kez ağız değiştirilmişti. Elbette gazetecilerin merakı, "Niye kaçtı bunlar geçen yıl Türkiye'den?" de yoğunlaşmıştı. Biz de bildiğimizi çaktırmadan "Sahi yahu, niye gitmişti bunlar?" diye soruyorduk. Karşımızdaki lacivert takım elbiseli, kravatlı "ciddi devlet adamı" görüntüsündeki görevli bize Japonya'dan ya da Endonezya'dan Türkiye'ye ilk kez gelen gazetecilere yaptığı gibi inandırıcı bir ses tonuyla olaydaki gerçeği açıklayıverdi:

"İş vaadiyle kandırılmışlar. Bu yüzden Irak'a gitmişler. Zaten evvelden de işçi olarak gider gelirlermiş..."

Gelenlerin yüzlerinde bir şaşkınlık anlatımı vardı. İçlerinden en küçüklerinin gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Yolda biraz üşüttüğü için askerler ilaç vermişlerdi. Burnu aktıkça annesi Zekiye siliyor, babası Hıdır Olgaç öyle ezik bir köşede duruyordu. Geçen yıl Türkiye'den kaçarlarken annesi Zekiye beş aylık hamileymiş. Altı aylık bir bebek olarak dönmüş Türkiye'ye. Zaho'da dünyaya gelince adını "Gariban" koymuşlar. Gariban annesinin karnında kaçtığı Türkiye'ye kucakta dönmüş, fotoğraflarını, filmini çeken gazetecilere fıldır fıldır bakıyor; Şenoba Alayının bahçesinde.

Güvenlik güçlerine "Irak'a sığınanlar geri döndü " haberi verilince, sanki Antalya'da yaptıkları bir yıllık tatilden dönüyorlarmış gibi hiçbir şey olmamışçasına gelip evlerine yerleşen Kayadibililer Şenoba'daki karakola getiriliyor. Suçları yasadışı yollardan yurtdışına çıktıkları için "pasaport kanununa muhalefet". İfadeleri alınıp Uludere Cumhuriyet Savcılığına gönderilecekler. İçlerinde "Neden pasaportsuz yurtdışına çıktın?" diye sorulamayacak tek kişi belki de Gariban. Türkiye'den Irak'a geçerken pasaport için fotoğrafı çekilebilecek durumda değildi; ancak ultrasonla bakılabilirdi.

Gariban'ın altı aylık yaşamı, bölge halkının yıllardan beri yaşadığı "gitgel"lerdeki garip dramın bir simgesi gibi.

Bugünlerde Güneydoğuda "baskı göçü", "savaş göçü"ne dönüşmüş.

ANAP'LILAR KÜRTLERİN HATIRINI SORDU

Diyarbakır, 27 Ocak.

TRT'nin kamerası çalışıyor, mikrofon ses alıyor. Konu bölgede yaşanan "savaş göçü". ANAP Milletvekili Nurettin Yılmaz, TV'ye halkın neden göçtüğünü anlatıyor:

"Birinci neden, kimyasal silah korkusudur. Göçün ikinci nedeni de halk arasında çok yaygın olan, maalesef tabanda tutan, halk arasında anlatılan bir dedikodudur. Maya tutan bu dedikoduya göre bölgede Saddam'a yönelen silahların, yöre halkına da döneceğidir. Benim için acıdır, yüzde yüz yalan olduğu kesin bir dedikodunun maya tutması, halkın kendi silahlı kuvvetleriyle ilgili böyle yalanlara inanması..."

Yaklaşık beş gün önce görüntülü olarak kaydedilen bu demeç, TRT'nin "makas"ına takılıyor. TRT, Irak sınırına yakın

yerleşim birimlerinde yurttaşlarla röportaj yapıyor. Hemen herkes savaşa karşı. Bölge halkına yönelik, savaşa ilişkin görüşlerini anlatıyorlar TRT mikrofonlarına. Ancak bunlar da TRT'nin "makas"ını aşamıyor. Ekrana gelen bir iki kişi de ANAP'ın yerel örgütlerinde yönetici konumunda olanlar. Bunlar da "görevleri gereği" savaşa "ılık" bakıyorlar.

TRT'nin gizleme çabasına karşın, özellikle Körfez'de sıcak savaşın başlaması, bölgeye askeri yığınağın yoğunlaşması, halk arasında gözle görülür bir tedirginliğin gittikçe boyutlanmasına yol açıyordu. İşte böyle bir gerginlikte iktidar, Kürtçe üzerindeki yasağın kalkmasına yönelik bir adım attı.

Diyarbakır'da bugün ANAP'ın merkez ilçe kongresi vardı. Konuşmacılardan biri olan kentin milletvekili Nurettin Dilek ANAP'lı delegelere, yeni yasal düzenlemeye uygun seslendi:

"Bizler gönül rahatlığıyla tu çawayi lo (Nasılsınız?) diyebileceğiz. Çünkü bu sorunu bizim hükümetimiz ortadan kaldırdı."

Dinleyiciler arasında hiçbir etki yapmadı bu söz. Çünkü insanlar zaten kendi aralarında, evlerinde, kahvelerde, alışverişlerde anadillerini kullanıyorlardı. 12 Eylül sonrası resmi dairelerin duvarlarındaki "Vatandaş Türkçe konuş" gibi "komutlar"a da artık pek öyle rastlanmıyordu. Siyasi içerikli olmaması koşuluyla Kürtçe kaset dinleniyor, Diyarbakır'daki lüks otellerin restoranlarında davullu-zurnalı Kürtçe şarkılarla yemek yenebiliyordu. Bu konudaki sıkıntı, iş yazıya dökülünce, derneklerin genel kurullarında mikrofona yansıyınca çıkıyordu.

Kürtçe üzerindeki yasağın yaşama geçmesindeki olanaksızlıkları ANAP'lı Nurettin Yılmaz şöyle örnekledi:

"Geçenlerde Mardin Valiliğinin önünde yüzlerce kişiyle yirmi dakika Kürtçe konuştum. Zaten anadili yasaklayan yasa, ölü olan bir yasaydı."

Yılmaz'a göre dil üzerindeki yasağın kaldırılması "geç olmakla birlikte Kürt halkına sıcak bir selam"dı. Önemli olan ya-

sağın yazılı ve sözlü iletişim araçlarında, Kürtlerin kimliklerine yönelik etkinliklerde kalkmasıydı. Bunun için de en önemli engel 141 ve 142'ydi. Yılmaz, "Özal'ın kafasında ileriye dönük olarak kültürel haklara, sözlü ve yazılı basına bu konuda daha fazla özgürlükler getiren projeler olduğunu" söylüyordu.

İyi de, böyle bir "açılım" neden Türkiye'de "savaş krizi" yaşanırken, bölge halkı göçerken, Irak'ın parçalanması durumunda o ülkede yaşayan Kürtlere ve Türklere yönelik senaryolar üretilirken gündeme gelmişti?

"Olağanüstü hallerde olağanüstü şeyler düşünülür" diyordu Yılmaz; "Bir savaş havası var. Türkiye'nin sınır bölgesinde yaşayanların yüzde doksan dokuzu Kürt. Hem Türkiye'deki Kürt kökenlilere, hem de Irak'taki Kürtlere bir nevi sıcak selamdır."

SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay, savaşın başlamasıyla birlikte, yaklaşık on gündür iktidar kaynaklı bir spekülasyon yapıldığını, Kürt kimliğine, Kürt kültürüne yönelik bir paketin hazırlandığı yolunda haberler aldıklarını anlatıyordu. SHP'ye yansıyanlara göre, Özal yakın çevresine "Bölgede etkinliğimizi arttırmak için bize handikap olacak her şeyden kaçmak gerekir" mesajını veriyordu. Körfez Savaşı sürerken, Irak'taki Kürtlerin sempatisini kazanmak da, geleceğe dönük projeksiyonlarda Türkiye'nin gereksinim duyduğu bir unsurdu. SHP'li Atalay bu konuda öncelikle Adalet Bakanlığının yapacağı düzenleme çerçevesinin önemli olduğu anlatırken "Pragmatik yaklaşımlar yerine ilkesel yaklaşımlar"ın gerektiğini vurguladı.

İnsan Hakları Derneğinin Genel Kurulunda bir Kürtçe konuşmayı çevirdiği için DGM tarafından gözaltına alınan ve daha sonra yargılanan, HEP Diyarbakır İl Başkanı Mustafa Özer'e göre "anadil üzerindeki yasağın göstermelik olarak kaldırılması"nda iktidarın üç amacı vardı. Birincisi AGİK'e imza atmış bir ülke olarak, savaş sonrası Avrupa pazarına çıktığında yükümlülüklerini yerine getirmiş bir Türkiye görüntüsü ver-

mek. İkincisi ülke içinde "durumu kurtarmak." Üçüncüsü de Türkiye dışındaki, öncelikle de Irak'taki Kürtlere "daha çok şey vaat edebilmek."

Bugüne kadar SHP'nin 2932 sayılı "anadil yasağı getiren yasa"nın kaldırılması için verdiği yasa önerisini, HEP'in bu konudaki girişimlerini "bölücülük" diye niteleyip komisyonlarda reddeden ANAP iktidarı, şimdi Türkiye'deki Kürt kökenlilere soruyordu: "Tu çawayı lo?"

1983'ten bu yana iktidarda olan ANAP'ın; Kürt kimliğinin tanınması, Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılması konusunda birden nasıl "demokrat"laştığını anlamak için, üç gün sonra TBMM'de yapılan bir görüşmenin tutanaklarına gözatalım. 1991'in Ocağına kadar, yedi yılı aşkın süredir böyle bir sorunu yok sayan ANAP'lılar Körfez Savaşından da aldıkları "ilham"la, Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılmasını bakalım nasıl savunuyorlar:

Naim Geylani - Son olarak Sayın Cumhurbaşkanımızın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından 2932 sayılı yasa kaldırılmıştır.

Önder Kırlı - Kalkmadı daha.

Naim Geylani - Ben, başta Sayın Cumhurbaşkanımıza ve Bakanlar Kurulu üyelerine, bu yasanın yürürlükten kaldırılmasına dair karar verdikleri için, bu kürsüden teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunmak istiyorum.

Önder Kırlı - Ne zaman kalktı? Kalksın da, ondan sonra...

Naim Geylani - Kalkıyor ve yerine yeni bir yasa gelecek. Onu beraber göreceğiz.

Gürcan Ersin - İki sene evvel teklif verdik.

Naim Geylani - İki sene evvel herhangi bir şey buraya getirmediniz. Sizin getirmenizle de bu işler olmaz. Çünkü siz iyi iş beceremezsiniz.

Gürcan Ersin - Getirdik, reddettiniz.

Naim Geylani - Muhterem milletvekilleri, 2932 sayılı yasa 19 Ekim 1983'te yürürlüğe girmiş. Bunun üçüncü maddesinde Türkiye vatandaşının anadilinin Türkçe olduğu yazılmış ve akabinde, Türkçe dışındaki dilleri anadili olarak kabul etmek ve yaymanın yasak olduğu ifade edilmiş ve dördüncü maddesinde ise bu yasaya aykırı hareket halinde cezai müeyyideler getirilmiş. Bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bu hususta kendimi örnek olarak vermek istiyorum. Hakkâri'de doğmuşum ve doğduğumda annem başka bir dil bilmediği için, anadilim Kürtçedir. Benim annem başka bir dil bilmediğinden bana Kürtçe öğrettiği için ve benim anadilim Kürtçe olduğu için bu yasaya göre suç işlemiş olurum ve cezai müeyyide uygulaması gerekmektedir. Yani, memleketin bir bölgesinde doğanlar suçludur, diğer bölgesinde doğanlar ise suçsuzdur. Böyle mantıksızlık olmaz. Böyle, demokrasiye ve insan haklarına aykırı bir yasa olmaz ve bu yasanın kaldırılması da, Allaha çok şükür ki, yine iktidarımıza nasip olmuştur.

Hasan Fehmi Güneş - İktidarınıza geç nasip oldu.

Naim Geylani - Memleketimizdeki bütün vatandaşlarımız, Türkiye'nin birliği ve beraberliği için vardır. Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü bizim en büyük hedefimizdir ve bu konuda hiç kimsenin bir şüphesi olmasın. Buna rağmen, bu yasadaki çelişkiler, maalesef, Türkiye'de faaliyette bulunan zararlı unsurlar tarafından gerekçe olarak ve malzeme olarak kullanılmıştır. Açık bir örnek vereyim; PKK, özellikle bu yasadaki çelişkilerden istifade etmiştir ve propagandalarında "İşte sizin varlığınız kabul edilmiyor", "İşte sizin diliniz yasaktır", "İşte siz insan yerine konul-

muyorsunuz" şeklinde propaganda yapmak suretiyle masum vatandaşın kafasını çelmişlerdir.

Muhterem arkadaşlar, etki tepkiden doğar. İnsana sıkı sıkıya bağlı olan haklar vardır. İnsan, psikolojik bir varlıktır. Bu hakları eğer insandan alma çabasına girilirse, insan buna tepki gösterir.(...) Şimdi, bir dilin inkâr edilmesi bana kalırsa, menfaat yerine. çıkar yerine zarar getirir. "Efendim, yok, birisini inkâr edeceğiz, inkâr etmediğimiz takdirde bölücülük meydana gelir." Bu yanlış bir mantıktır.

Muhterem arkadaşlarım, hepiniz bilirsiniz, Amerika'da yetmişten fazla millet vardır. Bunun beyazı, zencisi, Kızılderilisi vardır. Avrupa'nın birçok milletleri orada vardır, fakat gidin, onlara sorun, "Hepimiz Amerikalıyız" diyorlar, başka bir yer düşünmüyorlar ve bu insanlar Amerika'nın milli menfaatinden başka bir şey düşünmezler. Fakat, gidip 2932 sayılı yasa gibi bir yasayı Amerika'da çıkartın, o yasada "Efendim, Amerikan vatandaşının dili İngilizcedir. Başka bir dil anadil olarak kullanılamaz, yasaktır" derseniz, Amerika`da bölücülük olur ve kısa zamanda Amerika dahi karışır. Muhterem arkadaşlar, bu yasa, aslında bölücülüğü getirmiştir. Bu yasa kalktığı takdirde, milli birliğimiz ve beraberliğimiz daha da pekişecektir.

Başkan - Toparlayınız Sayın Geylani.

Naim Geylani - Sayın Başkan, toparlıyorum.

Muhterem arkadaşlar, bu yasanın kalkmasıyla Türkiye'nin dış ilişkileri de fevkalede iyi bir noktaya gelecektir. Biliyorsunuz, Ortadoğu'nun bir ülkesiyiz ve Ortadoğu'da demokrasiyle idare edilen tek, rakipsiz ve lider durumunda olan bir ülkeyiz. Fakat buna rağmen, insan hakları açısından Ortadoğu'nun bazı ülkelerinin ve hatta yeni yeni demokrasiye geçme çabaları içerisinde olan Doğu Avrupa ülkelerinin maalesef gerisinde kalmışız. Hepinizin bildiği

gibi, İran'da ve Irak'ta demokrasi olmadığı halde vatandaşlarına bazı kültürel haklar vermişlerdir. Gidip gördüm, serbest yayın yapıyorlar, serbest konuşabiliyorlar ve orada demokrasi olmadığı halde bunu yapıyorlar.

Yine Yunanistan'da ve Bulgaristan'da bulunan Türk soydaşlarımıza azınlık hakları verilmiştir ve hatta Bulgaristan'da yaşayan Türk soydaşlarımıza kötü muamele yapılıyor, diye biz onların içişlerine karışıyorduk. Bizim aynı kamburumuz olduğu halde bir başka ülkenin içişlerine karışıyorduk. Aslında kendi kamburumuzu kaldırdıktan sonra başka ülkelere müdahale etme hakkımız var.

Yine hepimizin bildiği gibi, Avrupa Ekonomik Topluluğuna yıllardır girmeye çalışıyoruz. Oysa AET "Efendim, Türkiye'de insan haklarına gereği gibi önem verilmiyor, demokratikleşme sürecini daha tamamlamamış" gerekçesiyle bizim üyelik talebimizi devamlı geri atmıştır. AGİK, Avrupa Konseyi, Amerika Birleşik Devletleri ve batının bütün demokratik ülkeleri bu konuda bizi yeriyor ve bu konuda bizim sıkıntılarımız bulunmaktadır. Bu yasanın kalkmasıyla, bu sıkıntılarımızın da tamamı inşallah tükenmiş olacak...

İşte ANAP'ın "demokrat"lığının ve Kürt kimliğini tanımaya, Kürtçeyi serbest bırakmaya dönük biraz da olsa gecikmiş girişiminin nedenleri...

Yasağın kaldırılması, uygulamada zaten işlemeyen bir "yazılı ayıbın" giderilmesiydi. Yöre insanının günlük yaşamında hiçbir değişiklik yapmayacak bir uygulamaydı. Ancak konuyla yakından ilgilenenler yapılacak yasal düzenlemeyle "kimlik ve kültürel gelişme önündeki engellerin aşılıp aşılamayacağı"nı merak ediyorlardı. Bugüne dek, anadil üzerindeki yasağın kaldırılmasına engel olan ANAP iktidarının "savaş krizi" yaşanırken böyle bir değişimi gündeme getirmesi de pek içten bulunmuyordu yörede.

Şimdi herkesin merak ettiği, Körfez Savaşı sırasında "Tu çawayı lo?" diye soran ANAP'ın savaş sonrası yöre halkından "Ez başım tu sağ be" (İyiyim, sen sağ ol) yanıtını alıp alamayacağı idi...

"SİVİL SAVUNMA" CAN ALIYOR

Diyarbakır, 28 Ocak...

Savaşın soluğunu ensesinde hisseden Güneydoğu halkı, Saddam'ın kimyasal silahlarına karşı en etkin "sivil savunma" önlemlerini aldı.

Gerçi "panik olmasın" diye sivil savunma broşürleri dağıtılmıyor, sığınakların yeri açıklanmıyor, televizyondan "sivil savunma" hakkında bilgi verilmiyordu. Ama bölge halkı gaz maskesi ile kimyasal silahtan koruyucu elbiselerin depolara kilitlenip "zamanı gelince" dağıtılacağını bilmenin gönül rahatlığı içindeydi. Sivil savunmanın bağlı olduğu en yetkili kişi İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Diyarbakır'da açıklıyordu:

"MKE'nin gaz maskesi fabrikasından çıkan bütün üretim bize veriliyor. Daha dağıtımı yapılmadı. Gerektiğinde kullanılması için depolarda bekletilmektedir. Bastırılan broşürler ve afişlerin dağıtımına hız verilecektir."

Körfez Savaşının onuncu gününde yapılan bu açıklamayla halkın içi iki kat rahatlamıştı. Demek ki, broşür ve afişler dağıtılacak, gaz maskeleri "zamanlarını" bekleyecekti. Gerçi açıklığa kavuşmayan bir iki konu vardı; dağıtım "zamanı" ne zaman gelecek, depolardaki maske ve elbiseler kaç kişiye yetecek gibisinden...

Sığınaklar konusunda da halkın gönlü rahattı. Örneğin yedi yüz bin nüfuslu Adana merkezinde on bir bin kişilik sığınak vardı. Diyarbakır merkezindeki beş yüz bin kişi içinde yirmi beş

bin kişilik toplam kırk bir sığınak belirlenmişti. Her ne kadar bu sığınaklar yiyeceğin depolandığı, öldürücü gazlara karşı gerekli yalıtımın yapıldığı, filtresi olan "bildiğimiz sığınaklar"dan değildi. Ama zaten halkın boş zamanlarında "sığındığı" kahve, hamam, pasaj gibi "sığıntı yerleri"ydi Diyarbakır Valisi Cengiz Bulut'un anlatımıyla.

Aslında savaşın başlamasıyla birlikte bölge halkı bu gaz maskesi, kimyasal silaha karşı koruyucu elbise ve sığınak işinin biraz "yaş" olduğunu anlamıştı. Bu nedenle de "sivil savunma" önlemlerini de kendi kendine, hiçbir resmi kuruluşa başvurmadan "sivil" olarak aldı. Bölge halkının kimyasal silaha karşı aldığı en etkin "sivil savunma" önlemi "göç"tü. Bölge halkı yıllardır zaten göçerek "önlem" alıyordu teröre ve baskıya karşı. Deneyimli olduğu bu yöntemi, kimyasal silaha karşı bir "sivil savunma" önlemi olarak da ustalıkla uyguladı. Ancak baskıya ve teröre karşı aldığı önlemi, kimyasal silaha karşı aynen uygulayınca ortaya Cizre'nin eski Belediye Başkanı Tahir Vesek'in saptadığı görünüm çıktı:

"Köylerden Cizre, Silopi, Nusaybin gibi ilçe merkezlerine gelenler 'savaştan kaçtım' sanıyordu. İlçe merkezlerinden Mardin, Şırnak, Siirt, Diyarbakır gibi il merkezlerine göçenler de 'savaştan kaçtım' sandılar. Bu illerin merkezlerinde oturanlar da İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlere gidince Saddam'ın füzelerinden kurtulduklarını düşünüyorlardı ve galiba da gerçekten kurtulanlar onlardı."

Halk bölgeden göçerek "sivil savunma" önlemi almaya çalışırken sivil yetkililer, "Gerçi gaz maskesi veremedik, ama biraz moral verelim" deyip "korkup da göçmeyin, kimyasal silah hiçbir şeycik yapmaz" gibisinden önlemlerle sınır bölgesinin insanlaştırılmasını engellemeye çalışıyorlardı.

HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar, hiçbir önlem alınmamasına karşın halkın göçmesini engelleme çalışmalarını "Savaşta

sivil hedefler de gereklidir. Salt askeri hedeflerin olması tehlikelidir" diye değerlendiriyordu. Ama bölge halkı "Radyasyon bize bir şey yapmaz. Radyasyonlu çay içtim, bana bir şey olmadı" diyen "devlet büyüğümüz" gibi düşünmeyip köydeki ilçeye, ilçedeki kente, kentteki de batıya göçmüştü. Hem de "tabansız" damgasını yeme pahasına.

Bölge halkından bazıları, "etkin" bir biçimde "sivil savunma" önlemi almaktan geri durmadı. "Sivil savunma tarihi"ne olmasa bile otopsi raporuna geçen bir "sivil savunma" yönteminin sonucu şöyle:

"Olay sırasında evde kardeşimle birlikte kalıyordum. Diğer aile efradımız ve yakınlarımız Körfez Savaşı nedeniyle Bingöl'e gitmişlerdi. İçeri girdiğimde televizyon açıktı ve banyonun ışığı yanıyordu. İçeri girmek istedim, fakat kapıyı açamadım. Bu ay sonu kriz nedeniyle banyonun penceresini hava geçirmeyecek şekilde bantlamıştım ve şohbenin borusunu deliğinden çıkarmış, deliği yine hava geçirmeyecek şekilde kapatmıştım. İçeri girdiğimde kardeşim tahminime göre hava yetmemesinden dolayı vefat etmişti."

Levent Akbaş on yedi yaşındaydı ve otopsi raporunda "oksijensiz ortamdaki solunum yetmezliği" yazıyordu.

Diğer bir otopsi raporunda da "her türlü önlemi alınmış" bir başka "sivil savunma" örneği vardı:

"Halime Aksoy, oğulları Ahmet Aksoy ve Nezir Aksoy ile evlerindeki bacayı naylon torba ve biriketle kapattıkları için karbonmonoksit zehirlenmesine bağlı olarak öldüler."

Otopsi raporuna göre Ramazan Kızılkaya alınan "sivil savunma" önlemi sonucu artık "kimyasal silahtan etkilenmez" duruma gelmişti:

"Karbondioksit zehirlenmesi sonucu sobadan çıkan kömür isi ve dumanı nedeniyle ölmüştür."

Bölge halkı kimyasal silaha karşı etkin "sivil savunma" önlemi alıyordu. "Panik olmasın" diye dağıtılmayan broşürler,

yerleri bildirilmeyen sığınaklar, halka televizyondan verilmeyen sivil savunma bilgileri yer yer otopsi raporuna dönüşüyordu. Bölge halkı depodaki gaz maskelerinin zamanı gelince dağıtılacağını bilmenin gönül rahatlığı içinde, kendi savunmasını "sivil" olarak kendisi alıyordu.

TAVUKLA KİMYASAL GAZ ÖLÇÜMÜ

Nusaybin, 30 Ocak...

Gaz maskesi yerine "gazlıbez."
Kimyasal savaş etkisi ölçümlemesi için "tavuk."
Sığınak yerine de "mağara."

Savaşın yalımını bedeninde duyan insanların yaşadığı bölgelerde "halkın oluşturduğu birtakım sivil savunma teknolojileri" idi bunlar. DSP lideri Bülent Ecevit bu saptamaları yapmak için ABD uçaklarının "tarifeli seferler" düzenlediği İncirlik'te yurttaşlara "Gaz maskeniz var mı?" diye soruyor. Herkes elini cebine atıyor, gaz maskelerini çıkartacakmış gibi... Ellerinde birer gazlıbez: "Onun yerine bize bunu tavsiye ettiler..."

Gezdiği sınır bölgelerinde yurttaşlar Ecevit'e, evlerinin dışında zehirleyici gaz etkisi olup olmadığını kapılarına bağladıkları tavuklarla anladıklarını aktarıyorlar. Kapıya bağladığınız tavuk ölmemişse, kimyasal silah atılmamış, öldürücü gaz tehlikesi yok demektir. Sabah uyandığınızda kapının dışına bağladığınız tavuk "sizlere ömür"se, "Saddam'ın gazı" dışarı da sizi de bekliyor demektir; eğer muzip bir komşu "Saddam şakası" yapıp tavuğu öldürmemişse.

"Savaş kapıya gelince" kümesindeki hayvanın yumurtlamak dışında başka bir işe daha yaradığını anlayarak yeni bir sivil savunma yöntemi geliştiriyor yöre halkı; "Tavuk yordamıyla kimyasal gaz ölüçümü..."

Ecevit, Şanlıurfa'da yurttaşlara "Sığınağınız var mı?" diye soruyor. Aldığı yanıt:

"Bir okulun bodrum katı, bir de mağaralar..."

İncelemeleri sırasında "sivil savunma"ya ilişkin izlenimlerini bir saptamaya dönüştürüyor Ecevit:

"Mağara devri teknolojisiyle kimyasal ya da nükleer savaşa hazırlanıyoruz."

Ecevit'le Nusaybin'deki Nezirhan tesislerinde karşılaşıyoruz. Adana'dan başlayıp Silopi'de sona eren Güneydoğu gezisini noktalamış. Otelde dinleniyor. Yarın Ankara'ya dönecek. İzlenimlerini bize aktarmak için yarıda kesiyor dinlenmesini ve otelin bir köşesine çekilip söyleşiyoruz.

Körfez Savaşından etkilenen sınır bölgelerinde yaptığı gezinin ilk değerlendirmesini Ecevit, "Sanki ekonomik ambargo uygulanan bir bölge" tümcesiyle yapıyor. Ecevit'e göre Özal, Körfez bunalımını Türkiye'nin bir rejim bunalımına dönüştürmüş.

Ecevit, Körfez Savaşının başlamasının ardından sınır bölgelerinde incelemelerde bulunan ilk siyasi parti lideri. Bölgeyi şöyle değerlendiriyor:

"Yol boyunca beni en çok şaşırtan ve en çok üzen, eskiden trafiğin yoğunluğundan geçilmeyen yolun bomboş, terk edilmiş gibi olmasıydı. Üç beş otomobile ya rastladık, ya rastlamadık. Kamyon ve otobüsler bu bölgeden ayrılanları taşıyordu. Bölgede ucuz mazot satan yerlerin hepsi kapanmıştı. Cizre ve Silopi'de çarşıların büyük bir kısmı tamamen kapanmış durumda. İş hayatı durmuş, trafik durmuş. Hiçbir yerde gaz maskesi yok. Hiçbir yerde doğru dürüst sığınak yok. Türkiye'ye bir savaş tehlikesi getirilirken önce bunları düşünmek gerekir. Eğer bunlar sağlanmamışsa savaştan uzak kalmak gerekirdi. Çünkü Saddam kendi halkına karşı bu silahları kullanmış, bize haydi haydi kullanır."

Türkiye'de savaşa karşı oluşan kamuoyunun devlet eliyle engellenmesini de yadırgıyor Ecevit:

"Dünyanın hiçbir yerinde barış lehine yapılan gösterilerin yasaklandığı duyulmamıştır. Görülmemiştir. Yalnız Türkiye'de oluyor. Bu çok garip bir şey, ama beni çok umutlandıran şey,

bölge halkının üzerindeki tüm baskıya rağmen açıkça savaş istemediğini haykırması oldu. Çok ilginç geldi bana."

Ancak Ecevit, muhalefet partilerinin savaşa karşı ortak bir platform oluşturmasından yana değil pek.

"Zaten fiilen öyle bir ortak platform oluşmuş durumda. Yani her partinin kendi üslubu içinde buna karşı çıkması bence yeteri kadar etkili. Onun ötesi yapay olabilir ve birtakım şeyler olabilir. İstanbul'da Bulgaristan olayıyla ilgili Taksim toplantısında yaşanan birtakım tatsızlıklar da olabilir. Çünkü disiplin sağlanamaz. Her partinin ayrı müşterisi var. Ayrıca sızanlar olur. Onun için de bence her partinin kendi sorumluluğunu taşıdığı toplantılarda ve etkinliklerde savaş karşıtı tutumu sürdürmesi daha sağlıklı bir şey ve bir çoğulcu toplumun bir ortak noktada birleştiğini göstermesi bakımından da çok önemli. Türkiye'nin savaşa bulaşması aleyhinde çok geniş bir konsensüs var. Biz ilke olarak başka kuruluşların düzenlediği toplantılara katılmak istemiyoruz. Kendi etkinliklerimizi yapıyoruz. Kontrol elden kaçabilir, sakıncalı sonuçları olabilir. Böyle bir ihtiyaç da bence yok."

ANAP iktidarının Kürtçeye konan yasağı kaldırması yolundaki girişimlerine de Ecevit "Ben, daha yasaklıyken, anayasaya koyulan o maddeye açıktan karşı çıkmıştım. Elbet çok gayrı insani. Geç bile kalındı. Çok iyi oldu bu kararın alınması. Özal'ın zihnindeki planların bir parçası mı, o henüz daha belli değil" kuşkusuyla yaklaşıyor.

Körfez Savaşı nedeniyle zarar gören yöre halkıyla ilgili alınabilecek önlemleri de sıralıyor Ecevit, söyleşimizin sonunda:

"Her şeyden önce ciddi can güvenliği önlemleri alınması gerekir. Bölgede ekonomik hayatı canlandırmak için çeşitli projeler kullanılabilir. İyi niyetle de olsa hükümet garip bir karar aldı. İş yaratmak yerine kadro yaratmaya yöneldi. Bunlara ayrılan parayla ciddi bir istihdam olanağı yaratılabilir, üretken yatırımlara yönelinebilir. Kriz ne kadar sürerse sürsün bu topraklar bizim. Bölgede ciddi bir yatırım faaliyetini başlatmak gerekir. Bu da halka huzur verir".

Güneydoğu insanının güvensizliğine, Körfez Savaşı iki kat daha güvensizlik eklemiş. Yöredeki askeri hareketlilik, bir savaş halinin yaşandığını insanın iliğinde, kemiğinde duyumsamasına yeterli. Gece Batman'da jipleri, reoları, cemseleri, tanklarıyla trenden yeni inmiş askeri konvoylar karşılıyor insanı. Yolculukları sınıra doğru... Midyat'a, İdil'e inerken yolun sağında solunda konvoydan kopmuş onlarca askeri araç çıkıyor yolunuza. Bir gece Batman'da kalacak olsanız kentin yerlileri, artık alıştıkları sesleri, yörenin bir özelliği olarak anlatıyorlar yeni gelenlere:

"Gece yarısından sonra uçak gürültüleri duyarsın. Pek aldırma. Günlerdir sürüyor. Yeni bir şey değil. Eğer aldırıp da uyuyamazsan, bizim gibi uykusuz kalırsın. Günlerdir uykuyu unuttuk biz."

Böylesine bir savaş hali yaşanırken atılacak bir bombaya kullanılacak bir kimyasal silaha karşı insan kendini nasıl korur? Her gidilen yerleşim biriminden değişmez soru bu. Yöreye giden insanlar da her gördüklerine aynı şeyi soruyor bugünlerde. Alınan yanıt da ya "Allah büyüktür" oluyor, ya da "mağaralar."

"Sığınağınız var mı?" sorusuna Silvan Belediye Başkanı Fadıl Erdere, "Bize sığınak olarak Hasuni mağaraları gösterildi" karşılığını veriyor. "Tarihi Silvan'ı Tanıyalım" broşüründe Hasuni yöresi, "Ortaçağ dönemlerinde insanlar tarafından yapılan yüzlerce mağara, halen dimdik ayakta duruyor. Mağaraların yanında bir de kilise bulunmaktadır. Silvan Belediyesi 1991 içinde üç yüze yakın mağarayı turizme açmış bulunuyor" sözleriyle anlatılmış. Ancak küçük bir de not var mağaralarla ilgili:

"Hasuni mağaraları Silvan-Malabadi karayolunun yedinci kilometresinde bulunmaktadır. Karayolundan yaklaşık bir kilometre içeridedir. Karayolundan görülmektedir..."

Midyat Belediye Başkanı İsa Evirgen'in de "Sığınağınız var mı?" sorusuna yanıtı, yine "mağaralar". SHP İlçe Başkanı Muzaffer Arıkan ise "Bunlar ne kadar sığınaktır? Gerekli koşulları taşıyor mu? Bunları kimse günün koşullarına, kullanılacak silahlara göre sığınak olarak düzenlemiş mi?" diye soruyor.

Ecevit'in deyimiyle "mağara devri teknolojisi"ne göre belki de Türkiye'nin en çok sığınağına sahip yerleşim birimi Hasankeyf. İlçe halkı "keyifle" söylüyor bugünlerde, "Burada herkesin bir mağarası var" diye. Hasankeyf Belediye Başkanvekili

Ali Çardakçı, 1960'lı yılların sonuna doğru terk ettikleri mağaralara savaş gecesi dönüp birkáç gün kaldıklarını anlatıyor.

Başkanvekili Çardakçı ve Belediye Yazı İşleri Müdürü Abdullah Tarhan, Hasankeyf mağaralarını gezerken yaz aylarında her gün beş otobüs, kışın da iki otobüs turistin geldiğini, savaşın başlamasıyla birlikte ilçeye kimsenin uğramadığını anlatıyor. Hasankeyf'in çocukları bugünlerde gelme olasılığı hemen hemen "yok" denecek kadar azalmış turistleri, yine de bekliyorlar mağaraların önünde. Çat pat İngilizce öğrenmişler. Kendi çaplarında rehberlik yapıyorlarmış gelen turistlere. Hatta bir arkadaşlarını Alman bir aile okutmak için kendi ülkesine götürmüş. Bazılarına, döndükleri ülkelerden kırtasiye malzemeleri gönderiyormuş tanıştıkları turistler. Ama savaş rüzgârları daha sıcak esmeye başladıkça Hasankeyfli çocukların da kendilerini yurtdışına götürecek yabancı bir ülkeden gelecek kırtasiye malzemeleri ya da rehberlikleri karşılığında alacakları birkaç kuruşun umudu giderek azalıyor.

Cizre Belediye Başkanı Haşim Haşimi bugünlerde bir mektup aldı; "Sayın Belediye Başkanım" diye başlayan:

"Ben bu mektubumu size Antalya'dan yazıyorum. Ben 1938 senesinde Cizre'de askerliğimi yaptım. Askerliğim esnasında bir gün askeriyenin fırınına bir tavuk girdi. Elimden ne geldiyse yaptım, ancak tavuğu dışarıya çıkaramadım. Ben de sinirlenip tavuğu kestim. Şimdi yetmiş beş yaşındayım ve bu tavuğun parasını ödemek istiyorum. Eğer aşağıda vereceğim adrese adınızı ve adresinizi belirtirseniz tavuğun parasını size göndereceğim. Eğer siz de bu parayı ihtiyacı olan birine verirseniz size minnettar olurum."

Sığınak yerine "mağara", gaz maskesi yerine "gazlıbez" neyse de, galiba insan "kimyasal gaz ölçümlemesi" için kullandığı tavukların bile hesabını güç verecek kendisine; aradan yıllar geçse de.

SAVAŞ KORKUSU GÖÇÜRTÜYOR

Midyat, 31 Ocak....

Karısının küçücük altın bir küpesi kalmıştı. Kaptığı gibi sokağa fırladı. Küpenin diğeri yine böyle bir "kriz" anında satılmıştı. Doğru belediyeye gidip başkanın karşısına oturdu:

"Savaş başladı. Buradan gitmek istiyoruz. Bana kalsa, korkup kaçmam da, bizim hanım işte, her gün 'gidelim' diye tutturuyor. Buradan göçmedikçe evde huzur olmaz. Al şu küpeyi, bize bir yol parası ver."

Yedi aydır işçilerine maaş ödeyemeyen Cizre Belediye Başkanı Haşim Haşimi, "Getirin benim birikmiş maaşlarımı" diyor ve başlıyor gelenlere dağıtmaya. Önünde "kara kaplı bir defter" var Haşimi'nin. Para verdiği kişilerin adlarını yazmış. "Ama " diyor Haşimi, "ben bu paraları geri alamayacağımı biliyorum."

Çevresinden bulduklarıyla da Haşimi'nin dağıttığı para otuz milyonu aşmış. Ancak bu kadar parayı sadece Cizre'den kaçanlara vermemiş Haşimi. Bir de geri dönmek isteyenler var. Gittikleri yerde çoluğunu çocuğunu bırakarak Cizre'ye dönmeye başlamış erkekler birer ikişer. Parası olmayan yine soluğu belediyede alıyor; "Ben geldim ama karım, çocuklarım gittiğimiz yerde kaldı. Hepsini getirmeye param yetmedi, biraz borç ver" diye.

Irak sınırına yakın yerleşim birimleri tam anlamıyla sessizliği, suskunluğu, işsizliği yaşıyor. Tüm ekonomik etkinlikler neredeyse durmuş. Akşam işyerlerini kapatırken otuz bin liralık alışveriş yaptığımız tuhafiyeci, "Sabahtan beri hiç bu kadar mal satmamıştım" diyor. Çarşıda bütün bir elli bin lirayı bozdurmak için en az beş dükkân gezmek gerekiyor. Cizre'de, Silopi'de kalanlar bir yandan günlük yokluğu yaşarken, diğer yandan da birbirlerine, "Bundan sonra ne olacak? Nasıl geçineceğiz?" diye soruyorlar durmadan.

Pekiyi ya göçenler?

Onların durumu geride kalanlardan pek farklı değil; hatta daha da kötü. Göçenlerin getirdiği yükü şöyle bir örnekle anlatıyor Midyat Belediye Başkanı İsa Evirgen:

"En az on bin kişi göçtü Silopi'den. Arka mahallelerimizde su şebekesi yok. Tankerlerle su dağıtıyorduk. Savaştan önce üç tanker su yetiyordu. Şimdi günde altı tanker su gönderiyoruz. Yine de yetmiyor."

Kiliseleri, kuyumcuları, sarı taş yapıları, Süryanileri, Yezidileri, camileriyle ünlü Midyat'ın arka sokaklarındaki evlerinde üst üste yaşıyor insanlar. Silopi'den göçenlerin kadınları evlerinin önünde kuyudan çektikleri suyla çamaşır yıkıyorlar, erkekleri kahve önlerinde boş boş dolaşıyor.

Abdullah Tekeş, bugüne dek Silopi'de kiraladığı tarlada buğday, mercimek ekerek geçiniyormuş. Savaş korkusundan, akrabalarını da yanına alıp otuz nüfus göçmüş. "Paramız buraya kadar yetti" diyor Tekeş. Hani yetse, daha da uzağa gidecekler Midyat'tan; ama yok. Otuz kişiden çoğu çocuk. Hemen hepsi Abdullah'ın eline bakıyor. Neredeyse on beş gündür kahve önlerinde iş aramış Abdullah; "Bir amelelik bile yok."

Midyat'ın arka mahallelerindeki çamurlu sokaklarda çocuklar oyuncaksız oynuyor. Kadınlar, kızlar kuyu başlarında ellerinde kovalarla... Erkekler boşluktan ne yapacağını şaşırmış; sonu bilinmeyen bir yolculuğa çıkmanın tedirginliği var. İçinde bulundukları durumun geçmişine ilişkin düşünebildikleri birkaç sözcük:

"Keşke bilseydik Türkiye bu savaşta yok. O zaman göçmezdik."

Şu andaki durumları ise "dünyanın ahvali" ile sıkı sıkıya bağlı. "Ne zaman döneceksiniz?" sorusuna çok geniş bir perspektifle yanıt veriyorlar:

"Dünya rahat durursa biz de döneriz..."

Türkiye'nin ambargo uygulamasıyla ekonomik kaynakları iyice kesilen sınır bölgesinin insanları, bir de savaş korkusundan göçerek ikinci bir ekonomik darbe yemişler. Geriye dönüşleri ise üçüncü bir darbe olacak. "İlan edilmemiş bir savaş"ın yükü altında ezilen insanlar, umutlarını "dünyanın rahat durmasına" bağlamışlar.

"UMUMİ ARZU" ÜZERİNE "YEK MUME"

Diyarbakır, 2 Şubat...

"Savaş şoku"nu atlatıp, ölüm korkusuyla,uçak gürültüleriyle, yanlışlıkla patlayan Partiot'larlarla birlikte yaşamaya alışan Güneydoğu insanın ilgisi, "baskı", "gözaltı", "terör" gibi "gündelik sorunları"na yönelmeye başladı.

Durmak bilmeyen "askeri sevkiyat", bölgedeki yollarda uzayıp giden "haki renkli konvoylar" yöre insanı için olağanlaştı artık. Savaşın ilk günlerinde gözaltılar, baskılar "sözünü bile etmeye değmez" konuların arasına girmişti bir anda. Yöredeki insan hakları ihlallerine ilişkin savlar, yerini "kimyasal silah korkusu"na bırakmıştı.

Bugünlerde Güneydoğu kendi "olağanüstü normaline" dönüyor artık. İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şube Başkanı Hatip Dicle, "Sınır bölgelerinde insanlar keyfi sorgulamalardan geçiriliyor. Bunun örnekleri Bismil, Nusaybin, Cizre, Batman, Diyarbakır gibi bölgenin her köşesinde görülmektedir" diyordu. Baskı, gözaltı ve terörün yanı sıra Güneydoğu insanının gündeminde yeni bir tartışma konusu var; Kürtçe serbestisi...

Bakanlar Kurulunun konuyla ilgili çalışması ilk günlerde "savaş gürültüsü"ne gitmişti. Bölgedeki insanlar yeni yeni bu gelişmeyi tartışmaya başladılar. Artık aralarındaki söyleşinin bir konusu da Kürtçenin ne kadar serbest olacağıydı.

SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin, Kürtçe yasağı getiren 2932 sayılı yasanın kaldırılarak, "Türkçenin resmi dil olarak kullanım alanlarının belirlenmesi"ne ilişkin yeni yasanın çerçevesini "Fiili durumun gerisinde" diye değerlendiriyordu. Keskin'e göre Bakanlar Kurulunun çalışması, "2932 gibi insanların evlerinde bile anadillerini kullanmasını suç sayan mantıksız yasağın yerine yeni bir yasağın çerçevesini çizmek yönünde" idi. Keskin, "2932 öylesine işlemiyordu ki, bölgedeki parti propagandalarında, bazı dergilerde, dernek kongrelerinde insanlar anadilleriyle konuşup yazmaya başlamışlardı. Amaçlardan biri bu delinen yasanın getirdiği afaki sınırlar yerine çerçevesi iyice çizilmiş yasakları içeren bir yasa getirmek " diyordu.

SHP Merkez Disiplin Kurulu eski üyesi Avukat Hasip Kaplan, Bakanlar Kurulunun konuya ilişkin çalışmalarının İdil'de, Cizre'de, Şırnak'ta nasıl değerlendirildiğine ilişkin gözlemlerini şöyle aktarıyordu:

"Televizyondan duyduklarıyla insanlar anadillerinde okuyup yazacaklarını, artık yaşamın hiçbir alanında dil güçlüğü çekmeyeceklerini sanıyorlar. Oysa yasa bir yanıyla varolan durumu kabul etmenin ötesine geçmiyor. Hatta yaşanılan durumun gerisinde bile kalıyor. Kahvelerde, evlerde herkes birbirine Kürtçe yasağı kalktıktan sonra neler yapılabileceğini soruyor. Ancak aldıkları yanıtlar kendileri açısından hiç de doyurucu değil."

İHD Diyarbakır Şube Başkanı Dicle de "Biz zaten evlerde, tarlada, alışverişte, hatta Türkçe bilmiyorsak resmi dairede bile Kürtçe konuşuyorduk. Yasağa karşı insanlarımız kendi dillerini verilecek cezaları göze alarak mahkemelerde, mitinglerde kullandılar. Zaten fiili olarak böyle bir yasak pek kalmamıştı. Asıl önemlisi Kürtçenin yazılı ve sözlü kitle iletişim araçlarında, toplantı ve gösterilerde kullanılması. Bu sağlanmadıkça yeni düzenleme fiili durumların yasalara uygun hale getirilmesinin ötesine geçmez" değerlendirmesini yapıyordu.

ANAP Milletvekili Nurettin Yılmaz'ın görüşü ise "Kürtçe yasağının sadece sözde, şarkıda, türküde kaldırılması, yazılı ve sözlü kitle iletişim araçlarında kullanılmaması, yani sadece yaşanan durumla sınırlı kalması, ancak kara mizah konusu olur" yönündeydi.

Güneydoğuda Kürtçe yasağına ilişkin ilginç görüntüler yaşanıyordu bugüne dek. Bundan sonra bu görüntülerin yeni yasa çalışmalarıyla daha da ilginç bir durumu sergileyeceği ortadaydı.

"Sansür ve Sürgün Kararnamesi"nin çıkarılmasının hemen ardından SHP lideri Erdal İnönü Güneydoğuya bir gezi yapmıştı. SHP örgütü, İnönü'ye bir otelin restoranında yemek verdi. Diyarbakırlı partililer sanatçı Bedri Ayseli'den ısrarla Kürtçe türkü istiyorlardı. İki amaçları vardı. Birincisi İnönü'ye Kürtçe dinleterek tepkisini ölçmek, ikincisi de Paris'teki Kürt Konferansına katıldıkları için Kürt kökenli milletvekillerini ihraç eden bir partinin genel başkanına "Bu tavra katılmıyoruz" mesajını vermekti. Türkücü Ayseli de "umumi arzu üzerine" bir parçayı hem Türkçe, hem de Kürtçe okumaya başladı. Ancak salonda bulunanlar öylesine duygusal tepki veriyorlardı ki, türkünün "Bir mumdur, iki mumdur" bölümü neredeyse hiç alkışlanmıyor, "Yek mume, dido mume" denilince salon neredeyse ayağa kalkıyordu.

"Kürtçe yasağı kalkacak" havası iyiden iyiye yayıldıktan sonra Güneydoğudaki bir otelin lobisindeki görevli, teybe Kürtçe kaset koyup "Şimdi nasılsa serbest artık" diyordu. "Önceden de dinlemiyor muydunuz" sorusuna ise verdiği yanıt netti :

"Dinliyorduk, ama o zaman yasaktı..."

Çevik Kuvvetin Belçikalı, Hollandalı, Alman askerleri Diyarbakır'daki otel lobilerinin, restoranlarının değişmez görüntülerini oluşturuyorlardı artık. Dün gece Diyarbakır'ın bir restoranında bir grup Alman asker yemek yiyordu. Sahnedeki

sanatçının Kürtçe söylediği oynak türküye dayanamayan bazı Diyarbakırlılar yemek yedikleri masadan kalkmış, davul zurna ve Kürtçe türküyle, ellerinde mendil halay çekmeye başlamışlardı. Alman askerler de "Yemek müziğine uygun olmayan bu hava ile olsa olsa oynanır " deyip yemeklerini yarım bırakarak halaya katılmışlardı.

Ortadaki davullu zurnalı, halaylı, yemekli, Çevik Kuvvetli görüntü bir süre sonra yerini, yine Kürtçe türkü söyleyen on iki yaşlarında bir çocuğa bıraktı. Ancak restorantda yaşanan bu "Kürtçe serbestisi" Bakanlar Kurulunun yaptığı çalışma ile ilgili değildi. Davulundan zurnasına, yemeğinden Kürtçe türküsüne kadar hepsi yıllardır vardı. Yeni olan yalnız masadaki Alman Çevik Kuvvet askerleriydi. Bir de Türkçe oranı genel program içinde biraz daha azalmıştı. Üç beş Kürtçe türkü arasına bir de Türkçe türkü sıkışıyordu:

"Karanfil eken bilir / Bu aşkı çeken bilir."

OLAĞANÜSTÜ HALİN "SAVAŞ HALİ"

Diyarbakır, 4 Şubat.

Hasankeyf'te bir kahve damına çanak anten taktırıyor. Artık Star 1'deki maçlar ve CNN'in "naklen savaş yayını" izlenebilir. Ancak bir bedeli var. Çanak antenli kahveye giriş iki bin lira... Bu ücrete içilecek çaylar dahil değil.

Bir süre sonra ikinci bir kahve de "çanak antenli" oluyor Hasankeyf'te. Fiyatlar düşüyor bir anda; giriş bin lira, bir çay da bedava... Hasankeyfliler ilk kez "serbest rekabetin nimetlerini " görüyorlar.

Cizre'de yaşanılan ise Hasankeyf'te olanların tam tersi. İlçede bir "girişimci" evlere, işyerlerine çanak anten takmak üzere

çalışmalara başlıyor. Açtığı işyerine İstanbul'dan gerekli malzemeleri getiriyor. Daha ilçe merkezinde sekiz yere çanak anten satmışken, birdenbire işler kesiliyor.

Çünkü anten takmadan Cizreliler Star 1'i "cam gibi" izlemeye başlamışlar. Nedeni de Irak sınırına devlet eliyle taktırılan bir yansıtıcı. İki tarafa da Türkçe televizyon yayınları aktarılıyor. "Özel girişimci" dertli; "Daha on tane bile çanak anten satmamıştık. İşimize incir ağacı diktiler" diye yakınıyor.

Güneydoğuda yaşananlar bazen akla gelmedik çelişkileri, zaman zaman olmadık serüvenleri, bazen de bir gülmece öyküsüne konu olacak unsurları bünyesinde barındırıyor.

Ulusal sınırlar içindeki sorunlar nedeniyle yaklaşık on iki yıldır "olağanüstü" yöntemlerle yönetilen Güneydoğunun "hal"ine bir de "sınır ötesi"ndeki Körfez Savaşına her an bulaşabilirlik eklenince yöredeki "olağanüstü"lük ister istemez çifte kavrulmuş oluyor.

Körfez Savaşının başlamasıyla birlikte "olağanüstü hal"e eklenen "ilan edilmemiş savaş hali"ni yörede yaşayanların yanı sıra gelişmeleri Türkiye'nin güneydoğusundan izlemeye çalışan yerli ve yabancı gazeteciler de giderek artan bir yoğunlukta duyumsamaya başladılar.

Vali Cengiz Bulut'un "Diyarbakır'da yeterli sayıda gaz maskesi olduğu" yolundaki açıklamasını izleyenler "zamanı gelince yapılacak dağıtım"a da güvenerek önce derin bir "oh çekiyor", ancak bu "yeterli sayı"nın on beş bin olduğunu gazetelerden okuyunca şaşırıp kalıyorlardı.

Halkın gaz maskesi ve sığınaklar konusunda yaşadığı belirsizliğin bir benzeri de bölgede bulunan yerli ve yabancı gazetecilerin başına geldi. Dün gece televizyondaki "Hodri Meydan" programına çıkan Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu'na göre "gazeteciler bölgede serbestçe çalışabilir"di. Ancak gazetecilerin başlarına gelenlerle yapılan resmi açıklamalar arasında çelişkiler vardı.

Körfez Savaşının gündeme gelmesiyle birlikte Diyarbakır merkez olmak üzere Cizre ve Midyat'ta Müttefik Basın Bilgi Merkezi oluşturuldu. Bölgeye gelen yerli ve yabancı gazeteciler bu merkeze başvurarak "bilgi formu" dolduruyordu. "Toplu geziler"de kullanılmak üzere kendilerine fotoğraflı özel kimlikler hazırlanlıyordu. Yabancı gazetecilerin elinde bir de Basın Yayın Genel Müdürlüğünden aldıkları mavi kartlar vardı. Bölgeye gelen gazetecilerin ilk sorusuydu; "Gitmememiz gereken yasak bir yer var mı?"

Bu soruya yanıt verilirken oluşturulan hava, "Bir Ege'de, bir Marmara bölgesinde nasıl görev yapıyorsanız, Güneydoğuda da öyle görev yapabilirsiniz. Tek yasak askeri birliklere dört yüz metreden fazla yaklaşmak. Bunun dışında bir yasak yok" yolundaydı. Ancak "savaşın ilerleyen günlerinde" giderek genişleyen bir yasak çemberinin oluşmaya başladığı ortaya çıktı.

Savaşın ilk günlerinde "resmi olmayan tek yasak bölge" Habur'du. Sonra buna Silopi de eklendi. Gazetecilerin Cizre çıkışındaki Silopi köprüsünden öteye gitmeleri yasaktı. Şimdi de gündemde "Cizre'ye girme yasağı" vardı. Ancak bu, "ilan edilmemiş yasağı" kimin koyduğu ortada kaldı.

Müttefik Basın Bilgi Merkezinin yanı sıra Diyarbakır'da bir de Basın Yayın Genel Müdürlüğünün bürosu oluşturulmuştu. Bu büro gazetecilerin askeri bölgelerle ilgili isteklerini Müttefik Merkeze, sivil bölgelerle ilgili dileklerini de Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine iletiyordu.

Cizre'ye gitmek için Müttefik Basın Merkezinden izin isteyen gazetecilerin aldığı yanıt "Orada yasak yok, gidebilirsiniz" oldu. Ancak bu yerleşim birimine gitmek isteyen yerli ve yabancı basın mensupları, Cizre'ye otuz kilometre kala askerler tarafından E-24 karayolundan geri çevrildiler.

Geçtiğimiz cuma günü gazetecilere yasak kentlerden biri de Batman'dı. Gerçi Batman Valisi Tuncer Perçinler'e göre "ilimiz

herkese açık"tı; ama cuma namazı sonrasında çıkması olası olayları izlemeye giden gazeteciler kente sokulmadı.

Bir gün önce girenler de "mevcutlu olarak" kent dışına çıkartıldı. Polis ya da askerler "Olağanüstü Halden izin belgeniz var mı?" diye soruyordu. İzin belgesi almak için Bölge Valiliğine başvuranlara verilen yanıt ise, "Özel bir izne gerek yok. Çünkü hiçbir yer yasak değil" olmuştu.

Basınla ilgili Olağanüstü Hal Bölge Valiliği yetkilisi Özcan Erdoğan ise Batman'daki yasağın "rafinerinin görüntülerinin çekilmemesi için" olabileceğini söylüyordu. Ancak cuma öncesinde ve cuma sonrasında serbest olan Batman'a girişlerin sadece namaz sırasında yasaklanması insanın aklına "kentteki rafinerinin sadece cuma günleri namaz sırasında zuhur ettiği" gibi bir düşünceyi getiriyordu.

Yasaklar konusunda bölgedeki kuruluşlar arasında bir sıkıntının yaşandığı da ortadaydı. Müttefik Basın Merkezinin sorumlusu Albay Halil Kalaycı, "Bize göre tek yasak, askeri birliklere dört yüz metreden fazla yaklaşılması" diyordu.

Basın Yayın Genel Müdürlüğünün Diyarbakır'daki bürosuna göre de "Cizre ve Silopi gibi yerleşim birimlerine gideceklerin Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine bildirilmesi gerekiyordu. Buralara gitmek isteyenler gruplar halinde bilahare toplu olarak gezdirilecek"ti.

Bölge Valiliğine göre ise böyle bir kısıtlama yoktu. Vali Yardımcısı Erdoğan durumu "Askeri yasak bölge dışında gazetecilerin çalışması serbest. İç güvenliğe yönelik operasyonların olduğu yerler var. Bazı yasaklar belki ondandır" diye açıklıyordu.

Körfez krizi öncesinde her gün yüzlerce turistin geldiği Hasankeyf mağaralarının fotoğrafını çekmek için bu yöredeki askeri yetkililer, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden izin belgesi istiyorlardı. Valilik "Yasak olmayan bölgeler için böyle bir belge verilemeyeceğini" söylüyordu. "İlan edilmemiş yasaklar"a ve-

rilmeyen izinlerin sarkacında yerli ve yabancı gazeteciler bir o yana, bir bu yana koşuşturuyorlardı. Geceleri de, bu koşuşturmadan bitap düşmüş bir biçimde kendilerini otellerin lobilerine atıp akşama kadar başlarına gelenleri birbirlerine anlatıyorlardı.

Elbette yasaklara en çok şaşıranlar yabancı gazetecilerdi. Bölge insanının yaşadığı günlük ve sıradan sıkıntıları, dehşetten gözlerini fincan gibi aça aça anlatıyorlardı. Yabancı gazetecilerin yöredeki uygulamalarla ilgili yakınmalarından tuttuğum bazı notlar ...

Dick Van Eijk (Hollandalı):

Haftalardır görevimizi tam olarak yapamıyoruz. Müttefik Basın Merkezinin düzenlediği geziler yetersiz ve sayıları sınırlı kalıyor. Diyarbakır'dan bölgeyle ilgili izlenimleri yazmak oldukça zor. Bizim derdimiz sadece askeri tesisleri gezmek değil, bölgedeki sivil halkla da görüşmek istiyoruz. Ama bunu Basın Merkezinin düzenlediği gezilerde gerçekleştiremiyoruz. Son olarak bir gezide Hakkâri'ye gitmiştik. Sokakta ne zaman bir vatandaşla konuşmaya kalksak, beş dakika içinde yanımızda bir sivil polis bitti ve konuşmamızı engelledi. Bunu anlamak çok güç. Hollanda'da biz askeri konularda bile detaylı olarak aydınlatılıyoruz. Örneğin Hollanda'dan gelen Hawk füze sistemleri ve radarlarla ilgili olarak neredeyse en küçük ayrıntıyı bile biliyoruz. Doğrusu buradaki uygulamayı anlayamıyorum. Bunu yetkililerinize bildirdiğimizde bize "yasaklama yok" diyorlar.

Romeo M. Gacad (Filipinli):

Cizre'ye gitmeden önce polis tarafından durdurulduk. Bir saat tutulduk. Sonra bize yabancı gazetecilerin izin al-

madan bölgeye giremeyeceğini söylediler. Bu durum beni oldukça şaşırttı. Çünkü benim görevim haber almak ve bunu iletmek. Ben bu tür yasaklara Filipinler'de alışıktım. Haklı bulduğumuz yasaklamalar oluyordu. Ama kişi olarak bütün yasaklara karşıyım. Türkiye'de bu işin biraz abartıldığını ve hayli fazla yasaklama olduğunu söylemek mümkün. Bizim Filipinler'den bile fazla. Paris büromuza yasaklamayı bildirdim, bana fazla zorlayıp başımı derde sokacak işlere girmememi söylediler; "Yapacağın işten çok senin güvenliğin önemli" dediler. Buradaki Müttefik Basın Merkezindeki görevli subaylara durumu iletmeye gerek görmedim. Sanırım onların bu tür sorunları önceden çözmeleri gerekiyor. Üstelik biz asker bilgileri zaten yazmamaya özen gösteriyoruz. Yani bizden çekinilecek bir durum yok.

Laura Le Cornu (Amerikalı):

Hakkâri'ye gidebilmek için dört gün önce başvuruda bulunduk. Ancak henüz bir yanıt alamadık. Geçen perşembe günü BBC ekibiyle Basın Merkezine Cizre'ye gitmek için başvuruda bulunduk. Yetkililer izne gerek olmadığını bildirdiler. Ancak Cizre girişinde Katran Karakolunda askerler tarafından durdurulduk. Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden iznimiz olmadığı gerekçesiyle Cizre'ye girişimiz engellendi. Oysa Basın Merkezindeki yetkililer izne gerek olmadığını söylemişlerdi. Ama askerlere bunu anlatamadık. Diyarbakır'a döndükten sonra konuyu Bölge Valiliğine iletmeye çalıştık. Ancak bir yetkili bulamadık. Bu konuda belirsizlik ve istikrarsızlık gördük.

Ingred Arnesen (Amerikalı):

Hiçbir gerekçe göstermeden polis ve asker bizi işimizden alıkoyuyor. Yetkililer, Cizre ve Silopi'yi yasakladıktan sonra da herhangi bir yerde bir kitle hareketini izlememize

de izin vermiyorlar. Ankara'da bize verilen kartın her yerde geçerli olduğu söylenirken, her ilde ayrı ayrı kartlar, izin bölgeleri isteyip bizi engelliyorlar. Resmi bir düzenleme yok. Açıklama yok. Sadece ayak oyunları var, yasaklama var. Güneydoğuda basın özgürlüğü yoktur. Yapılan tüm açıklamalar da gerçek değildir. Biz burada savaşı takip etmeye geldik. El Salvador'daki gibi her tutuğunu öldüren, işkence yapan insanları görüntülemeye gelmedik. Dünyada her şeyin artık uzaydan seyredildiği bir çağda kimden neyi saklıyorlar?

Santiago Corcoles (İspanyol):

Hareket edemiyoruz, haber üretimiyoruz. Ankara'ya gidince basın kartı veriyorlar, ama bölgenin yasaklı olduğunu söylemiyorlar. Türkiye'ye gelmeden önce Madrid'teki Türk Büyükelçiliğine gidip bölgede rahatça çalışma imkânlarının olup olmadığını sordum. Her ilçeye serbestçe girebileceğimi söylediler. Kandırmaca yurtdışında başlıyor. Türkiye'deki önemli noktalar olan Batman, Cizre, Silopi, Şırnak, Uludere ve Çukurca'ya girişimiz engelleniyor. Eğer bir yere gazeteci sokulmuyorsa, orada gizli saklı işler dönüyor demektir, korktukları bir şey var demektir. Ne Türk ne de yabancı gazeteci çalıştırılıyor.

Sonuç olarak gazeteciler açısından ortaya çıkan görüntü şu: Bölgede bir Ege'de, bir Marmara'da nasıl çalışıyorsanız, öyle çalışabilirsiniz. Hiçbir kısıtlama yok. Ama malum, burası Güneydoğu...

Güneydoğu'da yaşanan serüvenlerin yapısında akla gelmedik çelişkiler vardır. Şimdi de bölgedeki gazeteciler "ilan edilme-

miş yasakların belirsizliği"ni, "her yer serbest" olmasına karşın, bazı yerleşim birimlerine girememenin sıkıntılarını yaşıyordu.

Elbette tüm Türkiye'de olduğu gibi burada da "Gazetecilerin diledikleri gibi gezmeleri, çalışmaları serbest" ama bölgedeki yetkililerin tavrı "biraz Güneydoğuda olmamızı, biraz olağanüstü halimizi, bir de ilan edilmemiş savaş halimizi mazur görünüz" yolundaydı.

GAZETECİLERE YASAK CİZRE

Cizre, 5 Şubat...

Midyat, sırtını masmavi gökyüzüne dayamış. Kiliselerin çan kuleleriyle camilerin minareleri birbirine paralel uzanıyorlar. Kar yağışı durmuş. Yerde ince beyaz bir tabaka var. Yeryüzüyle gökyüzünün arasında da Midyat'ın oya gibi işli sarı taş evleri iyice ortaya çıkmış. Artık Irak'tan petrol taşıyamayan tankerler, sırtlarındaki tankları Midyat-Cizre yoluna bırakmışlar.

Midyat'tan İdil'e, oradan Cizre'ye uzanan ince asfalt yolda yoğun bir askeri trafik yaşanıyor. İdil girişindeki dağlık alana, Cizre'ye giden yolun sağına soluna askeri birlikler konuşlandırılmış. Pırıl pırıl güneş, yerde kalan karın beyazından, bir de askeri birliklerin naylon kamuflajından yansıyor. Dağlara sanki ayna kırığı serpiştirilmiş...

Gazetecilerin en çok merak ettiği konu, Cizre'ye girmek yasak mı, değil mi? Gerek E-24'ten, gerekse Midyat-İdil yolundan Cizre'ye gitmek isteyen gazeteciler son dört gündür "Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden izniniz yoksa giremezsiniz" tümcesini duyup ilçenin kapısından geri dönüyorlar. Ancak yasağı kimin koyduğu pek belli değil. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, gazetecilerin "Cizre'ye girmek için sizden izin kâğıdı is-

tiyorlar. Bize böyle bir belge verir misiniz?" yolundaki isteklerini, "Böyle bir yasak yok ki, izin belgesi verelim" diye geri çeviriyordu.

Milli Savunma Bakanı Hüsnü Doğan, dün Müttefik Basın Bilgi Merkezinde, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçı-oğlu ile birlikte bir basın toplantısı yaptı. Elbette gazetecilerin üzerinde en çok durduğu konu da "Bölgenin neresinin yasak olduğu"ydu. Bir kez daha soruldu Bakan Doğan'a:

"Gazetecilerin özellikle Cizre'ye girmeleri yasaklandı. Acaba Cizre'de neler oluyor? Basından gizlenen bir şey mi var?"

Bakan Doğan, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu'na dönünce, "Yok öyle bir şey" yanıtını aldı. Bunun üzerine de gazetecilere kendince kesin olan son durumu bildirdi:

"Bakın herkes burada. 'Öyle bir şey yok' diyorlar..."

Dahası gazetecilerin "Cizre'ye, Silopi'ye rahatça girebilir miyiz?" sorusuna aldıkları yanıt da "Elbette, hiçbir yasak yok" oluyor. Oysa Silopi'ye girişler, daha ilk günden yasaklanmıştı. Bu yasak da gazetecilere "İlan edilmemiş askeri bölgedir. Onun için Cizre çıkışındaki Silopi köprüsünü geçmeniz olanaksız" diye bildirilmişti.

Milli Savunma Bakanı ve Olağanüstü Hal Bölge Valisinden bu güvenceyi alan gazetecilerin bir kısmı yine "Cizre önlerinde"ydiler bugün. Cizre'ye girişler E-24 karayolu üzerindeki Katran ve Midyat-Cizre yolundaki Düzova karakollarının bulunduğu noktalarda kesiliyordu. Gazeteciler bugün de Midyat-Cizre karayolunu denediler; ilçeye girebilmek için.

Düzova Jandarma Karakolu önünde kimlik denetimi yapan asker, sarı basın kartımızı görünce, "Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden izniniz var mı?" diye sordu. Aracımızın arkasına, Mardin'den buraya kadar bizi izleyen beyaz bir Renault yaklaşmıştı. Görevli askere "İzin belgemiz yok ama, bu var" diyerek bugünkü Cumhuriyet'te yayımlanan Bakan Doğan'ın ve Kozakçıoğlu'nun bölgedeki yasaklara ilişkin olarak bir gün önceki ba-

sın toplantısında söylediklerinin yer aldığı haberi gösterdik. Doğan ve Kozakçıoğlu'nun basın toplantısının ardından herkes gazetesini aramış ve bölgedeki çalışma koşullarının zorluğunu aktardıktan sonra, bakanın ve valinin demecinin gazetelerde iyi kullanılmasını istemişti. Cumhuriyet'te haberin başlığı "Gazetecilere yasak yok" biçiminde yer almıştı.

Asker, kimliklerimizi alıp komutanına gitti. Elimizde gazeteyle biz de peşinden. Arkamızda bekleyen beyaz araçtan inen sakallı bir kişi de bizle beraber girdi komutanın odasına. Kimliğini gösterip "Ben Milli Emniyettenim" dedi. Adlarımızı bir kâğıda yazdı. Görevli subay, "Bir emir değişikliği olmadı. Gazetecilerin geçmesi yasak" diyordu. Arkamızdan üç Alman kadın gazetecinin daha kimliklerini getirdi nöbetçi asker; komutanın odasına. Sivil görevli, Basın Yayın Genel Müdürlüğünün verdiği yabancı basın kartlarının mavisine bakarken tepkisi "Şimdi işler daha da karıştı" oldu.

Sivil polis, bir telefon görüşmesi yapacaktı, bunun için odadan çıkmamızı istedi. Kapıda bekliyorduk. Belli ki çözümlemesi gereken sıkıntı verici bir durum vardı ortada. İçeriden, "Şimdi bunlar çarşaf çarşaf yazarlar" diye sesler geliyordu. Sonunda karar çıktı; Cizre'ye girebilirdik ama, ilk uğrayacağımız yer Cizre Jandarma Bölüm Komutanlığında kurulu Müttefik Basın Bilgi Merkezi olacaktı.

Basın bürosundaki yarbay güler bir yüzle karşıladı bizi. Önce tek tek dolaşamayacağımızı, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Müttefik Basın Merkezince düzenlenen turlarla gezebileceğimizi anlattı. Bizim "özgürlük" kanıtımız, gazete haberiydi. Bunun üzerine Diyarbakır'daki merkez yeniden arandı. Karşıdaki subay, önceki gün yapılan basın toplantısında Bakan ile Bölge Valisinin sözlerini anımsatarak, askeri birliklere yaklaşmadan "halkla temas edebileceğimizi" anlattı; elbette peşimizdeki sivil polislerle birlikte.

Cizre'ye giriş yasağını kim koymuştu, kim kaldırmıştı... O pek anlaşılamadı. Ancak anlaşılan tek şey "olağanüstü halde serbestliğin" Kürtçeye tanınan özgürlük kadar olduğuydu.

GÜNEYDOĞUDA YOKSULLUK VE ÇARESİZLİK

Diyarbakır, 6 Şubat...

Irak'a giden transit karayolunun üzerindeki tek göz barakalar yıkılmaya yüz tutmuş. Kiminin camı, kiminin kapısı ya da damı yok. Briket "kondu"ların önündeki benzin bidonları sağa sola devrilmiş. İçleri boş. Geceleri, Güneydoğunun bu "kaçak benzin istasyonları"nın bazılarında gaz lambaları yanıyor. Önlerindeki "tulumba pompa"ların yerini boş beşikler, eşya artıkları, yeni yıkanmış çocuk bezleri almış. Sınır köylerinden göçen aileler, daha uzaklara gidemedikleri için ambargonun başlamasıyla birlikte, kapanan bir zamanların "benzin istasyonları" olan tek göz barakalara yerleşmişler.

Kepenkleri inik yüzlerce dükkân... Bomboş bir transit yol... Sağa sola gelişigüzel çekilmiş tankerler, kamyonlar... Ambargo ve Körfez Savaşı sonrasının olağanüstü görüntüleri olmuş Güneydoğuda...

Salt Körfez Savaşından zarar gördükleri için bölgedeki işyerleri kapananlar, tankerleri duranlar, kimyasal silah korkusuyla göçenler son altı ayda "yardıma muhtaç " duruma düşmüşler. Oysa bunun bir de öncesi var.

Bölgeye yönelik birkaç saptama:

• *Terör olaylarının sürmesi iki taraflı baskı ve şiddet uygulamaları, insan hakları ihlalleri vatandaşı canından bezdirmiş, demokrasiye olan güvenini sarsmıştır.*

• *Yılgınlık, güvensizlik ve baskı ortamı bugün bu bölgede yüzlerce köyün boşalması sonucunu doğurmaktadır. Siyasal ne-*

denlere dayalı göç olayı hızlı bir artış göstermektedir. Özellikle Siirt, Mardin, Van ve Hakkâri illerine bağlı yüzlerce köy kısmen ya da tamamen boşalmış durumdadır.

• Zaten büyük bir ekonomik gerilim ve yoksulluk içinde yaşayan bölgenin kırsal kesim insanı, yaşamı boyunca biriktirdiklerini de yok pahasına satarak topraklarını terk etmekte, çaresizlik içinde, yaşamlarını göç ettikleri yerlerde yeni toplumsal sorunlarla birlikte sürdürmeye çalışmaktadır.

Bu belirlemeler, 1990'ın Ocak ayında SHP'nin, Akbulut hükümeti hakkında verdiği gensoruda yer alıyor. SHP Grup Başkan Vekili Hasan Fehmi Güneş'in 22 Ocak 1990'da açıkladığı önergedeki belirlemeler, bölgede "ilan edilmemiş savaş hali" nin başlamasından tam bir yıl öncesine ait. Bölge halkı belirtilenlere ek olarak "savaş kamburu"nu, "ölüm korkusundan göç"ü, "ambargonun getirdiği işsizliği ve yoksulluğu" da yaşıyor.

Günü kurtarmaya bakıp her öğünden sonra gelecek öğününü düşünmeye başlayan yöre insanı, savaş sonrası daha da bozulan ekonomik durumlarının düzeltilmesi için ne zaman önlem alınacağını, yardım edileceğini merakla bekliyor. Cizre'de, Silopi'de, Nusaybin'de, İdil'de insanlar "kısa zamanda çaremize bakarlar mı?" diye soruyor.

"Yardım bir an önce gelir mi?" sorusunun yanıtı, belki de Taşdelen köylülerinin yaşadıkları. SHP'nin Güneydoğu'ya ilişkin saptamalarının yer aldığı gensoru, bir yıl önce Akbulut hükümetine Taşdelen köylüleri için verilmişti. Şöyle sürüyordu önerge:

"Hakkâri ilinin Uludere ilçesine bağlı sınır köylerinde yaşanan göç olayları ise demokrasimiz açısından çok daha vahimdir. Anayasal haklarını kendi ülkesinde kullanabilme koşullarının tamamen kaybolduğu umutsuzluğuyla burada yaşayan bir kısım vatandaşlar, yüzlerce yıl yaşadıkları toprakları terk ederek topluluklar halinde sınır ötesi ülkelere göç etme zorunluluğu duymaktadır. Taşdelen Köyüne bağlı Kayadibi mezrası buna bir örnektir."

Taşdelen'in Kayadibi mezrasında yaşayan yurttaşların sorunlarını biraz önce aktarmıştık. SHP Milletvekilleri Cumhur Keskin ve Fuat Atalay yörede yaptıkları incelemenin sonucunu 1990'ın Şubatında İçişleri Bakanı Aksu'nun yanıtlaması istemiyle verdikleri soru önergesine çevirmişlerdi gözlemlerini. Şu soruları gündeme getiriyorlardı:

• *Hakkâri ili, Uludere ilçesi Kayadibi Köyünden Irak Devleti'ne kaç kişi sığınmıştır?*

• *Kayadibi Köyüne yiyecek girişinin Taşdelen Köyü Karakolunca yasaklandığı, köye giriş ve çıkışın, ayrıca Taşdelen Köyünden de geçişin, yasaklanması nedeniyle, Kayadibi köylülerinin açlık tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları, can ve mal güvenliklerinin kalmaması nedeniyle göç ettikleri doğru mudur?*

• *Kayadibi köylülerinin, yapılan haksız uygulamaları göç etmeden önce Uludere Kaymakamlığına iletikleri, Taşdelen Köyü muhtarının aynı durumu kaymakamlığına duyurduğu, önlem alınmaması nedeniyle göç etmek zorunda kaldıkları açık olduğuna göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının can ve mal güvenliklerini sağlamak için başka bir devlete sığınmaları gibi onurumuzu zedeleyen bu uygulamalar nedeniyle sorumlular hakkında ne gibi işlem yapılmıştır?*

• *Vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlamak devletin başta gelen görevidir. Kayadibi Köyüne yiyecek ve diğer ihtiyaç maddelerinin girmesini yasaklayan, can ve mal güvenliğini tehdit eden uygulamalardan dolayı evlerini ve topraklarını yok pahasına elden çıkartarak büyük zarara uğrayan Kayadibi köylülerine tazminat ödemeyi düşünüyor musunuz?*

Evet, tam bir yıl önceki sorulardı bunlar. Henüz yanıt alınmış da değildi. Bu arada Körfez Savaşı çıkmış, "Irak'a sığınan" Kayadibi köylüleri, geçen hafta yeniden Irak'tan Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmışlardı. Hatta gazetecilere de Kayadibililer Uludere'nin Şenoba Karakolunda "Irak'tan dönen yurttaşlarımız" diye tanıtılmışlardı. Keskin'in verdiği soru

önergesinde yer alan sorular, önümüzdeki günlerde TBMM'de yanıtlanacak. Çünkü önergeye sıra tam bir yıl sonra geldi ve Kayadibi köylüleri, Türkiye'ye döndükten tam bir yıl sonra da olsa önümüzdeki günler Meclisteki görüşülme "şerefine nail oldu"lar. Yani Kayadibililer, bir yıl sonra geri dönerek, kendileri hakkında verilen önergenin TBMM'de görüşülmesine yetiştiler.

BİRLİKLER SINIRA KAYDIRILIYOR

İdil, 7 Şubat....

Süryanilerle Müslümanlar oturmuş iskambil oynuyor. Savaş öncesi boş tek bir masa bulunmayan kahvenin, ancak yarısı dolu. Kimi tümden göçmüş İdillilerin; kimi yalnızca eş ve çocuklarını göndermiş. Geride kalanlar, ortak yazgıyı karşılıklı pişti oynayarak, tavlada zar atarak paylaşıyorlar.

Yıllardır Müslümanlarla Süryanilerin iç içe yaşadığı Mardin'e bağlı ilçenin kendisine özgü mizah öyküleri var. Bu öykülerde imamla papaz sık sık karşı karşıya geliyor; kimi zaman birkaç salkım üzüm yemek için imam papazın bağına giriyor. Ancak bir süredir Süryani cemaati papazdan yoksun. İlçenin son papazı ölünce, yerini bir alt kademedeki "Muski" almış. Emekli belediye muhasibi olan "Muski" savaş korkusuyla İdil'den ayrılınca, Süryaniler ancak on beş günde bir köydeki kilisesini bırakıp gelebilen "gezici papaz"ı bekler olmuşlar. İlçedeki Müslümanlar neredeyse kendi sorunlarıymış gibi anlatıyorlar; yüzlerce yıldır birlikte yaşadıkları Hıristiyanların durumunu :

"Süryani cemaati başsız kaldı..."

Cizre, Silopi, Nusaybin gibi yerleşim birimlerinde ekonomik çöküşle birlikte göç de yoğunlaşmış. İdil'den de göçen var ama, bu komşu ilçelere göre daha az. İdil bugünlerde "haki

renkli bir kıpır kıpırlığı" yaşıyor. Yörede yoğun bir askeri yığınak var. İlçenin çevresindeki dağ taş asker dolu. Cemseler, jipler, zırhlı araçlar ve yüzlerce asker...

Savaş sonrası, bakkalının, manavının, fırıncısının durumundan yakınmadığı tek ilçe belki de İdil. Midyat-Cizre karayolu üzerindeki elverişli alanlara yerleştirilen askeri birlikler, İdil'i alışveriş merkezi durumuna getirmiş. İlçe halkının "ekonomik faaliyeti" dağ başındaki askeri birliklerin bulunduğu noktadan başlıyor. Özellikle gençler ve çocuklar, ellerindeki naylon torbalara doldurdukları sigara, bisküvi ve çikolataları satıyorlar askerlere. Çocuklarını "konuşlandırıldıkları" arazide ziyaret etmek isteyen aileler de karayolunun kıyısında bekleşiyor. Asker ailelerinin "görüş yeri", karayolunun kıyısındaki bir taş üstü ya da ağaç altı oluyor.

İdil'in Hükümet Caddesinde trafik neredeyse tıkanmış. Askeri kamyonlar, jipler, fırınların, bakkalların önünde, askerler sıra sıra. Hiç durmadan çalışan fırınlardan çıkan ekmekler kapalı kasalarla askeri kamyonlara dolduruluyor. Subayların en çok uğradığı yer berber ve gazete bayii. Askerler sırtlarında G-3'leri, başlarında miğferleriyle İdil Postanesini doldurmuş. Hepsi de "savaş halleri"yle telefon kuyruğundalar. Bir asteğmen erleri sıraya sokuyor, telefon kulübesinin önünde. Kamyonların lastikleri, erlerin postalları konuşlandırıldıkları arazinin rengini almış.

İdil'de tüpgaz, beyaz eşya, ev ısıtıcıları satışı neredeyse durma noktasında. Buna karşılık bakkallar, fırıncılar, kırtasiyeciler, berberler, lokantacılar durumlarından hoşnut. Askerler günlük yiyeceklerinin dışında, çarşıdan en çok transistörlü radyo satın alıyor. İdil'de bugünlerde "savaş canlılığı" var.

Alışveriş konusunda insanlar kesin olarak ikiye ayrılmış. Bir yanda tezgâhın arkasında duran, mal satan ve para alan siviller, diğer yanda da mal alan, para veren resmi giysililer...

Yeni gelen birliklerle ilçe halkı arasında öyle sıcak bir ilişki yaşanıyor ki, bölgedeki bazı karakollara girdiğinde bir çavuşun,

bir astsubayın kendisine takındığı tutumdan yıllardır yakınanlar, bir binbaşıyla, bir yarbayla ilçe kaldırımlarında tutuştukları sohbetin koyuluğuna sarıyorlar zaman zaman. İdil'de subayların yöre halkına yaklaşımı özenli ve sıcak. Aracı dönüş yaptığı için yolu tıkayan bir subayın, kendisini bekleyen sürücüden dönüp özür dilemesi ilçe halkının pek alışık olduğu bir davranış değil. Ama bu yörede Körfez Savaşı ile birlikte görülmeye başlanmış böylesi "ince" davranışlar.

Yoğun günler yaşanıyor Güneydoğuda. Birliklerin sınıra doğru akışı sürüyor. Kimi yerleşim birimlerinden insanlar göçüyor, kiminde de göçenler geri dönüyor. Savaş nedeniyle bazı ilçelerin ekonomik kaynakları neredeyse tümden kesilmiş. Güneye inen askeri birlikler savaşın darbe vurduğu ekonomiyi kimi yerleşim birimlerinde sınırlı da olsa canlandırmış.

Midyat-Cizre yoluna sıra sıra dizilmiş askeri birlikler, çocuklarını "konuşlandırıldıkları" dağ başında görmeye giden asker aileleri, İdil'in çarşısında "haki renkli bir canlılık", postanede sırtlarında tüfekleriyle telefon sırası bekleyen askerler, kahvede iskambil oynayan Müslümanlar ve Süryaniler bölgedeki olağan görüntülerden artık...

SIĞINMACI VE GAZETECİ TURİZMİ

Van, 9 Şubat...

Asfalt buz kesmiş. Van Gölü kış güzelliğini yaşıyor. Çevresindeki kar beyazı dağların tam ortasına, görkemli bir lacivert leke gibi kurulmuş göl. Diyarbakır'dan yola çıkan on üç araçlık konvoy, trafik polisinin eskortunda, Tatvan'a giriyor. Araçlarda yerli ve yabancı gazetecilerle televizyon ekipleri var. Bu, "sığınmacı turizmi" nedeniyle Müttefik Basın Merkezi ya da Olağan-

üstü Hal Bölge Valiliği tarafından düzenlenen turlardan biri. Bu kez amaç Tatvan'daki "mülteci misafirhanesi"ni gezdirmek. Konvoy durunca otuza yakın fotograf makineli, kameralı, not defterli kalabalık iniyor. Antik Efes kentini, Zeus Tapınağını gezen turist kafilesi gibi giriyorlar mülteci misafirhanesine "rehberleri" sivil polislerle birlikte.

Doğu ve Güneydoğuda, Ege'ye, Akdeniz'e taş çıkartacak bir turizm hareketi yaşanıyor; hem de türlü türlü. Gerçi bildiğimiz klasik sınıflamaya girmiyor buralardaki turizm etkinlikleri. Bir "deniz turizmi", bir "sağlık turizmi", bir "kış turizmi" değil bölgede yaşanan. Doğu ve Güneydoğunun " olağanüstülüğüne" binmiş "ilan edilmemiş savaş hali"nin yarattığı yeni "turizm türleri" bunlar. Öne çıkan "turizm türleri"ni dörde ayırabiliriz: Sığınmacı turizmi, asker turizmi, gazeteci turizmi, sivil polis turizmi...

Türkiye için hazırlanacak "turizm" broşürlerine katkıda bulunmak amacıyla Doğu ve Güneydoğuda yaşanmaya başlanan bu dört ana turizm etkinliğini biraz ayrıntılayalım:

Sığınmacı turizmi: Türkiye'nin bölgede en deneyimli olduğu turizm türlerinden biridir. Kendi içinde ikiye ayrılır; iç sığınmacılar, dış sığınmacılar...

Humeyni rejimiyle birlikte öncelikle Hakkâri ve Van büyük bir akına uğradı. İranlılar yöredeki otellerde gidecekleri ülkenin izin vermesini beklediler. Bölgede ikinci kez Afganlılarla yaşandı sığınmacı turizmi. Onlar da iç bölgelerde hazır evlere ve tarlalara yerleştirildi. Sığınmacı turizminin en büyük dalgası 1988 yılında Irak'tan kaçan yüz bine yakın insandı. Onların otuz bin kadarı şimdi Muş, Diyarbakır ve Kızıltepe'deki "geçici" kamplarda iki buçuk yıldır tel örgülerle çevrili bir yaşamı sürdürüyorlar. Dış sığınmacı turizminin son dalgası Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra başladı; hâlâ da sürüyor.

Irak'tan son altı ayda gelenler Şemdinli, Van ve Tatvan'daki "turistik sığınmacı tesisleri"nde konuk ediliyorlar. Tat-

van'a yapılan "tur" da bu sığınmacı turizminin etkinlikleri çerçevesindeydi. Daha önce de Uludere ve Hakkâri'de sığınmacılara yönelik turlar gerçekleştirilmişti.

Van'daki sığınmacılar için Bayram Otelinin tümü kiralanmıştı. Aynı otelde daha önce Bulgaristan'dan gelen "soydaşlar" ağırlanıyordu. Onların "rezervasyonları" bitince, Turistik Bayram Oteline bu kez Iraklılar yerleştirildi. Yemeleri, içmeleri yerindeydi. İyi de bakılıyorlardı. Ancak içlerinde turizm sezonunu dört ay kadar uzatanlar bile olmuştu. Bulundukları binadan dışarı çıkamıyorlardı. Dört aydır kapalı kalmaktı en büyük sorunları. Tümünün de ortak bir dileği vardı: "Şu turizm sezonu bitse de buradan bir dışarı çıksak..."

Bu dış sığınmacı turizminin yanı sıra bir de iç sığınmacı turizmi var. Baskı ve terör nedeniyle daha önce bölge içinde yoğunlaşan bu turizm türü, savaş nedeniyle daha bir arttı. Özellikle sınırdaki yerleşim birimlerinden Türkiye'nin içlerine doğru denk denk, beşik beşik, kamyon kamyon göçmüşlerdi. Gittikleri yerde "sığınamayanlar"ın şimdi "geri dönüşleri"ndeki turizm canlılığı yaşanıyor.

Asker turizmi: Bu turizm türü de kendi içinde "yerli" ve "yabancı" olmak üzere ikiye ayrılıyor. Sınır bölgelerindeki canlılık "iç asker turizmi"ne dönük olarak gidilen yerde savaş nedeniyle kesilen ekonomik kaynakların az da olsa canlanmasına yol açıyor.

Ancak en canlısı "yabancı asker turizmi". Diyarbakır'daki lüks otellerin lobilerinde, Amerikan barlarında, dansözlü ve Kürtçe türkülü otel restoranlarında görülen bu turizm türü sayesinde, savaş nedeniyle sıfıra inen turizm kapasitesi atıllıktan kurtulmuş.

Gazeteci turizmi: Doğu ve Güneydoğunun Van, Hakkâri, Diyarbakır, Cizre gibi yerleşim birimlerinde son bir aydır yoğun olarak yaşanan bir turizm türü. Bol bol kendileri için düzenlenen

INSTITUT KURDE de PARIS

özel turlara çıkıyorlar. Eğer tur olmazsa, bölgenin dört bir yanına dağılıp kendi başına olur olmaz röportajlar yapıyor bu turist türü. Çok sayıda yabancı televizyoncu , radyocu ve gazetecinin yol açtığı bu turizm hareketi sayesinde yabancı askerlerden artakalan otel yatakları tümüyle doluyor. Kiralık araç şirketlerindeki jiplere, yöredeki şoförlere de yeni işler çıkıyor. Hatta içlerinde Türkçe bilenler, yeni gelenlere "rehberlik hizmeti" bile veriyorlar.

Bu tür turizm etkinliğine katılanların en büyük yakınma konusu halkla konuşurken yanlarında biten sakallı ,kötü giyimli kişiler. Yöre halkı onları görünce konuşmalarını yarıda keserek, "Ben buranın yabancısıyım, başkasına sorun" gibisinden önceden ezberledikleri bir yanıtı veriyorlar.

Sivil polis turizmi: Aslında bu "gazeteci turizmi"ne bağlı olarak doğmuş bir turizm türüdür. Yöre halkı gibi giyinmeye özen göstermeleri, gazetecilerin arkasından giderek onlara bir tür "rehberlik" hizmeti vermeleri, meslektaşlarını "kötü haber kaynaklarından özenle korumaları" en büyük özellikleri. Hatta bu hizmetleri öylesine göstere göstere yaparlar ki, yolunuzu kaybettiğinizde arkanızdaki araçtan sizi tampon tampona izleyen bu turistlere "şuraya nereden gidecektim" diye sorabilirsiniz.

Bu turizm türüne katılanların en büyük yakınmaları da "gazeteci milleti" gibi, bir türlü durdukları yerde duramayan, "serseri mayın" gibi bir oraya, bir buraya gidenleri, sürekli izlemek zorunda kalmaları. Bu tür turizme katılanların nereye gidecekleri belli olmadığından, "sivil polis turizmi"nde yer alanlar zaman zaman iller, ilçeler arasında bitmek bilmeyen yolculuklara da çıkmak zorunda kalıyorlar.

Bu topraklar üzerinde yaşayanların yaratıcılıklarına önce bir "olağanüstü hal", sonradan da "ilan edilmemiş savaş hali" eklenince, işte bu yeni turizm türleri çıktı. Sığınmacı turizmi, gazeteci turizmi, asker turizmi, sivil polis turizmi... Bakalım

Türkiye'nin doğusunda ve güneydoğusunda uygarlık ve çağdaşlık, ne zaman bir turizm türü olarak varolacak?

HAKKÂRİ'POLİS'TE BOMBA SESLERİ

Hakkâri, 10 Şubat...

Boyası dökülmüş silahını ters takmış bir korucu. Namlusu yere bakıyor. Korucunun önünde üç koyun var. Belli ki "ek iş" yapıyor. Hoşap Kalesinin "çarpık altıgen" gölgesi, dibindeki köprüye vurmuş. Korucu koyunların peşinde. Hoşap Çayını geçip Van-Hakkâri karayoluna iniyor.

Hoşap Kalesinin çevresinde kurulu yerleşim alanında yaşayanların tek eğlencesi karayolu. Cebine bir çay parasını koyan, yolun kıyısına inip gelene geçene bakıyor. "Hoşap" Türkçeye "tatlısu" diye çevrilmiş. Van'dan Hakkari'ye gidenler altmışıncı kilometrede bulunan Hoşap Kalesinin görkemine hayran kalıp duruyorlar. Zaten durmasalar biraz ilerde jandarma durduruyor. İlçenin tam ortasında "çevirme" var.

Söylenceye göre Hoşap Kalesini, Hoşaba adında bir kadın yaptırmış. Kalenin yapılması için "insanların ulaşamayacağı sarp bir tepe" seçilince, surların taşları mancınıkla tepeye atılmış. Her ne kadar kaleyi bir kadın yaptırmışsa da karayolunun kıyısında oturanlar yoldan geçen tek bir kadın göremezler. Ortalıkta silahlı, bastonlu bir erkek kalabalığı vardır. Yörede "kürsü" denilen alçak tabureleri yolun kıyısına atanlar çaylarını içerken bir Hoşap Kalesine, bir yoldan geçenlere, bir de jandarmaya kimlik gösterip arananlara bakarlar.

Tatvan'dan, Van'a, oradan Hakkâri'ye uzanan yolda "çevirmeler" bıkkınlık verecek kadar yoğundur. Jandarma karakollarının önünde, yerleşim alanlarının girişlerinde ve çıkışlarında

o kadar çok kimlik soruluyor ki, insanın neredeyse nüfus kâğıdını boynuna asıp dolaşası geliyor. Yolu kesen trafik polisine gösterilmek üzere ehliyet ve ruhsatı hazırlamak Doğuda, Güneydoğuda hoş bir "büyük kent alışkanlığı". Çünkü burada karşımıza çıkan trafik polisleri bile "Evraklarımız lütfen" yerine, "Nereye", "Hayrola" gibi sözcükler kullanıyor. Aracın bagajında trafik polisleri takoz, çekme halatı, yangın söndürücü yerine "muzır mal" arıyorlar.

Bazı yerleşim alanlarının girişinde polisler gazetecilere kimlik sormak yerine, "Sizi bekliyorduk, buyrun" deyip "serbest geçiş" sağlıyorlar. Ancak bu, o yerleşim biriminde kendi başınıza dolaşacağınız anlamına gelmiyor. Çünkü arkanızda soluk renkli, başka bir kentin plakasını taşıyan araçta mutlaka gazeteci sayısı kadar da sivil polis oluyor.

Olaylar açısından Olağanüstü Hal Bölgesinin en sakin kentlerinden biri Hakkâri. Ancak kent merkezindeki sivil polis kalabalığı "her an bir olay çıkabilir" izlenimi veriyor. Sivil polisler Hakkâri'de gazetecilerin en çok birkaç metre arkasından yürüyen gölgesi oluveriyorlar. Lokantaya girdiğinizde, önünüzde, arkanızda, sağınızda ya da solunuzdaki masalara birer birer geçip oturan, birbirlerini hiç tanımıyormuş gibi yapıp bir bardak su içmeden kulağını masanıza uzatan insanlara rastlayabilirsiniz Hakkâri'de. Sonra bu "birbirlerini tanımayanlar" aynı araca binip peşinizden gelebilirler. Hatta Hakkâri Valisi Şahabettin Harput'un kapısına kadar sürer bu izleme. Dışarıya çıktığınızda gölgeniz yine peşinize takılacaktır.

Bu büyük sivil polis kalabalığının sayısını boşuna saptamaya çalışmayın. Çünkü bulamazsınız. Ancak Hakkâri'nin gençleri polis sayısıyla ilgili bir oran tutturmuşlar."İki yetişkine bir polis düşüyor" diyorlar; ya da "Her eve iki polis."

Hakkâri Valisi Şahabettin Harput "Devletin demir yumruğundan yana değil"; "Devlet halka sıcak yaklaşmalı" diyor.

Harput'a göre bu sıcak yaklaşım sayesinde hemen hiç kepenk kapatma eylemi olmamış Hakkâri'de. Yalnız bir kez halk Uludere'de niyetlenmiş. Bunun üzerine, "Eğer eylem yaparsanız fişlenirsiniz. Bu, sadece sizin fişlenmenizle kalmaz. Çoluğunuz çocuğunuz da lekelenir. Aradan yirmi yıl geçse de çocuğunuz devlet dairesinde bir işe girecek olsa, bu leke karşısına çıkar " diye anlatmış esnafa "başlarına yedi göbek gelecekleri."

Hakkâri'de de en güncel konular arasında yer alıyor savaş. Kente yakın alanlarda patlayan bombalar ve PKK'nın bugünlerde ne yaptığı... Hakkâri Valiliğine ulaşan bilgilere göre PKK militanları Türkiye'den Irak'a doğru çekilmişler. Vali Harput, sınırdaki Irak karakollarında PKK militanlarının kaldığını, Irak kamyonlarından yararlanarak yiyecek içecek taşıdıklarını, ancak Irak'ın "Bu sıralar Türkiye'ye geçerek hiçbir eylem yapmayın" diye uyardığını anlattı.

Çukurca'ya düşen bombalar Hakkâri kent merkezinden duyuluyor. Resmi açıklamalar "inişteki tehlikeyi önlemek için uçağın üzerindeki bombayı meskûn olmayan mahalde bırakması" yolunda. Ama Hakkârililer buna pek inanmıyor. Yörenin önde gelenlerine göre, "bu bombaların tampon bölge olarak boşaltılması planlanan yerlere düşmesi, bir rastlantının çok ötesinde". Bu senaryonun ağırlık noktası da kentin tam karşısındaki Irak bölgesiyle Türkiye arasında otuz kilometrelik bir tampon bölge oluşturulması kararı. Ulaşan resmi bilgilere göre Peşmergelerden "temizlenen" bu bölgeye Irak devletiyle işbirliği yapan Kürtler yerleştirilmiş. Tarım yapmaları için kredi ve araç da verilmiş tampon bölgeye yerleştirilenlere. Irak'a karşı olanlar, devletle işbirliği yapan Kürtleri aşağılamak için "sıpa" ya da "hain" anlamına gelen "caşh" adını takmışlar.

Hakkâri'de sivil polissiz iki kadeh içmek neredeyse olanaksız. Çünkü kentin doğru dürüst tek içki ruhsatı olan yeri Cilo Pub. Peşinizdeki sivil polisler sizinle birlikte "pub"a girip yan masaya "kocaman bir kulak" olarak otururlar. Kulakların birinde

masadaki konuşmalar, diğerlerinde de yıllardır yurtdışında yaşayan Şivan'ın Kürtçe türküleri vardır. Amerikan polisi gibi olmadıklarından "görevde bir bira" içip bir süre sonra sizi unutarak kendi sohbetlerine dalarlar.

Hakkâri'nin tek sanayi yatırımı MİSAŞ'ın iplik fabrikası iflasın eşiğinde. On kadar işçisine bile maaşlarını ödeyemiyor. Hakkâri'nin bir meslek yüksekokulu var ama, "uygun bina olmadığı için" iki yıldır okul Tatvan'da bulunuyor.

Hakkâri'nin polisi bol ama, yüksekokulu ya da doğru dürüst bir sanayi yatırımı yok. Bölgede kentlerin önüne "Kahraman", "Şanlı", "Gazi" gibi adlar eklenmesi yerleşmiş bir alışkanlık.

Diyarbakır Milletvekili olan İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun bölgede savaş nedeniyle yaşanan göçle ilgili söyledikleri üzerine Diyarbakırlılar adlarına "tabansız" eklemeyi planlıyorlar. Bölgenin bu geleneği Hakkâri'de de uygulanırsa eski Çölemerik adı bugünkü görüntüsüyle "Hakkâripolis" olarak değiştirilebilir.

TOYOTA, "TOZOTO" OLUNCA

Yüksekova, 12 Şubat...

Kemal Çapa'nın "derdi var dağlar kadar". Aslında kendisi Hakkâri'nin "dağcılık ajanı". Bir devlet dairesinde çalışırken iş kazası geçirmiş. Derdini anlatamayınca hem tazminat alamamış, hem de kaza sonrası işten atılmış Çapa, iki yıldır dağa çıkamıyor. Onca aradan sonra Yüksekova sırtlarına doğru tırmanarak ilk denemesini yapacaktı; ayağında karda yürümesini kolaylaştıran "hedik"leriyle.

Hakkâri Dağcılık Ajanı Çapa'nın "dağlar kadar olan derdi" elbette bu kadar değil. "On bir yıllık bir karım vardı" diyor,

"imam nikâhlıydık. Babası aldı. Sekiz milyona başka birine sattı. Şahitlerim de var. Acaba mahkemeye versem karımı geri alabilir miyim? Ama şimdi verdikleri kişiyle resmi nikâh da yapmışlar."

Üzerlerinde pırıl pırıl eşofmanlarıyla gençler Çapa'nın çevresini sarınca konuyu kapatıyor. Hepsinin yüzünde bir gülümseme var. Ellerinde kayak takımları, sırtlarında çadırlarıyla dağa çıkmaya hazırlanıyorlar. Hakkâri'nin ortaokul ve lise öğrencileri Yüksekova'da kayak kampında.

Doğunun, Güneydoğunun çocuklarını, gençlerini her zaman böylesine mutlu, pırıl pırıl spor giysileriyle görmek aslında "olağaüstü" zor. Bölge gençlerinin, hele hele kayak gibi pek de yaygın olmayan bir sporu yapmaları şaşırtıyor insanı. Oysa buralardaki yaygın görüntü, iki karış arsada çocukların, gençlerin "kâğıttan top"ların peşinde sürüklenmeleri.

Gerçi Hakkâri'nin en gelişmiş ilçesi Yüksekova'da yaşananlar, bölge genelindeki yaygın görüntülerin çok dışında. Bir kere savaş Yüksekova'ya hiç uğramamış. İlçenin caddelerinde, araç fazlalığından trafik tıkanıyor. Park yeri büyük sorun. Yüksekova'daki araçların neredeyse tümü Toyota marka. Renk renk, model model yepyeni Toyotalar Hacı Sabancı Caddesinden bir aşağı, bir yukarı gidip geliyorlar.

Yüksekova, bölgede gelir düzeyi en yüksek yerleşim birimlerinin başında geliyor. "Beyaz"ından beyaz eşyasına kadar her çeşit mal "sınır ticareti"nin tüm yöntemleri denenerek Türkiye'ye sokuluyor. Hatta bu "beyaz toz"un verdiği ilhamdan olsa gerek, Yüksekovalılar Toyota'ya biraz gülümsemeyle karışık "Tozoto" diyorlar. Yaşlısından gencine herkes sınır ticaretine öylesine kaptırmış ki kendisini, lokantalarda garsonluk yapacak on beş yaşın üzerinde kimse bulunamıyor.

Lokantaların servisleri çocuklara kalmış. Onların da özlemi, bir an önce büyüyüp altında bir Toyota ile kendisini sınır ticaretine vurmak.

Yaz aylarında İran'la "serbest ticaret" yapıyor Yüksekovalılar. Kışın mal gelimi biraz azalıyor. Ama yine de piyasada yabancı mal var. İlçenin anacaddesindeki refüje açık pazar kurulmuş. Yerler buz. Kartonlar üzerinde İran kınasından Sony televizyona kadar her şey var.

İranlı Pastarlar için Çin'den getirilen yeşil renkli pantolonlar da Yüksekova'daki pazarda satılıyor; otuz bin liraya. Sony televizyonlar bir buçuk milyon.

Satıcılar "Yazın gelseydiniz, bir milyona alırdınız" diyorlar. Pazarda çeşit çeşit videolor var; bir milyondan başlıyor fiyatları. Marlboro'nun paketi üç bin beş yüz lira. Bir karton Winston otuz bin liranın altında.

Açık pazarda mal satanların neredeyse tümü Yüksekova dışından. Çoğunluğunu Çukurca'nın köylerinden göçenler oluşturuyor. Yüksekova Irak sınırına yakın olmasına karşın hiç "savaş göçü" yaşamamış. Herkes yerli yerinde. Mallar sınır ticaretiyle geliyor, pazarlar kuruluyor. Toyotalar ilçede cirit atıyor. Yüksekovalının keyfi yerinde.

Yüksekova'nın komşu ilçesi Şemdinli'ye de savaş hiç uğramamış. Bir yanı İran, diğer yanı da Irak'la sınır olan tek ilçe Şemdinli "kış uykusu"na yatmış. Yazın İran sınırındaki Alan Köyünde kurulan "serbest pazar" da mal alıp mal satan ilçe halkı, şimdi evlerine çekilmiş "serbest pazar mevsimi"nin gelmesini bekliyor.

Sırtlarını Nergis Dağına dayayan Şemdinlililer, karşılarındaki Efkâr Tepesine, yanındaki Ümit Tepesine bakarak, önümüzdeki yaz yine serbest ticaret yapıp yapamayacaklarını düşünüyorlar. Çünkü son üç yıldır yapılan serbest ticaret nedeniyle ilçe halkı tarım gibi, hayvancılık gibi geleneksel üretim biçimlerini terk etmiş. İlçede tarım yapan, hayvan besleyen neredeyse kimse kalmamış. Yazın kazanıp kışın yiyorlar. Hemen herkesin bir "ithalat-ihracat belgesi" var.

Şemdinli'de geleneksel üretim biçimlerinin terk edilmesinde, sınır ticareti kadar koruculuk da etkili olmuş. Hemen herkes bu konuda hemfikir. İlçe genelinde iki bine yakın korucu var. Tazminatları dışında korucular ayda sekiz yüz bin lira maaş alıyorlar.

Irak sınırında olmasına karşın Şemdinli'de hiç askeri yığınak yapılmamış. Bir tek tankın, tek bir zırhlı aracın sınıra doğru gittiğini görmemiş Şemdinliler. Savaşı tek duyumsadıkları olgu, geceleri duydukları uçak ve bomba sesleri.

Yüksekova'nın ve Şemdinli'nin sınıra çok yakın yerleşim birimleri olmasına karşın, sanki Körfez Savaşı Okyanus ötesindeki bir kıtada çıkmış gibi yöre halkı için...

AWACKS'LAR, PATRIOT'LAR VE KARDA KIZAKLAR

Batman, 14 Şubat...

Askeri kamyon çelik halatla arkasındaki avcı uçağını hangara doğru çekiyor. Batman Havaalanı kıpır kıpır. İki Fantom kanat kanata kalkıyor; aynı anda iki F-104 iniyor. Pistte uçmaya hazır iki F-4 var. Gökteki karaltı Amerikalıların ünlü "Apachi"si. Alanın telörgüleri içinde bir Amerikan askeri, bisikletle geziniyor. Beş subay, üstlerinde eşofmanlarıyla "sağlıklı yaşam" koşusunda.

Türkiye'deki "sığınmacılar" gibi, Körfez Savaşı nedeniyle Güneydoğuya gelen Amerikan askerlerinin de yaşam koşulları bulundukları kente göre değişiyor. Örneğin Malatya'dakiler kaldıkları otelle askeri üs arasında hapis. En rahat konumdakiler de Diyarbakır'da görevli olanlar. Kentin lüks otellerinde kalıyor, geceleri restoranlarda Kürtçe türkü dinleyip dansöz seyrediyor-

lar. Irak'tan gelen sığınmacılar da öyle. Diyarbakır'dakiler evlerde oturuyor, istedikleri yere gidebiliyorlardı. Muş'takiler de evlerde oturuyordu, ama kente inmelerine sınır konmuştu. En güç durumdakiler ise Kızıltepe'dekilerdi. Hem kente inmelerinde kısıtlama vardı, hem de iki buçuk yıldır yaz kış çadırda yaşıyorlardı. İşte Batman'daki Amerikan askerleri de Kızıltepe'deki sığınmacılar gibiydi.

Batman'da Amerikalıların kente inmeleri yasak. Çünkü ilk günlerde bazı askerler iki yaşlı Batmanlının "bastonlu" saldırısına uğramış. Türk askerleriyle çarşıya inen Amerikalılara "yuh"lu, bir "hoş geldiniz" denmiş. Batman üssündeki Amerikalı askerler Malatya ya da Diyarbakır'da görevli askerler gibi otellerde kalamıyor. Üsse kurulu çatırlarda yaşıyor bin kadar Amerikalı. Hatta "çadır kilise" bile kurulmuş üssün içine.

Kızıltepe'deki sığınmacılara dönen Batman'daki Amerikan askerleri için hemen hemen hiç erzak alınmıyor Batman'dan. Üssün kıyısında Amerikan askerlerinin Türkiye'ye gelmesinden sonra yeni bir çöplük oluşmuş. Batmanlı bazı yurttaşların da yeni geçim kapısı olmuş bu üssün kıyısındaki çöplük. "Savaş ganimeti" olarak çöplükten kullanılmış kâğıt tabak, plastik çatal, bıçak, kaşık, teneke meşrubat kutusu ve ambalajda kalmış bisküvi ile çikolata topluyor Batmanlı çocuklar.

Amerikalıların çöplüğünde dondurulmuş köfte, çeşitli sebze ambalajlarıyla, biradan ananasa kadar her türlü içeceğin teneke kutusuna rastlanıyor. Hatta çöplükte birkaç günlük Amerikan gazetelerine, yarısı yanmış resmi evrakları da bulmak olası.

Dinci kesimin "namaz sonrası cuma gösterisi" yaptığı Batman'da yabancı askerlere pek iyi gözle bakılmıyor. Bu nedenle de kente indirilmiyor Amerikan askerleri. Batmanlılar Körfez Savaşının yüzünü görmüyorlar, ancak sesini duyuyorlar. Gece gündüz durmadan kalkıp inen uçaklar, kent halkına "fonda

bir savaş gürültüsü" duyuruyor. Görünürde de üsteki uçak ve helikopter yoğunluğu dışında başka bir şey yok; ama hangisi gerçek hangisi değil, bunu ayırt etmek olanaksız.

Savaş başladıktan sonra Batman üssünü gezen gazeteciler şaşırıp kalmışlardı. İki asker koca uçağı arkasından ite ite hangara sokuyordu. Gazeteciler kendi aralarında "Vay canına, amma da güçlüler" gibi konuşurken, bir subay durumu açıkladı:

"Arkadaşlar, o gördüğünüz Saddam'ınkiler gibi maket uçaklardır."

Güneydoğuyu gezerken birbirinin tam karşıtı görüntüler, insanın ağzını bir karış açık bırakır. Bugünlerde bu çelişki daha da yoğun yaşanıyor. Bir yanda "teknolojinin son harikası" Awacks'lar, F-104'ler, 111'ler, Patriot'lar, dondurulmuş köfte ve bezelyeler, onların hemen dibindeki "diğer yan"da çöplüğü karıştıran çocuklar, işsizler, topraksızlar, baskıdan, terörden yılıp göçenler...

Bugünlerde Güneydoğuda gelişmişle gelişmemişlik daha bir iç içe yaşanıyor. Bir yanda kamyonlar bilgisayarla yönetilen uçakları çelik halatlarla çekiyor, diğer yanda insanlar mandaların peşindeki kızaklarla kar üstünde odun taşıyor... Her şey insan için; gelişmiş teknoloji de, kar altında mandalarla odun taşıyan kızak da...

ŞİDDETE KARŞI ŞİDDET

Nasıl bir, 1991 Martı bekliyordu Doğuyu ile Güneydoğuyu?

Bu sorunun yanıtını birkaç örnek olayla ve bu olaylara ilişkin bazı raporlarla aktaralım.

Şubatın son günü, Şırnak'ta halk birdenbire patlıyor. Yüzlerce Şırnaklı bir yandan kentin girişine dayanıyor protesto

gösterileriyle. Göstericilerin üzerine ateş açılıyor. Ölenler, yaralananlar... Kente girmek isteyenlerin yolu askerler ve özel tim tarafından kesilince, bu kez kentteki halk silah seslerini duyup sokağa çıkıyor. Bu göstericilere de ateş açılıyor güvenlik güçlerince.

Ne olmuştu da Şırnaklılar birdenbire patlamıştı?

Olayla ilgili olarak İnsan Hakları Derneği, çeşitli sendika, meslek kuruluşu ve demokratik kitle örgütü temsilcilerinden oluşan bir kurulun 1 Mart 1991 tarihli raporuna gözatalım.

Şırnak halkının temel geçim kaynağı kömürdür. Bölgedeki kömür ocakları 1978 yılında Türkiye Kömür İşletmelerine devredilmiş, ancak verimli olmadığı gerekçesiyle ciddi ve çağdaş bir üretime bugüne dek geçilmemiştir.

Son yıllarda bu ocakların çoğunluğu özel işletmelere kiralandı. Bir kısmından da tümüyle vazgeçildi.

İşsizlikten, geçim sıkıntısından "Allah, Allah" diyen bölge halkı için yeni bir geçim kapısı açılmıştı; terk edilen kömür ocakları...

Kazma ve küreklerle gün boyu terk edilen kömür ocağını eşeleyip tek sermayeleri olan katırlarıyla bunları kent merkezine taşıyarak üç beş kuruş sağlayabiliyordu yüzlerce Şırnaklı.

Kimi köylünün arazisi ve evleri devletçe satın alındığı için göçmüşlerdi kente, kiminin göç nedeni koruculuğu kabul etmemesiydi, kimi köy halkı da "PKK'ya yataklık yaptığı" gerekçesiyle bir gecede kendilerini evlerinin dışında bulmuştu. Geriye kalan ise yanmış, yıkılmış bir köydü.

1990'lı yıllara doğru yoğunlaşan, Körfez bunalımının başlamasıyla da da artan göç nedeniyle çok sayıda köylü Şırnak'a inmiş ve onlar da kentin tek geçim kaynağı olan kömür toplayıcılığına yönelmişti.

İşte Şırnak'taki patlama, böyle bir yapılanmada gerçekleşmişti. Olayı Ali Şaran'ın anlatımından izleyelim:

"Burada fabrika yok. Geçimimizi sağlamak için işletilen kömür ocaklarının kenarından ve devletçe terk edilmiş kömür ocaklarından kömür topluyor ve bunları katırlarımızla Şırnak'a getirerek satıyoruz. Bizim TKİ'ye ait kömür topladığımız ocak, zaten bir yıldır kapanmıştı. Bin bir zahmetle topladığımız kömürleri şehre getirdiğimizde, ancak on bin liraya satabiliyorduk. Ocak çıkışında katırlarımızın yükü tartılıyor ve Özel İdare tarafından fiş karşılığı fiyatının yüzde kırkı zaten vergi olarak alınıyordu. 28 Şubat 1991 günü saat 10.00 sıralarıydı. İkizce Taburundan ve Maden Karakolundan askerler geldiler ve gelir gelmez katırlarımıza makineli tüfekleri ile ateş açtılar. Biz o sırada ocaklarda tahmini olarak üç bin kişi kadardık ve bin civarında da katırımız vardı. Katırlarımızın üç yüzden fazlasını vurdular. Benim de katırım vuruldu. Leşlerini araçlara doldurup birinci kömür ocağındaki çok derin olan su gölüne attıklarını, kan izlerini yok etmek için dozerlerle oralarda çalışmalar yaptıklarını sonradan öğrendik. Arkadan iz bırakmamak için tüm katır leşlerini gizlediler. Katırlarımızın katledilmesinden sonra yaklaşık üç bin insan bir araya toplanıp Valiliğe ve diğer yetkililere durumu iletmek ve hakkımızı aramak üzere şehre doğru yürüyüşe başladık. Yaklaşık dört kilometre yürüyüp ilin girişine geldik. Burada askerler barikat kurmuşlardı. Yanlarında özel timler de bulunmaktaydı. Bize ateş açıp kurşunları üzerimize boşaltanlar özel timlerdi. Askerler ise sadece havaya ateş açıyorlardı. Bu arada bir askerin havaya açılan ateşten dolayı kopan telden elektrik çarpması sonucu öldüğünü öğrendik. İlk ateşle birlikte katırı vurulanlardan on dokuz yaşındaki Şehmuz Yonga ve on yedi yaşındaki Salih Telay öldüler. Bahattin Külter, Sadık Bayram, Emin Arda ve Osman Özmen çeşitli yerlerinden kurşunlarla yaralandılar. Bizler şehre giremedik. Ancak kurşunlanma olayını duyan halkın şehirde yürüyüşler yapıp taşlarla direndiklerini sonradan öğrendik."

Aynı raporda Dereler Köyünden göç ettirilen Mehmet Kapar'ın, Halil Yorga'nın, Kâmil Atak'ın, Nedim Sartak ile Hasan Deniz'in olayı inceleyen kurula "daha önceleri birkaç kez, kömür topladıkları için askerler tarafından elbiselerinin tamamen soyulup çırılçıplak bırakıldıkları ve elbiselerinin gözlerinin önünde yakıldığı" yolunda bilgiler verdikleri de yer alıyor.

Katırları öldürülenler Şırnak'ın girişine dayanmışken, silah sesleri üzerine, kent içinde de gösteriler başlıyor. Görgü tanıklarından Halkın Emek Partisi Şırnak İl Başkanı Avukat Mesut Uysal, yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Yürüyüşü duyunca olay yerine giderek halka aralarından seçecekleri temsilcilerle valiye gitmelerini önerdim. Onlar da bu öneriyi kabul ederek temsilcilerini görevlendirdiler. İşte tam bu sırada ateş açıldı. Halk durmuş ve hiçbir taşkın harekette bulunmuyordu. Ancak ateş açılması üzerine cesetleri ve yaralıları gördükten sonra yeniden galeyana geldiler. Olaylar bundan sonra yoğunlaştı. Kentteki protesto gösterileri iki saat kadar sürdü."

Şırnak'ta yaşanan bu "katır davası"ndan sonra, aynı kentin İdil ilçesinde dört gün sonra meydana gelen olaylara yine İnsan Hakları Derneği, sendikalar, meslek kuruluşları ve çeşitli demokratik kitle örgütü temsilcilerinden oluşan kurulun hazırladığı rapordan bir gözatalım.

Bir ihbarı değerlendirmek üzere 2 Mart 1991 günü İdil ilçesi Sırt Köyüne bağlı Kuyah mezrasına jandarma bir operasyon düzenler. Erkekler köyün alanında toplatılır. Komutan köylülere çamura yatmalarını söyler. Köy muhtarı bu emre tepki gösterir ve aralarında bir tartışma başlar. Komutan muhtarın tepkisine sinirlenir ve ateş emri verir. Ateş sonucu iki köylü yaralanır. Geriye kalan elli kişi de gözaltına alınır.

Bir gün sonra yirmi dört kişi serbest bırakılırken, yirmi altı kişi de soruşturma için Mardin Jandarma Alay Komutanlığına götürülür.

4 Mart 1991 günü olayı protesto etmek için tüm İdil esnafı kepenk kapatır. Saat 08.00 sıralarında sayıları dört bini aşan kadın, erkek, çocuk ve yaşlı gözaltındakilerin serbest bırakılması için yürüyüşe geçerler. Yürüyüş anında alkış, ıslık ve zılgıtlarla gözaltı olayı protesto edilir. Olay emniyeti ilgilendirdiği halde, yürüyüşün izinsiz olduğunu söyledikten sonra geriye çekilmekle yetinir polisler. Ancak olay yerine panzerlerle gelen jandarma havaya ateş açar. Halk ateşe taşla karşılık verir. Olay sırasında on sekiz yaşındaki lise öğrencisi Ahmet Güleç ile Ekrem Oruç adlı bir genç yaşamlarını yitirir. Altısı ağır olmak üzere yirmi kişi çeşitli yerlerinden yaralanır.

Olay üzerine ilçede fiilen sokağa çıkma yasağı uygulanır. İdil'e giriş ve çıkışlar yasaklanır. Yakalanan köylüler yerlere yatırılır. Askerler postallarla üzerlerinde yürüyerek döverler.

İdil olayları sırasında oğlunu yitiren Hüseyin Güleç 4 Mart gününü şöyle anlatıyor:

"Oğlum Ahmet bana gelerek 'Köylerimizde baskı ve işkence yapılıyor. Biz bu baskıları portesto etmek için yürüyüş yapacağız' dedi ve gitti. Halk yürürken jandarma uyarıya bile gerek görmeden ateş açtı. Bu ateş sonucu oğlum Ahmet yedi yerinden almış olduğu kurşunlarla olay yerinde yaşamını yitirdi. Olaylardan sonra cesedi nüfusa kayıtlı olduğumuz Arahan Köyüne götürülüp bırakılmış. Eşim olayı duyunca sağlık ocağına gidip Ahmet'i soruyor. Hemen orada gözaltına alınıp bir süre bekletildikten sonra serbest bırakılıyor. Sonra birlikte cenazemizi almak için köye gittik. Başımızda bekleyen askerlere cenazemizi İdil'e götüreceğimizi söyledik. Bize 'Cenazeyi hiçbir yere götüremezsiniz. Burada gömeceksiniz. Eğer siz götürmekte direnirseniz, sizi de onun yanına göndeririz' dediler."

İdil'de meydana gelen bu olayla ilgili rapor hazırlanırken, başka olaylar da ortaya çıkar. İşte Yusuf Başaran'ın anlatımları:

"Sulak Köyü Karakolunda görev yapan iki astsubay ve bir grup asker Sırt Köyü Kavak mezrasına gelerek köylülere baskı ve işkence yaptı. Köylülerin korucu olmasını istiyorlardı. Köylüler bunu kabul etmeyince tümü çamur içinde yere yatırılıp süründürüldüler. Çamura yatırılan bir köylü ayağa kalkarak, 'Suçum ne, buna hakkınız yok' diye karşı çıktı. Bunun üzerine askerler köylüleri kadın, erkek demeden rastgele taradılar. Bu olayda kardeşim M.Salih Başaran da yaralandı. Şu anda nerede olduğunu dahi bilmiyoruz."

İdil Yukarı Mahalle Muhtarı Salih Özek de başka bir olayı anlatıyor:

"Beni telefonla arayarak 'dışarı çık ve bizi kapıda bekle, oraya geliyoruz' dediler. Bana geldiklerinde Ramazan Öker'in evini sordular. Adi bir suçtan firari olan Ramazan'ın evine gittik. Kapıyı çaldık. Ramazan'ın eşi açtı. Yanımdakiler içeri girdi. Ben dışarıda bekliyordum. Bu sırada gece olduğu için karanlıkta yaklaşan iki kişiyi yanıma gelince tanıdım. Biri binbaşı, biri yüzbaşıydı. Binbaşı gelir gelmez, 'O muhtar burada işin ne?' demesiyle birlikte karnıma elindeki telsizle vurdu. Yüzbaşı da tabancasının kabzasıyla rastgele suratıma vurdu. Her tarafım kan içinde kalmıştı. Ben 'Bu yaptığınız kanundışıdır' deyince,' Ben sana kanunu gösteririm' deyip beni tabura götürdüler ve sabaha kadar işkence yaptılar."

Raporu hazırlayanlar sonunda şöyle bir değerlendirme de yapıyorlardı:

"Dün Cizre'de, Nusaybin'de, Lice'de, Şırnak'ta, bugün İdil'de... Acaba yarın hangi kasabamızda ya da hangi köyümüzde, diye merak ediyoruz. Çünkü hukukdışı uygulamaların bütün bölgemizi kasıp kavuracağı gün gibi açıktır. Dün Şırnak'ta acımadan masum insanlarımızın üzerine silah sıkan, iki kişinin ölümüne, dört kişinin yaralanmasına sebep olan zihniyetten ne beklenebilir? Hayvanlara bile tahammülü olmayan zihniyetten

ne beklenebilir? Bunları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor: Her şeyden önce devlet bölgemizde yaşayan insanları potansiyel suçlu olarak görüyor. İnsanlarımız öldürülüyor, yaralanıyor, evleri talan ediliyor. En acımasız baskı ve işkencelerden geçiriliyor. Türkiye Cumhuriyeti altını imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini hatırlamıyor mu? Bir maddesini aynen aktarıyoruz: Savaş, savaş tehdidi, iç siyasal istikrarsızlık ya da benzeri diğer olağanüstü haller türünden hiçbir istisnai koşul işkenceyi haklı kılamaz... Bunun anlamı işkence yasağının olağan ya da olağanüstü her koşuldaki rejimde geçerli olduğudur. Acaba, diyoruz, TC bu sözleşmeye imza atarken okumadı mı? Okumadıysa okumasını öneririz..."

İşte böylesine gergin bir ortamı yaşıyordu 1991'in Martında Güneydoğu... Gerginlik yeni gerginlikleri, tepki karşı tepkileri çağırıyordu; şiddetin karşı şiddeti çağırdığı gibi...

ARTIK CENAZELER SAHİPLİ

Diyarbakır, 24 Mart...

Otobüs hareket ediyor. Yolcular arasında resmi giysili bir binbaşı da var. Camdan dışarı bakarken konuşuyor binbaşı:

"Ne güzel memleket bu. Şu binalara, şu parklara bak..."

Yanındakine dönüp "Nerelisin sen" diye soruyor. "Diyarbakırlıyım" karşılığını veriyor yanındaki. Bu arada ayağa fırlayıp tabanca biçimine getirdiği elini binbaşıya doğrultuyor. Sesi kararlı:

"Esat Oktay Yıldıran, seni Kürt halkı adına ölüme mahkûm ediyorum..."

Üç el silah sesi... Binbaşı yuvarlanıyor...

Işıklar yandığında Dilan Sinemasının üç katı da alkıştan yıkılıyor. Salonda adım atacak yer yok. İki kat balkonu da gençlerle, kadınlarla, yaşlılarla dolu. Hemen herkesin elinde bir mum var. Işıklar sönünce de salon ışıl ışıl. Oyuncular sahneden çıkarken "Biji Kürdistan" diye bağırıyor izleyiciler.

HEP'in Diyarbakır'daki Nevruz gününe gelen izleyicilerin çoğu "Biji PKK", "Biji Apo" sloganlarına katılıyor. Sahneye çıkan sanatçıların tümü Kürtçe türkülerden oluşan repertuarlarıyla salondakileri saatlerce alkış ve coşku seli içinde tutuyor. Bir sanatçı Kürtçe duyuruyor şarkısını:

"Bu Öcalan için bestelendi: Lo Ape..."

Yani Türkçesi, "Hey Amca". Ortalık alkıştan yıkılıyor. "Biji Apo" sesleri yükseliyor salondan. İçeri girenlerin altı bin kişi olduğu sanılıyor. Bir de dışarıda kalanlar var. Sahnedeki şarkılar, salondaki sloganlar hoparlörle dışarı veriliyor. Giremeyenler de sinemanın dışında, kaldırım üstünde dinliyor salonu; yanlarında güvenlik önlemi alan resmi ve sivil polislerle.

HEP'in bir yöneticisi "Diyarbakır'da ilk kez böyle bir şey oluyor" diye anlatıyor. "Hiç değilse on yıldır süren sıkıyönetim ve olağanüstü hal koşullarında ilk kez bugünlerde kendi dilimizi özgürce kullanıyoruz."

HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar, Genel Sekreter İbrahim Aksoy, milletvekilleri Salih Sümer, Adnan Ekmen salonun en önünde oturuyorlar. Aynı saatlerde SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay Silvan'a gidiyor. Günlerdir gergin Silvan. Lise öğrencilerinin birkaç öğretmenle başlayan kavgası bir anda kente yayılmış. Bir haftadır yürüyor, gözaltına alınıyor, yine yürüyor Silvanlılar. Lise öğrencilerinin kendilerine "Pis Kürtler" dediği öne sürülen öğretmen, ilköğretim okuluna gönderilince bu kez ilkokul öğrencileri derslere girmiyor. Öğrenciler ve velilerle polis çatışıyor. Silvanlılar kızgın:

"Polis, ilkokul çocuklarını copladı, göz yaşartıcı bomba attı çocuklara..."

Gözaltındakiler mahkemeye çıkartılıyor. Silvanlılar adliye binasının çevresini sarmış. Yakalananlar arasında on üç, on dört yaşında lise öğrencisi kızlar da var. Güvenlik güçleri "Dağılın, gözaltındakiler serbest bırakılacak" diyor. Halk hiç de dağılmaktan yana değil;

"Serbest bırakın, öyle dağılalım" diyorlar.

Bir özel tim görevlisi telsizle üstlerine bildiriyor durumu:

"Silvan halkı isyan halindedir..."

Pazar gününün sakinliğini yaşamaktadır Silvan. Halk anacaddedeki kaldırımların üzerinde bekleşiyor. Bir haftadır ilçede yaşanan gerginliğe bir de Silvan yakınlarında beş PKK militanının öldürülmesi eklenmiş. Anlatılanlara göre, Silvan'ın bir köyüne gidip on iki korucunun silahını almış PKK'lılar. Bunun üzerine güvenlik güçleri operasyona başlamış; havadan ve karadan. Helikopterlerden açılan ateş sonucu öldürülmüş PKK'lılar. İkisinin cenazesi Silvan'a getirilmiş.

Dün büyük bir cenaze töreni yapılmış Silvan'da. Yakınlarına göre altı bin kişi katılmış törene. Güvenlik güçleri müdahale etmeyince hiçbir olay çıkmadan dağılmışlar. Ancak videoya alınmış tören. Aileleri güvenlik güçlerinden video kasetleri istiyor şimdi.

Cenaze sonrası taziyeye gidiyordu ilçe halkı. Öldürülen on dokuz yaşındaki Sait Pamuk'un evi Silvan'ın içinde. Kalabalık gruplar evi doldurup taşırıyor. Nusaybin'de bir PKK'lının ailesine başsağlığına gidenler gözaltına alınmış. Silvanlı SHP'liler Milletvekili Atalay'dan da taziye gitmesini isterken anlatıyorlar:

"Zaten iş yok ,güç yok. Bir de üstüne üstlük baskı var. Çocuklar kolay kandırılıyor. Hem öldürülen PKK'lı olabilir ama, ailesi değil ki..."

Ölümün ağırlığı çöken evde başsağlığı dileniyor; acılı aileye. Öldürülen diğer PKK'lı Nesih Çiçek; Silvan'ın Çağdaş Köyünden. Köy iki kilometre uzaklıkta Silvan-Diyarbakır ka-

rayoluna. Köy yolu ana baba günü. İlçe halkı yüzlerce kişilik gruplar halinde gidiyor başsağlığına. Sivan'ın içinden köye ulaşmak için üç kilometre yürüyor; sonra da geri dönüyorlar. Gidişleri, gelişleri bir miting öncesi yapılan yürüyüşü andırıyor.

Köydeki taziye, camide yapılıyor. Minaresiz caminin üzerinde demir bir boruya tutturulmuş iki hoparlör var. İçerdeki minberin üç yanına florasanlar asılmış. Her giren için bir fatiha okunuyor. Takım elbiseli biri camide yüksek sesle konuşuyor:

"Ben kırk altı yaşındayım. Bugüne kadar görmediğim eziyet kalmadı. Bizi kendi gücümüzden başka kimse kurtaramaz. SHP gibi, HEP gibi burjuva partileri hiç kurtaramaz."

Sonra da ekliyor:

"Ben gerillayım..."

Yaşlı bir köylü fısıldar gibi konuşuyor:

"Bugüne kadar kimse cenazesine sahip çıkamazdı. Artık cenazelerimiz sahipli..."

Güneydoğuda bir şeyler oluyor. Ancak bu ne Diyarbakır'daki Nevruz günü, ne de Silvan'daki taziyedir. Uzun süren baskı dönemine ilk yığınsal tepkiler geçen yıl Cizre'de, Nusaybin'de halkın katılımıyla yapılan gösteriler, ateş açmalar, gözaltılar, yine gösterilerle başlamıştı. Bu yıl daha çok insanın katıldığı eylemler yapılıyor; daha çok yerleşim biriminde. Kürtçeye yasak getiren yasanın Cumhurbaşkanı Özal'ın talimatıyla kaldırılacağının açıklanması, Kuzey Irak'ta Kürtlerin duruma egemen olması, Özal'ın Talabani'yle görüşüldüğünü açıklaması gibi unsurlara, zaten patlama noktasına gelen halkın tepkisi de eklenince bugünlerde bölgede yaşanan görüntüler "ipin ucunun kaçtığı" yolunda.

Bu yıl Cizre'de, Nusaybin'de, İdil'de, Dargeçit'te, Şırnak'ta, Bismil'de, Silvan'da Nevroz kutlamalarıyla iç içe giren protestolar da "Güneydoğuda bir şeyler oluyor" dedirtecek düzeyde. Güneydoğuda bugünlerde neler olduğunu kimse kavramayacak, anlamaya çalışmayacak mı?

DEVLETLE HALK NEVRUZ'DA İP ÇEKİŞİYOR

Diyarbakır, 25 Mart...

Güneydoğuda özgürlük ile baskı, şenlik ile direniş, demokratik yollardan hak ile dağda namlu namluya vuruşma, tam anlamıyla iç içe geçmiş bugünlerde. Yıllardır "yok sayma"nın ardından gelen "elbette ki varsınız" politikası, aşırı duygusal tepkilere, coşku patlamalarına yol açıyor yöre insanında. Böylesine bir değişime, yöre insanından daha fazla hazırlıksız yakalanmış resmi görevlilerde ise tam bir "ne yapacağını bilmeme"nin şaşkınlığı yaşanıyor.

Devletin güvenlik güçleriyle PKK arasında "ilan edilmiş savaş" Güneydoğunun dağlarında, kırsal alanlarında sürüyor. 21 Martta başlayan Nevruz haftası ile birlikte, bölgede insanlar sokaklara dökülüyor. Kimileri baskıları protesto ediyor, gözaltındakilerin serbest bırakılmasını istiyor; kimi yerleşim biriminde de salt bayramını kutluyor.

Gösterilerde , toplantılarda "Yaşasın PKK", "Yaşasın Apo" diye bağıranlara karşı sadece çevre güvenliği almakla yetiniyor; kadrosunun bir bölümü dağda PKK ile çarpışan güvenlik güçleri. Bu arada sadece bayramını kutlayanların "hava"sına ateş açıyor; ölenler, yaralananlar oluyor.

Kimi yerleşim birimlerinde korkularından yaralılar hastanelere başvuramıyor. Özel doktor arıyorlar tedavi için. Bir yerleşim biriminde bu tür hastalara bakan doktorlar gözaltına alınırken, başka bir yerleşim biriminde kaymakam, "Bu ilçede gözaltına alınmak korkusuyla doktora gidemiyorsanız, size ambulans vereyim, başka bir yere gidin" çağrısı yapıyor.

Öldürülen bir PKK'lının cenazesini ailesi aylardır aramasına karşın kimi zaman bulamıyor. Kimi aileler de birkaç gün uğraşarak yakınlarının cenazesini alıyor. Öldürülen PKK'lının

evinine taziyeye giden insanlar, kimi yerleşim birimlerinde gözaltına alınırken, bir başka ilçede binlerce insanla dolup taşıyor öldürülen PKK'lının evindeki taziye.

Yasal bir değişiklik henüz yapılmış değil ama, daha dünc kadar batıda satılan "sol içerikli" kasetlerin zaman zaman yaşandığı gölgenin bazı yerleşim birimlerinde Kürtçe türküleri bangır bangır çalıyor artık kaldırım üstü satıcıları. Güneydoğunun "içki ruhsatlı" kentlerinde bir saz, bir darbuka ile Kürtçe türküler söyleniyor. Diğer yandan da bir partinin düzenlediği Nevruz şenliğine emniyet bildirim yapıyor, "2932 sayılı yasa gereği Türkçeden başka dilin kullanılmaması" diye. Şenlikte kullanılan tek tümce de emniyetin bu bildirimi oluyor.

Bugünlerde Güneydoğuda yaşananlar "neler oluyor" dedirtecek düzeyde. Ancak bu "neler oluyor"u salt yöre insanı değil, belki ondan daha da yoğun olarak devletin bölgedeki resmi görevlileri soruyor.

Bölgede SHP'nin etkin adlarından Hasip Kaplan, yaşanılanları "Cennet ile Cehennem arasındaki Sırat Köprüsündeyiz" diye tanımlıyor. Kaplan'a göre, "Kitleler her an bir kıvılcımla ayağa kalkacak durumda. Böyle bir kitle psikolojisinde de bir kasıt, bir yanlış anlama olursa, olayları önleyecek hiçbir denetim sistemi yok."

SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat Atalay'ın olaylara bakışı ise, "Şu anda bölgede tam bir kaos yaşanıyor. Ekonomik gerilik, işsizlik, geçmişten bugüne devam eden siyasi iktidarın akıl almaz baskıları insanları bunaltmış durumda. Mevcut siyasi partiler, sergiledikleri siyaset anlayışı ile yörede ilgi alanlarının dışına düşüyor. Bugüne gelinmesinde bütün siyasi partilerin, siyasetçilerin ve bunlardan önce de ANAP iktidarının büyük payı var. Baskıcı ortamlar sonucu konulan tepkiler de duygusal oluyor. Bir siyasi önderliğin inisiyatif koymaması olayları provakasyona açık şekilde geliştiriyor. Güneydoğu bu anlamda alarm veriyor" yönünde.

HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar bölgede yaşanılanları, "Devletle halk ip çekiyor. Bence halk kazanacak" diye yanıt veriyor, "Güneydoğuda neler oluyor?" sorusuna. HEP Diyarbakır İl Başkanı Mustafa Özer de gelişmeleri "İnkâr politikalarının, baskının bir yansıması. Ancak her şeyin bir günde halledileceğini de düşünenler var. Bir günde bayrak asılacağını sanıyorlar. Bir birikimin, bir baskının patlaması da çok sert oluyor. Bu Nevruz'la birlikte patladı. Bu yüzden de denetim altına alınamıyor" diye değerlendiyor.

İHD Diyarbakır Şube Başkanı Hatip Dicle'ye göre, "Devlet yetmiş yıldır oluşturduğu fobilerle karşı karşıya kaldı. Zorlamalar Özal'ın Kürtleri tanımasına yol açınca, devlet kadrolarında bir şaşkınlık oldu. Olumlu adımların tabana yansıması, yaratılan fobilerden dolayı zorlaşıyor. Devlet politika değiştirmek istiyor, ama kendi kadrolarıyla çarpışıyor."

Bir kaymakam bölgedeki sıkıntıların kaynaklarını değerlendirirken, "On provakatör çıksa onları engelleyecek polis gücüm yok. Çevik Kuvvet ya da özel tim gelince iş çığrından çıkıyor. On kişi bir anda kalabalıkları toplayabiliyor. Jandarmadan, komandodan takviye gelse, işin daha da sertleşeceği endişesini taşıyoruz. Çünkü eğitimleri kitle olaylarını önlemeye yönelik değil. Kadroların çoğu boş. Gelenler kendilerini sürgün kabul ettikleri için küskün. Memurların çoğu deneyimsiz. Genç bir hâkimin izlenecek yolu tam bilmemesi adliye önünde binlerce insanın toplanıp gösteri yapmasına yol açıyor. Gecikme nedeniyle olaylar yaşanıyor" diyor.

HEP'in bir genel merkez yöneticisi Güneydoğudaki gelişmelere karşı duygularını, "Hızlı akan sudan korkarım. Dibini, sağını solunu aşındırır. Üstündekini de boğar. Şimdi de öyle korkulacak bir görüntü var" sözleriyle açıklıyor.

Güneydoğuda bugünlerde, devletin tepesinden başlayıp henüz aşağıya tam olarak ulaşamayan bir politika değişikliğinin

"hazırsızlıklığı"ndaki şaşkınlık yaşanıyor. Özgürlüklerle baskı, demokrasiyle silah, şenlikle direniş iç içe giriyor. Bir yanda "yeni bir kimlik tanımanın" şaşkınlığı, diğer yanda "kimliğinin yeni tanınmasının" aşırı duygusal tepkileri, coşku patlamaları var.

BÜYÜK GÖZALTI DALGASI

Nusaybin, 26 Mart...

Güneydoğudaki "gözaltı dalgası"ndan Nusaybin "nasibini" kırk dokuz "sıradan vatandaş"ın yanı sıra üç doktor, üç gazeteci ve iki de il encümen üyesiyle aldı.

Doktor Cemal Kahraman, il encümen üyeleri Şükrü Emen ve Muhiyettin Teze Anter ile gazeteciler Mehmet Baysal, Süleyman Balan, Macit Akgün on gündür, doktorlar Mehmet Tanhan ile Sadık Danışman da bir haftadır gözaltında.

Görgü tanıklarının, gözaltına alınanların yakınlarının "Aman ha, sakın adımızı yazma, sonra bizi de gözaltına alırlar" diyerek verdikleri bilgilere göre bir doktor, iki encümen üyesi ve üç gazetecinin gözaltına alınmalarına ilişkin olaylar şöyle gelişti:

15 Mart Perşembe günü Ömerli ilçesinin İkitepe köyünde PKK militanlarıyla güvenlik güçleri arasında çatışma çıkıyor. Olayda ikisi kadın "beş terörist ölü olarak ele geçiriliyor". Öldürülenler çatışmanın olduğu yerde bir çukur açılarak gömülüyor. PKK'lı gençler çevre köylerden. Çocuklarının öldürüldüğünü duyan Doğanlı, Büyükkardeş, Çölova, Kuruköy halkı İkitepe'ye gelerek cenazelerini almak istiyor. Güvenlik güçleriyle yurttaşlar arasındaki hava gerginleşiyor. "Verirdin-vermezdin" tartışması sürerken olaydan haberdar olan İHD Nusaybin Temsilcisi Cemal Kahraman, encümen üyeleri Emen ve Anter'le üç İHD üyesini yanına alarak "gerginleşen havayı yumuşatmak" üzere

köye gidiyor. Merkezleri İstanbul'da olan bazı yayın organlarının temsilciliğini yapan Nusaybin Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Mecit Akgün, Yayın Yönetmeni Süleyman Balan ile gazetenin eski Yazı İşleri Müdürü Mehmet Baysal da "heyeti" izliyor. İHD'liler köye gelmeden gerginleşen havanın bir çatışmaya dönüşmemesi için güvenlik güçleri, cesetleri köylülere veriyor. Ancak koşulları, "Fazla gürültü yapıp ses çıkartmadan alın cesetlerinizi ve köyünüze gidin" oluyor. Köylüler de cenazelerini alınca PKK militanı olan çocuklarını gömmek üzere köylerine dağılıyorlar. Doktor Kahraman'la encümen üyeleri ve gazeteciler köye gelir gelmez "gözaltına alınmış olup kendilerinden on gündür haber alınamamaktadır".

Ancak bu, işin bir yüzü. Ortada bir de ikinci sav var. Olayın bu boyutunu, gözaltındakilere kötü mualemele yapılmaması ve bir an önce savcılığa çıkarılmaları için devreye giren Sosyalist Birlik Partisi Milletvekili Hüsnü Okçuoğlu, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu'ndan öğreniyor. Verilen bilgiye göre olayın "resmi yanı" şu:

Çatışmada ölenler İkitepe Köyü muhtarına teslim edilir. Muhtarlıkça gömülürler. Doktor Cemal Kahraman ile birlikte köye gidenler cenazeleri gömüldükleri yerden çıkarır ve ölüleri "gerçek yerlerine" götürerek ailelerince gömülmelerini sağlarlar. Burada iki suç vardır. Birincisi mezar açmak için gerekli izin alınmamıştır. İkincisi de çatışmada ölenlerin "gerçek yerleri"ni bildiklerine göre bu kişileri tanımaktadırlar. Yani bir bağlantıları vardır.

Ancak ortalıkta, öldürülenlerden birinin babası olan Ekrem Koç'un, Ömerli Cumhuriyet Savcılığına verdiği bir dilekçe var. Koç'un dilekçesi "On dört yaşındaki oğlum M.Salih Koç'un çatışmada öldürüldüğünü imkânlarım dahilinde araştırarak öğrenmiş bulunmaktayım" diye başlayıp gidiyor.

Doktor Kahraman da olaydan yaklaşık bir ay önce 12 Şubat tarihli Nusaybin gazetesinde bir yazı yazmış. Kahraman'ın yazısındaki başlık "Cenazeler Suçsuzdur."

İkinci gözaltı dalgasında, "içeri düşen" iki doktor ile otuz kişiye gelince...

Nusaybin'deki Kürtler "Türk Bayramı" olan Nevruzu 21 Martta kutlamaya karar verirler. Ancak ortam gergindir. Geçen yıl Savur'da on üç PKK'lı öldürülmüştür. Bunlardan ikisi Nusaybinliydir. Cenaze törenine binlerce kişi taşınır. Hatta cenazenin "Filistin usulü" eller üzerinde taşındığı da "resmi kayıt"lara geçer. Cenaze gömüldükten sonra çıkan olaylarda da bir kişi ölür. İşte geçen yıl mart ayında meydana gelen olayların yıl dönümü nedeniyle, hem Savur'da öldürülenler, hem de cenaze töreninde ölen genç mezarı başında anılır. Mezarlıktan kent merkezine doğru yürüyüşe geçenleri güvenlik güçleri engeller. Çatışma çıkar on kişi gözaltına alınır.

İşte Nusaybin'de Nevruz böyle gergin bir ortamda kutlanmaya başlanır. "Aman adımı yazma" diyen görgü tanıklarının verdiği bilgiye göre halkta, Dargeçit'te, İdil'de, Şırnak'ta meydana gelen olayların da gerginliği vardır. Davullar zurnalar çalar. "Malum sloganlar" atılmaya başlanır. Birden yürüyüş başlar. Nusaybinliler "Türk Bayramı"nı yürüye yürüye kutlamaya karar vermiştir. Kepenkler kapanır. Hatta hazırlıksız yakalanan güvenlik güçlerinin paniği de olayın büyümesinde neden olur. "Halk duygularını haykırıyordu bizim gibi korkanlar dışında" diyen bir tanığın anlatımına göre, yürüyüşün yapıldığı yerin yanındaki bir camiye giren iki polis telsizle, "Burada yalnız kaldık" anonsu yapar. Çevredeki güvenlik güçleri de bunun üzerine ateş açarlar. Elbette ki "havaya". Sekiz on kişi yaralanır, bir kişi de ölür.

Yaralananlar "aman doktor" deyip "fakir ilmühaberi" olmadığı için devlet hastanesine, sigortalı olmadıkları için de

SSK'nin sağlık istasyonuna koşamazlar. Bir sava göre de gözaltına alınmaktan çekindikleri için özel doktorlara giderler. Ancak bu hastaları tedavi eden ya da etmeye "aday" olan iki doktor da gözaltına alınır.

Bu olayla ilgili de iki sav var. Birincisi "doktorlar yaralıları tedavi etmediği için Hipokrat yeminine aykırı davranmaktan" gözaltına alındı. Bu sava kanıt olarak da Doktor Sadık Danışman'ın, olayların olduğu günün gece yarısı gözaltına alınması gösteriliyor. Diğer sava göre de "yaralıların tedavi edilmesini engellemek için doktorlar gözaltına alındı". Bu savın kanıtı da, Doktor Mehmet Tanhan'ın olaydan en fazla bir saat sonra gözaltına alınması.

Güneydoğuda gözaltı dalga dalga geliyor.

Nusaybin'in bağlı olduğu Mardin'de de Valiliğin önü kalabalık. Hayrettin Şahin Dargeçit'ten gelmiş:

"On yedi yaşındaki oğlum, on altı gün önce gözaltına alındı. O gün bugündür haber alamıyorum. Mutfak eşyaları satan bir dükkânım var. Dükkânımın anahtarı da oğlumun üzerinde. Onaltı gündür dükkânımı açamıyorum."

Valiliğin önünde bekleyen Nusaybinli Şakir Karakaş'ın evi de bir gece basılmış. İki oğlu da gözaltında. "On beş buçuk" yaşındaki ortaokul son sınıf öğrencisi Metin'in defterleri arasında "Kürtçe bir kâğıt" bulunmuş. Yirmi yaşındaki Kemal'in odasında da bir video kaset çıkmış. İkisinden de yirmi dört gündür haber yok. "Kasette ne vardı?" sorusuna baba Karakaş "Oğlan yolda bulmuş. Polislere bulduğu yeri de gösterdi. Ama yine de götürdüler. Ne olduğunu bilmiyorum ki kasette" dedikten sonra şöyle hayıflanıyor :

"Hem nereden bileceğim? Evde video yok ki..."

LEĞENLE YAKILAN NEVRUZ ATEŞİ

Diyarbakır, 27 Mart...

Önde itfaiye, arkasından altı özel tim aracı giriyor sokak aralarına. Özel tim korumasındaki itfaiye, yanan Nevruz ateşlerini söndürüyor birer birer. "Söndürme konvoyu" bir diğer sokağa gidince, yeniden tutuşturuluyor ateş. Özel tim "eşliğinde"ki itfaiye aracı söndüre söndüre, halk yeniden yaka yaka, Nusaybin'deki evlerin neredeyse hiçbirinde plastik leğen kalmamış.

Cizre'de gençler yaş bir ağacı yakmaya uğraşıyor. Ancak bir türlü tutuşturamıyorlar Nevruz ateşini. Yoldan geçen iki resmi polis gençlerin yanına yanaşıyor. "Öyle olmaz, biraz mazot getirin" deyip bir güzel yakıyorlar yaş ağacı.

Elbette Güneydoğuda yaşanan tek çelişki, güvenlik güçlerinin ilçeden ilçeye yaşanan tutumunda değil. Bir yandan düşünceyi suç olmaktan çıkartan yasa değişikliği için hazırlıklar yapılıyor, diğer yandan bölgede baskıcı yöntemler sürüyor. Bir yandan yasadışı örgütün sloganlarının da yer aldığı Nevruz kutlamalarında kimsenin burnu kanamıyor; diğer yandan "izinli Türk bayramı" olarak kutlanabileceği belirtilen sıradan bir Nevruz gösterisinde ateş açılıyor, insanlar ölüyor. Yasalarla yaşam çelişiyor Güneydoğuda. Halk kadar, belki de daha fazla şaşkın resmi görevliler. Zaman zaman ne yapacaklarını kestiremiyorlar.

Devletin tepesinde tanınan "Kürt varlığı" yasal değişiklikle, davranışlardaki farklılaşmalarla bölgeye dek yansımıyor. Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin en üstdüzey yöneticilerinden biri, bir partinin genel başkanına yakınıyor:

"Parlamento geç kalıyor. Bir yandan, Kürtçe serbest bırakılmalı, diyor. Bir yandan gerekli hız gösterilmiyor. Vatandaş Kürtçenin serbest bırakıldığını düşünerek rahat hareket ediyor. Burada açmaza düşen bizler oluyoruz. "

Bölgedeki tehlikeli gelişmelerden birisi de "siyasi parti kulvarının hızla boşalması". ANAP ve DYP geçen seçimlerde bazı yerlerde oy alsalar da bölgede aktif bir unsur olarak bulunmuyorlar. Geçen yıllara kadar Güneydoğunun etkin siyasal yapılanması olarak görülen SHP, özellikle "yedilerin ihracı"ndan sonra hızla dinamizmini yitirdi. Bazı yerleşim birimlerinde kişisel çabalarla ayakta durmasının dışında büyük bir kadro erozyonuna uğrayan SHP'nin, bölgede fazla bir etkinliği yok. Seçim zamanları dışında da etkinlik gösterme çabasında Refah Partisi. Güneydoğudaki Nevruz kutlamalarıyla birlikte yöredeki "siyasal parti kulvarı"nda iddialı tek parti görüntüsünü HEP veriyor.

Yöredeki bazı sivil yöneticilerin en büyük endişesi siyasi parti kulvarının boşalmasıydı. Çünkü bu kulvar boşaldıkça, sınırlı da olsa varlık gösteren demokratik platformlar kapandıkça, "silaha sarılanın" sayısında artış olacağından kaygılanılıyordu. Ancak devletin bazı görevlileri bu endişeyi taşımak yerine, her etkili siyasal oluşumun üzerine gitmeyi yeğlemişlerdi. Önceden SHP'liler üzerinde artan baskılar, şimdi HEP'e yönelmiş durumda. HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar anlatıyor:

"Siirt'te partimize güvenlik görevlileri saldırmış. Borçla alınan mobilyaları, masayı, partinin camlarını kırmışlar. Partimize giden yollar kesiliyormuş. Gidenlere önce, 'gitmeyin o partiye' uyarısı yapılıyormuş. Buna uymayanları da parti binasına girinceye kadar dövüyorlarmış. Parti binasına giren özgürlüğüne kavuşuyormuş."

Batman'a ilişkin anlattıkları da ilginçti Işıklar'ın:

"Valilik izniyle Nevruz kutlanıyordu. Herkes tıka basa parti binasına doluşmuş. Aralarında sivil polisler de var. Birisi halaya katılmış. Halayın bir yerinde sivil polis 'Biji Serok Apo, Biji PKK' (Yaşasın Başkan Apo, Yaşasın PKK) diye bağırmaya başlamış. Kitleyi slogana özendirdikten sonra Çevik Kuvvet getirilmiş. Çevik Kuvvetin desteğinde yüzü maskeli, sivil giysili, tanınmayan bir grup, ellerinde sopalarla halka saldırmışlar.

Caddelerdeki arabaları, dükkânları rastgele tahrip etmeye başlamışlar. Mal ve can güvenliğini korumakla görevli güvenlik güçleri, doğrudan mala ve cana saldıran bir rol üstlenmişler."

Bir yanda "çağdaş demokrasi" sözleri, öte yanda baskı. Devletin en tepesinden "Kürtçe üzerindeki yasak kalkacak" tutumu algılanıyor bir yanda, öte yandan yasal düzenleme yapılmadığı için bölgedeki resmi görevliler "Kürtçe serbest bırakılmış" gibi davranan bölge halkına ne yapacaklarını şaşırıyor.

Bölgede yaşananlara bir örnek de Nusaybin Gazetesi. Dört yapraktan oluşan, haftada bir yayımlanan dört yaşındaki yerel gazete hakkında bugüne değin tam elli altı dava açılmış. Üç çalışanının şu anda gözaltında olduğu Nusaybin Gazetesi, bu davaların on beşinden aklanmış. On biri ise sürüyor...

Olayların, "üç buçuk eşkıya"dan, süreç içerisinde kalabalıkların Apo'lu, PKK'lı, yeşil, kırmızı sarı bayraklı gösterilere sıçradığını görenler "Güneydoğuda neler oluyor?" diye sorduktan sonra hemen bir ikinci soruyu ekliyorlar: "Bundan sonra neler olacak?"

Bölgedeki sorunların çözümü için "acil yasal düzenlemelerin yapılmasını, yaşamın yasalarla çelişen yanlarının giderilmesini" önerenlerden, Kürt sorununun televizyon dahil her platformda özgürce tartışılmasını, partilerin bir yuvarlak masa etrafından toplanarak soruna iktidarıyla muhalefetiyle çözüm aranmasını çıkış yolu görenlere kadar pek çok farklı tonlarda yaklaşımlar var. Ancak kesin olan şu ki, sorunun ulaştığı boyut "henüz vakit varken"i değil, "aman vakit daha fazla geçmeden"i gerektirecek acillikte.

İNSANLIKDIŞI UYGULAMALAR

Diyarbakır, 30 Mart...

Mardinkapı Mezarlığına altmış araçlık bir konvoy yanaşıyor. İçinde Közgün ailesi ve yakınları var. HEP'in İHD'nin,

Diyarbakır Barosunun yöneticileri de mezarlıkta. Birkaç gün önce kazılan mezar yeniden açılıyor. Üzerinde elbiseleri, ayağında ayakkabılarıyla bir ceset çıkartılıyor mezardan.

Mezarı yeniden açılan PKK militanı Abdurrahman Körüm, on gün önce Silvan yakınlarında güvenlik güçleriyle girdiği silahlı çatışmada öldürülmüş. Elbette üzerinden kimlik çıkmıyor. Diyarbakır'a getirilip DGM Savcılığına teslim ediliyor. Kimlik saptanması için fotoğrafları çekiliyor, sonra gömülmek üzere Diyarbakır Belediyesine teslim ediliyor. Aileye verilen bilgi "gömülürken dini vecibelerin yerine getirildiği" yolunda. Ancak görgü tanıklarına göre cesedin gömülmesi için açılan yer bile normal bir mezar ölçülerinde değil. Yöre insanının "dini vecibeleri"nde "elbiseleri ve ayakkabılarıyla gömmek" yer almadığı için, önce Diyarbakır Belediyesi suçlanıyor. Belediyenin konuyla ilgili görevlisi, "Biz dini vecibeleri yerine getirecektik. Ama özel tim geldi, bize böyle gömmemiz için baskı yaptı" diye savunuyor kendini.

Közgün ailesinin Diyarbakır DGM'ye yaptığı başvurudan sonuç alınınca mezar açılıyor ve aile, öldürüldükten on gün sonra çocuğunun cenazesini ikinci kez gömmek üzere alıyor. Közgün ailesi çocuklarının çatışmada öldürüldüğünü ve Diyarbakır'daki Mardinkapı Mezarlığına gömüldüğünü "aldıkları duyumlarla" öğreniyor.

Altmış araçlık konvoy Lice'ye doğru yola çıkıyor. Diyarbakır Barosu Başkanı Fethi Gümüş, HEP il Başkanı Mustafa Özer, İHD Şube Başkanı Hatip Dicle de cenazeye eşlik ediyor. Lice yol ayrımında da otuz araçlık bir konvoy var. Büyük bir kalabalıkla getiriliyor Lice'ye PKK militanının cenazesi. Törene katılanlarda "Bakın, cenazeyi dini vecibeleri yerine getirmeden gömmüşler. Ayakkabıları bile ayağında" tepkisi var.

İşte Güneydoğudaki en önemli değişimlerden biri bu. Geçen yıllardaki basın toplantısında bölge halkının PKK'ya karşı

duyduğu tepkiyi Bölge Valisi Kozakçıoğlu, "Gördüğünüz gibi aileleri bile cenazelerine sahip çıkıyor" diye anlatıyordu. Ancak özellikle son bir yıldır, gittikçe yükselen bir eğriyle, bölge halkı çatışmada öldürülen PKK'lılara sahip çıkıyor. Cenazeler, taziyeler, siyasi gösterilere, baskılara karşı tepkilere dönüşüyor.

Kimi yerdeki cenaze törenlerine müdahale edilmeyince olay çıkmıyor. Kimilerinde de kalabalıklar dağıtılmaya uğraşılıyor; ölenler, yaralananlar oluyor. Bu farklı tutum taziyelere de yansıyor. Bazı yerleşim birimlerinde hiçbir baskı, gözaltı olmadan, yöre halkı gelenek ve göreneklerine uygun davranışları özgürce yerine getiriyor. Ancak bir kısmında da taziyeye gidenler videoya alınıyor, her gelenin teker teker adı ve işi soruluyor. Hatta taziye için gelenler "Apo Bekaa'da efendi gibi yaşıyor. Adamları burada açlıktan ölüyor. Sizi de kandırıp buralara getiriyorlar" uyarısıyla karşılaşıyorlar.

Nevruz günü Nusaybin'de meydana gelen olaylarda Ali Turan adlı bir genç öldürülüyor. Görgü tanıkları var. Tümü de ağızbirliği etmişçesine "Tanıdığımız bir komiser var. O vurdu. Silahı çekip ateş ederken gördük" diyorlar. Ancak ne ailesi, ne de başkaları olayla ilgili olarak mahkemeye başvuruyor. Yöre halkındaki genel yaklaşım "devleti devlete mi şikâyet edelim" oluyor. İşte bölgedeki ikinci önemli değişim de bu.

Oysa, geçen yılın martında Nusaybin'deki bir PKK'lının cenazesinde olaylar çıkmış, bir genç öldürülmüştü. Ortaya çıkan görgü tanıkları "Olay gözümüzün önünde oldu. Bir özel tim görevlisi önce yaraladı. Çocuk yere düşünce de silahı kafasına dayayıp bir kez daha ateş etti" diye anlatıyordu. Sosyalist Partililer önayak oldu. Mahkemeye başvuruldu. Ancak "görgü tanıkları" nedense zaman içerisinde tanıklıklarından caydılar. Davadan da bir sonuç alınamadı.

Güneydoğuda son zamanlarda meydana gelen değişimleri irdelerken halkın artık cenazeleri bir yanıyla protesto gösterisine dönüştürmesi, uğradığı haksızlık karşısında dava açmak

yerine "başının çaresine bakması" gibi unsurları göz önüne almak gerekiyor.

Bölgedeki gelişmeleri değerlendirirken, üç önemli endişeyi taşıyanlar da var. Bu endişelerden birisi, "Bölge halkı şu anda en küçük olayla bile ayağa kalkacak, gösteri yapacak durumda. Böyle bir değişme, devletin en üst noktasında Kürt kimliğini tanımaya yönelik davranışlara hazırlıklı olmayan güvenlik güçleri, bölgedeki resmi görevliler, her an büyük bir çatışmanın olmasına, onlarca yüzlerce kişinin ölmesine yol açabilirler."

İkinci endişe ise bazı yerleşim birimlerindeki gösterilerde "havaya " ateş açılarak insanların yaralanması, ölmesi. "Bundan sonraki gösterilerde halk da taşla sopayla değil, silahla karşılık vermeye kalkar. Bu da katliamlara yol açar" endişesi yaşanıyor.

Üçüncü endişe ise bölgedeki sorunların, yaşanan olayların Türkiye'nin batısına yeterince anlatılamaması. "Karadeniz'deki balıkçıya, Trakya'daki köylüye bölge halkının sorunları, içinde yaşadığı olumsuz koşullar yeterince anlatılamazsa, yanlış ve yersiz tepkiler körüklenebilir" endişesi egemen.

Güneydoğuda bir şeyler hızla değişiyor. Bölge halkının davranışlarına ilişkin göstergeler farklı boyutlara sıçrıyor. Bugüne değin bölgede uyguladıkları politikalar sonucu, sorunu bu boyutta düğümleyenler, bakalım halkın değişim hızına uygun esneklikleri gösterebilecekler mi? Yoksa "Nasılsa Güneydoğuya demokrasi gelmeden, Türkiye'ye de gelmez" ilkesine inanıldığı için, bölgedeki baskıcı, insanların tepkisini çeken, en doğal hakları olan yaşama hakkını bile "ölümden öte köy yok" diye ortaya koydurtacak akıl ve insanlıkdışı uygulamalar sürdürülecek mi?

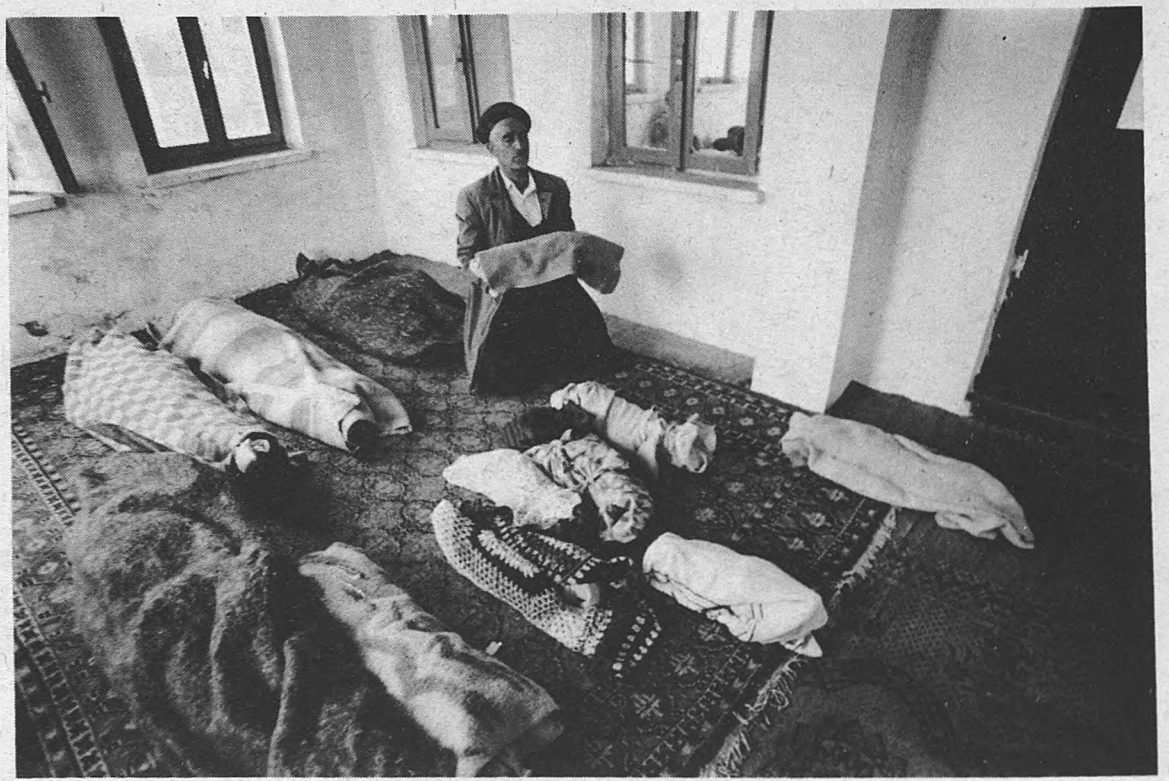

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRTLERİN DEVLET GÖÇÜ

GAZETECİLERE YASAK ÇEMBERİ

Süryanilerin Paskalya günü geliyor.

Yüzlerce yıldır bir arada yaşayan İdil'in Müslümanları, kiliseye giderek bayramlarını kutlayacak Süryanilerin. Tıpkı Şeker Bayramında, Kurban Bayramında İdilli Hıristiyanların yaptıkları gibi...

İdil'den Cizre'ye inen asfalt yol, toprağa dönüşmüş.

Körfez Savaşı sırasında dağ taş askerdi. Tanklar, zırhlı araçlar yol kenarlarını doldurmuştu. Şimdi ise bir göçe hazırlanıyor askerler; tankları, topları ve toprakrengi araçlarıyla.

Askeri taşıyıcılara ters yüklenen tanklar, başka bir aracın sırtında aptal ve zavallı bir külçe gibi duruyor. Askerler yoldaki virajlarda; her geçen araç "Dikkat edin önünüzde askeri konvoy var" diye uyarılıyor. "Savaşmadan dönüşü" yaşıyor, yıllardır savaşa programlanan araç ve insanlar. Pılısını pırtısını toplamış gidiyor savaş araçları. Yol kenarındaki birliklerde aileler son asker ziyaretlerini yapıyor. Geride kalan ekili tarlaların üzerinden "ordu geçmiş". Ürün sahipleri tank paletleriyle ezilen ekinlerinin parasını bekliyorlar.

1991'in Nisanı...

Türkiyeli Kürtlerin Körfez Savaşı sırasındaki kaygılarını, acılarını yaşadık buraya dek. Şimdi Irak'tan kaçıp Türkiye'ye sığınan Kürtlerin yaşam koşullarını, açlıklarını, yokluklarını, dinmeyen acılarını, ölümlerini gözlemleyeceğiz.

Yolculuğumuz Şırnak'ın İdil ilçesinden başladı. Önümüzde Cizre, Şırnak, Uludere, Çukurca ve Hakkâri var. Biraz özel araç, biraz ZPT - CONDOR (zırhlı personel taşıyıcı), biraz askeri jip ve biraz da katır sırtında ulaşacağız Kürt sığınmacıların soğukla, yağmurla, ölümle boğuştukları "hiçbir ülkeye ait olmayan uğursuz topraklar"a; yani Türkiye-Irak sınır boyuna.

Bolca güvenlik denetimi, "gece can güvenliğiniz yok, yola çıkmayın" uyarıları bizi bekliyor. Gideceğimiz yol "alt tarafı" iki yüz kilometre. Ama Kürtlerin yaşadığı bölge söz konusu olunca, "üst tarafı" da iki yüz kilometre oluyor.

Anayol üstündeki dükkânları kapalı Cizre'nin.

Habur sınır kapısı açıkken cıvıl cıvıl olan kent, terk edilmiş bir sevgili gibi; tüm albenisini yitirmiş; ışıkları sönük. Sokaklarda yine mavi bandrollu Marlboro satıyor çocuklar. Ancak bu kez fiyatı, Tekel'inkinden bile pahalı. Çok az alışveriş oluyor. Belli ki, para kazanmak için değil, yapacak başka işleri olmadığından, eski alışkanlıklarını sürdürüyorlar.

Cizre'den Şırnak'a doğru çıkıyoruz. Önümüzde Gabar Dağıyla, Cudi'nin kesiştiği nokta olan Kasrik Boğazı var. Şırnak'tan sonra Uludere...

Şırnak il olurken Mardin'in Cizre, Hakkâri'nin Uludere ilçeleri bağlanmış. Bu iki ilçe arasında olan ve Şırnak il merkezinden geçen yolun uzunluğu yüz on kilometre. Yolun bozukluğu değil ama, bu iki ilçe arasındaki denetimlerin, aramaların sıklığı insanı canından bezdiriyor. Teker teker sayıyoruz:

Cizre'den Uludere'ye giderken ilk denetleme Silopi yol ayrımında. İkincisi Kasrik Boğazında. Jandarmalar geçen araçların plakalarını, sürücülerinin adlarını yazıyor. Şırnak yolunun ortalarında bir kimlik denetimi daha var. Şırnak'a girerken polisler sürücü adlarıyla araçların plakasını yazıyorlar. Şırnak çıkışında aynı uygulamayı bu kez askerler yapıyor. Uludere'ye dek, Balveren'de, Milli, Esbağ karakollarında ve Bağlıca karakolunda kimlik göstermeler, plaka yazmalar, sürücü adı almalar, ardı arkası gelmeyen günlük uygulamalardan.

İl merkezinin içinden geçen iki ilçe yolu arasında toplam on bir denetim noktası var. Yolun yüz on kilometre olduğu düşünülürse, ortalama on bir kilometrede bir denetim yapılıyor. Milletvekili Cumhur Keskin uygulamayı eleştirirken "Biz bile neredeyse güçlükle geçiyoruz. Bu bölge halkına uygulanan baskı yöntemleriden biridir" diyor.

Elbette, "olağanüstü" koşullarda, baskının bir ucu da yerli ve yabancı gazetecilere yöneliyordu; "ister istemez". Yaşadıkları, bölge halkı kadar ağır olmasa da, gazeteciler de yasaklarla boğuşuyordu günlerdir.

Cizre'deki Kadıoğlu Otelinde kalan yabancı gazeteciler, Irak'tan gelen Kürtlerin sığındıkları Uludere'nin Işıklar, Kayadibi, Yekmal ve Andaç'taki toplama merkezlerine ulaşmak üzere yola çıkıyorlar. Daha Cizre çıkışındaki Şırnak yoluna gelince çeviriyor polisler:

"Yabancı gazetecilere yasak."

Daha birkaç gün önce de aynı yol, Türk gazetecilere yasaktı. Bir gün süren uğraşları sonucu yerli gazeteciler, Şırnak'a, Uludere'ye giden yolun engellerini aşmışlardı. Şimdi de aynı engel yabancı gazetecilere çıkartılıyordu. En güç durumda olanlarsa, yabancı gazete, radyo ve televizyonların Türkiye Cumhuriyeti nüfus kâğıdı taşıyan temsilcileriydi. Çünkü "Türk gazetecilere yasak" bölgelere Türk vatandaşı oldukları için giremiyorlardı; yabancı gazetecilere yasak bölgelere de, yabancı bir basın kuruluşu adına çalıştıkları için...

Yabancı gazeteciler sorunlarını Cizre'de bulunan SHP heyetinden Genel Sekreter Yardımcısı Abdülkadir Ateş ve Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin'e aktardılar. Milletvekilleri, Şırnak Valisi Aydın Aslan'ı aradı. Vali, "Durumu bir Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine ileteyim" diyordu. Milletvekilleri, bir konvoy yaparak, yabancı gazetecileri "zaman kazanmak için" Şırnak'a getirmeyi önerdi. Eğer olumsuz yanıt gelirse geri dönmek koşuluyla Şırnak'a doğru yola çıktı konvoy. Bir koşulu daha vardı elbette Şırnak'a ulaşmanın; Cizre çıkışındaki polislere telsizle talimat verilerek gazetecilerin geçişlerinin sağlanması...

"Değil milletvekilleri, Allah gelse buradan geçemez" diyen polisler, aldıkları telsiz emriyle yolu açtılar. Konvoy, Şırnak'a ulaşınca milletvekilleri, Vali Aslan'ın yanına gittiler. Yabancı gazeteciler hükümet konağının önünde bekleşiyordu.

Milletvekilleri Ateş ve Keskin, Vali Aslan'a yabancı gazetecilerin neden bölgeye girmesi gerektiğini anlatıyorlardı:

"Tüm dünyanın dikkatlerini bu olaya çekmek istiyoruz. Konuyu Birleşmiş Milletlerde de gündeme getirmemizin amacı bu. Şimdi siz buraya yabancı gazetecileri sokmayarak, konunun dünya kamuoyunda yeterince duyulmasını engelliyorsunuz. Biz muhalefet milletvekilleriyiz ama, siz iktidarın politikasına, bizden bile daha aykırı davranıyorsunuz..."

Bu "anlaşılamayan", "amacı belli olmayan", "nedensiz" yasağın kalkması için Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu'nu aramaktan başka elinden bir şey gelmeyeceğini söylüyordu Vali Aslan. Milletvekilleri, bölgedeki incelemelerini sürdürmek üzere Hükümet Konağından ayrılarak sınır boyuna doğru gitmek istiyorlardı. Yabancı gazeteciler tedirgin;

"Aman bizi burada bırakıp gitmeyin. Siz olmayınca, yine izin vermezler" diyorlardı.

Şırnak'ın Uludere çıkışındaki denetim noktasına geldiler milletvekilleri. Gazeteciler de arkalarında. Vali Aslan'ın gönderdiği bir polis nefes nefese koşuyordu. Bir haber yetiştirecekti belli ki.

"Bölge Valiliğinden izin çıktı. Tüm yabancı gazeteciler adlarını ve araçlarının plakasını güvenlik güçlerine yazdırdıktan sonra bölgeye girebilecek..."

Gerekli işlemler yapılıyor. Yabancı gazeteciler bölgeye ulaşabileceklerinin sevinciyle çıkıyorlar yola. Önlerinde Iraklı Kürtlerin ilk toplanma noktası Işıkveren var. Yaylanın çamur yoluna sapınca, yolu kesiyor güvenlik güçleri:

"Yabancı gazetecilere yasak..."

Gazeteciler, askeri görevlilere bir türlü anlatamıyorlar; milletvekillerinin girişimi, Şırnak Valisinin aracılığı ve Olağanüstü Hal Bölge Valisinin izniyle geldiklerini. Tek bir tümce var görevlilerin söylediği :

"Yabancı gazetecilere yasak..."

Uludere - Çukurca yolundaki diğer denetim noktalarına Bölge Valisinin verdiği izin nasıl ulaşmışsa, bu kez yabancı gazetecileri bırakıp Türk gazetecileri durduruyordu güvenlik güçleri:

"Emir geldi, yabancı gazetecilere serbest, Türk gazetecilere yasak..."

Dağ başlarındaki bu denetim noktalarında yaşanan "kime yasak, kime değil" hengâmesinin sonucunda yasakları birbirine karışıyor yerli ve yabancı gazetecilerin. Sonunda bazı gazeteciler barikatları aşıp geçiyor, yerlisi ve yabancısıyla bazıları da "yasak" diye barikatların gerisinde kalıyordu ağlamaklı gözlerle...

KÜRTLERİN EN BÜYÜK BOZGUNU

Kürtler tarihlerinin en büyük bozgunlarından birini yaşıyordu. Şemdinli'den, Silopi'den, Uludere'den Türkiye'ye birkaç yüzden başlayıp birkaç bini bulan sayılarda kaçmaya başlayan Iraklı Kürtler önceleri sınırda karşılanıyor, sağlık kontrolünden geçiriliyor, otellere, kamplara, çadır kentlere yerleştiriliyordu.

Ancak 2 Nisana gelindiğinde, artık Irak'tan kaçan Kürtlerin sayıları yüz binlerle anlatılmaya başlanıyordu. Saddam'ın, Kürtlerin yönetimi ele aldığı kentlere doğru karadan ve havadan başlattığı saldırı, büyük bir insan akınının Türkiye'ye doğru akmasına yol açmıştı.

Akıllardan çıkmamıştı daha 1988 saldırısı. Halepçe'de binlerce insanın kimyasal silahlarla öldürülmesi.

En büyük korkuydu kimyasal silah.

Saddam'ın saldırısı başlayınca, halk yarı çıplak, geceleri yataklarından, kimi ayağına terliğini bile giymeden fırlamıştı dışarı. Türkiye'ye doğru büyük göç başlamıştı.

Irak'tan kaçıp Türkiye'ye sığınanlar arasında yabancı gazeteciler de vardı. Dehşet anlarını anlatıyorlardı:

"Kerkük ve Erbil'e saldırı başlar başlamaz Türkiye'ye doğru Irak halkıyla birlikte gruplar halinde yürümeye başladık. Çoğumuzun filmleri, kameraları, fotoğraf makineleri, paraları ve pasaportları Irak'ta kaldı. Helikopterlerin saldırısıyla birlikte çok sayıda insanın ölümüne tanık olduk. Bu helikopter saldırısı nedeniyle rahat ilerleyemiyorduk. Erbil-Kerkük karayolundaki çok sayıda insana havadan ateş açıldı. Dramatik bir durum yaşanıyordu. Saldırı azaldığı an Türkiye sınırına doğru ilerlemeye başlıyorduk. Saddam'a bağlı birliklerin halka karşı fosfor gazı kullandığı yolunda duyumlar aldık. Şu anda da yüz binlerce insan, Türkiye sınırına doğru ilerliyor."

Türkiye, bu kez 1988'de yaptığını yinelemeyecekti.

Olayı insancıl boyutuyla ele almanın, başka hesaplarla da olsa sınırını açıp gelenleri Türkiye'ye kabul etmenin bedelini ağır ödemişti Türkiye.

Üç yıl önce gelenler hâlâ Muş'ta, Diyarbakır'da, Kızıltepe'de yaşıyordu. Sayıları otuz bine kadar inmişti. O yıllarda Türkiye'ye sınırlarını açması için baskı yapanlar, Irak'tan gelen Kürtlerle, ancak birkaç yüzünü ülkelerine alacak kadar ilgilenmişlerdi; o da neredeyse dişlerine dek bakarak sağlık denetiminden geçirdikten sonra...

Türkiye bu kez gelen yüz binlerin yükünü tek başına kaldırmak istemiyordu. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Türkiye tarafından acil toplantıya çağrıldı. BM kararı olmadan sınırını açmak istemiyordu Türkiye.

Binlerce Kürt, arkasında Irak ordusu, önünde Türkiye sınırı, sıkışıp kalmışlardı. Cumhurbaşkanı Turgut Özal başkanlığında toplanan Milli Güvenlik Kurulu, "Birleşmiş Milletler ailesi ve dünya kamuoyu bu acı manzaraya seyirci kalmamalıdır" diyordu. MGK toplantısında, BM'den, "savaş sınırlarını aşan ve çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan sivil halka yönelik bu ciddi tecavüzü izah ve tedbirlerinin alınmasının talep edilmesi" kararlaştırılmıştı.

Kürtler için bir cehenneme dönmüştü Türkiye-Irak sınırı. Yüz binlerce Kürt açlık ve hastalıkla boğuşuyor; dondurucu soğuk, yağmur ve kar altında Türkiye'nin sınırlarını açmasını bekliyordu. Çocuklar donarak ölüyordu. Türkiye'ye girmek isteyenler, sınırdaki mayınlara basıp parçalanıyordu.

Irak ordusu, Kürtleri kovalamayı sürdürüyordu. Sınırda bekleşenlerin üzerine yağdırılan bombalardan on, on beşi de Türkiye topraklarına düşmüştü. Sınırda bekleşen Kürtlere "Türkiye'ye geçmeleri durumunda ateş açılacağı" uyarısı yapılıyordu.

Yaşanan tek sözcükle "dram"dı.

Kürtler tarihlerinin en büyük yenilgilerinden birini yaşıyorlardı. Amerika'yı suçluyordu Kürtler:

"Bush ayaklanın dedi, ayaklandık..."

ABD yönetimi kendini savunuyordu:

"Kürtler bizi yanlış anladı."

Batı, Özal'a baskı yapıyordu; "Sınırı aç" diye. Özal, direniyordu...

Ancak bölgede yaşanan "fiili" durum farklıydı. Kürtler can havliyle sınıra doğru koşuyorlar, geçen geçiyor, kalan kalıyordu. Sınırda bekleşen Kürtlerin sayısı bir milyon dolayındaydı ve iki yüz elli bin kadarı Türkiye'ye girmişti.

Silopi'nin Çalışkan; Uludere'nin Işıkveren, Kayadibi, Yıldız, Yemişli, Andaç, Ortaköy; Çukurca'nın Çığlı, Karasu, Üzümlü; Şemdinli'nin Derecik; Yüksekova'nın Pirinçeken bölgelerinde yüz binler yaşam savaşı veriyordu; açlığa, soğuğa, salgın hastalığa, Saddam'ın bombalarına karşı.

Irak'tan kaçan Kürtlerin sığındıkları tüm yerleri, doğaya, açlığa, zulme karşı direnişlerini görmek için bizler, yaşadıkları tüm "toplama kampları"na ulaşmak istiyorduk.

Bunun için yolculuğu, önce otomobille, sonra zırhlı araçlarla, ardından katırla, daha sonra yürüyerek, hatta bazı yerlerde helikopterle sürdürmemiz gerekiyordu. Bu yolculukta en ilke-

linden, en modernine kadar tüm ulaşım araçları kullanılırsa varılabilecekti, ancak Kürtlerin yaşam cehennemlerine.

Yol üstündeki son benziciye uğruyoruz. Araçlara benzin konulurken, istasyon sahibi pompayı tutan genci uyarıyor:

"Cemal, sakın benzin içme ha..."

Duyan şaşırıyor elbet. Ama Cemal'in herkesle dalga geçen bir hali var:

"Tamam, kızmayın. Ben de benzin içmem, bundan sonra antifriz içerim... Havalar da soğuk zaten..."

Uludere'den çıkıyoruz. İleride Iraklı Kürtlerin gelip Türkiye sınırına dayandığı Işıkveren yaylasının yolu ayrılıyor. Cudi'nin eteklerinden tepelerine doğru tırmanan toprak yolda, yardım kamyonları bekleşiyor. Gece sığınmacılara ulaşmaları olanaksız. Sabaha dek bekleyecekler. Eğer yağmur yağmazsa, ertesi gün yüklerini boşaltıp dönecekler. Bundan hiç yüksünmüyor yöre insanı. Iraklı Kürt kardeşlerine yardım getirmeyi aralarında bir yarışa dönüştürmüşler.

Çamur yolda boşuna dönüyor araçlarımızın tekerlekleri. İte ite zirveye tırmanıyoruz. Birazdan Irak'tan kaçan Kürtlerle karşılacağız. Belli belirsiz bir heyacan sarıyor içimi...

İNSAN BUNLAR, İNSAN...

Işıkveren, 6 Nisan...

Yağmur yağıyor.

Kirden, eli yüzü simsiyah yaşlı Kürt kadının saçları yapış yapış.

Düşen her damla, saç tellerine tutunan çamurları omzundan aşağıya doğru indiriyor. Derin yüz çizgilerinden çenesine doğru süzülen kahverengi sıvıda, biraz yağmur, biraz da gözyaşı var.

Çıplak ayaklarıyla sekerek yürüyor çamurların üzerinden. Artık kirlenecek yeri kalmamış uzun elbisesinin eteklerini su birikintilerinden koruma çabasında. Yere gelişigüzel atılmış gibi duran naylon parçasını kaldırıyor:

"Bak... İnsan bunlar, insan..."

On kadar çocuk var naylonun altında. Hepsi yarı bellerinden sarılmış birbirine, öyle yatıyor. Altlarına serili battaniye su içinde. Çocukların tümünde ne ayakkabı var, ne de çorap. Onların da elleri, yüzleri, saçları, yaşlı Kürt kadını gibi çamur içinde.

Gözlerinin yeşili solmuş...

Bir kadın, dört bir yanını tek sıra taşla çevirmiş.

Evinde oturmuş da pencereden bakıyor sanki. Dört gündür yağmurun altında hiç kıpırdamadan durmanın ıslaklığı üzerinde. Düşen her damla, incecik mavi geceliği delip tenine değiyor. Çıplak ayaklarındaki naylon terlikler, üstüne oturduğu çamurun içinde kaybolmuş. Yağmurla birlikte ağlıyor:

"Top seslerini duyunca yataktan fırladım. Kimya korkusuyla bir battaniye bile alamadım üstüme..."

Işıkveren Köyü, Irak sınırına bir kilometre uzaklıkta. Uludere-Çukurca arasında yapılmakta olan "İpek Yolu"nun onuncu kilometresinde ayrılıyor yol. Döne döne Cudi'ye doğru tırmanılıyor, daracık toprak yoldan. Işıkveren tepeleri arasındaki vadiye kendilerini can korkusuyla atan beş bin insan yağmurla, soğukla, hastalıkla, açlıkla, susuzlukla savaşıyor. Ancak gerilerindeki dağlardan aşağıya inemeyen on binlerce insana göre daha şanslılılar. Çünkü yukarılarda açlık, soğuk, yağmur ve ölüm daha fazla.

Uludere'den, Şırnak'tan, Cizre'den, Silopi'den yetişebilenler kamyon kamyon, otomobil otomobil, torba torba yardım taşıyor. Işıkveren Köyünün yolunda onlarca araç yardım yetiştirmeye çalışıyor. Ancak bunlar halkın kendi arasında

INSTITUT KURDE de PARIS

denkleştirebildikleri. Henüz devlet yardımı ulaşmış değil; birkaç sağlık görevlisi ile biraz ilaç dışında...

En şanslı olanlar, bir battaniye ile aynı büyüklükte bir parça naylon ele geçirebilenler. İki kazık dikip arasına ip gererek tabut gibi bir çadır kurmuşlar. Beşer, onar doluşmuşlar içeri. Kiminin sırtı, kiminin de ayakları dışarıda kalmış.

Daha az şanslı olanların sadece battaniyeleri var. Yağmur yağdıkça, kurdukları çadırı bozup üzerindeki battaniyeyi sıkıyor iki kişi karşılıklı. Sonra hep beraber kafalarını sokuyorlar yine battaniyenin altına. El kadar bir naylon parçası bulanlar daha da az şanslı. Küçük çocukların, süt veren annelerinin üstüne örtüp naylonu, başında öyle bekleşiyorlar.

Hiç şansı olmayanların ne battaniyesi, ne naylonu, ne de başını sokacak bir yeri var. Yağmurun altında, dağdaki bir kaya gibi kıpırtısız duruyorlar. Çoğu birbirine sokulup yere çömeliyor; dirsekleri dizlerine dayalı. Kollarını vücutlarına çapraz sarıp elleriyle omuzlarını tutuyorlar; "Yağmurdan korunma duası" yapar gibi bir duruşları var.

Yardım için gelenleri alkışlarla karşılıyorlar önce.

Kırık bir Türkçeyle "Vali Paşa", "Kumandan Paşa" diye bağırıyorlar; gelen kim olursa olsun. Sonra "Al işte, gör halimizi" dercesine teker teker battaniye-naylon karışımı çadırlara bir naylonu barınak yapmış onlarca kadın ve çocuğun olduğu yerlere doğru neredeyse zorla götürüyorlar geleni.

Her "çadırımsı"nın, her küme insanın bulunduğu yerden duman tütüyor. Yağmur altında, toplayabildikleri yaş ağaç dallarının alev vermeyen isinde ısınmaya, kurunmaya çalışıyorlar.

Bazı battaniyelerin altında yaralılar, kolu, bacağı kırık olanlar var. On yaşında, on beş yaşında çocukları getiriyorlar; yüzleri, göğüsleri yanık. Yaraları kabuk bağlamış. Yüzleri dalga, dalga iz olmuş. "Napalm" diyorlar.

Küçücük bir bez kaldırıyorlar. Altından yeni doğmuş bir çocuk çıkıyor. Ayakları çıplak, kundağı ıslak.

Açlığın, yokluğun, doğanın karşısında insan çaresizliğinin, insanların canından bezmesinin, savaşın, ihanetin böylesine çıplak gözle görülebileceği başka bir yer olabilir mi?

Kendileri de durumlarının ayırdında. "Biz kâfir miyiz? Keşke kaçmasaydık. Bu koşulların kimyadan ne farkı var? Bundan sonra ne namaz kılarız, ne oruç tutarız. Yahudi olsak bunlar başımıza gelmezdi" diye yakınıyorlar.

Yaklaşık bir haftadır dağ demeden, tepe demeden ayakkabılarını parçalaya parçalaya yürüyen, çocukları yollarda dona dona Türkiye sınırına ulaşanlar, bir de beş gündür açık alanda, hiç hareket edemeden yağmur altında bekleyince, artık koşulları dayanılmaz bir durum almış. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve hatta erkekler hep bir gözden, hem de bağıra bağıra ağlıyorlar.

Yokluklarına, yoksulluklarına, açlıklarına, yaralılarına, yeni doğmuş çocukların çaresizliklerine, doğanın acımasız koşullarına bir de "insan zafiyetleri" eklenince, durum iyice içinden çıkılmaz olmuş.

"Yüz metre ileride bir kaynak var. Askerler oraya bırakmıyor. Sonra da bir şişe suyu beş dinara, on dinara satıyorlar. Bize yardım için gelen ekmeklere görevliler yirmi dinar istiyor" diye bağrışıyorlar.

Görevliler de güç koşullarda. Beklemedikleri bir insan dalgasıyla karşılaşmışlar. Olanakların darlığına bir de beceriksizlik, düzenlemedeki aksaklıklar eklenince, ortaya her bir koşulu yerine getirilmiş "insan dramı" çıkıyor.

Elbette, suyun ve ekmeğin parayla satıldığı yolundaki savları yalanlıyor resmi görevliler. Ancak suya göndermemelerine gösterdikleri gerekçe "insani boyut" açısından ilginç:

"Buradan gidip yukarıdaki grupla birleşmek istemiyorlar. Oraya gitmeleri gerek. Onun için suya göndermiyoruz."

Bir karış naylon, bir paket sigara için birbirlerini eziyor insanlar. Görevliler bu kargaşadan rahatsız. Tüfeklerinin dip-

çikleri kasıklarına dayalı. Her an havaya ateş edebilirler. Yerde G-3 mermilerinin kovanları var. Işıkveren'dekilerin hemen hepsi Irak'ın Duhok ve Zaho kentlerinden gelmiş. Binlerce çaresizin arasında atılan her adım dehşete düşürüyor insanı. Katıksız bir acı çakılıyor yüreklere. Gördüklerine, yaşanılanlara insanın inanası gelmiyor. Tanık olduklarından gözleri yaşaran bir gazeteci, üzerindeki kabanını, ayağındaki botunu çıkartıp veriyor Irak'tan gelen Kürtlere. Beyaz çoraplarıyla çamurun üzerinde yürüyüp gidiyor.

İkinci Dünya Savaşını anlatan romanlarda, ülkeler arasındaki sınırlar "lanetli topraklar" diye adlandırılır. Iraklı Kürtlerin sınır boylarında, dağ yamaçlarında yaşadıklarını görünce, insan buralara neden "lanetli topraklar" denildiği, bir daha unutmamak üzere beynine kazıyor.

Yaşlı bir Kürt soğuktan, yağmurdan, açlıktan perişan olmuş insanları gösterip bir yerleri lanetliyor:

"Biz Kürtleri Saddam sevmiyor, komşu ülkeler sevmiyor... Allah da sevmiyormuş..."

AÇLIK YOLA İNDİRDİ

Kayadibi, 6 Nisan..

Habur Çayı usul usul akıyor. İki yanında sarp kayalar var. Bazen gökyüzü görülmüyor. Irak sınırı çok uzak değil. Işıkveren'den sonra Iraklı Kürtlerin geldiği ikinci nokta Kayadibi.

Yardım için gelen yastıklar üst üste Habur Çayına diziliyor. İşin başında korucular var. Onlarca yastıktan bir köprü oluşuyor çayda. Iraklı Kürtler uçurum gibi bir yamaçtan aşağıya indiriyor keçi sürüsünü. Keçiler suyun içindeki yastıklara basa basa karşı kıyıya geçip Uludere-Çukurca yoluna çıkıyor. Sürü

koruculara teslim. Karşılığında birkaç çuval yiyecek alıyor Kürtler, sonra geldikleri gibi, Kayadibi'ne çıkan dik yamaca tırmanıyorlar; sırtlarında erzaklarıyla.

Işıkveren gibi, Kayadibi de ulaşımı güç yerleşim birimlerinden. Araç yolu yok. Bu nedenle büyük bölümü Türkiye topraklarında bekleşenlere kolay ulaşamıyor yardım. Dağın arkasında soğuğun ve açlığın insanları kırıp geçirdiğini anlatıyor Irak tarafından gelenler.

Bir gün sonra beklenen olay patlıyor.

Keçilerle erkeklerin indiği dağdan aşağı yüzlerce kadın ve çocuk akıyor. Habur Çayını aşmak için baldırlarına kadar suya dalıyorlar. Keçilerin üzerinden geçtiği yastıkları korucular güneşe sermiş; kurutuyorlar. İnsanlar, keçilerden daha güç geçiyor suyu. Çayın üst yanında Uludere-Çukurca yolu var. Halktan yardım toplanmış. Bunların dağıtımı için doğru dürüst bir düzenleme yok. Yardımı toplayanlar çıkmışlar yola, "Acaba nereye versek" diye bakınıyorlar. Gündüzleri açlık ve soğukla boğuşanlar kamyonların önüne yatıyorlar. Bir anda çocuklar,kadınlar, erkekler kamyonlara hücum ediyor.

Görüntü dehşet verici...

Kasaların üzerine fışkırıyor yüzlerce insan. Kamyonun üzerindekiler şaşkın. Kenara çekiliyorlar çaresiz. Öyle görüntüler oluşuyor ki, zaman zaman kamyonların kasası insandan görünmez oluyor. Reçel kavanozları, bisküvi kutuları, makarna torbaları, süt kutuları havada uçuşuyor. Yalnız çocuklar değil, büyükler, yaşlılar da bir yandan şekerleri, bisküvileri ceplerine doldururken, diğer elleriyle de ağızlarına tıkıştırıyorlar. Süt kolisini kapan, içinden bir kutu çıkartıp içerken, diğer kutuyu da çocuğuna koşturuyor. Kamyonlara çıkamayanlar, kasaya tırmananlara ellerindeki sopalarla vuruyorlar zaman zaman. Sopayı yiyen "Ah" bile demiyor. Eller kutulara, torbalara, kolilere uzanıyor çılgınca.

İnsanların bir lokma yiyecek alabilmek için verdikleri bu savaş, kamyon kasalarında bir tek parça kalmayıncaya dek sürüyor. Günlerdir yürüyen, dağda aç bekleşenler bitkin bir halde çöküyorlar; yağmadan sonra yolun kıyısına.

Yanlarında kapabildikleri yiyecekler var. Yolun üzerinde kırılmış reçel kavanozları, yere saçılmış makarnalar, kutuları patlayan sütlerin beyaz ıslaklığı kalıyor.

Yüzleri biraz gülüyor karınları doyunca. Sırtlarını toplayabildikleri kolilere, torbalara dayayıp oturuyorlar. Orta yaşlı bir Kürt, cebinden bir lolipop çıkartıp jelatinini soyuyor. Gözleri ışıl ışıl...

Biraz dinlendikten sonra yeniden geldikleri dağın dik yamacına vuruyorlar. Çuvalları, kolileri, torbaları hiç de yük değilmiş gibi bir solukta tırmanıyorlar. Üç asker de yürüyor peşleri sıra. Onların da elinde bir zeytin tenekesi, iki helva kutusu var. Irak'tan gelenler kadar olmasa bile yiyecek sıkıntısı çekiyor askerler de. Zaman zaman kendilerine gelen yiyecekleri sığınmacı Kürtlerle paylaşıyorlar.

Kayadibi'ndeki ,Işıkveren'deki Kürtlerin durumu içler acısı. Ulaşım güçlüğü, dağıtımda görevlilerin beceriksizliği ve gerekli özeni göstermemeleri, yöre halkının yardım çabasını da olumlu bir sonuca ulaştırmıyor. Sıkıntının bir nedeni de bu bölgede bulunanların Türkiye topraklarına girmiş olmaları. Özellikle Işıkveren'deki beş bin kişilik grup, iyice içeriye kaymış. Dağda yüz bin kişiyi aşkın Kürdün durduğu alandan kopup aşağıya koşmuşlar. Askerler araya girmiş de büyük grubun aşağıya inmesini engellemiş. Su verilmemesine, yukarıya doğru, sınır ötesine göndermek için havaya ateş açılmasına karşın yerlerinden kıpırdatamıyorlar. En büyük korkuları Saddam. Asker dağlara doğru göndermeye çalıştıkça "Bizi Saddam'a verecekler" çığlığıyla üzerlerinden uçan mermilere karşın yerlerinden kıpırdamıyorlar.

Bu kaçış başka acıların da yaşanmasına yol açmış. Bahar Hacısaid elinde Irak nüfus kâğıdıyla geliyor:

"Bunlar çocuklarım. Kocamla beraber üçü de dağın arkasında kaldı."

Leyla Salih'in elinde on beş yirmi günlük bir çocuk var:

"Bu ablam Hayam'ın. Diğer çocuklarını arıyordu, dağdaki grupta kaldı. Bu süt ister. Benim de verecek sütüm yok."

Grubun yaşlıları, yedi yaşındaki Nevşah Aziz ile dokuz yaşındaki Salih İzzet'i getiriyor. İkisinin de tüm ailesi dağdaki grupta kalmış. Suzan Şemsettin, "Dört çocuğum da dağda kaldı. Kim bakar onlara" diye yakınıyor. Melik Hüseyin, "Benim de üç çocuğum dağda" derken memelerini gösteriyor:

"Hem de biri daha bir aylık. Son olarak üç gün önce emzirmiştim."

Yakınmaları not alırken "parçalanan aileleri birleştirmek" için bir görevlinin geldiğini sanıyorlar. Askerler araya girince ailelerinden ayrılanlar, yakınları, yukarıdaki tepede, sınırın Irak yanında kalanlar uzun bir kuyruk oluşturuyorlar karşımda; kaybettikleri yakınlarının adlarını yazdırmak için.

Yaşananları görünce, Körfez krizi çıktığından bu yana "Sığınmacı akını bekliyoruz. Her türlü önlemi aldık" diye sekiz aydır şişinenlerin, hangi ülkenin yöneticileri olduğunu merak ediyor insan.

"1988'dekiler gibi sığınmak istiyoruz" diyen bir Iraklı Kürde, SHP Hakkâri Milletvekili Cumhur Keskin'in verdiği yanıt, bugünkü açlığı, yoksulluğu, ilgisizliği, düzensizliği daha iyi açıklıyor olmalı:

"Onlara yanlışlıkla kuzu kesmişlerdi. Size de şimdi kemikleri kaldı herhalde."

GÖÇÜN YÜKÜ KADINLARDA

Yekmal, 7 Nisan...

Yahya Esad, paçalarını sıvayıp bir koşuda Irak'tan Türkiye'ye geçti.

Bu Saddam'ın elinden ikinci kaçışı. İlki 1988'de. Şemdinli'den Türkiye'ye girmiş on binlerce sığınmacıyla. Diyarbakır'daki kampta kalmış bir süre. Saddam af çıkartınca geri dönmüş. Her geri dönen Kürt, Irak'ta hapse atılıyormuş. Bakmış başka kurtuluş yok, kaçıp Peşmergelerin safında dövüşmeye başlamış. Saddam, Zaho'yu ele geçirince de yüz binlerce Kürt gibi yürüye yürüye Yemişli'nin Yekmal mezrasına kadar gelmiş.

Yekmal sınırın sıfır noktasında. Aradan Hezil Çayı akıyor. Yahya Esad'ın paçaları, bir koşuda Irak'tan Türkiye'ye geçtiği sudan sırılsıklam. Yüzünde acıyla, kurtulmanın sevinciyle, ikinci kez Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmanın utancıyla karışık bir gülümseme var:

"İşte gördüğünüz gibi yine karşınızdayım."

Uludere'nin Işıkveren'inden, Kayadibi'nden Türkiye'ye doğru kaçanlar, arazinin engebeli yapısından da yararlanarak Türkiye'ye sızabilmişler. Uludere'den Çukurca'ya doğru uzanan hat boyundan gelenler ise Hezil Çayıyla ayrılan sınırın Irak tarafında tutuluyorlar; Yekmal, Andaç ve Ortaköy yakınlarında oluşturulan kamplarda...

Ancak tümü de sınırın sıfır noktasında. Türkiye'ye girmeleri askerlere bağlı. Işıkveren'deki, Kayadibi'ndeki gerginliğin aksine, yiyecek dağıtımında, yardım ulaştırmada belli bir düzeni oluşturmuş askerler. Diğer yerlere göre piknik yapıyorlar sanki.

Elbette en önemli sorun su. Işıkveren'dekiler, Kayadibi'ndekiler başlarından aşağı neredeyse bardaktan boşanırcasına

yağan yağmura, altlarındaki çamur deryasına karşın içecek bir yudum suyu güçlükle buluyorlardı. Yekmal mezrasının karşısındaki Irak topraklarının sıfır noktasındaki düzlüğe gelenlerin en büyük yaşam kaynakları su.

Her çadırın önünde bir kamp ateşi yanıyor. Naylon çadırların içi görünüyor ateşin verdiği ışıktan. İnsanların gölgeleri dağlara dev gibi vuruyor. İstanbul'un engebeli arazilerine kurulmuş gecekondu mahallesi gibi Yekmal kampı. Gelen yardımlar "İpek Yolu"nun kıyısına yığılıyor. Karşıya geçmek için iki elektrik direği uzatılmış. Ağaç direklerin üzerinde porselen fincanları bile duruyor. Gece odunsuz kalanlar direkleri çadırın önüne çekip yakıyor. Böylece sabaha kadar Türkiye'yle tek "köprü bağlantısı" kesiliyor. Sabah askerler yeni direkler getirip bir köprü daha kuruyorlar.

Yekmal'deki on beş bin kişinin neredeyse tümü Hezil Çayının kıyısında oturuyor. Bir park, bir anacadde gibi sosyal bir mekân çayın kıyısı. Erkekler hareketsiz duruyor. Kadınlar ve çocuklarda bitmeyen bir devinim var. Çocuklar suda oynuyor. Kadınlar bir yandan çamaşır bulaşık yıkıyor, diğer yandan çocuklarını...

Elektrik direğinden yapılan köprünün Türkiye yanında askerler bekliyor. Yiyecek dağıtımı dışında köprüden geçmek yasak.

Karşı kıyıdaki Kürtlerin arasında modern giyimli erkekler, strech pantolonlu kızlar var. Konuşmak için askerlerin izniyle karşı kıyıya geçiyorlar Hezil Çayından. Zaho'dan gelen Süryaniler bunlar. Kampta yiyecek sıkıntısı pek yok. En büyük yakınmaları gece ayazı; "çok üşüyoruz" diyorlar, "Biz Saddam'ın zulmünden kaçtık. Burada korkuyoruz Saddam gelir, diye. Bir de karşı tarafa geçebilsek..."

Süryani ailesinin reisi Abdullah Düzki, Irak'ta su mühendisiymiş. O da ailesindeki kadınlarla aynı görüşte:

"Biz erzak istemiyoruz. Yeter ki bizi Saddam'ın zulmünden kurtarın."

Saddam'ın zulmünden kaçanlar arasında bir zamanlar Irak ordusunda önemli görevlerde bulunmuş subaylar, parlamentoda görev yapan milletvekilleri, hükümette görevli müsteşarlar var. Bunların tümü de Kürt.

Ayrı bir kümeyi de oranı çok az olsa da Türkmenler oluşturuyor. Ancak kaçanların içine başka ülkelerden karışanlar var. Mısırlı Salah Secim de su mühendisi. Saddam'ın askerleri Zaho'ya girince "Bize herhalde bir şey yapmazlar" diyor önceleri. Ancak Mısır müttefik kuvvetlere destek verdiği için "düşman" olarak görüyor Mısırlıları .

Salah Secim "Zaho'da bir baraj inşaatında çalışıyorduk. Askerler otuz Masırlıyı gözümün önünde kurşuna dizdi. Zor kaçtım ellerinden" diyor. Secim'in elinde yeşil kaplı bir Mısır pasaportu var. Kampa her gelenin önüne pasaportuyla fırlayıp "Başka bir ülkenin yurttaşı ve Kürtlerden ayrı bir ulustan" olduğunu anlatmaya çalışıyor. Ancak Secim'in durumu şimdilik değişmiş değil. Aynı soğuğu, aynı yokluğu paylaşıyor Kürtlerle.

Yiyecek dağıtımının düzenli olması için Yekmal kampı, dört ayrı mahalleye bölünmüş. Türkiye tarafındaki yolun kıyısına yığılan yiyecekler için "muhtar"larıyla birlikte geliyorlar. Yiyecekler suyun kıyısına indirilecek, dörde bölünen elektrik direğinden yapılan köprünün üzerinden taşınacak. İşte Türk askerlerle Iraklı Kürtler arasındaki tartışma da bu noktada başlıyor. Karşı kıyıdan gelenlerden kimi, sadece karnını doyurup gidiyor. Ya da kimi bir çuval unu iki adım taşıdıktan sonra yere bırakıp üzerine oturuyor; bir de sigara yakıyor.

1988'deki göçü de gören bir görevli, "Bunlar üç yıl önce gelenlerden farklı" diyor. "Onlar köylüydü, hemen çadırlarını ev gibi yapıyor, daha kolay yaşıyorlardı. Ama bunların çoğu kentli. Kentin orta kesimi. Çadır bile kuramıyorlar. Çalışmayı da pek sevmiyorlar."

"Saddam'ın zulmünden" kaçan Kürtler "ya arkamızdan gelirse" korkusu, "vurguncu korucular"ın fırsatçılığı, yardım bahanesiyle yöreye gelip "üç beş kuruş avanta" peşinde koşanların "sınır tanımazlığı", soğuk ve yağmur, çocuk ve yaşlı ölümleriyle; bazı bölgelerde görevlilerin beceriksizliği, bazılarında yöneticilerin olanaklar ölçüsünde sağladığı rahatlıkla iç içe yaşıyor.

...Ve hâlâ bir çoğu, ikinci kez Türkiye kapısına dayanan Yahya Esad gibi paçalarını sıvayıp üç adımda Türkiye'ye geçse, bütün sorunlarının çözüleceğine inanıyor.

YAŞAMAYA MAHKÛM OLDULAR

Andaç, 7 Nisan...

Küllenmiş ateşler yeniden tutuşturuluyor. Güney yeni bir güne başlamanın telaşında. Kıl, bez, naylon çadırlardan önce kadınlar, sonra çocuklar çıkıyor. En sonda erkekler.

Günün ilk saatleri.

Türkiye toprakları kıyısında yeni bir güne başlıyor Iraklı Kürtler. Yüzlerinde kötü geçen bir gecenin izleri var. Uyanan, Botan Çayının kıyısına iniyor. Andaç kampı çayın yatağına kurulmuş. Suyun getirdiği irili ufaklı taşların üzerinde yaşıyorlar. Gecenin amansız ayazı gitmiş. Çadırından çıkan çayın kenarına inince, tek eliyle uzanıp birkaç avuç su vuruyor yüzüne.

Kadınlar dizlerine kadar suyun içinde. Çamaşır yıkıyor, çay yapmak için çaydanlıklarıyla su alıyorlar.

Andaç karakolunda görevli bir subayın iki kaygısı var.

Birincisi "Bir gece azgın yağmur yağıp da dere kendi yatağını doldurursa sabaha kadar hiç çadır kalmaz burada. Elbet insanlar da..."

İkinci kaygısı da "Askerler birkaç kez su içti bu çaydan. Ağızları hep yara oldu. Bu insanlar, sürekli bu çayın suyunu içiyor. Kaynattıklarını da sanmıyorum. Salgın hastalık olur diye korkuyorum."

Andaç'ta yiyecek sıkıntısı yok. Kampın karşı kıyısındaki Türkiye topraklarında üst üste sıralanmış gelen yardımlar. Askerler de üzerini naylonla örtmüşler. Bir yardım konvoyu daha geliyor; Uludere üzerinden. Zaten o hattan yola çıkan kamyonlar Işıkveren, Kayadibi, Yekmal kamplarındakilere yiyecek dağıtıyor sırayla. Ancak yolun sonundaki kamplara doğru gittikçe, pek fazla bir şey kalmıyor. Gelen kamyonun amacı, Andaç'ı atlayıp Uludere'den Çukurca'ya yapılması planlanan yolun varılabilen son noktasındaki Ortaköy kampına ulaşmak. Kamyonun kasasında yiyecekler, giyecekler var. En üste de birkaç beşik atılmış.

Kucağında bir aylık çocuğuyla Botan Çayına atlıyor bir kadın. Kamyonu görmüş olmalı. Yolu kesiyor. Üzerinde eflatun soluğu bir elbise var. Avurtları çökmüş. Dişleri inci gibi. Kucağındaki çocuğu gösteriyor:

"Bunun için istemiyorum. Bu büyüdü. Yan çadırda yeni bir doğum yaptı komşum. Daha iki günlük çocuk. Onun için bir beşik verir misiniz?"

Kamyondakiler hemen kasaya fırlıyor. Eskisi, yenisi, oymalısı oymasızıyla beşikler dizi dizi. İçinden en yeni olanını, oyması en güzelini seçip veriyorlar kadına. Bir de paket uzatıyorlar; "Bu da senin" diye.

Önce almak istemiyor kadın. İçinde bir çift plastik ayakkabı var. Mor renkli. Kadının ayakları çıplak. Açıp torbayı, özenle ayakkabıları çıkartıyor. Çıplak ayaklarına biraz büyük ama, hiç sesini çıkartmıyor. Teşekkürü belli belirsiz. Gözlerinden okunuyor yalnızca. Bir elinde otuz günlük çocuğu, diğer elinde yeni doğuran komşusu için aldığı beşikle yeniden Botan Çayına doğru yürüyor. Kadından geriye titrek bir ses kalıyor:

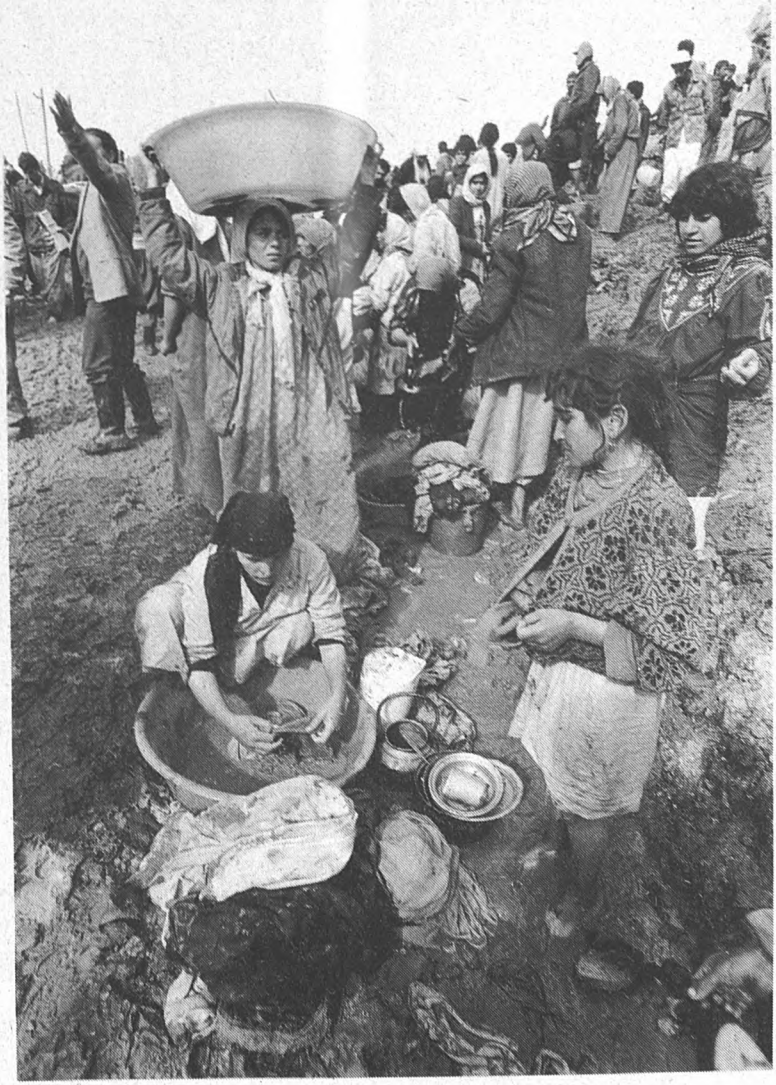

"Yedi çocuğum var. Babaları savaşta öldü."

Yekmal'deki gibi, Andaç'ta da ıslanmadan Türkiye'ye geçebilmenin tek yolu, Botan Çayının üzerine atılmış elektrik direkleri. Irak topraklarında bekleşenlerin günlük yiyecekleri bu direklerin üzerinden geçiriliyor. Askerler köprünün iki başını da tutmaya çalışıyor. Ancak Irak tarafında büyük bir birikme var. Herkes karşıya geçip biraz daha fazla yiyecek almak istiyor.

Saddam'dan kaçanlara ilk yardımı çevre köyler yetiştirmiş. Günlerce ekmek yapmışlar tandırlarında. Evlerindeki unu, bahçelerindeki naylonu, depolarındaki kıl çadırları vermişler. "Bizim verecek bir şeyimiz kalmamıştır" diyor köylüler. "Neyse ki çevreden halkın yardımı yetişti de hem onlar, hem de biz ölmekten kurtulduk."

Gerçekten de büyük bir çaba harcıyor yöre halkı. Toplayabildikleri yiyecekleri, giyecekleri, ayakkabıları, beşikleri kamyon kamyon taşıyorlar. Yardım etmek yöre halkı için bir övünç kaynağı olmalı. Her kamyonun üzerinde yardımın gönderildiği kentin, ilçenin, hatta varsa köyün adı yazılı. Nusaybin'den, İdil'den, Cizre'den, Şırnak'tan, Silopi'den, Kozluk'tan düşüyor yola yöre halkı. Kamyonlar sıra sıra. Amaçları bir an önce yüklerini Kürt kardeşlerine ulaştırmak. Arama noktalarında durduruluyorlar. Saatlerce bekliyorlar. Hatta yöredeki güvenlik görevlilerinden "Şimdi geç oldu. Mallarını indiremezsin. En yakın karakola git. Sabaha kadar bekle" gibi yanıtlar alıyorlar. Yine de en küçük bir hoşnutsuzluk olmuyor yüzlerinde. Araçlarında, yer varsa karakollarda güneşin doğmasını bekleyip, yine yola koyuluyorlar. Ancak duydukları bir söz var ki, yüzlerini allak bullak ediyor:

"Mallarını resmi görevlilere teslim et..."

Eğer çevrede bir gazeteci varsa hemen onun yanına koşuyorlar:

"Zavallılara bu malı vermezler abi..."

Bu tepki, yöre halkının, devlete, resmi görevlilere ilişkin düşüncesini bir anda açığa vuruyor. Eğer "Bak şimdi, sen bunları Irak'tan gelenlere dağıtmaya kalkarsan bir anda izdiham olur. Mallar yağmalanır. Gerçek ihtiyaç sahibinin eline geçmez. En iyi bunları bir düzenlemeyle dağıtmak gerek" diye anlatılırsa ikna oluyorlar. Ama öylesine güvenmiyorlar ki devlete, geriye bir tortu kalıyor:

"Söylediğin doğru da, ya yardımı gereken yerlere vermezlerse?"

İlk günlerde bölge halkı kendi arasında örgütlenerek başlattı yardım kampanyasını. Birkaç gün sonra bazı yerleşim birimlerinde valiler, kaymakamlar devreye girdi. Yardımların sadece kaymakamlık ve valiliklerce yapılacağı duyurulunca, halkın yardım kampanyasına gösterdiği ilgi azaldı. En azından resmi kanallara ulaştırılmadı yardımlar. Halk yine kendi eliyle yardım toplamayı yeğledi. Bu yönelme elbette yardımın dağıtılması sırasında da kendini gösterdi.

Yerden yere, kamptan kampa değişiyor korucuların, resmi görevlilerin tavrı. Kimi yerde korucular işi ticarete dökerken, Andaç'ta olduğu gibi kamptakilerin gereksinimini karşılamak için koşuşturuyor korucular. Andaç karakolunun komutanı, korucubaşı Cemil'e "İhtiyaçlarını saptadın mı?" diye soruyor. Korucubaşı Cemil'in cebinde bir liste var. Başlıyor okumaya:

"En acil ihtiyaçları çocuk maması ve ilaç. Pek fazla olmasa da yiyeceğimiz şimdilik var."

Karşı kıyıdan orta yaşlı, temiz giysili bir Kürt geliyor. İlkokul öğretmeniymiş Duhok'ta. Köprüden Türkiye tarafına geçiyor.

Andaç kampında yeni bir gün başlamış. Duhoklu öğretmen kahvaltı yapacak. Güneşin "yeni bir gün telaşı" geçmiş. Gecenin ayazını kovuyor hızla. Akşama kadar sürecek krallığını ilan edecek. Öğretmen, aldığı ekmeği koltuğunun altına sıkıştırıyor. Yavaş yavaş yürüyor, elektrik direğinden köprüye doğru.

Önünde bir kadın var. Yanında beş yaşında çocuğu... Daha dün sabah bir çocuk düşmüş köprü üzerinden Botan Çayına; kurtaramamışlar. Bir asker, çocuğuyla köprüden geçecek kadının yanına koşuyor. Sırtında tüfeği, başında miğferiyle. Kucaklıyor küçük Kürt çocuğunu, köprünün üzerinden geçiriyor. Iraklı Kürt öğretmen de Türkiye'den aldığı ekmekle Irak'a geçecek. Köprüye daha ilk adımını atmadan geriye dönüp dağlara doğru bağırıyor:

"Herkesin Allahı yok... Benim de..."

KORUCULUK, TEK GEÇİM KAYNAĞI

Habur Çayının şırıltısı duyuluyor bir tek; bir de aracımızın motoru.

İleride, geceyi geçireceğimiz Andaç Köyü var.

Hava iyiden iyiye kararmış. Köye doğru giderken bir üsteğmen çeviriyor yolumuzu. Hava kararınca bu yoldan geçmek yasak. Üsteğmen "Gitmeyin" diyor,"hiçbir şey olmasa, farlara bakıp sizi bizim araçlardan biri sanırlar. Taranmanızı istemiyorum."

Israrımız üzerine, istemeyerek de olsa bırakıyor bizi. Gözlerimiz daha bir tetikte. Andaç'a yaklaşıyoruz yavaş yavaş.

Köy girişinde tabur var. Birkaç yüz metre kala, aracın motoru duruyor. Karanlıkta bir araçtan inip nöbet beklemenin gerginliğindeki askere yaklaşmak öyle zor ki, her an bir kurşun yiyebilir insan. Ama bu zoru denemekten başka bir yol yok. "Hele kardaş, aracımız şurda bozuldu da..." sakinleştirmesiyle yaklaşıyoruz Andaç taburuna.

Askerler yardıma geliyor, ellerinde fenerleriyle. Motor teknikeri bir asker açıyor kaputu. Sonucu iki sözcükle anlatıyor:

"Benzini bitmiş."

Oysa bitmemesi gerekiyordu. Daha Uludere'den doldurulmuştu depo. Kaputu açan asker İstanbul Bayrampaşalı. "Kardeşim kaç kilometre burası, Uludere'den" diye soruyoruz. Gözlüklerinin üstünden bakıp gülüyor:

"Ne bileyim ağabey. Sekiz ay önce bir kez geldim, bir daha dönmedim. Gelirken de nasıl geldiğimi bilmiyorum zaten."

Taburdan benzin koşuşturuyor askerler. Gece karanlıkta usulca giriyoruz Andaç Köyüne.

Agit Ölmez, köyün eski muhtarı. Kapısı çalınınca, öyle bir telaş başlıyor ki, şaşırıyor insan.

Agit kızgın. Gece yarısı, habersiz gelen konukları yeterince ağırlayamayacağı endişesinde. "Bu saatte mi gelinir? İnsan bir haber vermez mi?" diye sitemlerini yağdırıyor. Cumhur Keskin, Agit'i yatıştırma çabasında:

"Merak etme. Biz ağır konuk değiliz. Hem telefonun var mı ki haber vereyim?"

"Var işte" diye perdeyi kaldırıp gri bir telefon çıkartıyor camın önünden:

"Tam üç sene olmuştur bağlanalı. Ama bir defa bile alo demedik."

Bölge gerçeğinin işte bir yüzü de bu. Köylerin, beldelerin, hatta ilçelerin yolu, telefonu, elektriği yalnızca kâğıt üzerinde var. Telefon sürekli kesiktir. Elektriği "havada bulut gördü mü?" gelmez olur. Bir yağmur yağdı mı, yollar geçit vermez aylarca.

Agit, on altı yıl muhtarlık yapmış Andaç'ta."Hiçbir sorunu çözemeyince istifa ettim" diyor.

Bu arada PKK baskıları ve baskınları da iyice yoğunlaşmış. Andaç'tan, çevre köylerden gençler kaçırılıyor. Hatta bir köylünün kızı da var kaçırılanlar arasında. Adam büyük oğlunu götürüyor ; "Kızımı bırakın da bunu alın" diye. Ancak kabul edilmiyor. Köylülerin anlattığına göre aradan yıllar geçmesine karşın kaçırılanlardan hâlâ haber yok. Bazı zengin köylülerin

çocukları da fidye için kaçırılıyor. Kırk-elli milyonu veren kurtarıyor çocuğunu.

Kimi köylüler anlatılanları, "Bunların hepsi hikâye" diye dinliyor; "gençler örgütle danışıklı dövüş yapıyor".

Bir yandan yaylaya çıkma yasağı geçimlerini iyice daraltmış köylülerin. Elde hiç hayvan kalmamış. En kârlı iş, Irak'a hayvan kaçırmak. Ama artık yapamıyorlar. Diğer yandan da örgütle aralarında bir tür "kan davası" başlamış. Üstüne üstlük bir devletin "rica"sı var; "Korucu olun" diye. Pes etmişler sonunda. "Tamam" demişler, "Korucu olacağız". Bu kez de devlet biraz ağırdan almış; "Belki olabilirsiniz. Hele bir dilekçe verin de bakalım..."

Şu anda Andaç'ta yüze yakın korucu var. Köyün tüm geçimi de korucu maaşlarından. Bir bölümü de korucu olmayı kendine yediremediğinden, geçinmesi olanaksızlaştığından, can güvenliği ortadan kalktığından batıya göçmüş.

Andaç'ta ortaokula giden yok. Köyün mezralarına yaptırılan okul binalarında da evsiz kalan aileler yaşıyor. Bütün çabalarına karşın bir ortaokul yaptıramamışlar köye. Jandarmalar köydeki karakol binasını Andaçlılara bırakmamışlar, okul yapmaları için. Bir gece örgüt militanları köyü basmış. Okul yapılacak eski karakol binasını yakmak amacıyla. Tam karşılarında yeni kurulmuş tabur var. Askerler militanlara ateş edecek. Ama aralarında koca bir köy var. Komutan ateş ettirmemiş. Militanlar yakmışlar binayı. Sonra da gitmişler. Köylüler anlatırken gülüyorlar bile:

"Eğer bir ateş etselerdi, köyün yarısı ölürdü."

Köyde sağlık ocağı için bina var. Ancak bugüne kadar doktor ve ebe yüzü görmemişler. Tıpkı "alo" bile diyemedikleri telefon gibi.

Yolları kışın geçit vermiyor. İçme ve sulama suyu sorunları var. Her yeni ilçeye bağlanışlarında "sorunlarımız belki çözülür" diye umutlanmışlar. Ancak sonuç hiç değişmemiş. Eski

Muhtar Agit, "Bu gördüğüm üçüncü ilçe " diyor. "Önceleri Hakkâri'nin Beytüşşebap ilçesine bağlıydık. Sonra bizi aldılar Çukurca'ya bağladılar. Şırnak il olup da Uludere bu ile bağlanınca, şimdi biz Uludereli olduk."

Cumhur Keskin sorunlarını dinledikten sonra köylülere soruyor:

"Bu kadar sorununuz var da nasıl diyorsunuz, 'Her şey ANAP'la geldi köyümüze 'diye?"

Bu soruya verecekleri bir yanıt pek yok.

Yemeklerimiz, büyük bir tepsi içinde geliyor. Bal, tereyağı, peynir, sahanda yumurta, tahin, bir de yufka ekmeği. Bize kuzu kesemedikleri için çok üzülüyorlar. Sonra kahveler geliyor.

Buralarda bir köy evinde konuk olmak, yaşamın değişik alanlarının aynı metrekareler içinde gerçekleştirmek anlamına geliyor. Odanın dört bir yanındaki minderlerde oturulup çaylar içiliyor önce. Çay bardakları kalkınca, aynı yere bir naylon seriliyor. Sıra yemeğe geldi, demektir bu. Naylon toplandı mı kahveler geliyor. Yatmak içinse üzerinde oturduğumuz minderler odaya serilerek üzerine yorgan ve çarşaf atılıyor. Sabah olunca yeniden minder oluyor yataklar. Bu kez de kahvaltı için aynı yere seriliyor naylon örtüler.

SINIRIN SIFIR NOKTASINDA YAŞAM

Andaç, 8 Nisan...

Dağların arasındaki düzlüklere birdenbire basıyor gece. Günün ışıması ise alabildiğine ağır. Güneş, saklambaç oynayan muzip bir çocuk gibi, bir o tepenin, bir diğer tepenin ardına kaçıyor.

Güneydoğuda bir köy evinde gecelemenin tek güzel yanı, horoz sesleriyle uyanmak değil elbette. Bir de "Çok şükür, bu

gece bir şey olmadı. Kimse köyü basmaya kalkmadı. Yatağın dibinde bir roketatar patlamadı" sevinci de var.

Sabah uyanınca iki güzelliği birden yaşıyoruz Andaç'ta. Horozlar ötüyor ve sapasağlamız. Köy çeşmesinin başında "yüz yıkama kuyruğu" oluşmuş. Tam karşıda Kasrik Çayı akıyor. Suyun kıyısında da Irak'tan gelen Kürtler var. Kadınlar çoktan işe koyulmuş. Çaydanlıkları dolduruyorlar. Kirli çamaşırları, çocukları yıkıyorlar. Erkeklerin gözü uykulu.

Andaç'ta kurulan kamp, köye bir göz uzaklığındaymış. Oysa gece öylesine uzaktı ki köyle kampın arası; karanlıkta bir türlü bitmek bilmiyordu yol.

Andaçlılar bizi uğurlamak için evlerinin önüne sıralanıyorlar. "Yine gelin" diyor Agit. Hakkâri'ye doğru yola çıkıyoruz. Özel araçlarımızla nereye kadar gidebileceğimiz belli değil. Önümüzdeki ilk engel Hezil Çayı. Toprak yolun üzerinden akıyor sular.

Irak'tan gelen Kürtlere yiyecek dağıtımı yapmak için çayın kıyısına inen askerlerin şaşkın bakışları arasında, özel aracımızla suya dalıyoruz. Beklenildiği gibi oluyor. Araç tam suyun ortasında kalıveriyor. Askerlerin paçaları sıvalı. İtip sudan çıkartıyorlar aracı. "Artık" diyorlar, "bunlarla gidemezsiniz. Suyu geçseniz de zaten ileride heyalan var. Yol tümüyle kapalı. Bize benzer girişimde bulunanları anlatıyorlar sonra:

"Haritadaki yola bakıp bir yabancı gazeteci Hakkâri'ye gitmek üzere buraya geldi. Hem de altında son model BMW'siyle. O da bir şey değil. Bir sağlık ekibi Çukurca'ya geçmek için geldi dün. İki doktor ile iki hemşire. Altlarında, Sağlık Bakanlığının yepyeni cipi vardı. Onlar da geçemedi."

Bir üsteğmen yardımcı oluyor, Uludere yolundan gelip Hezil Çayını dalgalar çıkartarak geçen bir ZPT-CONDOR'a bindiriyor bizi. Demir bir kutunun içindeki "insan konservesi" ne dönüyoruz. Andaç'taki sığınmacı Kürtler gerimizde kalıyor. Hezil Çayı da bitti. Peşimizden bir kamyon geliyor. Önümüzde-

ki Ortaköy'e bir buçuk kilometre uzaklıktaki Hanefi Köyüne yerleşen Iraklı Kürtlere yardım yetişecek.

Bir yanımız Irak, bir yanımız Türkiye. Dikdörtgen prizma biçiminde sınır taşları. Biri Türkiye'nin, diğeri Irak'ın. Sınır bir sağ yanımızda kalıyor, bir sol... Tam sıfır noktasındayız. Aruş Deresi, Hezil'e doğru akıyor, koştur koştur. Sonra yolla Aruş birleşiyor. Bu "sudan yol" aynı zamanda Türkiye-Irak sınırı.

Yardım malzemesi getiren kamyon suya takılıyor. Kamyoncuların tek çaresi ZPT-CONDOR. Yardım istiyorlar. Bir çelik halatla bağlanıyor kamyon CONDOR'a. Koca araç sıyrılıp çıkıyor sudan. Yeniden "demir konserve kutusu"na binip makineli tüfeğe takılı mermi şeridinin dibine oturuyoruz. Önümüzde Hanefi Köyü var. Son zamana kadar köy Irak topraklarındaymış. Ortaköylüler koruculuğu seçince PKK baskınları artmış. Köylüler de Türkiye tarafına taşınmış. Şimdi Hanefi Köyünün eski yerinde binlerce sığınmacı var. Sevinçle karşılıyorlar yardım kamyonunu. Çünkü Hanefi Köyündeki Iraklı Kürtler yolun en son noktasında bulunuyorlar. Uludere'den kamyonlar yüklerini yol üzerindeki Işıkveren, Kayadibi, Yekmal ve Andaç noktalarına boşalta boşalta geldiği için kendilerine pek fazla bir şey kalmıyor.

İmadiye ve yöresinde yaşayan Bervari aşiretinin yetmiş bin üyesi de Saddam'dan kaçmış. Aşiret reisi Adil Bey de Hanefi Köye gelmiş. Belinde tabancası, arkasında kalaşnikoflu korumaları var. Bervariler son ana kadar Saddam'la işbirliği yapıyorlar. Saddam'ı ve dolayısıyla merkezi hükümeti sallantıda görünce ayaklanıyor Bervariler. "Zaho'yu altı saatte ele geçirdik" deyip "ah" ediyorlar Aruş Deresinin kıyısında. Adil Bey de Kürdistani Cephe'ye kızgın.

"İşe siyaset karışınca birliğimiz bozuldu. Bize bıraksalar daha iyi hallederdik. Irak'ta barış sağlanırsa kendi ülkemizde yaşamak istiyoruz. Saddam gitsin de isterlerse İsrail'den cellat getirsinler yönetici olarak Irak'a. Biz büyük devletlerin merhametlerini bekliyoruz. Bize 'Siz kalkın, yapın, yardım ederiz' dediler. Biz de kalktık yaptık. Irak, Kuveyt'e girince otuz devlet bir araya geldi. Zorla çıkarttılar Kuveyt'ten. Biz de Kürtler olarak bir

şey yapalım dedik. Bize hiç yardım etmediler. Çünkü Kuveyt'te petrol vardı. Biz dört milyonuz ama, petrol yoktur. Başımıza gelen de bu yüzden."

Yere serilen bir kilim üzerinde çaylarımızı içiyoruz. Cumhur Keskin, Irak'tan kaçan Kürt meslektaşını arıyor. Avukat Abdülkadir Selim Salih hukuk öğrenimini Türkiye'de yapmış. Bir yıl İstanbul'da yabancı diller okulunda okuduktan sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiş 1979'da. Kamptaki Iraklı doktora yardımcı oluyor. "En son biz geldik" diyor. "Yolda ölenleri toprağa vere vere, en geriye kaldık. Çocuklar çok hasta. Hepsi ishal. Sabah üç saat muayene yaptık. Üç yüz hasta çocuk geldi. İki üç tane de acil hastamız var, hastaneye yatırılması gereken."

Irak'tan gelen Kürtler arasında "Saddam'ın albayı" Tahsin, "Tekaüt Yüzbaşı" Reşat, Doktor Nuri, bir de Kemancı Mehmet Sait var. Duhok'ta bir müzik grubu varmış Mehmet Sait'in. "Kürt folku yapıyorduk" diyor. Gelirken yanında bu zamana kadar çıkarttığı dört kasetinden ancak birini getirebilmiş.

Yeniden yola çıkmak üzere Irak topraklarını terk ediyoruz. Kampın çevresinde insan pislikleri var. Dere kenarına kadar iniyor. Basacak temiz yer bulmak güç. Ağır bir koku yayılıyor çevreye. Bize yardımcı olan üsteğmen, "Buradan sonra CONDOR'la da gidemezsiniz. Sizi bizim ciple Ortaköy'e kadar götürelim. Oradan sonra da yol kapalı zaten. Size katır bulurlar" diyor.

CONDOR'dan inip askeri cipe biniyoruz. Önümüzde toprak yolun bittiği Ortaköy var.

KÖYLÜLER SIĞINMACILARDAN FARKSIZ

Ortaköy, 8 Nisan...

Ortaköy, uygarlığa öyle uzak ki... Birkaç günlüğüne, hatta bir haftalığına bile kaset kiralama şansları yok köylülerin. "Her kaseti satın alıyoruz" diyorlar. Duvara dayalı "kasetlik"te Küçük

Emrah'ın, Küçük Ceylan'ın, İzzet Altınmeşe ile İbrahim Tatlıses'in filmleri var. Bir de Rambo...

Kasetlerin adlarına baktığımızı görünce, aynı zamanda korucubaşı da olan Muhtar Cemil Berk durumu açıklıyor:

"Biz kendi filmlerimizi seyrediyoruz. Sosyete filmlerini seyredince üzülüyoruz. Sinirlerimiz bozuluyor. Onlar da insan, biz de insanız, diye kızıyoruz."

Ortaköy'ün sorunları komşusu Andaç'ınkilere benziyor. "Bulut olunca" elektrikler kesiliyor. Televizyonun yayınlarını izlemeleri neredeyse olanaksız. Irak televizyonu Ortaköy'den daha net çıkıyor. Köylüler gülerek anlatıyorlar:

"Çocuklarımız Saddam'ı bizim başbakan sanıyor."

Ortaköy'de altı yüz kişi yaşıyor. Yüzden fazla korucu var. Cumhur Keskin, "Korucu olmanız için baskı yaptılar mı size" diye soruyor. Korucuların elleri havada:

"Allah için baskı olmamıştır. Ama korucu olmazsak erzak getiremiyorsun köye. Hastanı alıp götüremiyorsun. Zaten yılın büyük bölümü yol yok, iz yok. Bir doğum oldu mu bütün köy ölüp ölüp diriliyor. Önceden Irak'a hayvan kaçırırdık. O zamanlar geçimimiz iyiydi. Yaylaya çıkma yasağı gelince geçim daraldı. Bütün bunlar da bir araya gelince, biz de korucu olduk işte. Bunlardan fazla baskı olur mu?"

"Telefonumuz da yok" diyor Ortaköylüler. "Yani var da yok. Bakanlık kayıtlarına, PTT'ye göre tam otomatik görüşmeye açık bir telefonumuz var. Beş yılı geçti bağlanalı. Ama yepyenidir. Çünkü hiç kullanılmadı. İlkokulumuz var. Ama çocuklarımız ortaokula gidemiyor."

Ortaköylüler anlattıkça dertleniyor:

"Bizi kullanmak gerekti mi, var, sayıyorlar. Yoksa insan olarak hiç değerimiz yok. Şu Aruş Deresinden akan suyu içiyoruz. İçme suyumuz bile yapılmadığı için. Aşağıdaki sığınmacılardan ne farkımız var bizim? Aslına bakarsan hiç yok."

"Biz Hakkâri'ye davam edeceğiz" deyince ortalığı bir telaş alıyor:

"Çocukları gönderin, dağdan katırları getirin..."

Sonra da durumlarına hayıflanıyorlar:

"Türkiye çağ atladı, diyorlar. Biz hangi çağda olduğumuzu bilmiyoruz. Eğer çağ katırla atlanıyorsa biz de katır çağına geçtik."

Katırlar dağdan toplanıp getirilince bir güzel eğerliyor köylüler. İlk önce Milletvekili Keskin biniyor. Hakkâri'de geçen yıllarından, seçim propagandası için yaptığı gezilerden deneyimli. Katırlardan birinde bond çantalar, valizler bağlı. Peşpeşe diziliyor katırlar. Biri diğerini kesinlikle geçmiyor. Hep bir öndeki katırın bastığı yere basıyorlar ustalıkla.

Belki yıllar sonra İran'a "İpek Yolu" olacak toprak bir ize vuruyoruz katırları. Çığlı'ya kadar sürecek bu yolculuk. Köylüler "Üç dört saatte gidersiniz" diyorlar. Yolumuzun üzerinde tek yerleşim birimi Haraboaroş. Ortaköy'ün mezrası. "Harabe Aroş" anlamına geliyor. Ortaköy'ün değiştirilmeden önceki Kürtçe adı da Aroş zaten.

Köylüler bize katırlara nasıl bineceğimizi öğretiyorlar. Acemiliğimize gülüyorlar gizlice. Yanımıza da on beş, on altı yaşlarında iki genç veriyorlar. Bir de on iki yaşlarında bir "katırcı". İki genç de tepeden tırnağa silahlı. Ellerinde kalaşnikofları, bellerinde şarjörleri ve el bombaları var. Daha korucu olacak yaşta değiller. Bizimle birlikte dağlara vuruyorlar. Gençlerin katırı yok. Ama yanımızda en az katırlar kadar hızlı koşturuyorlar.

Haraboaroş, gerçekten adı gibi. Birkaç ağaç var. Beş on tane de kaya yığını mı, ev mi olduğu belirsiz yapı. Köylüler el sallayıp yemeğe, çaya çağırıyorlar. "Yolumuz uzun ve zor" deyip geri çeviriyoruz çağrılarını. Durumu anladıklarını belirtiyorlar; ellerini göğüslerine götürüp başlarını sallarken.

Konaklı Dağlarına doğru tırmanıyoruz. Zirvelerden eteklere doğru inen toprak yol, yer yer kapanmış. Dağların yüzeyin-

deki toprak, çamur olup yola akmış. Balçık kıvamında olduğu için dozerlerle yol açmak da olanaksız. Dik yamaçlara doğru yürüyor katırlar. Balçık çamura gelince gitmemek için direniyorlar. Öylesine dik yamaçlar çıkıyor ki karşımıza, eğimden katırların üzerinde duramıyoruz. Yamaçlardaki uçurumlarda iniyoruz katırlardan. Hem kendimizi taşıyoruz yukarıya doğru, hem de ipini sıkı sıkı tuttuğumuz katırları. Yamacın en olmadık yerinde duruyor katırlar. İp gerilince aşağıya doğru sendeliyoruz. Bir tutam ot için duruyor katır. Elimizde ip yere yuvarlanıyoruz.

En önde giden Cumhur Keskin arasıra, "Görüyor musunuz çağ atlamayı? Köylüler bile farkına vardı. İşte Türkiye'nin iki kenti arasındaki yol. Bu çağda hâlâ katır sırtında aşıyoruz" diye söyleniyor.

Yollarda devrilmiş telefon direkleri var. Kimi olduğu yere düşmüş, kimi kayan toprağın altında. Direklerin telleri kopuk, yerde upuzun yatan durumunu görünce köylülerin anlattıkları geliyor aklımıza :

"Bizim sıkıntılarımız sadece gelmeyen hizmetlerden değil. Bir de gelen hizmetlerden sıkıntımız var. İktidar partisinin yöneticilerine, yöredeki ağalara verilir devlet ihaleleri. Kırk elli santim kazılıp dikilmesi gereken elektrik direkleri, on, on beş santimle toprağa tutturulur âdeta. Bu avantacılar yüzünden, gelen hizmet de bir işe yaramaz."

Ortaköy'den Hakkâri'ye doğru, üç buçuk saat süren bir katır yolculuğuyla Süvara Kotra geçidinin zirvesine varıyoruz. Yükseklik iki bin altmış metre. Tam tepede Serbest Karakolu var. Otuz üç nolu sınır taşı hemen önümüzde, karşımızda Irak. Katırcı çocukla, silahlı iki genç "Biz dönüyoruz" diyorlar. Katır sırtında geldiğimiz yaklaşık yirmi kilometrelik yolu, hava kararmadan geri dönme çabasındalar.

Önümüzde Çığlı var. İlerde Köprülü. Köprülü'den sağa doğru Çukurca, sola doğru Hakkâri. Çığlı'da, Üzümlü'de, Narlı'da Çukurca'da binlerce sığınmacı bekleşiyor. Yaşadıkları koşullar inanılmayacak kadar ilkel, inanılmayacak kadar dehşet verici.

KÜRT BÖLGESİNE AD ARANIYOR

Türkiye sınırına dayanmış beş yüz bine, İran sınırında bekleşen bir milyona yakın Kürt sığınmacının sorununa çözüm arıyordu başta İngiltere, Fransa, Amerika ve elbette ki Türkiye ile İran.

Türkiye ile İngiltere, Irak içinde bir tampon bölge önermişti. Cumhurbaşkanı Özal tarafından ilk kez ortaya atılan ve İngiltere Başbakanı John Major tarafından son biçimi verilen "tampon bölge" önerisine önceleri ABD yönetimi uzak durmuştu. Ancak süreç ilerledikçe başka çözüm de görünmüyordu. Nisan başında ABD, Irak hükümetine otuz altıncı enlemin kuzeyinde savaş halikopteri ve uçaklarını kullanmama, her türlü askeri faaliyeti durdurma uyarısı yapmıştı. Irak da bu uyarıyı kabul etmişti.

Türkiye'de muhalefet, Özal'ın, "tampon bölge" önerisine şiddetle karşı çıkıyordu. SHP lideri İnönü'ye göre bu öneri "gerçekçi değil"di. İnönü'ye göre Birleşmiş Milletler, bölge ülkelerine ve diğer ülkelere çağrı yaparken Irak'ı yok saymıştı. Şöyle diyordu İnönü:

"Böyle bir şey isteniyorsa Irak hükümetiyle görüşme yapılmalı ve bir an evvel bölgedeki huzurun sağlanması için BM çaba göstermelidir. Böyle bir öneri ancak Irak'ın katılacağı BM'nin olacağı bölgedeki ülkelerin görüşerek anlaşmalarından geçer."

DYP lideri Demirel de karşıydı tampon bölgeye:

"Bu öneri son derece vahim sonuçlar doğuracak. Yeni Filistin kampları yaratılacak. Dünya ve Türkiye elini çabuk tutmazsa, bu insanları büyük bir felaket bekliyor. Bu insanlar, kendi başlarına iş açmış değiller. Siyasi bir olayın, Körfez krizinin sonucunda bu duruma düştüler. Bunların topraklarımıza sığınmalarına Saddam'ın zulmü sebep olmuştur. Sebep, dünyanın

Körfez krizi konusundaki tavrıdır. Bu insanların başlarındakilere cesaret verilmiş, kendi devletleriyle aralarında birtakım zorlukların girmesine sebep olmuşlardır. Kendi devletlerinin zorbalığına maruz kalmışlardır. Topun, tüfeğin, Saddam'ın bu insanlara yapamadığını soğuk ve açlık yapmak üzeredir. Milyonlar imdat işareti veriyor, bu duyulmalıdır. "

DSP lideri Ecevit de "Filistin kampları" uyarısında bulunuyordu:

"Irak'ın Türkiye ve İran'a yakın bölgelerinde oluşturulacak bir güvenlik kuşağı uzun süre kendi ayakları üzerinde duramaz. Filistin kamplarına benzer. Başta ABD olmak üzere batılı ülkeler ve yetkisini aşarak Cumhurbaşkanı Turgut Özal Irak halkını açıktan ayaklanmaya kışkırttı. Irak'taki sorun halk ayaklanması ve askeri darbe yoluyla çözülemez. Irak halkının acılarını dindirecek çözüm demokratik rejim istemektir."

Evet, Körfez Savaşı sırasında Cumhurbaşkanı Turgut Özal "Bir koyup, yirmi alacağımız" görüşündeydi. Ancak değil bir koyup yirmi almak, birkaç milyar dolar koymuş ve karşılığında dört yüz bin sığınmacı almıştı Özal. Açlıkla, ölümle burun burna bekleşen yüz binlerce sığınmacı...

ABD, İngiltere ve Türkiye yönetimleri de oluşturulacak "Kürt bölgesi"ne ad arıyorlardı. Türkiye "tampon bölge"yi savunuyordu. Ancak bu ABD'ye göre "güvenli alan", İngiltere'ye göre ise "güvenli sığınak" olmalıydı.

Uluslararası boyutlarda tartışmalar, Kürt bölgesine konacak ad aramaları süredursun, Kürtler Türkiye sınırında tanımsız acılarını yaşıyorlardı.

KÜRTLERİN CEHENNEM TAŞI

Çukurca, 9 Nisan...

Hükümet konağının önünde kuyruk oluşturmuşlardı. Sırası gelince koştu. Biraz ilerideki kuyruktan aldığı sünger yatak

sırtında sallanıyordu. Kamyondan uzanan çadırı aldı. Sevinçliydi. Sonunda bir çadırı olmuştu. Güçlükle vurdu çadırı sırtına. Yüzünde mutluluğunun titreşimleri vardı.

Yanına biri yaklaştı. Asık bir yüzle bir şeyler fısıldadı kulağına. Hıçkırığa boğuldu bir anda. Dizlerinin bağı çözüldü. Sırtından yere düşen çadırını güçlükle tutuyordu. Biraz önceki mutlu adam gitmiş, yerine sanki dünyanın bütün acılarını taşıyan biri gelmişti. Elindeki çadır, sırtındaki sünger yatak düştü düşecekti. Onları da bırakamıyordu bir türlü. Günlerdir düşünü gördüğü, beklediği çadıra yüzünü gömmüş, bağıra bağıra ağlıyordu.

Çevreden koştular. Adamı yakasından tutup sarsa sarsa "N'oldu?" diye soruyorlardı. İki hıçkırığın arasında "Yukarıdan haber geldi. Biraz önce oğlum ölmüş" diyebildi.

Herkesin omzu düştü. Adamın yüzü daha da yaşlanmıştı. Yeniden çadırı sırtına vurdu. Dizlerinin kırılmasını güçlükle önlüyordu. Hıçkıra hıçkıra yürümeye başladı. Sırtında bir sünger yatakla bir çadırı değil, sanki tüm dünyayı taşıyordu. Ölüm haberinin geldiği "yukarı"ya doğru yürümeye başladı.

Yukarı... Yani "kırk dokuz nolu sınır taşı"nın olduğu yer. Yukarı... Yani iki yüz bine yakın Kürt sığınmacının açlıkla, soğukla, karla, çıplaklıkla, hastalıkla ve ölümle buluştuğu yer. Yukarı... Yani "kırk dokuz nolu Kürt cehennemi..."

Çukurca ilçe merkezinden "yukarı"ya daracık bir toprak yol çıkıyordu. İki kilometre ilerideydi. Irak sınırı, sınırda da "kırk dokuz nolu taş". Günlerdir yağan yağmur , üzerine düşen kar, toprak, yolu balçık çamura döndürmüştü.

Sınırdaki dağlar insan kaynıyordu.

İlk grup yaklaşık on gün önce gelmişti sınıra. Sayıları on bin bile yok. Üzümlü'ye, Çığlı'ya gelen gruplar önce sınırdan içeri alınmamıştı. Herkeste bir sevinç vardı, "Artık Türkiye topraklarındayız" diye. Sonra da "kırk dokuz nolu sınır taşı"nın Irak tarafında bırakılmışlardı. Çukurca yolunda Üzümlü'ye göç etti-

rilen binlerce insan görülüyordu. Zap Suyunun kıyısında tekrar sınır dışı edilmeyi bekliyorlardı.

Irak sınırının bazı noktalarından alınıp tek bir yerden sınır dışı edilenler yüz binleri bulmuştu. Yağmur yağınca karayolu ulaşımının kesildiği Üzümlü'deki Narlı'da da binlerce sığınmacı vardı. Onlar da "kırk dokuz nolu cehennem"in yolcusuydu.

Sınıra giden yolda Kürtler çamura bata çıka yürüyor. Kiminin elinde birkaç parça yiyecek, sünger yatak, çadır var. Kimi de toplama merkezine eli boş dönüyor. Kar, yağmura dönüşmüş. İnsanlar sırılsıklam.

Çocuklar annelerinin, babalarının yanında titreye titreye yürüyorlar. Çoğunun ayakları çıplak. Belinden aşağısı çamur olmayan yok gibi. Yardım getiren kamyonlar da güçlükle ilerliyor yolda. Çamura saplanan, yükünü boşaltıp geri dönemiyor. Yer yer trafik kilitleniyor. Yolda yürüyenler, bekleyen kamyonlardan yiyecek, giyecek istiyorlar.

Sınıra doğru askeri denetimler sıklaşıyor. Aç kalan, açıkta kalan insanlar Çukurca'ya inmek istiyorlar. Kimi "Hastayım, doktora gideceğim" diyor, kimi çadır, kimi yiyecek peşinde.

Askerler "Emir var, geçemezsiniz" diye bağırıyor. Çoğu askerin günlerdir yağmur altında, kar altında beklemekten sesi kısılmış. Bir asker "Yağmur fanilama geçti, şimdi donuma doğru iniyor" diye anlatıyor durumunu. Nöbetteki askerlerin de çadırı yok. Onlar da sığınmacılar gibi açıkta bekliyor günlerdir. İki tarafın da sinirleri bozulmuş.

Açlık ve soğuk, sığınmacılar için olduğu kadar askerler için de geçerli. Bir binbaşı, "Kendilerine gelen yemeği bile yiyemiyor çocuklar, mültecilerle paylaşıyorlar" diyor. Zaman zaman askerler sığınmacılara kızıyor. Zaman zaman da sığınmacılar askerlere... Sanki iki taraf da başlarına gelenlerden birbirini sorumlu tutuyor. Kimse birbirinin dilini anlamadığı için zaten içinden çıkılmaz olan koşullar daha da katmerleniyor. Herkes bağırıyor ama, kimse birbirini anlamıyor.

Ayakları çıplak, şişman bir kadın, üzerine yapışmış sırılsıklam geceliğiyle bağıra bağıra ağlıyor:

"Bu Türkler kâfir, zalim bunlar..."

Bir subay kızgın:

"Görüyorsunuz değil mi? Kış kışlığını, puşt puştluğunu yaptı. Amerika ayaklandırdı önce bunları, şimdi de başımıza bıraktı. Dünya üstümüze kalkıyor. Ama batılı ülkelerden tek bir yardım geldiği yok. Yöre halkı bir şeyler getirmeye çalışıyor. Aslında kendileri de aç. Devletten de yardım gelmiyor. Dağın başında askerlerle bu insanları karşı karşıya bıraktılar."

Tepenin arkasından bağırtılar geliyor. "Kırk dokuz nolu sınır taşı" aşılıp da Irak topraklarına geçince, görüntü dehşete düşürüyor insanı. Yolun üzerinde üç kamyon durmuş. Çevresinde binlerce insan var. Elleri havada bağrışıyorlar. Kamyonların üzerinden ekmekler, sütler, ayakkabılar, tencereler, plastik kaplar, giyecek torbaları fırlatılıyor. Aşağıdaki insanlar kapış kapış...

Bir ekmeğiiki ucundan tutup çekiştiriyorlar. Bir çift ayakkabının bir tekini kapan öbürünü arıyor; solunu tutan, sağını alanın yakasına yapışıyor. Bir tencereyi beş kişi yakalamış, aralarında paylaşamıyorlar. Un, makarna ve sütlerin ambalajları patlamış, yerde çamura karışıyor. Bir kutu helva kapan, teneke kutusunu açıp simsiyah elleriyle parmaklaya parmaklaya yemeye başlıyor oracıkta.

Bu düzensiz dağıtımdan bir şey kapamayanlar kamyonun kasasına doğru tırmanmaya başlıyor. Kasanın üzerindekiler ellerindeki sopalarla püskürtmeye çalışıyorlar. Tarihi bir filmden sahneler izliyoruz sanki. Kaleyi fethetmek isteyenlerle savunanlar savaşıyor. Sopayı yiyince kamyonun kasasından düşenler, ellerini yukarıya açıyorlar yeniden, bir hamle daha yapıyorlar kamyonun üzerine doğru. Ağlaya ağlaya fotoğraf çeken bir gazeteci, "Tanrıya bile uzanmamıştır hiçbir el böyle" diyor. Diğer gazetecinin de gözleri dolu dolu:

"Yukarı çıkıp ağlıyoruz, aşağıya inip yazıyoruz..."

Kamyonların kasaları boşalınca görevliler güçlükle aşağıya atıyorlar kendilerini. Yüzlerce insan yukarı fırlıyor. Kamyon kasasında son kalan kırıntıları topluyorlar. Gördüklerine insanın inanası gelmiyor. "Kırk dokuz nolu sınır taşı" bir film platosu sanki. Bulutlar dağlardan aşağıya inmiş. Üstleri ıslak, sakalları uzamış, saçları keçeleşmiş, perişan durumdaki bu insanlar da filmin figüranları. Yukarıya doğru titreşen sisin içinde yaşama savaşının en rezilini veriyorlar. İnsanı donduran, dehşete düşüren bir sahne. Çekiminin ne zaman biteceği bile belli olmayan filmin adı da konmuş çoktan:

"Çukurca: Kürtlerin kırk dokuz nolu cehennem taşı..."

ABD YARDIMIYLA ÖLÜM DE GELDİ

Çukurca, 10 Nisan...

Gözler havaya dikilmiş. Kulaklar tetikte. Gökten gelecek yardımın sesini duyabilmek için usulca konuşuyor insanlar. Umutları "çelik kanatlı yardım kuşu"nda.

Kuşlar kaçışıyor. Gökyüzünde bir titreşim var. Dağın arkasından koyu yeşil bir dev çıkıyor. Amerikan C-130 nakliye uçağı bu. Binlerce naylon, kıl, branda, battaniyeden yapılma çadırın üzerinde bir tur atıyor. Sonra bir tur daha...

Binlerce baş, omuzları üzerinde bir daire çiziyor uçakla birlikte. Bağrışmalar, el etmeler... Umutları dorukta insanların. İlk iki turda "pas" geçiyor pilot. Uzaklaşınca küçülüyor uçak. Sonra yitip gidiyor. İnsanların umutları da öyle.

Üçüncü turunda, koyu yeşil dev, yumurtlayan balıklara benziyor. Karnından onlarca koli bırakıyor boşluğa. Papatya gibi açıyor beyaz paraşütler. Korkunç bir hareket var. Herkes kolilerin düşeceği yere doğru koşuyor.

Alçaktan atılan yardım malzemesinin hızını, paraşütlerin kesmesi olanaksız. Kurşun gibi iniyorlar yere. İnsanlar geriye kaçıyorlar bu kez de. Dev bir koli, yamaçtaki kayalara vurup parça parça saçılıyor çevreye. Bir başkası yuvarlana yuvarlana iniyor tepeden. Önüne gelen iki çadırı sürükleyip götürüyor.

Bir koşuşma başlıyor yeniden. Karıncalar gibi üşüşüyor, insanlar kolilere. Yumruklar, sopalar havada. Birbirine kenetlenmiş insan kümesi yamaçta dalga dalga. On ikişer porsiyonluk Amerikan hazır yiyecekleri, dev bir insan mıknatısı sanki. Ölümüne de olsa üzerine çekiyor insanları.

Kolilerden biri "kırk dokuz nolu sınır taşı"nın arkasına düşmüş. Sınır boyunca askerler "etten duvar". Kolilerden biri nöbetteki bir askere çarpıyor. Barikatın ardına düşen Amerikan yiyeceği için yüzlerce insan bir anda yarıyor asker çemberini. İnsan selinin karşısında askerler çaresiz. Ezilmemek için kenara çekiliyorlar.

Onlarca kolinin başında bir didişme, bir çekişme, yumruklaşma başlıyor. Kolilerin içinde on ikişer porsiyonluk konsantre yiyecek var. Bunları jöle biçimine getirmek için de su. Aynı kutuyu tutanlar, kavgalarını daha rahat sürdürmek için kalabalıktan ayrılıyor. İnanılmaz bir yiyecek kavgası var. Yerde tek bir kırıntı kalmayıncaya dek sürüyor. Halleri kalmamış insanların. Kutuları alanlar mutlu, alamayanlar yüzleri asık dağılıyorlar.

İnsanlar seyrelince bir kolinin yıktığı çadırdan tiz bir kadın feryadı duyuluyor:

"İnsanlarım öldü, paralarım, mücevherlerim çalındı."

Herkes yıkılan çadıra doğru koşuyor. Brandanın altında iki erkek var. Kolinin çarpmasıyla çadırın demir direği ikiye bükülmüş. Erkeklerden biri ölü gibi yatıyor yerde. Ağzından kan geliyor. Bir diğerinin belkemiği kırılmış olmalı, kıvranıyor. Kadın ağıta başlamış bile. Koli, çadırın tam üstüne vurmuş. İçindeki iki erkek ağır yaralı.

Kutuları kapışanlar, yıkılan çadırın içindeki her şeyi yağmalamışlar. Yaşlı kadın hasteneye götürülen yaralı erkeklerin, başörtüsüne sarılı takılarının ve yirmi bin dinarının arkasından ağlıyor. Öylesine dayanılmaz koşullarda yaşıyor ki insanlar, yapılan yardım bile bir drama dönüşüyor.

İnsanlar uçaklara öfkeli. "Önceden bompa atıp öldürürlerdi, şimdi de yardım atıp öldürüyorlar" diye bağrışıyorlar. Bir başkası gökyüzüne doğru haykırıyor:

"Bu Amerikalıların gözleri kör olsun! Yardımları bile bizi öldürüyor."

Ama Amerikalılar yardımı sürdürüyordu. Bugüne dek dört yüz tona yakın yardım malzemesi atılmıştı sığınmacılara. Yardım için Türkiye'ye gelen ABD'li asker sayısı iki bini bulmuştu. Birkaç güne kadar sekiz bine çıkacaktı. Mersin ve İskenderun limanlarına doğru da yola çıkmıştı yardım malzemesi taşıyan Amerikan gemileri. Yardım operasyonuna katılan Almanlar da sekiz helikopter göndermişti Batman'a. İncirlik üssünü yardım için devreye sokmuştu Amerikalılar. ABD'nin ve İngiltere'nin C-130, Fransızların C-160 nakliye uçakları İncirlik'te hazır bekliyordu. Günde iki kez çıkış yapıyordu Amerikan, İngiliz ve Fransız uçakları. Amerikalılar sığınmacılara hazır yiyecek, İngilizler çadır, battaniye ve uyku tulumu, Fransızlar da tuz, şeker ve un atıyorlardı.

Amerikalıların attığı hazır yiyecekleri pek beğenmiyordu sığınmacılar. Ama zorunlu oldukları için alıyor, "Acaba içinde domuz eti var mı?" diye korka korka yiyorlardı. Oysa Amerikalıların attığı hazır yiyecek paketlerinde "Dana ya da tavuk eti, kraker, fındık ezmesi, suyu alınmış meyve özü, kahve, süttozu, şeker, tuz, sakız, kibrit ve tuvalet kâğıdı" vardı.

Kürtçe anons yapılıyor, sınırın sıfır noktasındaki ses düzeninden:

"Yardımın düştüğü çadırda ağır yaralılar vardır. On yedi kişilik bir ailenin nafakası olan yirmi bin dinar çalınmıştır. Alanların insaniyet namına getirmeleri..."

Gelen giden olmuyor elbette. "İnsaniyet" nasıl uğrasın ki "kırk dokuz nolu sınır taşı"na?

Askerler, PTT görevlileri, Köy Hizmetleri çalışanları bir naylon torba açıp yardım topluyor. Gazeteciler de katılıyor bu çabaya. Parası çalınan aile için bir milyon liraya yakın para toplanıyor.

Yeniden görünüyor "çelik kanatlı yardım kuşu". Herkes dışarı fırlıyor çadırlarından. Eller havada, "Atma, atma" diye bağırıyorlar. Bir daha boşaltıyor uçaklar "öldüren yardım"larını. Yine çadırların üzerine düşüyor. Bir yağma başlıyor yeniden. Tek bir kırıntı kalmayınca, ağlamalar geliyor yıkılan çadırlardan. Battaniyeye sarılı iki kadın taşınıyor cankurtarana.Yanındaki kadınlar "yaralı bunlar, kurtarın" ağlamasında. Tam cankurtarana yüklenirken kapıyı tutan doktor "ölmüşler" diyor. Ağlamayı ağıta dönüştürüyor ölüm.

Yağmur, kar, dolu altında soğuğa, hastalığa, açlığa karşı verilen amansız yaşama savaşını yalnızca güçlüler kazanıyor. Dayanamayan ölüyor. Yağmalamada itilip kakılan, gücü kolileri kapmaya yetmeyen, başkalarını ite kaka, mal kapmayı onuruna yediremeyen aç kalıyor.

Bir zamanlar yeni olan röpdöşambrıyla, orta yaşlı biri ağlıyor. Elinde melamin bir tabakla kırık bir çaydanlık var. Duhok'ta banka müdürüymüş. Adı Halit Cemil. "İki gündür dağıtımlara koşuyorum. Bunlardan başkasını alamadım" diyerek fırlatıp atıyor elindeki tabakla çaydanlığı. Ağlıyor sonra:

"Bu hale düşecek insan değildim. Doğru dürüst dağıtım yapılmıyor. Her şey kapış kapış. Aralarına girip bir parça yiyecek almayı bile beceremedim iki gündür."

Elini cebine atarken "Bu paranın da değeri yok" diyor. Birden artıyor ağlaması :

INSTITUT ... DE PARIS
BIBLIOTHÈQUE

"Param... Param... İki bin dinarımı çalmışlar..."

Beş kiloluk bir Vita tenekesi var genç kadının elinde, kaçtığına pişman, ağlamaklı:

"Irak'ta her şeyim vardı. Evim, arabam, videom, iki televizyonum... Keşke kimya atılsaydı da ölseydim."

"Çelik kanatlı yardım kuşu" yeniden görünüyor dağların ardından. Kaçışıyor insanlar, "Bu geldi, yine yardım atar" diye. Soğuktan, açlıktan, hastalıktan, mayından ölenlere bir de "yardımdan ölenler" ekleniyor.

Yaşamla ölüm arasında öylesine kritik bir dengede ki sınırdaki Kürtler, bazen yardım etmek bile yaşamın sonu olabiliyor. Ölüm ise iki direkle bir battaniyeye sarılıp toplu mezara doğru yolculuk. Buralarda kimse, "Ölüm, adın kalleş olsun" demiyor. Çünkü buralarda "kalleş" olan yaşamın ta kendisi.

Ölümün bu denli kolay, böylesine yakın olduğunu duyumsayınca, bir müzik takılıyor insanın diline. Sözlerini mırıldanıyor garip bir biçimde; "Sevda kuşun kanadında" diyesi gelmiyor aklına insanın. Çünkü buralarda, "Ölüm kuşun kanadında..."

SINIRDAKİ MAYINLAR CAN ALIYOR

Üzümlü, 12 Nisan...

Dağ başında upuzun bir araç kuyruğu var. Son model Mercedesler, Mazdalar, Toyotalar, Volkswagenler, kamyonlar, jipler, traktörler, dozerler... Toprak yolun bittiği yerde peş peşe dizilmişler. Önlerinde sıra sıra mayınlar duruyor. Onar, on beşer santim aralıklarla yerleştirilmişler. Gövdeleri dışarıda.

Mayınların dibinden geçen daracık patika yol, Irak'tan Türkiye'ye giriş noktalarından biri. Mayınlı alanın bittiği yerde Üzümlü Köyü başlıyor. Dağların iki yanı da mayınlanmış. Bir yanı

Irak, diğer yanı da Türkiye tarafından. Mayınlar tellerle birbirine bağlı. Tek bir mayına dokunuldu mu, onlarcası patlayacak.

Mayınlı patikanın Türkiye'ye giriş noktasını askerler tutmuş. Üzümlü'ye gelenler ellerini kollarını sallaya sallaya Irak'a geçiyorlar. Türkiye'ye girerken arama var. Sınır, ahşapları yanmış kalaşnikoflar, yere atılmış mermiler, boş şarjörlerle dolu. Dağların arkasından silah sesleri geliyor. Irak'tan gelen Kürtler, "Araçlarımızın başında bekleyen silahlı arkadaşlarımız" diye açıklıyor durumu. Çocuklar mayınların dibinden, asfalt yolda yürür gibi geçiyor. Biraz ileride mayınlara basmış bir inek var. Bacakları parçalanınca can çekişmesin diye öldürmüş askerler. Şişmiş, öylece duruyor yolun kıyısında.

Çukurca yolu üzerindeki Köprübaşı Karakolundan yirmi kilometre uzaklıkta Üzümlü. Toprak bir yoldan, Konaklı Dağlarına doğru vurmak gerekiyor. Günlerdir yağan yağmur, yolu balçığa dönüştürmüş. Dört gündür yiyecek ulaşmamış Üzümlü'ye. Irak plakalı Mercedes kamyonlar ve traktörlerin romörkleriyle yardım malzemeleri taşınıyor. Yolun bozuk olduğu yerlerde, virajlarda erkekler kayalara tünemiş, atmaca gibi bekliyorlar. Yiyecek, giyecek taşıyan araçlardan biri bu noktalarda yavaşlayacak olursa anında yağmalanıyor. Neredeyse her aşiretin bir "çete"si var. Bu yüzden sınırdaki çadırlarda yaşayan binlerce kişiye yeterli yardım ulaşmıyor bir türlü.

Yolun kapalı olduğu dört gün boyunca, ağaç kabuklarını, yapraklarını yemiş Iraklı Kürtler. Üzümlü muhtarı Cemil Seven yetmiş altı evli, beş yüz elli nüfuslu, elli korucusu olan köyün bugünkü durumunu şöyle anlatıyor:

"Geceleri kapımızı çalıyordu insanlar, 'Çocuğum açlıktan ölüyor, n'olur bir lokma ekmek' diye. Kadınları ve çocukları evlere aldık. Yiyeceklerimizi verdik. Köyün erkekleri de bunlar gibi dışarıda yatıyor. Her evde, yüz, yüz elli kadın ve çocuk var. Bizim de tek lokma yiyeceğimiz kalmadı. Köydeki elma, armut,

şeftali kavak ağaçlarının hepsi kesildi. Önce daldaki yaprakları gitti, sonra dalları. Gövdelerinin kabuklarını söktüler. Şimdi de gövdelerini kesiyorlar. Bunlar gibi bize de yardım gelmesi gerek. Bu köy iflah olmaz bir daha."

Köy okuluna ve camisine de Iraklı Kürtler yerleştirilmiş. Bu nedenle eğitime ara verilmiş Üzümlü'de. Köyün çevresinde dört ayrı mezarlık oluşmuş. Erkeklerin bir bölümü sürekli mezar kazıyor. Kimi mezarlar büyük, kimileri de küçük. Her mezarlıkta birkaç yüz kişi yatıyor. Mezar başlarına taşlar dikilmiş. Kimi mezarın yükseltisi samanla kaplı. Bazılarının başucundaki mezar taşına beyaz bezler bağlanmış.

Açlık, soğuk ve salgın hastalık öldürüyor. Bir de Türkiye ve Irak tarafındaki mayınlar... Karakolda oluşturulan sağlık merkezinde kadınlar ve çocuklar ayrı ayrı kuyruk olmuş. Hakkâri'den gelen sağlık memurları klor hazırlığında. Salgın hastalıkların bir nedeni de sağlıksız içme suyu. Şişelerle dağıtılacak klor. Iraklı Kürtlerden bir tıp öğrencisi muayene yapıyor. Her gelene verebileceği tek ilaç aspirin. "Başka çaremiz yok" diyor. "Sanki elimizde farklı ilaçlar varmış gibi veriyoruz aspirinleri."

Yüzü gözü kan içinde bir yaşlıyı getiriyorlar. Havada dönüp duran Amerikan C-130'ları yardım malzemesi atmış aşağıya. Altında kalmış yaşlı adam. Kolinin vurduğu yerde toprak yaklaşık yirmi santim çökmüş. Yardım kolilerinden bazıları da mayınlı alanlara düşüyor. Tut tutabilirsen insanları... Mayınlar patlıyor. Kolu, bacağı kopanlar, sağlık merkezine taşınıyor karga tulumba.

Yardım kolilerinden yiyeceğin yanı sıra, uzun paçalı beyaz iç donu, "arazi desenli" parka da çıkıyor. Kolilerin yere çok sert çarpmasını önlemek amacıyla gerilerinde uçuşan paraşütler toprağa değer değmez çadıra dönüştürülüyor. Parkaları ve beyaz paçalı iç donlarını da üzerine geçiriveriyor sığınmacılar.

Üzümlü'ye çıkan toprak yol, yağmur yoksa en az bir saatte aşılıyor. Askerlere yiyecek, karakol kantinine malzeme getiren araçlar da yolda yağmalanmış. Askerler bu nedenle yiyeceklerini zırhlı araçlarla taşıyorlar. Ancak Üzümlü Köyündeki bakkalın zırhlı aracı yok. İki kez mal getirmeye niyetlenmiş. Bir kezinde on dokuz, diğerinde de yirmi milyonluk malı yağmalanmış. Bu nedenle köydeki tek bakkal kapalı.

Yol açılır açılmaz Üzümlü'ye yardım malzemesi yığılmaya başlandı. En çok da Yüksekovalılar getiriyor. Son model Toyota kamyonetlerini Üzümlü'nün çamuru daha kurumamış yoluna vuruyorlar. Yüksekovalılar biraz da "beyaz" zengini. Bu nedenle bazıları Toyotolar'a "tozoto" diyorlar.

Daha Üzümlü'ye varmadan tıkanıyor toprak yol. Jandarmaların zırhlı aracı, Yüksekovalıların Toyotoları yolda kalıyor. Kamyonetlerin kasalarında eli sopalı "koruyucular" var. Dört bir yandan sarsılıyor araçlar. Kasalardaki eli sopalı birkaç dakika direniyor. Daire çize çize yardım malzemelerine uzanan elleri püskürtmeye çalışıyorlar. Ancak beş dakika bile sürmüyor bu direniş. Bir ucundan biri çekti mi yardım çuvallarından birini, gerisi çorap söküğü gibi geliyor.

Araçların kasalarında başlayan yağmalama, giderek çuval başlarında sürüyor. İnsanlar birbirine girmiş. Bir çuvalın başında onlarca kişi. Kavgalar, yumruklaşmalar... Çuvalları kapabilmek için birbirlerini yamaçlardan aşağı atıyorlar. Kimse elindekini bırakmıyor. Çuvalla birlikte yamacın dibindeki derede buluyor kendini. Kavga, dere yatağında da sürüyor. Yerlerde sürüklenen insanlar, aşağı yuvarlananlar, birbiri üzerinde yığılanlar... Kavgayı iki taraftan biri bırakmazsa, diğer aşiret üyeleri de yetişiyor. Kavga sürdükçe büyüyor. Gençlerin neredeyse tümünde birer bıçak var. Biri belindeki kınından çekmiş bıçağı. Havada dönen koca bıçak, çuvalı bırakmak istemeyene saplanıyor bir anda. Kavgacılar dağılıyor. Yaralanan , arkadaşları tarafından yağma-

nın bitmesini bekleyen cankurtarana taşınıyor. Ama yol tıkalı. Yağma sürüyor.

Yolun açılmasını bekleyen zırhlı piyade aracındaki astsubay elindeki tamburalı kalaşnikofla havaya ateş ediyor. Kimse aldırmıyor. Çocuklar da alışmış silah sesine. Gülüyorlar.

Sınırda bekleşen binlerce son model araçla hemen aşağıdaki yağmalama, kavga, bıçaklama; insanın iki uç yanının simgesi. Bir yanda insan beyninin harikaları, diğer yanda ilkel, vahşi görüntüler. Yollarda, kayaların üzerinde, filmlerdeki "vahşiler" gibi tünemiş, yol kesen insanlar var. Son model araçları üretenler, kullananlarla, ağaç kabuğu yiyenler yan yana; aynı yolda... İki bine dokuz yıl kala gördüklerine inanamıyor insan.

İNGİLİZLER KÜRTLERE HAVA KÖPRÜSÜ KURDU

Hakkâri, 14 Nisan...

Chinook'un iki pervanesi birden dönüyor. Büyük bir gürültüyle kalkıyor dev helikopter. İçinde ikisi pilot beş İngiliz ile ABD Büyükelçiliğinin üç görevlisi var. İngilizlerin Hakkâri'ye kuracağı "hava köprüsü"nün yöredeki sorumlusu Binbaşı Hulusi Sandford öndeki küçük helikopterde.

İngiliz Binbaşı Hulusi, Kıbrıslı bir Türk. Gönüllü gelmiş Hakkâri'ye. Türkçeyi tüm inceliklerıyle konuşuyor. "Eğer" diyor Binbaşı Hulusi, "soyadım Sandford olmasaydı, İngiliz ordusunda değil binbaşı, onbaşı bile olamazdım."

İki helikopter Yüksekova'ya doğru uçuyor. Amaç, Adana'da bekleyen on Chinook helikopter ile iki yüz personeline gerekli tesislerin yapılabileceği uygun bir düzlük bulmak. Bunun için ideal yerlerden biri de Yüksekova'dan Şemdinli'ye uzanan yol. Çünkü yolun Yüksekova çıkışı 1979'da uçak pisti

olarak yapılmış. Tepeden bakınca da bu "gizli" havaalanı açıkça görülüyor. Birdenbire genişliyor daracık yol. Üç dört katına çıkıyor. Bu genişlik, iki kilometre sürüyor. Sonra yine daralıp eski durumuna dönüyor.

Yolun kıyısına iniyor helikopterler, toprak yumuşak. "Eğer Türkler asfalt dökerlerse, burası halikopterlerin duracağı yer olabilir" diyorlar. Ayrıca iki yüz İngiliz personel için yatacak, yemek yenilecek tesislerin yapılması da gerekiyor. Bunlar tamamlanınca "hava köprüsü" için her biri on ton yük taşıyabilen çift pervaneli Chinook helikopterler gelecek bölgeye. İngilizler, "Diğer helikopterler de gelince, bölgedeki yardım malzemeleri yetişmez bizim taşımamıza" diyorlar. Biraz abartılı görünüyor bu sav. Ancak, İngilizlerin tek bir helikopterle bile yaptığı taşımayı görünce, bu savın ne denli doğru olduğu çıkıyor ortaya.

Zap Suyunun iki yakasına çadırlar kurulmuş; naylondan, brandadan, battaniyeden. İnsanlar aşağıda karınca gibi. Yardım kamyonları karınca yuvası sanki. İki helikopter, Zap Suyu boyunca uçuyor. Oncak yüksekliğe karşın Zap'ın kıyısından yükselen dağların tepeleri hâlâ helikopterlerden yukarıda.

İlk durak Çukurca'daki tabur. Kamyonlar kasaları, yardım malzemesiyle dolu, bekleşiyor. Askerler, kamyonların başındaki siviller, peynir ve helva tenekelerini, süt ve bisküvi kolilerini büyük bir hızla dolduruyorlar Chinook'a. Helikopterin ardına kadar açık dev arka kapağı sanki karton kutuları, tenekeleri yutuyor. Yükün ilk boşaltılacağı yer, karayolunun aylardır kapalı olduğu Pirinçeken köyü. Çukurca taburundaki askerlerin de bir ricası var:

"Üzerine branda geçirilmiş iki havan topunu da Pirinçeken Karakoluna götürebilir mi acaba İngilizler?"

Helikopterin başındaki İngiliz görevli montunu kaldırıp belini gösteriyor:

"Biz buraya sadece sivillere yardım için geldik. Bu nedenle kendimiz bile silah taşımıyoruz. Bu helikopterle de silah taşıyamayız."

Pirinçeken Köyünün yolu 1990'ın Ekiminden bu yana, altı aydan fazla süredir kapalı. On bir bin sığınmacı gelmiş Irak sınırındaki köye. Helikopterler, köye gelince alçalıyor. Pervanelerinin rüzgârı, çadırlarından fırlayan insanların eteklerini, ceketlerini uçuruyor. Toz, toprak, kâğıt, yaprak, dal ne varsa yerde, yukarı havalanıyor. Sonra da bir yağmur gibi insanların üzerine yağıyor.

Pirinçeken Karakolunun önüne iniyor helikopter. Bu, yedi aydır yolu kapalı olan köye gelen ikinci yardım. Karakolun tel örgülerine dayanıyor Iraklı Kürtler. Gençler karakolun içinde. Askerlerle beraber gelen yargım malzemesini boşaltılıyorlar. Karakoldaki subaylarla gelen İngilizlerlerle üzerinde çok açık renk şalşapık olan, beli silahlı bir kişi ilgileniyor. Adı Necmettin Konur. Pirinçeken'in korucubaşı. "Bizim de yiyecek bir şeyimiz kalmadı" diyor. "On beş gündür on bir bin kişiye bakıyoruz. Sadece bizim değil, Pirinçeken, Direkli, Dibecik, Kardeşler köylerinin de yolları kapalı aylardır. Çukurca'dan buraya olan yirmi beş kilometre yol bir türlü açılamıyor. Köyde telefon yok, elektrik yok. Gelen Kürtler bizim akrabamız. Aynı aşiretteniz. Onlar burada kalmak istiyorlar. Sınırda yüz tane son model Mersedesleri, Toyotaları var. Dört de dozer bekliyor. Bu araçlarını da satıp çocuklarına bakmak istiyorlar. Biz de burada kalmalarından yanayız. Bize de sayısız faydaları olur."

Helikopterin yükü boşalıyor. Karakolun önünde ayakta duramayan yaşlılar, kucakta çocuklar, karınlarını, bellerini tutan gençler var. Genç bir kız, yaşlı bir kadını sırtında taşıyor helikoptere. Sonra diğer hastalar biniyor. Yeniden havalanıyor helikopter. On dakikada varıyor Çukurca'ya.

Ramazan Hüseyin de hasta gençlerden. Irak'ta Müzik Kolejinin dördüncü sınıfında okuyormuş. " On beş gündür aç su-

suz bekleşiyoruz burada. Ne çadır var, ne yiyecek, ne içecek. Neyse ki bu helikopter geldi. Her şeyimiz Irak'ta kaldı. Paralarımız bankalarda"diye yakınıyor. Helikopter Çukurca Taburuna inerken soruyor heyacanla:

"Yoksa burası Irak mı?"

Çukurca'da olduğunu öğrenince gözlerindeki korku gidiyor. Helikopterden inen hastalar, pistin kenarında bekleyen askeri cankurtarana alınıyor. Yeniden peynirler, soğanlar, patatesler, çuval çuval ekmekler yükleniyor helikoptere. On dakika sonra, karadan ulaşımı çok güç olan Hakantepe'ye iniyor Chinook. Burada Çınarlı Karakolu var. Çevredeki çadırlardan yine koşa koşa geliyorlar. Önlerine yığılan yiyeceklere uzak bir özlemle bakıyor Iraklı Kürtler. Bir kadın, elindeki boş ilaç kutusunu gösteriyor, "Bundan var mı " diye.

Hakantepe'den sonra yine Çukurca... Taburda bekleyen yöre halkı, kamyonlarındaki elbiseleri, ayakkabıları, yiyecekleri helikoptere yüklemek için yarışıyorlar. Yine kalkıyor on ton ağırlığında olan ve on ton yük taşıyan dev helikopter. Bir Türk subayı "Keşke bundan bizde bir tanecik olsaydı. Bütün bölgedeki karakollara malzeme gönderirdik" diyor.

Bu kez yiyecek ve giyecek dağıtılacak yer yirmi beş bin Iraklı Kürdün bulunduğu Üzümlü'ye. Helikopterin indiği piste doğru koşuyor insanlar. Korucuların ve askerlerin yardımıyla boşaltılmaya başlanıyor yiyecekler. Bir binbaşı İngilizleri uyarıyor:

"Yardımı tek bir noktaya bırakırsanız bütün bu yiyecekleri yağma ederler. Yine eşit dağılmaz."

Chinook, yükünün yarısıyla havalanıyor. Dört dönüyor dağların yamaçlarına yayılmış çadırların çevresinde . Bir boşluk buldu mu yere yaklaşıyor. İngiliz askerler arka kapaktan atıyor giyecekleri. Aşağıda büyük bir insan akını var. Sonra başka bir noktaya gidiyor helikopter. Çadırdakiler helikoptere doğru koşuşturuyor. İnanılmaz bir görüntü. Helikopterin her alçaldığı

yere bir anda yüzlerce insan toplanıyor. Üzerlerinden geçerken "bize de at" diye el ediyorlar.

Sığınmacıların geldikleri bölgelere yakın köylerde de yiyecekler tükenmiş. Artık Türkiye'dekilerle beraber son kalan lokmaları yiyor Iraklı Kürtler. Yaşanılanlar herkesin sabrını taşırmak üzere.

Diyarbakır'da neredeyse tüm partilerin, sendikaların, demokratik örgütlerin katılımıyla "Sığınmacılarla dayanışma mitingi" yapılıyor. Yaklaşık beş bin kişi katılıyor mitinge. Konuşmalar Kürtçe yapılıyor, Kürtçe pankartlar açılıyor. HEP İl Başkanı Mustafa Özer, "Kahrolsun sömürgecilik" diye başlıyor konuşmasına, tarihte görülmemiş bir mitingin dağlarda yapıldığını ve insanların Kürt kimliklerini kabul ettirmek için dağlarda yürüdüğünü söylüyor. Yeşil, kırmızı, sarı renkli Kürt bayrağı açılıyor mitingte. Toplantı sona erdikten sonra iki bin kişi yürüyüşe geçiyor. Polis kalabalığı dağıtmak için cop kullanıyor, havaya ateş açıyor. Dayak, kurşun, yaralı, gözaltı... Göstericiler bir polis otosunu ateşe veriyor.

Türkiye'de hava gergin. Muhalefet de telaşlı. Batıdan yardım gelmediği için sert eleştiriler var.

DYP lideri Demirel'e göre büyük bir sınav var:

"İnsanlık, Şırnak dağlarında imtihandadır. Kuveyt'in petrolü mü, yoksa Kuzey Irak'taki iki milyon insanın hayatı mı daha değerli. İş işten henüz geçmedi. Ama kısa bir zamanda geçebilir. Birinci sorun dağ sırtlarındaki insanların soğuk ve açlıktan korunmasıdır. Irak devletinin yapamadığını soğuk ve açlık yapmak üzeredir. Böyle bir olayın topraklarımızda olması bizi çok sıkıntıya sokar. Batı ülkeleri şimdiden faturayı Türkiye'ye çıkarmaya başlamışlardır. Yardım edeceklerine ayıp ve kusur aramaktadırlar. Irak yöneticileri ve halkına sesleniyorum. Aklınızı başınıza toplayın. Bu insanlara tavrınızı değiştirin ve bunu en kısa zamanda yapın. Yapılanlar, Müslümansanız, bu Müslümanlığa

sığmaz, İnsansanız, bu insanlığa da sığmaz. Batı ülkeleri de bölgede bir hava köprüsü oluşturmalı. Bu insanların acilen altmış beş bin çadır ile altı yüz bin battaniyeye ihtiyacı var."

SHP Genel Sekreteri Hikmet Çetin de dünya ülkelerini Kürtlere yardıma çağırıyordu :

"Körfez Savaşının en ağır bedelini bu insanlar ödüyor. Bunun sorumlusu başta Saddam olmak üzere tüm Irak yönetimidir. Bu tip sorumsuz politikadan ve savaştan medet umanların boş hayaller kurdukları bir kez daha ortaya çıkmıştır. Milyonlarca insanın yurtsuz, evsiz ve aç kalmasına dünya mutlaka çözüm bulmalıdır."

DSP Lideri Ecevit ise Cumhurbaşkanı Özal'ı eleştiriyordu:

"Sayın Özal, yaşamsal önem taşıyan bazı kararları alırken yalnız hükümeti ve TBMM'yi değil, aynı zamanda Milli Güvenlik Kurulunu da devre dışı bırakıyor. Örneğin Iraklı Kürt muhalefet liderleriyle yapılan görüşme, önceden MGK'de ele alınmamıştır. Yine 'Kürtlere özerklik verilebilir, federasyon kurabilirken' derken de, herhalde bu konu önceden MGK'de görüşülmüş değildir. ABD'ye stratejik işbirliği önerirken, bunun ayrıntılarının sadece hükümetin ve Meclisin değil, kamuoyunun ve özellikle Dışişleri Bakanlığının da katkılarıyla oluşturulması gerekirken, hiçbirine haber bile vermeden görüş açıklamıştır. Bu olayda MGK da hükümet ve TBMM kadar devre dışı kalmıştır."

Uluslararası mekanizmalar, İran ve Türkiye sınırına dayanmış binlerce Iraklı Kürdün ihtiyaçları kadar hızlı işlemiyordu ama, yine de bir duyarlılık gelişmeye başladı. Avrupa Topluluğu Türkiye ve İran sınırındaki sığınmacıların yarısının temel gıda gereksinimini karşılama kararı almıştı. ABD öncülüğündeki çokuluslu gücün yardımı da artıyordu. Amerika'nın en çok rahatsızlık duyduğu, havadan yardımlar sırasında meydana çıkan ölüm olaylarıydı. Bu nedenle ABD yönetimi "en risksiz ve en hızlı yöntemi " belirlemek üzere bölgeye askeri bir kurul gönderdi.

Amerikan askerleri de sınırda bekleşen sığınmacıların bulunduğu bölgelere ulaşmaya başlamışlardı. Almanya Çalışma Bakanı Norbert Blum da özel bir uçakla geldiği Batman'dan helikopterle sınır boylarına gitmiş, sığınmacıların durumunu incelemişti. Kürtlerin durumunu görmek için Almanya Dışişleri Bakanı Gensher, Fransa İnsani İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Kouchner de Türkiye'ye gelecekler arasındaydı.

Adana'da bulunan Amerikalıların İncirlik Üssü de Türkiye'ye gelen yardım malzemelerinin ana durağı olmuştu ve tarihinin en yoğun kargo uçak trafiğini yaşıyordu. Buraya, ABD'den ve Avrupa'daki ABD üslerinden, İngiltere ve Fransa'dan yüzlerce ton yardım malzemesi taşındı.

Avrupa Parlamentosu da Kürtlerin durumunu ele alıyordu. Ancak toplantıda sadece Irak'ta değil, diğer ülkelerde yaşayan Kürtlerin de sorunu gündeme geldi. Avrupa Parlamentosu "üzerinde yaşadıkları devletlerin" de Kürtlerin varlığını tanınmasını ve Kürtlere özerklik hakkı verilmesini istiyordu. Avrupalı parlamenterler İran ve Türkiye'yi , sınırlarını Iraklı Kürtlere açması gerektiği yolunda uyarıyordu.

Sınır boylarında bekleşen Iraklı Kürtler; Türkiye'deki, Avrupa'daki, dünyadaki gelişmelerden habersiz, barınacak bir çadır, birkaç lokma yiyecek ve yırtık, ıslak giysileriyle değiştirebilecekleri yeni ve kuru giyecekler peşindeydiler. Karayolundan umutlarını kestikleri için gözleri hep gökyüzündeydi. Yardım atacak bir helikopter gördüler mi sevinçle fırlıyorlardı havaya. Aynı sevinci helikopterle yardım ulaştıran İngilizler de yaşıyordu. Yukarıdan attıkları her paket yerine ulaştıkça İngilizler sevinçle ellerini havaya kaldırıp "yaşasın" diye bağırıyorlardı.

Müthiş bir heyecen yaşanıyordu Türkiye'nin Irak sınırı boyunca. Bölgenin anlamsız dağları aşılıyordu bir anda. Aylardır ulaşılamayan köylere on dakikada gidiliyordu. Aşağıdaki ilkel yaşama biçiminin çaresizliğinde kıvranan insanlarla yukarı-

da "teknolojinin son harikası" Chinook, Türkiye-Irak sınırının vahşi ve insana anlamsız gelen dağlarında buluşu veriyordu. Bu dehşet verici ilkelliği yaratan ve yaşayanlar da insan, "teknolojinin son harikası"yla doğaya hükmeden de insandı. İşte insanı şaşırtan da bu amansız çelişki değil miydi?

ÖLÜMLE YAŞAMIN İNCE ÇİZGİSİNDE

Çukurca, 17 Nisan...

Yaşlı bir kadın, kırçıllaşmış uzun saçlarını tarıyor çadırının önünde. Güneş yüzüne vurmuş. Fotoğrafı çekilirken gülüyor. Yüzü çizgi çizgi...

İlerideki çadırda kadınlar ve çocuklar ağlıyor. Komşu çadırdakiler başlarına toplanmış. Onlar da ağıtlarıyla katılıyorlar iki gözü iki çeşme insanlara. "Çadırın tek erkeği" ölmüş. Hem de kırk yaşında . İshalden.

On yaşlarında bir çocuk, içtiği meşrubatın teneke kutusunu taşa sürtüyor. Yüzünde büyük bir iş yapmanın ciddiyeti var. Hırsı yaşından büyük; "Bu da benim çay bardağım olacak" diyor.

Adam çadırın önünde eğilmiş. Saçları sabunlu. Karısı tasla su döküyor. Adam sıçrıyor yerinden. Su sıcak gelmiş. Kadına bağırıyor.

Yüzü taş kesmiş. Arkasında ağlayan kadına bakmıyor adam. Kucağındaki battaniyeye de gözü değmesin diye dimdik tutmuş başını. "Kırk dokuz nolu sınır taşı"nı geçip Çukurca camisine doğru yürüyor. Battaniyeye küçük bir çocuk sarılı. Ölmüş.

Derenin kenarında bir sandalye var. Üzerinde oturan adamın omzuna bir parça naylon serilmiş. Çevreye toplananların kimi sıra bekliyor, kimi seyrediyor. Şalşapık giymiş genç, bir elinde makas, diğer elinde tarakla önündeki "müşteri"sine "gönüllü berberlik" yapıyor.

Sınırın Türkiye tarafında kamyonlar var. Üzerindeki yiyecekler, giyecekler, yağma yağma dağıtılıyor. Sınır boyunca dikenli tel germek için direkler dikilmiş. Askerler şimdilik tellerin yerini tutuyor. Ekmeğini, ununu, dağıtılan giysileri alan çadırına gidiyor. Çukurca'daki kampta bayram ziyareti var.

Dağa kurulan ses düzeninde sık sık Kürtçe anonslar yapılıyor:

"Duhok'tan Agit Hüseyin. Hakkâri'den akrabaların geldi. Kamp girişinde bekleniyorsun."

Su başlarında kadınlar toplanmış. Genç bir kız , artık çamur akan suda, külotlu ince çorabını yıkıyor. Kaynağın başından içme suyu alıyorlar. Bidonunu dolduran kadınlar, sağ omuzlarına vuruyor yüklerini. Sol elleri bellerinde. Çamurlarda, kayaların üzerinde asfaltta yürür gibi zarifler.

Çadırlar Irak'ın içlerine doğru gidiyor vadi boyunca. Irak'a yaklaştıkça yoğunluğu azalıyor çadırların. Sınıra yakın kalabalık yerleşim alanlarındaki ağır koku, giderek hafifliyor. Müthiş bir "insan trafiği" var çadırların arasında.

Kampın Irak tarafında üç Amerikan uçağı paraşütle yiyecek atıyor. İnsanların gökyüzüne dikili gözleri aşağıya inmiş. Yerdeki hedeflerine doğru koşuyorlar. Geri dönüşleri, gidişleri kadar umutlu değil. Kimi yiyecek kutularını almış, kiminde paraşütün bezi var. Bazılarına yardım malzemesinin naylonu düşmüş, bazılarına da mukavvası. Elleri boş gelen de var. Yiyecek malzemesini kapanlar, yolda dinlenirken kutuları açıyorlar, içinde konsantre tavuk var. Memnun değiller uçakların attığı yiyeceklerden:

"Tavuk diye bir garip toz atıyorlar bize. Pirinç atsınlar, un atsınlar..."

Irak'tan gelen Kürtler için odun , en az yiyecek kadar değerli. Geceleri inanılmaz bir soğuk var. Yemeklerini çadırlarının önünde yaktıkları ateşte pişiriyorlar. Geceleri o ateşte ısınıyorlar.

Çocukları çok üşüyenler, çadırların içinde ateş yakıyor. Dumandan öksüre öksüre, gözleri yaşlı ısınıyorlar.

Dağların yamaçlarından, yıkık Irak karakolunun bulunduğu tepeden kadınlar ve erkekler iniyor; sırtları çalı çırpı yüklü. Katırı olanlar şanslı. Kiminin elinde nacak, kiminde balta var. Bir adam, belli ki başka çaresi kalmamış, çadırının önündeki büyük ağacı kesiyor. Birisi de dalına oturmuş, ağaç çabuk düşsün diye.

Çadırların önünde ateşler yakılmış. Bazılarının üzerinde tencereler var. Bazıları da ekmek pişiriyor saç üzerinde. Un, hamur olurken yapıldığı suyun rengini almış; açık kahve...

Ateşin çerçevesinde çocuklar ve erkekler bekleşiyor. Gözleri ocağın başındaki tek bir kadında. Akılları pişen yemekte.

Bir kadın küçük çocuğunu "kakaya tutuyor" çadırının önünde. Yere açık sarı bir su akıyor. Kadın yine sıkıntılı; "Bu çocuğun da ishali düzelmedi."

Otuz iki kişilik aile hâlâ açıkta bekleşiyor. Bir çadır alamamışlar kendilerine. İçlerinde bir mühendis, bir sağlık memuru var. "Geceleri komşuların çadırına sığınıyoruz, yağmur olursa. İki gündür sabaha kadar kuyrukta bekledik. Yine de bir çadır alamadık" diye yakınıyorlar.

Bir evi, sıcak bir yatağı şiddetle özlemiş insanlar. Kimi ilçe merkezine inen yol üzerindeki "toplu mezar"a bırakıyor ölülerini. Üzerine toprak atılıncaya kadar bekliyor. Sonra Çukurca çarşısına inip bakkalın, manavın önündeki kuyruğa giriyorlar; sanki hiçbir şey olmamış gibi. Ölümle yaşam arasındaki o ince çizgide cambazlık yapıyor insanlar.

Erkekler saçlarını yıkamış. Kadınlar çocuklarına ekmek yapıyor. O yaşlı kadının kırçıl saçları taralı artık. "Gönüllü berber" başka bir "müşteri"sinin saçlarını kesiyor üzerine naylon örtüp. Küçük çocuk elindeki teneke kutuyu bardağa dönüştürmüş; taşa sürte sürte. Artık onun da bir çay bardağı var.

İnsanın bütün zaaflarını ortaya çıkartan acımasız koşullarına karşın günlük yaşamın tüm ayrıntılarıyla boğuşuyor insanlar; ölüm hiç yokmuş gibi. "Usta"nın bir dizesi anlatıyor buralardaki "insanlık durumu"nu:

"Yaşamak yani, ağır bastığından..."

GERİ DÖNÜŞ BAŞLIYOR

Hakkâri, 20 Nisan...

Irak'tan gelen Kürtleri geri dönüş heyacanı sardı. Çadırlarda toplanıp konuşuyor, tartışıyor ve aynı sonuca varıyorlardı:

"Artık geri dönebiliriz..."

Amerikan askerleri Türkiye sınırından girmişti Kuzey Irak'a doğru. Saddam'ın ülkesini otuz altıncı enlemden bölmüştü batı. "Güvenli" bir "bölge" yaratılmıştı Kürtler için. Türkiye sınırıyla, Irak'ın kuzeyini bölen bölgede artık kendi kaderlerini arayacaktı Kürtler.

Kimyasal silah korkusuyla Türkiye sınırına doğru kaçarken Kürt aşiretleri birbirine iyice karışmıştı. Dostaki, Muzuri, Ertuşi, Bradost, Bervari, Soran aşiretleri Uludere'den Çukurca'ya, oradan Şemdinli'ye doğru olan hat boyunca dağılmışlardı.

Bugün Saddam'dan kaçanlarla , 1988'in Ağustosunda Türkiye'ye gelen Kürtler arasında temel bir farklılık var. 1988'de gelenler Barzani'ye, Talabani'ye bağlı, Irak askerleriyle elinde silah yıllardır çarpışan Kürt gerillalar, yani Peşmergeler ve aileleriydi.

Bugün Türkiye sınırında bekleşenlerin ise, son ana kadar Irak'ta Saddam yönetimiyle işbirliği yapan Kürtlerdi, büyük bir bölümü.

Türkiye'deki "koruculuk" sisteminin benzerini oluşturan Saddam yönetimi, başkaldıran Kürtlere karşı, bu aşiretlerden ,

yüz elli bin kişiyi modern silahlarla donatmıştı. Saddam Türkiye'den önce bulmuştu "koruculuk " yönetimini. Hükümetle işbirliği yapan bu aşiretlerin üyeleri Saddam yönetimince önemli görevlere getirilerek ödüllendirilmişlerdi. Kimi bakan olmuş, kimi milletvekili, kimi de vali ve kaymakam...

Irak'ta savaş sırasında ya da sonrasında Saddam'ın sallantıda olduğu izlenimi edinen aşiretler birdenbire taraf değiştirmiş, Saddam'ın verdiği silahları Saddam'a çevirmişlerdi. Şimdi ise üç pişmanlığı bir arada yaşıyorlar, ya da öyle gözüküyorlardı.

Birinci "pişmanlıkları" bugüne kadar Saddam'la işbirliği yapmak... Örneğin Muzuri aşireti reisi Mezat İbrahim, Duhok bölgesinin denetimini son ana kadar Irak yönetimiyle işbirliği içinde elinde tutuyor. Hatta 1988'de Türkiye'ye kaçan Peşmergelere ve ailelerine "geri dönün" çağrısı yapıyor. Ancak bugün Mezat İbrahim, aşireti ile birlikte Saddam'dan kaçıyor Türkiye'ye doğru.

İkinci "pişmanlıkları" ise, Saddam gidiyor sanıp oluşacak yeni bir durumda güçlü olmak amacıyla başkaldırmak. Saddam kendini toparlayıp biraz Amerika'nın uygun ortam yaratmasıyla "tepelerine binince" merkezi yönetimle işbirliği yaparak elde ettikleri bütün kazanımları yitirmeleri...

Üçüncü "pişmanlıkları" ise Saddam karşı harekâtı başlatınca silahlarını bırakıp kaçmaları. Bu tavırları, Barzani ve Talabani'nin liderliğini yaptığı Kürdistani Cephe ile az da olsa yeniden düzenlenen ilişkilerini bir kez daha bozmuş. İşbirliği ortamını yok etmiş.

Aşiret reislerinin bir Saddam yanlısı, bir Saddam yönemine başkaldıran tavırları, göç halindeyken bile farklı iç çelişkilerin yaşanmasına yol açtı. Altınyayla'ya gelen yaklaşık yüz elli bin kişiden beş bini dağdan kopup Işıkveren'e iniyor. Askerler tutamıyor bu kitleyi. Yeniden yukarıdaki grupla birleştirmek için çabalarken havaya ateş açmaları bile, o insanları

bir adım kıpırdatmaya yetmiyor. Hepsi de "Bizi Saddam'a götürmeyin" diye bağrışıyor. Askerler bir türlü ikna edemiyor "Sizi Saddam'a götürmeyeceğiz. Sadece yukarıdaki grupla birleştireceğiz" diye onları. Sonunda sıkıntının nedeni anlaşılıyor.Yukarıda Bişar Ağa var. Zaho'nun "korucubaşı". Bişar Ağa da son dakikada Saddam yönetimine başkaldırmış. Kürtler arasında anlatılanlara göre Saddam, Bişar Ağaya haber göndermiş:

"Oğlun elimde esir. Sınıra kaçırdığın insanlarla birlikte geri dönersen oğlunu affederim."

İşte bu yüzden de bazı Kürtler, Bişar Ağanın yanına bile yaklaşmak istemiyorlar.

Çukurca'daki "kırk dokuz nolu sınır taşı"nın dibinde bekleşen oldukça büyük aşiretin önde gelenlerinden biri anlatıyor:

"Son ana kadar devletle sıkı fıkı ilişkilerimiz vardı. Saddam'la aramız 'özgürlük günleri'nde bozuldu. Çatışmalara fiilen katıldık. Duhok'un kuşatılmasında büyük etkimiz oldu. Bu bir halk savaşıydı. Hiçbir partinin gölgesinde yer almadık. Yenilginin ana nedeni açlık ve susuzluktu. Biz orada ABD'nin desteğiyle ayaklanmayı başlattık. Sonra Saddam'a da ABD'nin yardım ettiğini öğrendik. Demek ki iki tarafı da hoşnut etmeyi hedefliyordu Amerika. Biz böyle olacağını bilmiyorduk. Hiç kimseyi direkt suçlamıyoruz. Suç hepimizde. Biz gevşek davrandık. Kentleri ele geçirdikten sonra herkes evine gitti, yerleşti. Oysa bizim savunmada olmamız lazımdı."

"Geri döner misiniz" sorusuna aşiretlerin önde gelenleri "Elbette döneriz" yanıtını veriyorlar. Ama bir koşulları var:

"ABD'nin denetiminde olursa, geri dönmeye 'evet' deriz. Ama güvenliğimizi Türkiye sağlayacaksa, geri dönmeyiz. Birçok nedenle güvenmiyoruz, biz Amerika'ya güveniyoruz. Her türlü imkânı sağlayacaklar. Bize şu anda Türkiye'nin yaptığı gibi yapmayacak Amerika..."

Hakkâri Valisi Şehabeddin Harput, Çukurca'daki Kürtlere kampa kurulan ses düzeniyle anlatıyordu. Konuşması, anında

Kürtçeye çevriliyordu. "Vali Paşa, evlerinize döneceksiniz" dedikçe, dinleyen farklı aşiretlerin üyeleri alkışlıyordu. "Geri dönme" heyacanı sarmıştı sınırda bekleşen Kürtleri. Ancak "geri dönüşe kim karar verecek" sorusuna herkesin verdiği yanıt ortaktı:

"Elbette aşiret reisleri..."

Elbette ulusal onuru, ulusal kimliği, bağımsızlığı, özgürlüğü için savaşan Kürtler vardı Irak'a karşı. Bir kısmı "Aşiret reisleri öyle karar verdiği" için silah çekmişti Saddam'a. Ama büyükçe bir bölümü de aşiret reisi karar vermiş Saddam yanlısı olmuştu. Sonra aşiret reisi kararını değiştirmiş Saddam'a başkaldırmışlardı. Şimdi de "Amerika'nın güvencesinde", aşiret reislerinin verdiği kararla geri döneceklerdi. Binlerce insanın kaderi aşiret reislerinin elindeydi. Kürtlerin başına gelenlerin en büyük nedeni de buydu herhalde. Yoksa bilmedikleri en büyük düşmanları aşiret reisleri miydi ?

Bilmedikleri düşman kim olursa olsun, bildikleri düşman Saddam'dı. Amerika, Saddam'ın ipini otuz altıncı enleme bağlamıştı. Artık önlerinde bir ülke vardı. Güneyi, Amerika'nın topu topu yirmi beş, otuz uçakla bir enlem boyunca çizdiği sınırdı. Kuzeyi ise Türkiye'ydi. İki sınır arasındaki bölge yeniden, hem de bu kez Saddam'sız bir yaşam alanı oluvermişti Kürtler için.

Artık geri dönebilirlerdi. Sadece sınırda bekleyen yüz binler değil, 1988'den bu yana Türkiye'deki Diyarbakır, Muş ve Kızıltepe kamplarında yaşayan "geçici sığınmacı" Kürtler de dönebilirdi geriye...

Yeni bir ülke bekliyordu onları; ABD güvencesinde,

Bu yapı belki bir devletti, belki federal yapılanmanın bir federe üyeliğiydi, belki de bir özerklikti.

Uluslararası platformda ne olarak anılacağı, yapılanmasının nasıl belirleneceği değildi önemli olan; Iraklı Kürtlerin kendi yönetimlerine kavuşmalarıydı.

Onlarca yıldır bekledikleri tarihsel süreci belki de ilk kez yakalıyorlardı. "Tek kutuplu yeni dünya düzeni", Saddam'ın cami duvarına, daha doğrusu Kuveyt duvarına çarpması, Kürtler için, bu acılı insanlar için hem bir son, hem de yeni bir başlangıç olmuştu.

Bu toprak parçasının konumu ne olursa olsun, adı mutlaka "Kürdistan" olacaktı.

Gerçi Türkiye yönetimi hiç mi hiç sevmiyordu "Kürdistan" sözcüğünü. Örneğin İran Havayollarının bir uçağı vardı. Adı, "Kürdistan". THY gibi, İran Havayolları da uçaklarına adlar veriyordu. On yedi kentinden biri olan "Kürdistan"ın adını da İran Havayolları uçaklarından birinin üzerine yazmıştı. Bu uçağın Atatürk Havaalanına her gelişinde İran'la büyük bir sıkıntı yaşanırdı. Türkiye'nin "yetkili" yöneticileri her seferinde İran Büyükelçiliği aracılığıyla uyarırdı İran Havayollarını, "Kürdistan uçağını bir daha gönderme " diye.

Türkiye'ye gelen İranlı mollaların Anıtkabir'e gitmemesine göz yumuluyordu ama, İran'dan gelen" Kürdistan" adlı uçağa asla... Türkiye'deki bazı " etkili ve yetkili"lere göre, Anıtkabir'e gitmemekten daha tehlikeliydi İran'ın yaptığı; Misakımilli'ye ve Lozan'a karşı...

Neyse ki "Misakımilli"nin sınırları içindeki Hakkâri'ye kadar gelebildik; zaman zaman katırla zaman zaman yürüyerek de olsa. Iraklı Kürtler gibi sınır değiştirmeden de insan, bir ülkenin sınırları içinde elini kolunu sallaya sallaya yolculuk edemiyordu. Onca dağ bayır aştıktan sonra gördüğümüz tek düzgün asfalt, Hakkâri'nin ortasından geçen ellialtmış metrelik anacaddeydi. Yolun tam ortasında durup kuzeydeki tepelere yüzünüzü dönerseniz, sağınızda bir heykel solunuzda bir tak kalıyordu.

Heykel Mustafa Kemal'indir. Üzerinde bir yazı:

"Ne mutlu Türküm diyene."

Takta da bir yazı :

"Ne mutlu Türküm diyene."

Karşı dağlara da yazılmış kocaman:

"Ne mutlu Türküm diyene."

Çok şükür Şırnak'tan Hakkâri'ye geldik. "Ne mutlu Şırnak'tan Hakkâri'ye gelene" diyerek...

Neyse, biz ne dersek diyelim. Ağaları , beyleri ve liderleriyle birlikte geri dönüyordu İraklı Kürtler, kendi doğup büyüdükleri, yaşadıkları, "yurdum" diyebilecekleri topraklara.

Bu toprakların adı artık "Kürdistan"dı.

Her şeyin ötesinde tek bir dilekleri vardı Kürtlerin. Artık varlıklarını ve kimliklerini kanıtlamak için elde silah yaşam boyu savaşmak, gece yarıları yataklarından fırlatılıp ölüm korkusuyla dağlara doğru kaçmak; evlerini, sokaklarını, mahallelerini , kentlerini, ülkelerini terk etmek istemiyorlardı.

ABD güvencesinde de olsa "Kürdistan" şimdilik bunu verecekti yüz binlerce, milyonlarca Kürde.

Gerisi mi ?

Artık orası da kendi bilinçlerine, kendi inançlarına, kendi birlikteliklerine ulusal dirençlerine kalmıştı.

Kendi astıkları bir tabelaları vardı artık. Topraklarına ayak basan herkesi bu yazı karşılıyordu.

"Kürdistan'a hoş geldiniz."

Binlerce Kürt yürüyor; çoluk çocuk, kadın erkek; hastası sağlıklısıyla. Ölümü arkada bırakmanın sevinci içindeler. Yaşamı, Türkiye sınırından geçince yakalayacaklarına inanıyor hepsi... Üstelik 1988'de Saddam'ın "bombayı kimyası"nın acıları henüz unutulmamışken, yağmur çamurda yürüyor Kuzey Iraklı Kürtler... 1991'deki bu göçün, Kuzey Iraklı Kürtlerin yaşam kavgasının tanığı Celal BAŞLANGIÇ.

Uçaklardan atılan yiyecek giyecek kolileri bile ölüm getiriyor onlara.

ÖLÜM KUŞUN KANADINDA...

"ABD'ye güvendik, Saddam'a karşı sarıldık silaha" diyorlar. Körfez Savaşında Saddam'ın karşısına dikilenlerin, kendilerine ilgisiz kalışının nedenlerini düşünüyorlar. Celal BAŞLANGIÇ, yalnızca Kuzey Irak'tan kaçan Kürtleri değil, Türkiye'de yaşayanları da bu kitabın kapsamı içine aldı. Kimi yer ve zamanlarda ölümü çok yakınında duyumsar insan. "Nereye konacağı belli olmayan bir kuşun kanadındadır, sanki ölüm" diyor BAŞLANGIÇ, bu duyguyu tatmış bir gazeteci olarak. Kitapta okuyacaklarınız onun görüp yaşayıp gözledikleri...

ISBN: 975 - 7362 - 39 - 5

9 789757 362395

KDV Dahil 70.000 TL.

32 FF